T O N V E R H I E L

VAN ADOLPHE SAX
TOT HET
NEDERLANDS SAXOFOONKWARTET

een beknopte geschiedenis van 120 jaar klassiek saxofoonspel in Nederland

1840 - 1969

SAX HISTORIES III

The Saxophone history series:

Saxophone Histories I:

The saxophone in the music of Will Eisenmann

(in English)

Saxophone Histories II:

The Saxophone music of Gordon Jacob

(in English)

Saxophone Histories IV:

A little Story of the C Tenor saxophone

(in English)

Saxophone Histories V:

Jean Baptiste Singelée – his life and work

(in preparation)

“En wie kan niet zingen en lachen, als een zachte maan haar blauwe licht over het slapende land uitzendt en een geur van palingen en haring de harsige lucht der dennennaalden is komen kruiden en het lieflijk gekweel van een saxofoon den poffertjeskraam omzweven komt?”[1]

[1] Goudsche Courant, 5 augustus 1937

INLEIDING

In de negentiger jaren van de vorige eeuw publiceerde ik het boek “De Saxofoon, geschiedenis en gebruik van een blaasinstrument”[2]. Dat boek bevatte een hoofdstuk over de ontwikkeling van het instrument in Nederland en die materie bleef intrigeren, zodat nu dit boekje voorligt over het wel en wee van het klassieke saxofoonspel in Nederland. Bewust is gekozen om deze geschiedenis te laten lopen tot de oprichting van het Nederlands saxofoonkwartet in 1969. Deze mijlpaal heeft het klassieke saxofoonspel in Nederland een dusdanige impuls gegeven, dat alleen al daarover een apart boekwerk te schrijven is.

Landgraaf 2020

Ton Verhiel

INHOUD

Hoofdstuk 1: De negentiende eeuw
Een nieuwe uitvinding wordt populair

Hoofdstuk 2: De eerste decennia van de twintigste eeuw
De amateur neemt de saxofoon ter hand

Hoofdstuk 3: De dertiger jaren
Europa leert de saxofoon kennen

Hoofdstuk 4: 1940 tot 1950
Muziek laat zich niet ophouden; ook de saxofoon niet

Hoofdstuk 5: De vijftiger jaren
Een nieuwe start, die abrupt afbreekt

Hoofdstuk 6: Rinus van Zelm

Hoofdstuk 7: 1960-1969: Stilte
Rascher, Rascher en nog eens Rascher, maar waar is de Nederlandse saxofonist?

Hoofdstuk 8: Nederlandse Orkestwerken met saxofoon

 ISBN 978-90-811509-1-0

HOOFDSTUK 1: De negentiende eeuw

Een nieuwe uitvinding wordt populair

Eerste vermeldingen in Nederland over de saxofoon verschijnen in september 1842, als Adolphe Sax van Brussel, “uitvinder van den zogenaamde saxophon” bij Zijne Majesteit Willem II op bezoek mag en de koning hem complimenteert met zijn uitvinding, “welke bestemd is eenen zoo grooten invloed uit te oefenen op de vorderingen van het instrumentale onzer orkesten”. In de jaren erna wordt regelmatig gewag gemaakt van de ontwikkelingen rondom Adolphe Sax en zijn instrumenten. In de Journal de La Haye van 25 februari 1847 staat een uitgebreid artikel met als kop “Invention d'instruments de musique”. Het is volledig in het Frans en handelt over Adolphe Sax en zijn nieuwe muziekinstru- menten. Een maand eerder bericht het Algemeen Muzikaal Tijdschrift van Nederland “Caecilia” over de strijd om de uitvinding van de saxofoon tussen Adolphe Sax en de Duitse instrumentenbouwer Wilhelm Wieprecht[3]. Wanneer dan de eerste saxofoons naar Nederland komen, is niet precies te achterhalen. Een artikel in het al genoemde muzikaal tijdschrift “Caecilia” uit april 1849 benoemt:

Bij den Kapelmeester Dunkler was onlangs voor een paar vrienden een Saxophone te zien (Adolph Sax, instrumentmaker, Belg van geboorte, thans te Parijs, is uitvinder van dit instrument en gaf het dezen naam).
Dit instrument is zoo vreemd in vorm als in toon. Het geluid staat geheel op zich zelf en komt, volgens onze opinie, het meest bij de vox humana of ook wel Dulciaan van een Kerk-Orgel. De omvang van deze Alt-Saxophone is van D tot

---

[3] De auteur, kapelmeester Mordach, kiest in dit artikel de kant van Wieprecht waar het betreft

as"[4]; de vorm en wijze van zamenstelling zijn zeer eenvoudig, in den vorm van eenen langwerpigen haak of duitsche pijp, van onder tot boven met kleppen belegd. Met een geoefend embouchure (het mondstuk is dat van de Klarinet, doch iets grooter) kan men de vlugste passages, arpegio's en trillers maken, ook kan men een groot effect door crescendo en diminuendo daarstellen; de kracht en het verre dragen van dit instrument worden nog door geen ander geëvenaard; zonder dat het veel in het karakter van de Fagot treedt, (alhoewel de Fagot-figuren ook de zijne kunnen wezen), zoude het, voor gebruik in de open lucht, dit instrument welligt het beste kunnen vervangen, wel te verstaan, de Alt-Saxophone met een Bas-Saxophone; tot dus verre is het nog eene stem geheel op zich zelve staande; de ondervinding zal leeren welk gebruik de Componisten (vooral in Frankrijk alwaar het tot dus verre en nog wel bepaaldelijk te Parijs bekend is) van dit instrument maken zullen.[5]

Dit artikel geeft overtuigend aan, dat kapelmeester Francois Dunkler (Namen 1816 – Den Haag 1878), in de 19e eeuw dirigent van de Koninklijke Militaire Kapel (toen het muziekkorps der Grenadiers en Jagers), de eerste saxofoons mee naar Nederland heeft gebracht. Dunkler Sr. was een fervent aanhanger van de Sax-uitvindingen en kende Sax persoonlijk[6]. Hij voerde de Saxhoorns in bij de Nederlandse militaire orkesten. Als Adolphe Sax in 1845 het ridderkruis der Orde van de Eikekroon, een door koning Willem III verleende orde, ontvangt, is dat hoogstwaarschijnlijk op voorspraak van Dunkler.
Francois Dunkler jr., die in 1849 het dirigentschap van zijn vader overneemt, neemt ook de saxofoons in de bezetting op. Welke saxofoons is niet helemaal duidelijk, maar de partituur van Dunkler's bewerking van de ouverture *Oberon* van Carl Maria von Weber uit 1851 bevat een "1me Saxophone in Es Alto" (eerste altsaxofoon in Es) en een "2me S.basse in C" (tweede bassaxofoon in C).Dit komt overeen met de in het boven geciteerde artikel genoemde saxofoontypen. Deze twee partijen staan tussen de fagotpartij en de Saxhoorns in C, Basse (bas-saxhoorn). Of het bij het tweede instrument om een bassaxofoon (bariton?) gaat, is niet duidelijk, maar wel waarschijnlijk.

De Dunklers zijn blijkbaar serieus geïnteresseerd in de saxofoon. Dunkler senior zorgt niet alleen voor een introductie van het instrument in Nederland, hij arrangeert en componeert ook vlijtig. In 1868 en in 1869 gaan werken van Dunkler met saxofoons in première. Op 7 juni 1868 wordt een eerste uitvoering gegeven van een *Souvenir de Wiesbaden, fantaisie et Air Varié pour flute, clarinettes, trompettes, hautbois et quatre saxophones.* Deze compositie wordt in de jaren daarna veelvuldig uitgevoerd. In 1872 spreekt de Arnhemsche Courant van “een bevallige

---

de uitvinding van de saxofoon en de saxhoorn.

[4] Dit zijn de klinkende tonen. Genoteerd is de omvang van B tot f’’’.

[5] Caecilia, Algemeen muzikaal Tijdschrift van Nederland, 6e Jaargang, nr. 8, april 1849, blz. 77

[6] Een aantal composities van Dunkler wordt door de Sax uitgegeven.

compositie". Een jaar later, in 1869, volgt een *Fantaisie et variations sur un theme de Bellini pour clarinettes, flute et deux saxophones.*[7]
Zoon Emil (1838[8]-1872) erft het virus van zijn vader. Al in juni 1857 melden diverse landelijke kranten, dat Emile Dunkler

"met den meesten bijval, eene Fantaisie op thema's uit de Favorite, voor violoncel, heeft uitgevoerd, en met niet minder succes zich heeft doen hooren op de saxophone, welk instrument hij, gedurende zijn kort verblijf te Parijs, meesterlijk heeft leeren bespelen."

In een advertentie in het Algemeen Handelsblad van september 1861 wordt Mr. Emile Dunkler genoemd, *"qui jouera en Uniforme, sur le saxophone alto"*. Dunkler is niet alleen cellist, maar ook "Premier saxophone des Guides Impériale de Paris". Die avond speelt hij op saxofoon eigen variaties over een thema van Verdi. We kunnen er zeker van zijn dat Emile Adolphe Sax kende en wellicht ook privé-lessen bij hem heeft gevolgd. Ook kende hij zeker Louis Mayeur, die niet alleen leeftijdgenoot, maar ook collega saxofonist in hetzelfde militaire orkest was. Vanaf circa 1863 legt Dunkler zich vooral toe op het cello spelen en hij bouwt een intensieve internationale carrière op. Hij overlijdt echter al korte tijd na zijn definitieve terugkeer in Nederland (ca 1870) in 1872 in Den Haag.

Een jaar voor dit optreden van Dunkler, in 1860, wordt in Amsterdam een *Solo voor saxophoon bariton* van Adolphe Adam voorgedragen. De solist is Frans Wedemeijer (1838-1896), een in Bergen op Zoom geboren, maar in Friesland getogen violist en klarinettist, die het brengt tot dirigent van de Amsterdamsche Orkestvereniging en vanaf 1889 aangesteld wordt als tweede dirigent van het Concertgebouworkest.
Op 21 december 1862 treedt Wedemeijer in Frascati weer op als "Solo saxophone bariton" en in 1863 nogmaals in de al eerder uitgevoerde *Solo voor saxophone bariton* van Adolf Adam. Naar aanleiding van deze uitvoering schrijft Het Amsterdamsch Handelsblad van maandag 7 september 1863:

"Ieder, die eenigzins met koperen blaasinstrumenten bekend is, weet, dat de saxophone een der moeijelijkst te bespelen instrumenten is, doch de heer Wedemeijer droeg dit solo met zoo veel gemak en juiste intonatie voor, dat hem dan ook een daverend applaus ten deel viel."

FRASCATI.
ZONDAG 18 NOVEMBER 1860.
GROOT INSTRUMENTAAL CONCERT,
WAAROP ZICH ZAL DOEN HOOREN
de Heer L. KINSBERGEN Mzn., op Saxophone Alto
Fantaisie de l'Opera La Muette, et Scène du Tombeau, Transcrite
Saxophone Alto, Ouverture Fidelio, Fantaisie Rigoletto en Le Pardon
Ploërmel, van J. M. Coenen.
Entrée ƒ 1, gedeeltelijk in vertering.
Aanv. 7½ Uur
Ter bekoming van Abonnement, ad ƒ 10, voor een Heer met of zonder
Dame tot de Zondag-Avond-Soirées en verdere Publieke Vermakelijkheden
door den Ondergeteekende in het Lokaal *FRASCATI* te geven,
men zich te vervoegen des Zondags-Avonds, aan het Locaal.
J. EDUARD STUMPFF.

Een vroege vermelding van de saxofoon als solo instrument in Nederland: 19 november 1860

In 1865 soleert Wedemeijer op altsaxofoon in Donizetti's *Bagatelle di Maria di Rohan*[9] . Dit samen met het Amsterdams Parkorkest onder leiding van W. Stumpff. Als solist wordt Wedemeijer in 1867 nog een keer genoemd. Hij is dan als saxofonist gastsolist in Leeuwarden, waar zijn

[7] Geen van deze composities heb ik terug kunnen vinden.
[8] Een bericht in Le Ménestrel van 14 april 1872 geeft 1841 als geboortejaar.

vader dirigent is. In de jaren daarna wordt hij uitsluitend als dirigent genoemd.

Het nieuwe instrument wekt duidelijk interesse en een groot aantal musici ziet de mogelijkheden van de saxofoon. De komende jaren zullen verschillende saxofonisten van zich doen horen. De meeste van hen zijn verbonden aan de diverse militaire orkesten in den lande en verdienen de kost met musiceren. Een professioneel circuit van meer of minder bekwame spelers. Een aparte positie hebben de heren L. Kinsbergen en Jacques Salomon Kinsbergen. Of zij familie van elkaar zijn, kon ik niet vaststellen, maar Lion Kinsbergen komt de eer toe als een van de eerste saxofonisten in Nederland genoemd te worden.
Lion Kinsbergen is ook een niet onverdienstelijk klarinettist, maar blijkt al snel na de vermelding als “saxophonist” de blaasinstrumenten aan de kant te leggen en onder de naam Maju als goochelaar op te treden en zich daarnaast verder te verdiepen in de natuurkunde. Hij overlijdt in 1886, 61 jaar oud. Bij gelegenheid van zijn overlijden in 1886 brengen diverse kranten een korte biografie, waaronder het artikel hiernaast. Hierdoor krijgen we een goed beeld van Lion Kinsbergen. De Tijd van 28 augustus 1886 bericht:

“*Uit de wereld der openbare vermakelijkheden is met hem een man verdwenen, die een leegte achterlaat, wijl hij er zich een vaste plaats veroverd had, welke hij ondanks zorgen en wederwaardigheden, waaronder hij niet zelden gebukt ging, met lust en ijver wist te handhaven”*[10]
Krantenartikel naar aanleiding van het overlijden van Lion Kinsbergen

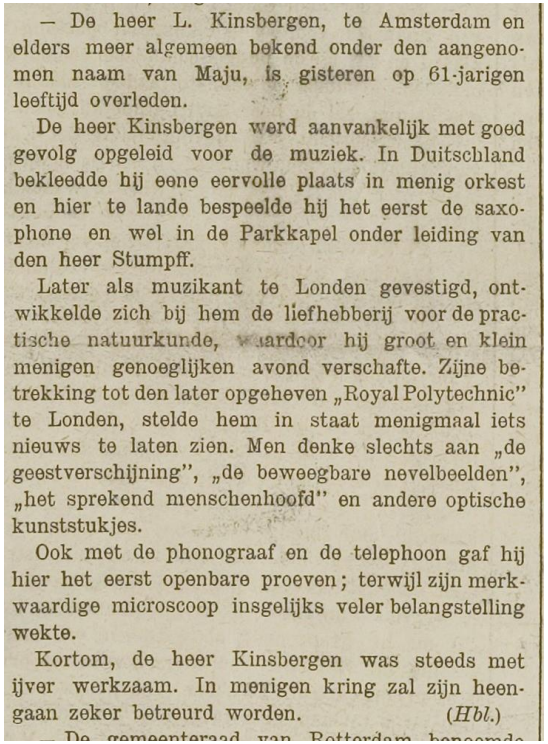

— De heer L. Kinsbergen, te Amsterdam en elders meer algemeen bekend onder den aangenomen naam van Maju, is gisteren op 61-jarigen leeftijd overleden.

De heer Kinsbergen werd aanvankelijk met goed gevolg opgeleid voor de muziek. In Duitschland bekleedde hij eene eervolle plaats in menig orkest en hier te lande bespeelde hij het eerst de saxophone en wel in de Parkkapel onder leiding van den heer Stumpff.

Later als muzikant te Londen gevestigd, ontwikkelde zich bij hem de liefhebberij voor de practische natuurkunde, waardoor hij groot en klein menigen genoeglijken avond verschafte. Zijne betrekking tot den later opgeheven „Royal Polytechnic" te Londen, stelde hem in staat menigmaal iets nieuws te laten zien. Men denke slechts aan „de geestverschijning", „de beweegbare nevelbeelden", „het sprekend menschenhoofd" en andere optische kunststukjes.

Ook met de phonograaf en de telephoon gaf hij hier het eerst openbare proeven; terwijl zijn merkwaardige microscoop insgelijks veler belangstelling wekte.

Kortom, de heer Kinsbergen was steeds met ijver werkzaam. In menigen kring zal zijn heengaan zeker betreurd worden. (*Hbl.*)

Alhoewel deze Kinsbergen een van de eerste concerterende saxofonisten in ons land is, moeten we voor de verdere ontwikkeling van het instrument bij Jacques Solomon Kinsbergen zijn. Hem komt de eer toe als eerste “klassieke” saxofonist in Nederland carrière te hebben gemaakt. Deze musicus, van huis uit violist en klarinettist, speelt het klaar om vanaf de zestiger jaren van de 19e eeuw tot net over de grens van de 20e eeuw veelvuldig als saxofoonsolist voor het voetlicht te treden.
Kinsbergen is een telg uit een Joods gezin. Hij wordt op 30 april 1839 geboren in Amsterdam en studeert viool en klarinet, waarschijnlijk aan de stedelijke Toonkunstmuziekschool. Al in 1860, hij is dan 21 jaar, roemt de krant hem om zijn talent:

---

9 Deze Bagatelle staat ook op het repertoire van L.Kinsbergen

10 Lion Kinsbergen vertolkt in 1860 een *Concertino* voor fagot of altviool en orkest opus 12 van Ferdinand David in een eigen transcriptie voor saxofoon en een *Nocturne* (oorspronkelijk voor hoorn) van Lorentz. Het eerstgenoemde werk wordt ook tegenwoordig nog veel gespeeld en op YouTube staat zelfs een uitvoering op ophécléide.

" *.. en last, but not least moeten wij welverdiende hulde brengen aan het obligaat vioolspel van den jeugdigen heer Jacq. Kinsbergen, die Le petit tambour van David en Souvenir de Bellini van Artot met zoveel tact en gevoel voordroeg, dat hij in ruime mate de oorverdovende toejuichingen der vergadering mogt inoogsten. Met het oog op het goede voorkomen, den voortreffelijken aanleg, en vooral op het zich snel ontwikkelend talent van den heer Kinsbergen, mogen wij hem, bij ijverige en gezette studie een blijde toekomst voorspellen"*

Op maandag 4 februari 1861 vinden we in het Amsterdamsch Handelsblad het volgende artikeltje:

"Wij waren voor eenigen tyd in de gelegenheid een nieuw muziekinstrument te leeren kennen, waarop wij des te gereeder de aandacht van het kunstminnend publiek vestigen, naardien een onzer stadgenooten en vaardige exécutanten, op het gebied der toonkunst, de heer J. Kingsbergen Mz. de eenige virtuoos op dit blaaswerktuig is. Wij bedoelen den saxophone Alto, waarop de heer Kingsbergen onlangs, bij gelegenheid eener in het Grand Théatre des Variétés van den heer A. Van Lier, ten voordeele der waternoodlijdenden gegeven voorstelling, op hoog verdienstelijke wyze eene fantaisie uit Robert le Diable heeft voorgedragen. De bijzonderheden van dit instrument zyn de volle toonen en het bijzonder schoone, geheel eigenaardige geluid in zijn boven- en midden register, een geluid, dat zich van de tot hier toe bekende meer snijdende blaasinstrumenten door zijne zachte smeltende toonen gunstig onderscheidt. Van daar dat de saxophone in de handen van den bekwamen meester voor solo- of obligaatspel meer bijzonder geschikt is."

In november 1861 speelt deze solist tijdens een "Groot Instrumentaal Concert" op altsaxofoon een *Fantaisie* van Emil Dunkler[11] en een *Fantaisie brillante sur des motifs de Robert le Diable*, maar al in januari 1862 zien we Jacq. S. Kinsbergen ook als solist op sopraansaxofoon. Hij speelt dan thema's uit Norma van Bellini. Ook in juni en juli 1862 wordt Jacques Kinsbergen als saxofonist genoemd. Hij is solist in een compositie van ene Berlyn, die een potpourri *Jägerslust* heeft samengesteld uit allerlei jagers-melodiën van Haydn, Schumann en andere bekende componisten. (Dit stuk werd ook in 1861 een aantal keren uitgevoerd). Overigens maakt dit concert ook gewag van een kwartet van ene Lachner[12] gespeeld door een altsaxofoon, een baritonsaxofoon, een saxhoorn en een tuba. Een aparte combinatie!
Een jaar eerder, in 1864, brengt een aantal Franse musici een bezoek aan onder meer Amsterdam. De orkestleider Wilhelm Stumpf heeft het optreden georganiseerd om het publiek te laten kennismaken de nieuwe instrumenten van Adolph Sax. Aangekondigd worden zij als "de artisten-saxophonisten uit Parijs". Op het programma in het Park op 21 juli staat onder meer een rond 1864 gecomponeerd "meesterlijk geïnstrumenteerd" *Septuor*[13] van de Belg Armand Limnander de Nieuwenhove.[14] Deze groep bestaat echter niet alleen uit saxofonisten; in tegendeel, alleen Louis Mayeur maakt als saxofonist deel uit van de groep, die concerten geeft in België, Nederland en Duitsland. Voor menige Nederlandse concertganger de eerste kennismaking met de saxofoon. Het programma bevat naast soli en ensembles voor de saxhoorns ook solo's voor de verschillende saxofoontypes. Deze composities van Jean Baptiste Singelée en Jules

---

11 Alhoewel niet zeker, zou het hier kunnen gaan om een bewerking van Dunkler's Fantaisie originale opus 11 voor cello en piano. Het is ook mogelijk dat Kinsbergen hier de Verdi-Variaties speelt, die Dunkler zelf een maand eerder opvoerde. Een compositie voor saxofoon van Dunkler was niet te vinden. http://composers-classical-music.com/d/DunklerEmile.htm

12 De familie Lachner stamt uit het Beierse Rain am Lech en bestond uit 7 muzikale broers en zussen, die alen professioneel met muziek bezig waren. Om welke Lachner het hier gaat is niet bekend.

13 Van Van Limnander de Nieuwenhove is een Quintet voor saxofoons uit 1863 bekend. Het genoemde Septuor is dan ook voor saxhoorns en zou een bewerking van het Septet uit diens opera Les Montenegrins kunnen zijn. Deze componist maakt in zijn opera Het kasteel van Blauwbaard uit 1851 al gebruik van de saxofoon en is daarmee een van de eerste componisten die de saxofoon inzet.

14 Twee dagen later (22 juli) meldt de krant dat het optreden door "eene plotselinge

Demersseman (die overigens ook de artistieke leiding had van deze tournee) worden gespeeld door Louis Mayeur (1837-1894), een leerling van Sax, die door de pers geprezen wordt om zijn opmerkelijk mooie toon en indrukwekkend technisch kunnen.

Jules Demersseman

In Nederland toert de groep naar Rotterdam, Den Haag en Amsterdam. Mayeur kreeg een salaris van 60 Francs per maand gedurende de tournee, die door Adolphe Sax werd gefinancierd. Met betrekking tot een concert op 22 juli 1864[15] in Den Haag meldt het Dagblad van Zuid Holland:

"Uitgelokt door bet prachtig zomerweder, eene zeldzaamheid tot heden in deze dagen, en nieuwsgierig naar de uitvoeringen van de vreemde musici, die onder directie van den heer Hernette toonen zouden, wat de nieuwe muziek-instrumenten van Adolphe Sax, den man zóó beroemd op instrumentaal gebied, vermogten, waren gisteravond duizenden onzer stadgenooten en een tal van vreemdelingen naar de lievelingsplek bij de Societeits-tent in het Bosch heengestroomd. Dra vernam men echter, dat, door eene plotselinge verhindering, de vreemde artisten niet zouden optreden. Deze teleurstelling werd echter in hooge mate goed gemaakt door het uitnemend spel van het muziekkorps der dienstdoende schutterij, dat vooral in de laatste nommers uitblonk."

In Rotterdam wordt wel opgetreden. Ook de Rotterdamsche Courant van 23 juli wijdt een behoorlijk artikel aan dit optreden. Opvallend is, dat de auteur zich volledig concentreert op de Saxhoorns en vrijwel geen aandacht aan de saxofoon besteedt.

Op Donderdag 24 Augustus 1865.

BUITENGEWOON GROOT CONCERT,

Te geven door het AMSTERDAMSCH PARK-ORCHEST,

Onder directie van den Heer W. STUMPFF.

GEDEELTELIJK IN ABONNEMENT.

Programma.

EERSTE AFDEELING.

1. Ouverture: Le Carnaval Romain . . H. Berlioz.
2. Fantaisie aus der Oper Tannhäuser . R. Wagner.
3. Conjuration et Bénédiction des Poignards . . . . . Meijerbeer.
4. Novellen-Walzer . . . . . Strauss.
5. Grande Fantaisie de l'Opera Indra . von Flotow.

TWEEDE AFDEELING.

1. Ouverture: Martha . . . . . von Flotow.
2. Concertino voor Saxophone Sopraan . Wysman. Voor te dragen door den Heer J. KINSBERGEN.
3. Der Traum des Savoyarden . . . . Lumbije.
4. Scène en Aria voor B. Clarinet . . Bergson. Voor te dragen door den Heer J. W. KLEINE.
5. Le Réveil du Lion. Caprice Héroïque. Konsky. Met Solo-Fluit door den Heer J. F. A. T. DAHMEN.

Voor de eerste maal eene uitvoering van »Der Traum des Savoyarden," welk stuk breedvoerig op het programma wordt beschreven.

Entree voor de Leden . . . . . 25 Cents.
» » Niet-Leden, een Heer . . . . / 1,00
» » » Dames en Kinderen . . 50 Cents.

Aanvang ten 7 ure.

De Tuin en het Bureau zullen ten 5 ure geopend zijn. De Ondernemer A. J. ABSPOEL.

Vermelding van een Concertino voor sopraansaxofoon van Wysman (Tweede afdeling, nr. 2)

Een jaar na het bezoek van Adolphe Sax aan diverse Nederlandse steden vermeldt het Algemeen Dagblad, dat op 27 februari 1865 de heer Kinsbergen, violist van beroep, *"voordroeg eene romance voor saxophone-sopraan van W.Wijsman"*. De krant meldt:

"Als violist toonde de Heer Kinsbergen groote vaardigheid en zekerheid en een vollen ronden toon te beschikken: zijne voordracht op de saxophone onderscheidde zich door zuiverheid en zangrijkheid, zoodat hij herhaalde malen onder luide toejuichingen werdt teruggeroepen."

---

verhindering" niet door is gegaan.

15 In 1864 en 1865 staat in Amsterdam ook nog een Air (Lied) voor saxophone van Friedrich Kücken op het programma. Wie de solist is wordt niet genoemd.

Dat goede solisten stimuleren tot het schrijven van nieuwe composities voor het instrument wordt duidelijk als Jacq. Kinsbergen op 24 augustus 1865 tijdens een concert door het Amsterdamsch Park Orchest onder leiding van Stumpff in Utrecht een *Concertino* voor sopraansaxofoon van de al genoemde Willem Wijsman (1828-1885) speelt. Een tweetal weken eerder, op 11 augustus, heeft Kinsbergen deze compositie ook in Amsterdam vertolkt, want het Algemeen Handelsblad van 12 augustus meldt over die uitvoering van dit Concertino, dat het "niet minder voldeed dan de Fantaisie voor clarinet in Mib van Ivo Bach"

Willem Wijsman (Wysman) wordt op 27 maart 1828 in Zierikzee geboren. Hij is concertmeester bij het Zuid-Hollands toneel en later wordt hij "orchestmeester van de Amsterdamsche Schouwburg" en is hij dirigent van het orkest van de Parkschouwburg in Amsterdam.[16] In die hoedanigheid componeert hij veel muziek bij toneelstukken, maar ook diverse werken voor blaasorkest. Zijn Fantaisie Dramatique nr. 1 gaat in 1867 in Scheveningen in première onder leiding van dirigent Botgorachek. Een paar maanden later, zelfde plaats, zelfde dirigent de 2e Fantaisie Dramatique. Daarnaast ouvertures, fantasiën (waarvan een op motieven uit La Dame Blanche, een werk, dat vaker wordt gespeeld), een Introduction et Polonaise, een vioolconcert en een concert voor cello, een Caprice voor twee pistons, toneelmuziek waaronder "Michael Strogoff, een drama in 7 tafereelen naar Jules Verne". Eveneens wordt in Utrecht "Vaderland" gespeeld, een drama in acht taferelen met muziek door de "Orchestmeester" W. Wijsman. In 1868 componeert hij "Onze Erkentenis", een afscheidsgroet aan het geachte Comité der Rotterdamsche Schouwburg- vereniging. Een compositie genaamd "De slag bij Waterloo" verscheen ook op muziekrol. Verder staan nog diverse liederen op zijn naam als ook, een Serenade voor hobo en een Mis. Uit de informatie blijkt, dat hij voor saxofoon een Romance en een Concertino, beide voor sopraansaxofoon, componeert. Deze twee werken behoren tot de vroegste, originele Nederlandse composities voor saxofoon. Wijsman overlijdt in februari 1885. Van zijn muziek is slechts zeer weinig bewaard gebleven en ook de saxofoonwerken zijn niet teruggevonden. Zijn zoon Johan maakt enige furore als pianist.

Datzelfde jaar wijdt het muziekblad Caecilia een artikel aan het het orkest van het Paleis voor Volksvlijt, dat onder leiding van Coenen staat en waarin uitsluitend professionele musici spelen. De bezetting van dat orkest is dan:

"De zamenstelling van het harmonie-corps is voor het tegenwoordige deze: 2 fluiten, 2 es-klarinetten, 2 solo-klarinetten, & B-klarinetten, 2 hoboos, 2 cornets a pistons, 4 waldhoorns, 2 alt-, 2 tenor- en 2 baryton-hoorns, 2 trompetten, 3 fagotten, 1 sopraan-saxophone in B , 2 altsaxophones in es, 3 tenor-saxophones in B, 4 bassaxophones in es, 3 trombones, 3 bas-tuba's, 2 contrabassen (strijkinstrumenten), pauken, roffel- en groote trom, bekkens en triangel, te zamen dus ruim 50 leden, waaronder verscheidene talentvolle solisten."

We moeten daarbij bedenken, dat veel orkesten in twee bezettingen speelden, een harmonieorkest (vooral in het zomerseizoen), maar ook een orkest in meer symfonische bezetting. Gedurende de tweede helft van de 19e eeuw vinden we veel advertenties met vacatures voor saxofonisten. In veel gevallen is het ook kunnen bespelen van een strijkinstrument een vereiste. Over het algemeen was er voldoende werk, maar was het bespelen van meerdere instrumenten noodzaak om een goede baan te bemachtigen. Binnen de vele regimentsorkesten konden veel musici op (semi)professioneel niveau met muziek bezig zijn. Dat vormde een stevige basis voor kwaliteit en binnen deze wereld kon de saxofoon al snel een plek veroveren en tot een populair instrument uitgroeien. Er was een groot arsenaal aan musici, waaruit ook een aantal (top)solisten voortkwamen, die niet voor de Franse (Mayeur, Soualle) en Belgische (Poncelet, Beeckman) "toppers" onder deden.

[16] Uit "genealogie Wijsman"

Terug naar Kinsbergen: andere werken die deze speler in die jaren op zijn repertoire heeft staan zijn *Scène en Air Luisa Miller* (zeker drie keer uitgevoerd in 1861) en *Fantaisie sur Robert le Diable* voor altsaxofoon (waarschijnlijk een bewerking door A. Berlyn).

In de zeventiger jaren is minder informatie te vinden[17]. Toch zijn er wel wat berichten over zijn optredens. Over een optreden in 1872 tijdens de zomeruitvoering van de Vereeniging Thalia schrijft de krant:

Behalve het orkest, onder leiding van den heer L. A. Franse, dat zich met lust van zijne taak kweet, heeft de heer L. M. Kinsbergen, die in zijne beide solovoordrachten op zijn overigens niet zeer dankbaar speeltuig, saxophone eene mate van geoefendheid aan den dag legde, welke niet bij elken liefhebber wordt aangetrolfen, ten volle aanspraak op een woord van lof.

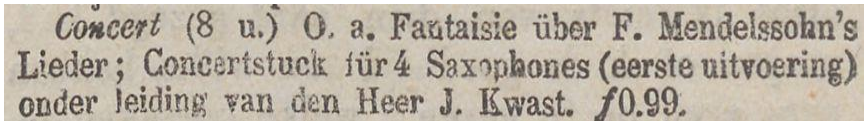
Concert (8 u.) O. a. Fantaisie über F. Mendelssohn's Lieder; Concertstuck für 4 Saxophones (eerste uitvoering) onder leiding van den Heer J. Kwast. ƒ0.99.

Bijzonder is een uitvoering op 8 februari 1874. In het Park wordt een concert gegeven onder leiding van J. Kwast. Op het repertoire een *Concertstuk voor 4 saxophones* gecomponeerd door de dirigent Jan Kwast en dat voor het eerst wordt uitgevoerd. Dit is ook het enige bericht, dat ik over dit werk heb kunnen vinden.[18]

In 1879 wordt Kinsbergen dan weer een keer vermeld. Nu vertolkt hij de *Fantaisie Pastorale* van Singelée[19], een werk dat vermoedelijk een jaar eerder, op woensdag 26 juni 1878, in Rotterdam voor het eerst in Nederland werd gespeeld en wel door een saxofonist J.A.F. Verkuylen[20]. Kinsbergen zal dit werk gedurende zijn carrière nog vele malen uitvoeren. Naast spelen houdt hij zich ook bezig met lesgeven. In ieder geval als viooldocent. Voor activiteiten als saxofoondocent heb ik geen bewijzen gevonden, maar die zullen er ongetwijfeld geweest zijn. Duidelijk is, dat Kinsbergen in die jaren als solist blijft optreden, zowel op viool als op saxofoon. Alleen de klarinet, waarop hij begin 1860 nog soleert, verdwijnt naar de achtergrond.

Johannes Meinardus Coenen was vele jaren dirigent van het Paleisorkest

17 134 krantenartikelen met een vermelding van de “saxophone” voor de periode 1860-1870 tegen slechts 45 voor de periode van de jaren zeventig. De tachtiger jaren waren goed voor 73 vermeldingen en het laatste decennium voor 105 keer, let wel, saxophone (!). Daarbij de regionale kranten niet meetellend.

18 Veel composities uit deze periode, meestal handgeschreven manuscripten, zijn niet meer te achterhalen. Gedurende het onderzoek voor dit boekje ben ik meerdere keren met dit probleem geconfronteerd.

19 In 1861 wordt tijdens examens in Rotterdam de Fantaisie Pastorale op viool uitgevoerd. (Nieuwe Rotterdamsche Courant, 6 februari 1861.)

20 Verkuylen (1856-1929), saxofonist bij het Rotterdams Harmonie orkest, speelt de Fantaisie in 1877 binnen een maand drie keer, De tweede keer op 9 juli, wordt het nummer “op verzoek” gespeeld en de derde keer staat vermeld: “1e uitvoering”. Dit is niet correct, want al voor 1877 speelt ene Koenen de Pastorale van Singelée in Groningen. Verkuijlen is in de periode 1878 tot 1894 behoorlijk actief als solist in de regio. Hij speelt een repertoire van liederen en romances tot variatiewerken van Singelée, Verroust en Klosé.

Hôtel „VAN REENEN."

Donderdag 17 Januari 1884,
's avonds *acht* uur,

CONCERT

door de Schiedamsche
SYMPHONIE-VEREENIGING.

Directeur de Heer B. F. FRAIKIN.

Met welwillende medewerking van den Heer
J. VERKUIJLEN (Solo-Saxophonist.)

PROGRAMMA:

1e Afdeeling.

1. Marsch . . . . . *.*
2. Ouverture „Joseph" . . . . . Méhul.
3. „La Somnambule" Fantaisie op: 49 (Solo voor Saxophone) J. B. Singeleé.
4. Fantaisie sur l'Opera „Martha" . . . Fr. von Flotow.

2e Afdeeling.

5. Symphonie-Militaire No. 3. G-dur . . J. Haydn.
   b. Allegretto.
   c. Menuette.
6. Nocturne Op: 12 (Solo voor Waldhoorn) C. Lorenz.
7. Fantaisie de Ballet (Solo voor Viool) . C. de Beriot.
8. Souvenir à la Suisse Op: 18 . . . . Gretscher.
9. Marche Funèbre d'une Marionette . . Ch. Gounod.

Entrée 49 Cents.

Na afloop gelegenheid tot DANSEN.

In januari 1884 speelt J. Verkuylen de Fantaisie "La Somnambule" met begeleiding van orkest.

Nog in 1879 speelt Kinsbergen onder leiding van de componist Jacques Jacobs een *Introduction et Air Varié* tijdens een volksconcert op maandag 1 september. Hier is dus sprake van een originele Nederlandse compositie voor het instrument. In 1884 treedt hij als gastsolist op in Den Bosch. Op het programma staan *Le dernière pensée de Weber* van J.B. De Lannoy, de *Fantasie Pastorale* van Singelée en *Cantique de Noël* van Adolphe Adam. In 1885 soleert hij met orgel (Stradella, Bach en Coenen) en speelt onder leiding van Johan Coenen een *Pastorale voor saxophoon* van de Belgische componist F.A. Gevaert (1828-1908). Nadat hij in 1886 zijn dertigjarig kunstenaarsjublileum gevierd heeft, zien we hem in de volgende jaren weer veelvuldig als solist optreden. Zo is er in 1886 een optreden in Wijk aan Zee, waar hij deel uitmaakt van een trio met fluit, saxofoon en piano. Hieruit blijkt, dat hij ook af en toe kamermuziek speelt. Helaas is hier geen repertoire genoemd.

„MAISON STROUCKEN".

ZONDAG 20 MEI (te 1½ uur),

MATINÉE MUSICALE,

waarop onder anderen zal worden uitgevoerd:

Concert Fantasie voor Saxophone Alto, door den Heer J. A. PRESBURG.
Alte und Neue Zeit, Potpourri, ... JOH. GRIMM.

Tombola als naar gewoonte. Introductie vrij.

H. L. STROUCKEN.

Naast de *Fantaisie Pastorale* van Singelée (een werk, dat, gezien het aantal uitvoeringen ook door andere solisten een behoorlijke populariteit kende) speelt hij ook Singelée's *Fantaisie sur la Somnambule* (o.a. In 1899), maar ook een *Solo* van ene Verweerdt (1886), een *Solo* uit

Gounod's *Le tribut de Zamora* (1886), een *Fantasie* van Verroust (1890), een *Concertino* van David, een *Grande Fantasie* van Hermann en een *Concert-Fantasie* van Jaques Presburg (1891[21] en 1898), waarvan in ieder geval het laatste werk een originele Nederlandse compositie voor het instrument is. In 1891 speelt hij ook de saxofoonsolo in *Hamlet* van Ambroise Thomas. Waarschijnlijk heeft hij deze solo, evenals de solo's uit Arlésienne vaker gespeeld, maar die zijn niet gedocumenteerd.
Presburg's *Concert-Fantasie* voor saxophone alto wordt al op 10 mei 1888 uitgevoerd tijdens een concert in Maison Stroucken (Amsterdam) in het kader van een "Buitengewone matinee Musicale". De solist wordt dan helaas niet genoemd. Ook op 20 mei van dat zelfde jaar, een week later dus, wordt dit werk uitgevoerd. Presburg, die ook saxofonist is, voert hier zijn eigen werk uit. De eerstgenoemde uitvoering zal zeker ook door Presburg zelf zijn gespeeld. Een recensie uit 1892 meldt:

"... en eene solo voor saxophone, een voor soli weinig gebruikt en eigenlijk weinig bruikbaar instrument, dat intuschen door de Heer Kinsbergen niet onverdienstelijk bespeeld werd."

De Concert-Fantasie voor saxofoon van Jacques Presburg (1857-1919) behoort tot de eerste Nederlandse composities voor saxofoon. Nieuws van de Dag, 19 mei 1888

[21] Uit de advertentie van dit concert zou geconcludeerd kunnen worden, dat de uitvoering van dit werk met begeleiding van strijkers plaatsvindt.

Een ander werk dat wellicht als origineel Nederlandse compositie moet worden genoemd is *Morgendämmerung*[22] van Joh. Coenen. Coenen is dirigent van het orkest waarin Kinsbergen speelt en op 23 augustus 1883 staat dit werk op het prgramma van een concert door het orkest. De krant spreekt van *"het schoone gevulde geluid der saxophone".*
In dit laatste decennium van de 19e eeuw staat Kinsbergen weer meermaals als saxofoonsolist op de planken, waarvan het optreden op 6 juli 1897 met het orkest van de Nederlandse Opera onder leiding van J. A. Kwast zeker genoemd moet worden. Welke compositie Kinsbergen speelt wordt niet genoemd. In 1898 vindt ik een eerste buitenlands optreden: in september speelt hij de *Serenade* van Jules Demersseman in de Kursaal in het Belgische Oostende. In 1901 is er dan ook een succesvol optreden in het Franse Calais, waar zijn zoon Sol J. Kinsbergen orkestdirecteur is
1903 is het jaar waarin ik Kinsbergen een laatste keer als solist terug vind. Hij speelt dan met begeleiding van het Muziekkorps van de Schutterij de al zo vaak uitgevoerde *Fantasie pastorale* van Singelée.
In 1909 wordt Kinsbergen uitgebreid gehuldigd in verband met zijn zeventigste verjaardag en een carrière van 55 jaar (!) als musicus.
Jacques Solomon Kinsbergen overlijdt in 1911 te Amsterdam.
Er vanuit gaande dat Jacques Kinsbergen nog vaker als solist heeft opgetreden dan in de dagbladen is terug te vinden en dat hij ook een lespraktijk heeft gevoerd, mogen we wel stellen, dat deze musicus voor Nederland als dé pionier van de saxofoon geldt.

[22] In een opuslijst van Coenen (bron: Nederlands Muziekinstituut) wordt dit werk als een solo voor hoorn met harmonieorkest genoemd. Coenen vervaardigt zelf bewerkingen voor fagot en cello. Blijkbaar vond hij de saxofoon ook een geschikt solo-instrument. voor deze compositie.

Er worden in deze tijd nog meer concerten gegeven, waarin de saxofoon een rol speelt. De later in de Verenigde Staten immens populaire musicus Edward A. Lefèbre (*1834, Leeuwarden – † 1911, New York)[23] woont in die jaren in Den Haag, waar hij, evenals zijn vader, bij de firma Weygand (uitgeverij, Kunst- en muziekhandel) werkt. Al in 1858 wordt hij genoemd

als saxofonist van het orkest van de Grenadiers en Jagers en is hij daarmee een van de eerste saxofonisten in dit orkest.

Vermoedelijk is hij via dirigent Dunkler in aanraking met de saxofoon gekomen en volgt hij privé-lessen bij Adolphe Sax zelf[24]. In die tijd leert hij ook Louis Mayeur kennen, die in 1877 zijn *Rigoletto-Fantasie* en in 1879 een *Grande Fantaisie sur Der Freischütz* aan Lefèbre, die dan al professor voor saxofoon in New York is, opdraagt.

Eind vijftiger jaren van de 19e eeuw toert Lefèbre door Europa en Zuid-Afrika met werken van Singelée en Jérome Savari. Een artikel in het Leidsch Dagblad van 2 juni 1860 maakt hier gewag van.

Front cover van Louis Mayeur's Rigoletto Fantaisie uit 1877

In datzelfde jaar, 1860, keert hij terug naar zijn geboorteplaats Den Haag. Het muzikaal jaarboek Euterpe uit 1860 vermeldt, dat hij op 17 april in de Nationale Zangschool in Den Haag speelt. Op het programma staan dan eigen variaties op thema´s uit *Lucia di Lammermoor* en een *Meditatie*

Hoornist Paul van Zelm en dirigent Jan Cober hebben dit werk op CD gezet.

23 De Amerikaan James Russell Noyse publiceerde in 2000 een dissertatie over Lefèbre.

24 Dunkler en Adolphe Sax hadden goede contacten. Een aantal van Dunkler's composities en bewerkingen werden door Sax uitgegeven.

over Bach´s eerste prelude van Charles Gounod[25] met begeleiding van piano en orgel. Als hij dit laatste werk in 1863 nogmaals uitvoert, schrijft de pers, dat Lefebre *“bewees, dat hij gedurende zijne afwezigheid nog niets heeft verloren van zijn meesterschap op de saxophone”*.

Ook in 1866 speelt Lefèbre in Den Haag. In de Cursus vertolkt hij een *Aria* van Stradella voor tenor, saxofoon en piano en *An das Bildnis einer abwesenden Mutter* voor piston, saxofoon en piano van ene componist André. Dit concert leidt nog tot een ingezonden reactie in het Leidsch Dagblad, waarin een slimme lezer opmerkt, dat ten tijde van het leven van Stradella de saxofoon nog niet uitgevonden was.
Op 23 augustus 1866 treedt Lefèbre niet alleen op als saxofonist (in *Der Wanderer* van Schubert en een *Angelus du soir* van Benoit), maar ook als organist. Lefèbre speelt op “dinsdag 13 april 1869” tijdens een “Liefdadige Zamenwerking ten voordeele der nagelaten kinderen van den bij de jongste expeditie op Bali gevallen 1e Luitenant J. De Nijs” speelt hij D*er Wanderer* van Franz Schubert en een *Prelude* van Bach. Kort daarna vertrekt hij naar de Verenigde Staten om in 1878 nog een keer terug naar Nederland te komen als lid van het Amerikaanse orkest van Jullien. Hij speelt tijdens dit concert als solist een Fantaisie op thema’s uit de opera Norma van Bellini. De krant maakt hier zelfs melding van!

Edward Lefèbre speelt in zijn beginjaren op een instrument uit de werkplaats van Sax. Rond 1870 vertrekt hij naar de Verenigde Staten, waar hij een imposante carrière opbouwt als saxofoonsolist bij onder andere de band van Patrick Gilmore, als freelance solist en leider van zijn eigen, met twee altsaxofoons bezette saxofoonkwartet. Daarnaast is hij verbonden aan de Conn-fabrieken. Hij krijgt de bijnaam “King of Saxophone”, en speelt in die jaren ook op een Conn saxofoon. Hij blijft tot op hoge leeftijd optreden, maar kan zich rond de eeuwwisseling niet meer meten met de vooral technisch veel vaardigere jonge generatie saxofonisten als Benne Henton, Jean Moeremans en Ben Vereecken.

Naast Kinsbergen en Lefèbre zijn er tal van andere solisten. In mei 1860 wordt Frederik Becht (1832-1879) genoemd. Hij speelt dan een *Fantaisie sur des motifs de l’opera Der Freischutz*. Het NRC schrijft:

“Met eene voordragt op een voor het eerst in het publiek, ten gehoore gebragt instrument, de saxophone, verdienen hoogelijk dien bijval dien zij hebben mogen ondervinden.”

Later komen we deze solist, die, net als Lefèvre, een van de eerste saxofonisten in het regiment moet zijn geweest, ook tegen als dirigent. Becht overlijdt al in 1879. De krant meldt:

“Het corps muzikanten van het reg. Grenadiers en Jagers heeft een zeer verdienstelijk lid verloren. De heer Becht, solo-saxophonist, is in den nacht van Zaterdag ll., ten gevolge eener hartziekte, plotseling overleden. Hij was algemeen geacht en de eenige steun zijner moeder, een weduwe. Zijne begravenis heeft met militaire eerbewijzen plaats gehad. Op het kerkhof werd een koraal voor koperen blaasinstrumenten uitgevoerd, ’t welk door den heer kapelmeester Dunkler gecomponeerd was.”

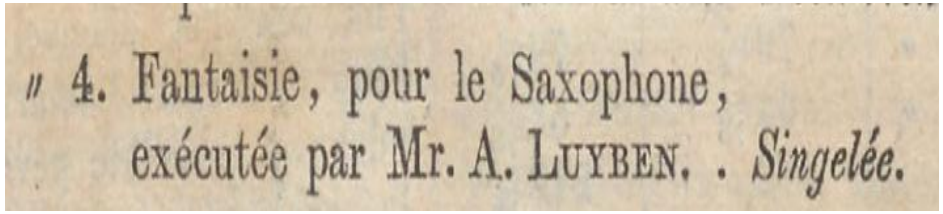
„ 4. Fantaisie, pour le Saxophone,
exécutée par Mr. A. Luyben. . *Singelée.*

Ook de naam Adriaan Luijben (*1834, Herpt - † 5 maart 1878, Den Haag) komen we een aantal keren tegen. Luyben is, net als Becht, lid van het orkest van de grenadiers en in 1868 wordt zijn spel geroemd met: “Zijn

[25] Tegenwoordig bekend als het Ave Maria van Bach-Gounod.

fiksche toon, goede phrasering en zijne zeer groote vlugheid verdienen meer algemeen bekend te worden". In datzelfde jaar leidt een van zijn solistische optredens tot een ingezonden brief van een concertbezoeker. In 1869 kunnen we Luyben in Leiden horen met een *Fantasie over thema's uit Bellini's La Somnambula* en een *Fantaisie Pastorale* van Demersseman. In Caecilia, het algemeen muzikaal tijdschrift van Nederland staat: "*De Heer Luyben heeft een zeer fraaijen toon en eene goede voordracht."* Het lijkt erop, alsof deze stukken met orkestbegeleiding gespeeld worden. Het programma omvat ook Beethoven's 3e pianoconcert en de ouverture de Hebriden van Mendelsohn.[26]

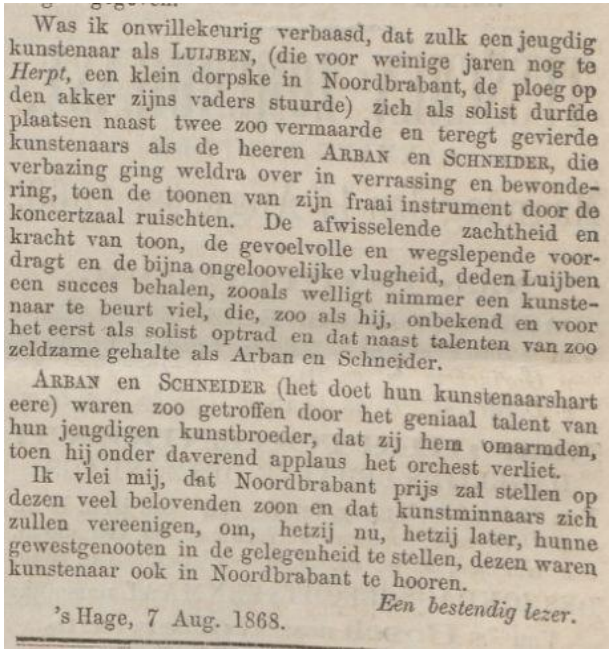
Was ik onwillekeurig verbaasd, dat zulk een jeugdig kunstenaar als LUIJBEN, (die voor weinige jaren nog te *Herpt*, een klein dorpske in Noordbrabant, de ploeg op den akker zijns vaders stuurde) zich als solist durfde plaatsen naast twee zoo vermaarde en teregt gevierde kunstenaars als de heeren ARBAN en SCHNEIDER, die verbazing ging weldra over in verrassing en bewondering, toen de toonen van zijn fraai instrument door de koncertzaal ruischten. De afwisselende zachtheid en kracht van toon, de gevoelvolle en wegslepende voordragt en de bijna ongeloovelijke vlugheid, deden Luijben een succes behalen, zooals welligt nimmer een kunstenaar te beurt viel, die, zoo als hij, onbekend en voor het eerst als solist optrad en dat naast talenten van zoo zeldzame gehalte als Arban en Schneider.

ARBAN en SCHNEIDER (het doet hun kunstenaarshart eere) waren zoo getroffen door het geniaal talent van hun jeugdigen kunstbroeder, dat zij hem omarmden, toen hij onder daverend applaus het orchest verliet.

Ik vlei mij, dat Noordbrabant prijs zal stellen op dezen veel belovenden zoon en dat kunstminnaars zich zullen vereenigen, om, hetzij nu, hetzij later, hunne gewestgenooten in de gelegenheid te stellen, dezen waren kunstenaar ook in Noordbrabant te hooren.

Een bestendig lezer.

's Hage, 7 Aug. 1868.

Ingezonden brief uit 1868 naar aanleiding van een optreden van Ad Luyben.

[26] In onze tijd hebben wij de nijging een ietwat denigrerende houding te opzichte van de composities uit die tijd in te nemen. In die jaren zelf was dat absoluut niet het geval!

In januari 1871 speelt hij samen met een Duitse zangeres tijdens een "dames-concert" in Den Bosch. De begeleiding wordt uitgevoerd door een strijkorkest: *"De heer Luyben toonde zich meester op zijn instrument en droeg o.a. eene fantaisie op Ia Somnambule van Singelée met veel smaak voor. Naar ons inzien voldoet echter de saxophone beter bij de vervulling van kleine solo's in een harmonieorkest, dan voor het uitvoeren van een groot concertstuk, met begeleiding van strijkinstrumenten. Bovendien was de bovengenoemde fantaisie door hare gerektheid voor den toehoorder vrij vermoeiend."*

Een maand later soleert hij bij de kapel der veldartillerie in Arnhem. Naar aanleiding van dat concert (een compositie wordt niet genoemd) schrijft de recensent: *"Deze kunstenaar weet aan zijn instrument heerlijke toonen te ontlokken, en gaf blijken, daarin groote bekwaamheid te bezitten."* Wel had de recensent liever een ander repertoire gehoord – *"stukken meer overeenkomstig met de eigenaardigheid van het instrument"*. Als voorbeeld noemt hij een adagio, een lied of een serenade. Luijben blijft actief als solist. In december 1872 speelt hij in Kampen. Wederom speelt hij de al eerder genoemde *Somnambula-Fantaisie*[27], ditmaal aangevuld met *"Gut' Nacht, Fahr wohl"* van Kücken[28] en een *Solo de Concert* voor saxophoon. Het verslag in Caecilia benoemt, dat:

"*De saxophone was nog nagenoeg nieuw voor het Kamper publiek, haar vorm wekte den lachlust op, de toon werd in al zijn waarde gehoord, en de meesterschap van de heer L. bewonderd."*

Luijben overlijdt na een *"langdurig lijden"* op 5 maart 1878 te Den Haag. Hij wordt met militaire eer begraven. De krant geeft enkele dagen later, op 12 maart, een mooie beschrijving van de indrukwekkende begrafenisstoet.

[27] Uit een artikel in Caecilia uit februari 1871 blijkt dat het hier telkens om de door Singelée gecomponeerde fantasie gaat.

[28] Opus 52, nr. 1; lied voor sopraan of tenor van Friedrich Wilhelm Kücken

Weer even terug in de tijd. Op zondag 3 maart 1867 speelt in zaal Frascati in Amsterdam ene meneer A.G.J. Stoetz een recital op baritonsaxofoon. Het programma omvat:

- *Fantaisie voor saxophone baryton van Rosenberg*[29]
- *Air Suisse voor saxophone baryton van Brepsent (Brepsant?)*[30]
- *Fantaisie sur un thème Allemand van A. Berlyn (1817-1870)*[31]

De compositie van Berlyn is, zo meldt de krant, een "eerste uitvoering".

Stoetz (A. J.), geboren te 's Hertogenbosch in 1836 stamt uit een zeer muzikale familie. De kranten noemen een groot aantal personen met deze achternaam, die in de muziek of de toneelwereld actief zijn. Stoetz ontving vroeg onderwijs op viool en fluit van zijn vader (solo-klarinettist 6e reg. inf.). Van wie hij het saxofoonspel leert is niet bekend, maar het kan zijn, dat de studie van dit nieuwe instrument gezien werd als een mogelijkheid om de kansen op de (muzikale) arbeidsmarkt aanzienlijk te vergroten. Veel muzikanten leerden het saxofoonspel door eigen studie. In 1872 treedt hij in militaire dienst en wordt in 1875 bevorderd tot stafmuzikant te Breda. In de jaren daarna is hij blijkbaar werkzaam bij het rondreizende orkest van de Franse dirigent Julien. Begin negentiger jaren zien we hem weer als solist in Amsterdam. In 1897 vestigt hij zich te Dongen als dirigent van de harmonie „Geduld overwint'`. Twee jaar later wordt hij Es-klarinettist en in de laatste jaren speelt hij Saxophone-tenor in het fabrieksorkest van de muziekinstrumentenbouwer Kessels te Tilburg. Stoetz overlijdt op 28 September 1912.

[29] Louis Rosenberg is een in Parijs wonende en werkende Nederlandse cellist en ontvangt in 1843 een diamenten speld van de koning omdat hij een fantasie heeft gecomponeerd voor het "nieuw muzijk-instrument de Mélophone", dat hij blijkbaar virtuoos bespeeld.

[30] Het betreft waaschijnlijk een bewerking van een compositie van Engebert Brepsant (1797-1871). De fluitversie is ook nu nog te koop.

[31] Anton Berlijn (Aaron Wolf) uit Amsterdam verkreeg ook internationaal aanzien als componist en schreef een groot aantal composities, waarvan er diverse zijn bewaard. Vermoedelijk is hier sprake van een vroege originele Nederlandse compositie. Helaas kon ik m.b.t. dit stuk geen verdere informatie vinden.

Aan het eind van de eeuw komen we Stoetz dus nog een aantal keren tegen. In 1879 speelt hij in Amsterdam op altsaxofoon een werkje dat *Mutterseelenallein*[32] heet. Op 12 mei 1889 soleert hij in Natura Artis Magistra met een orkest onder leiding van Th. Franke en vertolkt *Abschied uit Der Trompeter von Säckingen* van Nesler en het *Ave Maria* van Franz Schubert op altsaxofoon.

Andere stukken die hij in die tijd speelt zijn de *Fantaisie Caprice* van Joseph Arban (1890) en een *Fantaisie op thema's uit Don Pasquale* van Stanislav Verroust (1890).

De componist en dirigent Anton Berlijn (1817-1870) componeert al rond 1867 een solo voor baritonsaxofoon en piano

Een musicus met een gelijkaardige naam is C.H. Stoetzer. Geboren in 1858 in Den Bosch treedt hij in 1888 aan als stafmuzikant van het 5e Regiment Infanterie in Amersfoort. Hij is daar violist en saxofonist. In die

[32] De componist is waarschijnlijk F. Abt

laatste hoedanigheid vertolkt hij in 1890 met het Nijmeegs Symphonie-orkest onder leiding van dirigent van Aken (ook dirigent van het regiment, waar Stoetzer speelt) een werk van Singelée. De pers schrijft:

"*De saxophone, een instrument met wonderschoonen, enigszins melancholischen toon, vereischt een uitstekend blazer om tot zijn recht te komen, vooral omdat de intonatie moeilijk en zeer onzeker is. Stoetzer overwint overwint die bezwaren echter met glans en zijne vaardigheid en voordracht zijn zeer te prijzen."*

In januari 1896 is hij gastsolist bij het orkest Concordia in Baarn. De solo die hij speelt wordt niet genoemd. In 1902 is Stoetzer 24 jaar in dienst bij de stafmuziek van het 5e Regiment. Al in die tijd gaat zijn aandacht volledig uit naar het Amersfoortse amateurmuziekwereldje, als dirigent (onder meer van blaasorkest Fidelio, Woudenberg en van de Hilversumse mandolineclub), als leraar en als eigenaar van een bedrijf voor reparatie en verkoop van muziekinstrumenten. Als saxofonist wordt hij niet meer genoemd. Stoetzer overlijdt in 1917.

Ook een "specialist" op baritonsaxofoon is Ad Voorzanger. Tussen 1867 en 1873 treedt hij een aantal keren op als solist op dit instrument. Helaas wordt gen enkele keer gewag gemaakt van het repertoire dat hij speelt. Twee kritieken geven aan, dat hij als respectabel musicus gezien moet worden.

Israelisch Weekblad 25 januari 1867: "Wat den heer Voorzanger betreft, hij bespeelde zijn moeijelijk instrument (bariton saxophone) met eene gemakkelijkheid, kracht en zuiverheid, die zelfs iemand van meerderen leeftijd alle eer zouden aandoen. Geen wonder dan ook, dat een daverend applaus hem tot meermalen toe noodzaakte de voorgedragen stukken te herhalen. Wij begroeten in hem een veelbelovend kunstenaar."[33]

Algemeen Handelsblad 4 oktober 1869: "hoewel wij volstrekt niet dweepen met het eentoonig en treurig geluid van het instrument dat men Saxophone-bariton noemt, erkennen wij gaarne dat de Heer Adolf Voorzanger zijn instrument met meesterhand bespeelt."

In oktober 1869 is Voorzanger gastsolist bij een concert door de Liedertafel Kunst en Vriendschap. Dit gezelschap staat onder leiding van Anton Berlijn. Of Voorzanger hier diens compositie voor baritonsaxofoon speelt, wordt niet genoemd. Anton Berlijn overlijdt enige jaren later en Voorzanger is een van de solisten tijdens een herdenkingsconcert in 1871. Een laatste keer wordt hij in augustus 1873 genoemd. Daarna worden geen gegevens over deze musicus meer gevonden.

Terug naar 1867: W. Van Agthoven speelt in Den Haag het al eerder genoemde *Air d'Eglise* van Allesandro Stradella. Op 6 en 7 oktober (Arnhem en Utrecht) en op 11 oktober (Amsterdam) van dat zelfde jaar treedt het orkest van de Gendarmerie de la Garde Impérial de Paris op. Het programma bevat *Somnambule*, een fantaisie voor saxophone. De solist is Louis Mayeur. 1867 brengt nog een nieuwigheid: een concert op 21 juni door het Parkorkest o.l.v. Richard Hol vermeldt voor de eerste keer in de Nederlandse dagbladen een optreden van een saxofoon-kwartet. Op het programma ter gelegenheid van een feestconcert van de Liedertafel in Park Tivoli in Utrecht staat het eerste deel uit het kwartet van Singelée! Helaas zijn de solisten niet vermeld, maar de musici stammen allen uit het Parkorkest, dat wel een behoorlijk niveau had.[34]

---

[33] Het wereldje is klein. Ook Jacques Kinsbergen treedt deze avond op, maar dan als klarinettist.

[34] Utrechtsch provinciaal en Stedelijk Dagblad

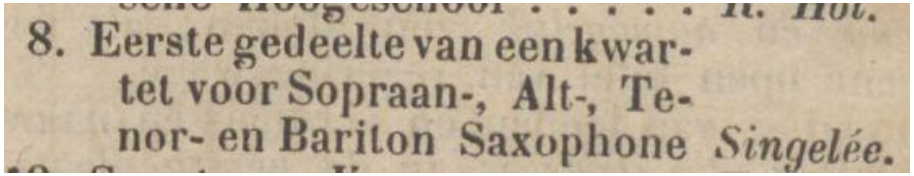
8. Eerste gedeelte van een kwartet voor Sopraan-, Alt-, Tenor- en Bariton Saxophone *Singelée.*

Eerste en voor de 19e eeuw enige melding van een optreden van een saxofoonkwartet in Nederland.

Ik neem dit optreden als eerste melding omdat er duidelijk sprake is van een zelfstandig optreden van een kwartet in de standaardbezetting. Van het eerder genoemde Concertstück is de bezetting niet bekend. Op 10 juli 1865, maakt het Algemeen Handelsblad gewag van een "quartet voor vier saxophones" tijdens een concert door het harmonieorkest in het Park. Niet duidelijk wordt of het kwartet afzonderlijk of als onderdeel van een nieuwe compositie van Anton Berlijn - Roland à Ronceveaux - voor het voetlicht treedt. Ook is de samenstelling van dit kwartet niet bekend. Een derde vermelding van een saxofoonkwartet in de 19e eeuw vinden we in het Weekblad voor de Curacaosche eilanden. Een artikel van 12 december 1896 vermeldt dat "vier saxophonen met weergelooze fijnheid Le Conscrit vertolkten"

De saxofooncomposities van Singelee, met name de Fantaisie Pastorale en de Fantaisie Somnambule op. 49, zijn ook bij de 19e eeuwse Nederlandse saxofonisten populair.[35]

[35] Een deel van de in die tijd gespeelde composities van J.B. Singelée zijn bewerkingen van zijn beroemde opera-fantasiën voor viool.

Omdat de saxofoon al snel na haar uitvinding een plaats in de Nederlandse militaire orkesten vindt, waarvan er in die tijd nogal wat zijn, zijn in iedere provincie wel een aantal specialisten te vinden die zich op een professionele manier met het saxofoonspel bezig houden. Niettemin zorgt het instrument in die jaren ook nog wel voor enige hilariteit, hetgeen we konden lezen in de reactie op het optreden van Adriaan Luijben in Kampen in 1872.

In Friesland meldt de Leeuwarder Courant in de laatste twintig jaar van de 19e eeuw uitvoeringen van een *Solo* voor saxofoon tijdens een optreden in 1875 van de Belgische Gidsen. Solist is Gustav Poncelet (1844-1903). Poncelet is al eerder in Nederland opgetreden. In 1871, het jaar waarin hij professor voor saxofoon in Brussel wordt, speelt hij in Roermond tijdens een concert van de Koninklijke Harmonie, wier directeur connecties naar Brussel heeft, de *Fantasie Pastorale* van Singelée en een *Grande Fantaisie* van Brepsant.

Van Singelée worden meestal de *Fantaisie Pastorale* of de *Somnambule-Fantaisie* (beide al dan niet met orkestbegeleiding) gespeeld. In augustus 1880 speelt de Stafmuziek van het 4e Regiment Infanterie onder leiding van A. Grentzius de *Fantaisie over La Traviata* van Singelée in een (eigen?) bewerking voor saxofoon. Een uitzondering dus.[36]

Vijf jaar later (in 1885) is er een optreden in Leeuwarden door de Koninklijke Muziekkapel van het Regiment Grenadiers en Jagers. Op het

[36] In 1890 speelt de Rotterdamse saxofonist Ph. Hakkert de *Fantasie op. 60* (voor baritonsaxofoon!) van Singelée. In hetzelfde concert speelt deze solist ook een *Cavatine* uit Tancredi van Giaccomo Rossini. Het programma vermeldt bij beide werken "Solo saxophone met piano begeleiding". Of Hakkert daadwerkelijk baritonsaxofoon speelt wordt dus niet duidelijk.

programma staat een solo voor altsaxofoon van Muldermans. De krant meldt:

"De bekwame musicus wist de heerlijkste toonen aan zijn instrument te ontlokken, en ze waren steeds even zuiver; soms was het, alsof hij de fluit bespeelde." [37]

In 1888 speelt de Arnhemsche Kapel in Leeuwarden. Op het programma een *Romance* voor altsaxofoon van J.A.Kwast Jr. vertolkt door A. de Goede. Deze J.A. Kwast (1851-1918) schrijft blijkbaar meer muziek voor saxofoon, want in augustus 1887 en in juni 1888 speelt een saxofonist uit de kapel van het 8e regiment Infantrie uit Arnhem een door Kwast gecomponeerde *"Fantaisie voor alt-saxophone uit Donizetti's "La fille du Régiment"*. Het gaat hier om de uit Roermond afkomstige Georges Simons. Hij is in die jaren lid van de Stafmuziek van het 1e regiment Infanterie, dat in Arnhem gelegen is en vanaf 1900 solo-saxophonist bij de Arnhemsche Orkestvereeniging. Voor die laatste job krijgt hij een wedde van 1000,- gulden op jaarbasis. Ook in 1888 vertolkt hij een *"Grand Air Varié"* waarbij

"de melodieuse tonen die hij zij instrument weet te ontlokken de toehoorders in vervoering bracht."

Dit is waarschijnlijk een compositie van Dagnelies[38], een werk dat Simons in de jaren erna meerdere keren zal uitvoeren. Simons treedt vaker als solist op. Zo is hij in 1888 gastsolist in Arcen. Hier vertolkt hij twee solo's; een van ene Richard en een van Johannes van Dam, een musicus die we later als dirigent in Indonesië tegenkomen. In 1890 is Simons te gast in Purmerend. Schuitemaker's Purmerender Courant van 20 april 1890 meldt: "*Wij zouden ons aan een verzuim schuldig maken, indien wij vergaten aan te stippen dat de Fantaisie Brillante van den Alt-saxophonist keurig en smaakvol werd voorgedragen en geaccompagneerd."* Deze solist speelt een aantal keren in Leeuwarden, want in februari 1892 wordt hij genoemd tijdens een concert "der Vereenigde SymphonieOrchesten". Hij speelt dan de *Fantaisie Pastorale* van Singelee. In 1896, 1897 en 1900 soleert hij in Assen. Hij is dan solist bij het Groot-Strijkorkest van de Vereeniging Apollo, dat onder leiding staat van zijn zoon Simons Jr. De titel van de solo wordt niet vermeld. Van 1893 tot 1898 zien we hem ook een aantal keren in Roermond voor het voetlicht treden. Hij heeft dan alle "hits" uit die tijd op zijn repertoire: van Wettge tot Singelée (*Somnambule* en *Fantaisie Pastorale*) tot Dagnelies en werk van Johannes van Dam. In 1894 speelt hij een stuk dat minder vaak als solowerk voor saxofoon voorkomt: Paul et Virginie, een *Romance* van Massé.[39] Ook in 1901 wordt deze saxofonist nogmaals vermeld, echter zonder aanduiding van de solo die hij die avond speelt. In 1900 wordt hij onder-kapelmeester in Haarlem en verdwijnt als saxofonist uit beeld.

Een andere saxofonist die van zich doet spreken is ene Koenen. Jacobus Cornelis Koenen is in 1858 in Amsterdam geboren. Hij speelt viool, piano, klarinet (les van F.Geisler) en saxofoon en componeert ook, waaronder een Rhapsodie op Noord-Nederlandsche dansen en drie solos voor saxofoon en strijkorkest (!). Tussen 1878 en 1891 wordt hij verschillende keren als solist vermeld. Zo speelt hij in 1878 Singelee's *Fantaisie Pastorale*. In 1879 treedt hij nogmaals als solist voor het voetlicht. Het

[37] Muldermans is een Belgisch componist en dirigent. In de dertiger jaren is zijn Fantaisie Brillante nogal succesvol. De solist is hier waarschijnlijk L.A. Benard.

[38] Dieudonné Dagnelies (1825-1894) was een Belgisch dirigent en componist.

[39] "Paul et Virginie" is een opera in drie bedrijven uit 1876 van Victor Massé (1822-1884). De

Provinciaal Dagblad Overijssel en Zwolle schrijft:

"Wij willen nog even aanstippen dat de saxophonist, de heer Koenen, op zijn even wanstaltig als welluidend instrument een bewonderenswaardige bedrevenheid ten toon spreidde".

In 1880 en 1881 vertolkt Koenen de *Air varié* van Mayseder, een stuk dat veelvuldig gespeeld wordt, aldus het commentaar in de Courant van 6 juni 1881:

"De heer Koenen is een uitstekend saxophonist, doch ook hier leed het spel onder de keuze van het stuk. De variatiën van Mayseder zijn te dikwijls ook van solisten op andere blaasinstrumenten gehoord, om voor velen nog belangwekkend te zijn."

Koenen is op dat moment saxofonist bij het Groninger harmonieorkest.[40] Hij blijft ook vele jaren in dienst van dit orkest en soleert in die tijd ook in *Don Pasquale* van Stanislav Verroust. In 1904 en 1911 is hij dan solist in een eigen compositie met als titel *Fantaisie sur un thème original voor saxophone-alto en orkest.* Kort na 1911 verhuist hij naar Amsterdam. In 1920 soleert hij daar bij het Stafmuziekcorps der Koninklijke Nederlandsche Weerbaarheid in de *Fantaisie Pastorale* van Singelée en in 1923, hij is dan 65 jaar oud, treedt hij nogmaals op als solist in de *Variaties* van Mayseder (die hij ook in Groningen vaker heeft uitgevoerd). Koenen kom ik hierna nog tegen in een aantal privé-perikelen en slechts nog één keer als solist. Op 16 april 1927 soleert hij op Radio Hilversum bij het versterkte H.D.O. orkest[41], dat onder leiding staat van zijn "nieuwe" zwager, dirigent Nico Treep. Zijn overlijdensdatum ligt na 1937, het jaar waarin zijn schoonzus de zangeres Hélène Cals overlijdt.

Romance stamt uit de 2e acte.

40 Van de muziek en de historie van het 19e eeuwse Groninger Harmonieorkest is nauwelijks archiefmateriaal overgebleven. (reactie Gronings archief 2016)

Daarnaast vallen nog namen als Philipse die in 1880 op saxofoon soleert en Johan van Lent, solo-saxophonist bij de militaire kapel van Leeuwarden, die in 1881 de *Serenade* van Demersseman vertolkt. Philipse heeft een toon die *"week, aangenaam en gelijk"* is. De Leeuwarder Courant (15 maart 1881) meldt van een uitvoering van Johan van Lent, dat hij *"het talrijke publiek in vervoering bragt"* met een *"genuanceerde prachtige toon, schoone opvatting, gekuischte voordragt, duidelijkheid en volkomenheid in de rollende passages".*

Dit alles geeft dhr. Van Lent *"het regt, zich virtuoos op zijn instrument te mogen noemen".*

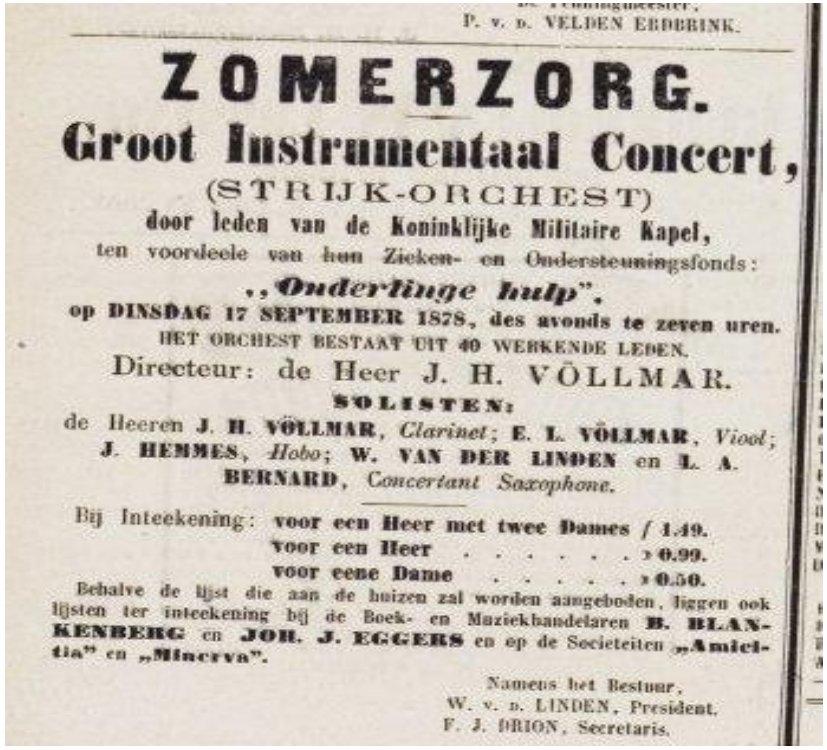
P. v. d. VELDEN ERDBRINK.

ZOMERZORG.

Groot Instrumentaal Concert,

(STRIJK-ORCHEST)

door leden van de Koninklijke Militaire Kapel,

ten voordeele van hun Zieken- en Ondersteuningsfonds:

„Onderlinge hulp".

op DINSDAG 17 SEPTEMBER 1878, des avonds te zeven uren.

HET ORCHEST BESTAAT UIT 40 WERKENDE LEDEN.

Directeur: de Heer J. H. VÖLLMAR.

SOLISTEN:

de Heeren J. H. VÖLLMAR, *Clarinet*; E. L. VÖLLMAR, *Viool*; J. HEMMES, *Hobo*; W. VAN DER LINDEN en L. A. BERNARD, *Concertant Saxophone.*

Bij Inteekening: voor een Heer met twee Dames / 1.49.
voor een Heer . . . . . » 0.99.
voor eene Dame . . . . . » 0.50.

Behalve de lijst die aan de huizen zal worden aangeboden, liggen ook lijsten ter inteekening bij de Boek- en Muziekhandelaren B. BLANKENBERG en JOH. J. EGGERS en op de Societeiten „Amicitia" en „Minerva".

Namens het Bestuur,
W. v. d. LINDEN, President.
F. J. DRION, Secretaris.

41 Hilversumsche Draadloze Omroep

In de zeventiger en tachtiger jaren van de negentiende eeuw worden nog verschillende saxofonisten genoemd. Zo soleert in 1878 ene L.A. Bernard bij een strijkorkest samengesteld uit leden van de Koninklijke Militaire Kapel, treedt de Haagse saxofonist van der Linden (al voor 1869 solo saxofonist bij de stafmuziek der Grenadiers en Jagers en vanaf 1879 2e dirigent van die kapel) regelmatig op en worden solowerken van Singelée (*Fantaisie "La Traviata"* en *Fantaisie "La Somnambule"*) vertolkt door een onbekende solist van de Stafmuziek van het 4e regiment Infanterie.

Aan genoemde L.A. Benard moeten we wat extra aandacht schenken. Leonard Antonie Benard wordt in 1856 geboren. Over zijn jeugdjaren en studietijd is niets teruggevonden, maar in 1872 wordt hij genoemd als klarinettist in een uitvoering van twee delen uit een *Quintet* van Beethoven door leerlingen der hoogste klassen van het Haags Conservatorium. Zijn klarinetleraar is dan H. Völlmar[42]. Rond 1875 wordt hij lid van de Koninklijke Militaire Kapel. In 1884 soleert hij in Vlaardingen en speelt naast de *Fantasie Pastorale* ook het *Morceau de Concert* van Nazaire Beeckman. Een jaar later is hij te gast in Den Bosch in een *Fantazie* (sic) uit Le Tribut de Zamora van Gounod en Singelée's *Fantasie Pastorale*. Vanaf dat moment is Benard veelvuldig als solist te horen. Niet alleen bij zijn orkest, waar hij naast Singelée's *Pastorale* en de solo van Muldermans ook eigen bewerkingen over *Rigoletto* (eerste uitvoering 20 juni 1888) en *Le bal masqué* speelt. Benard speelt ook meermaals de saxofoonsolo in de opera *Hamlet* van Ambroise Thomas. Dat doet hij blijkbaar zo goed, dat hij deze zelfs in 1898 in London in Covent Garden en in Brussel mag spelen. In april van dat jaar neemt hij ontslag bij de militaire kapel.

De heer L. Benard, voormalig lid der Kon. Militaire Kapel en saxophonist aan de Fransche Opera alhier, heeft veel succes gehad in „Covent Garden" te Londen, waar hij bij de opvoering van „Hamlet" de saxophonesolo voordroeg. De heer Flond, kapelmeester te Brussel, bood hem terstond een engagement aan.

In 1900 treffen we hem aan in het Franse Boulogne-sur-mer, waar hij zijn *Concert-Fantasie* op Rigoletto vertolkt. De krant (Le France du Nord) voorspelt hem "menigen triomph" en roemt hem om zijn "stijl, techniek en sentiment". In 1903 wordt hij nog een keer genoemd naar aanleiding van een uitvoering van Hamlet in Amsterdam. Van de solo van Benard wordt gezegd, dat "het aanzwellen van den toon aan het slot van pp af, was zeer schook". Na deze vermelding kom ik Benard niet meer tegen. Of dat iets met de opmerking "invaliditeit" die in het Haags bevolkingsregister aan zijn inschrijving is toegevoegd te maken heeft? In 1921 meldt de Haagse Courant:

L. A. Benard †

Een in de kringen van militaire en burger-muziekgezelschappen welbekende persoonlijkheid de heer L. A. Benard, lid van het orkest der Nationale Opera, is in den ouderdom van 65 jaar alhier overleden. Vroeger, nog onder Dunkler en van der Linden, was de heer Benard gedurende meer dan 20 jaar solo-saxophonist bij de Koninklijke Militaire Kapel.

Ook uit een artikel in de Haarlemsche Courant naar aanleiding van het

[42] Völlmar is tevens dirigent van de Koninklijke Militaire Kapel

overlijden van Benard blijkt, dat hij dan nog steeds lid van het Orkest der Nationale Opera is.

Het paleis voor Volksvlijt in Amsterdam, gebouwd in 1851 bij gelegenheid van de Wereldtentoonstelling en door brand verwoest in 1929. Ook een aantal originele saxofoonwerken zullen daardoor voor altijd verloren zijn.

In Limburg, dat veelal op het Franstalige gebied rondom Luik geconcentreerd was en waar veel muzikanten in Luik studeerden, speelt H. Tijssen in 1877 het *2e Concerto pour saxophone* van L. Guillaume. Dezelfde Tijssen dirigeert in 1880 de Koninklijke harmonie in Roermond als ene A.Charlier (prix d'excellence) soleert in het *5e Concerto pour saxophone* van Haseneier[43]. In augustus 1900 staat een *Fantaisie Brillante* van L.E. Rugers op het programma van het Staforkest van het 2e Regiment Huzaren. Solist is ene J.B. Lichtenberg. Dit is een origineel Nederlands werk voor saxofoon. Ook in januari 1902 speelt Lichtenberg deze solo. De krant schrijft: *"De saxophone waarvan menigeen alleen den naam en vorm kent, werd innig mooi bespeeld."*

In de jaren 1880 en 1881 wordt ene Groot als saxofoonsolist gelauwerd. Op 15 juni 1880 speelt hij met orkest eigen bewerkingen van Singelée's *Fantaisie Pastorale* en de *Fantasie* van Mayseder. Over Groot wordt geschreven, dat hij cellist is, maar *"wel hoofdzaakelijk saxophonist, maar dan is hij ook zóó uitstekend, als slechts weinigen zijn".*

Een optreden van deze saxofonist in Groningen in 1881 geeft aan, dat de saxofoon toch nog regelmatig als een vreemde eend in de bijt wordt gezien. De krant spreekt van *"dit eigenaardige instrument".*

In een andere hoek van Nederland, in Zierikzee, worden in 1884 de *Variations sur la dernière pensée de Weber* met orkestbegeleiding uitgevoerd en kunnen we in 1885 luisteren naar twee liederen (*Es hat nicht sollen sein* van Abt en *Rheinfahrt* van Goltermann) uitgevoerd op "saxophone met piano-cello begeleiding". Deze liederen worden in dat zelfde jaar nogmaals gespeeld. In 1886 worden de *Deux Meditations* van de Belgische saxofonist en klarinettist Nazaire Beeckman[44] (hij is van 1867 tot 1900 docent saxofoon aan het Conservatorium te Brussel) vertolkt. In maart nog met pianobegeleiding, maar al in juli met orkest ("Kunst en Eer") in een arrangement van dirigent Ezerman. In 1887 komt

[43] Georges Haseneier was in de 19e eeuw docent klarinet en saxofoon aan het Conservatorium in Luik en een tijd lang dirigent van de Maastrichtse Muziekvereeniging. Zijn Concerto pour saxophone is waarschijnlijk een bewerking van zijn 5e Fantaisie pour clarinette avec piano ou orchestre.

[44] Met name in de zuidelijke provincies (Limburg, Brabant en Zeeland) worden regelmatig composities van Belgische componisten uitgevoerd.

dan de *Fantaisie pastorale* van Singelée tot uitvoering. Helaas noemde de krant in geen van deze concerten de naam van de solist.
In een aantal gevallen komen we de saxofoon ook in die tijd al in kamermuziekachtige formaties tegen. Al eerder werd een kwartet met altsaxofoon, baritonsaxofoon, saxhoorn en tuba genoemd. In 1879 noemt een Brabantse krant een uitvoering in Eindhoven van een *Trio* van Ludwig van Beethoven voor piano, viool en saxophone, dat *"met veel juistheid en goed ensemble voorgedragen werd"* en *"een zeer goed effect"* maakte. Van der Linden speelt in 1883 een duet voor altsaxofoon en cornet en in 1895 meldt de Nieuwe Purmerender:

"Na de pauze werd als eerste nummer uitgevoerd "Bei Männern welche Liebe fühlen" uit "Zauberflöte" va Mozart, Duet voor Sopraan en Altsaxophone met begeleiding van Koper Kwartet en gearrangeerd door den Concertgever. We dweepen niet met de uitvoering van dit stuk. De stemming der saxophonen met het begeleidend koper was niet altijd even rein."

Zo kris kras door het land reizend, zien we in die periode een groot aantal saxofonisten, dat ook als solist voor het voetlicht treedt. De veelheid aan solisten leidt ook tot nieuwe composities. In het voorgaande zijn er al een aantal genoemd. Met name de componerende kapelmeesters laten zich hier van hun beste kant kennen. Al met al kan vastgesteld worden, dat er in Nederland al voor 1900 regelmatig voor saxofoon gecomponeerd werd. De meeste composities verschenen echter niet in druk en bleven slechts in manuscript in de archieven van uitvoerders en componisten liggen en het grootste deel is verloren gegaan. Een overzicht van in de kranten en archieven genoemde composities levert het navolgende rijtje op.

- Anton Berlijn (*1817, Amsterdam, † 1870, Amsterdam) – Jägerlust, een "Tongemälde" voor harmonieorkest met solo's voor Es-klarinet, altsaxofoon en trombone (1861).
  In 1861 uitgevoerd. De saxofoonsolo wordt "uitmuntend voorgedragen" door L. Kinsbergen
- Anton Berlijn – Fantaisie sur un thème allemand (1867) voor baritonsaxofoon en piano
  Na zijn studies in Amsterdam, vervolgt Berlyn zijn opleiding in Berlijn en maakt daar kennis met Louis Spohr, onder wiens leiding een van zijn symphonieen uitgevoerd wordt. Na een kort verblijf in Parijs, keert hij terug in zijn geboorteplaats en maakt daar carrière als dirigent. Anton Berlijn componeerde een groot aantal werken waaronder negen opera's en zeven balletten. Zijn muziek wordt als "Gracieus en briljant" omschreven.[45]

Saxofonisten van het 3e Regiment Infanterie uit Bergen op Zoom in 1908. Jordans – altsaxofoon, Cools – baritonsaxofoon en Spier – tenorsaxofoon
(WAB Bergen op Zoom)

- N. A. Bouwman (*1854, Delft, † 1941, Den Haag) – Fantaisie pour saxophone alto
  Van deze compositie vond ik slechts één vermelding: in 1886 in Schiedam. Het werk wordt (blijkbaar met orkestbegeleiding) gespeeld op woensdag 21 juli tijdens een militair concert door het Korps Stafmuzikanten van het 3e Regiment Infanterie Bergen-op-Zoom onder leiding van de componist in de Tuin van den officierenvereeniging. Nicolaas Arie Bouwman studeert onder

[45] www.jewishencyclopedia.com

meer bij Richard Hol. Na een aantal jaren als fluitist bij het Utrechts Stedelijk Orkest maakt hij carrière als dirigent. Van 1897 tot 1921 leidt hij de Koninklijke Militaire Kapel.

- Barend Bos – Fantaisie “Robert le Diable” voor saxofoon alto met begeleiding van harmonieorkest (1897)[46]

  Barend Bos staat in 1900 genoemd in een lijst van musici van het Concertgebouworkest. Hij speelt viool en saxofoon. In 1912 wordt hij 1e violist in dat orkest.
  Deze Fantasie vergt toch al wat techniek voor de solist. Het werk bevat een aantal cadenzen en de openingscadens begint met een triller B-C, waarna een hoge E gespeeld moet worden.

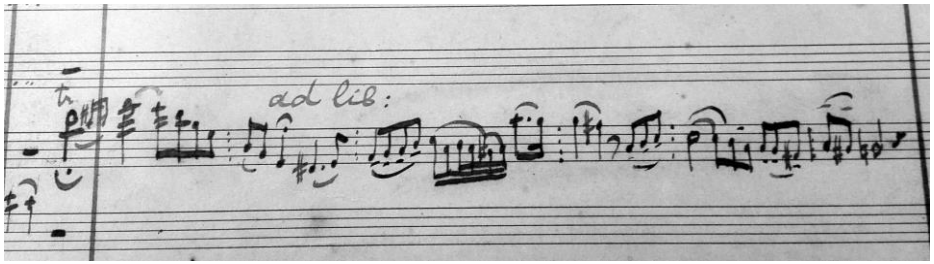

- Gijsbert Johan van Dam (*1855, Gouda, †1929, Breda) Solo voor alto saxophone (1888)

  (uitgevoerd door Georg Simons en de Harmonie van Arcen)

- Gijsbert Johan van Dam - Fantaisie variée pour saxophone alto (1897) - *In 1900 in Purmerend ook door de solist Thie gespeeld.*

- G. Johan van Dam - Variations sur le Torreador van Adolphe Adam (1896) - (eerste uitvoering op 5 december 1896 in Batavia)

  van Dam is dirigent in Arnhem en Venlo, daarna bij de stafmuziek in Batavia, Indonesië. In 1904 gaat hij met pensioen en woont dan weer in Venlo. Rond 1912 wordt hij “toonkunstenaar te Breda” genoemd. Hij maakt orkest-bewerkingen vande pianobegeleiding van composities van Hermann en Wettge voor de saxofoonsolist in zijn orkest en zet de saxofoon ook regelmatig in bewerkingen van klassieke composities (Beethoven, Schubert, Saint-Saëns) in. In die jaren wordt ene Ad Roelen als saxofonist in Batavia genoemd.

- Jacques Jacobs – Introduction et Air varié

  Jacobs is koperblazer en collega van Kinsbergen, ook organist. Jacques Kinsbergen speelt deze solo in ieder geval één keer en dan waarschijnlijk met een orkest o.l.v. de componist. Of het bij de eveneens genoemde “Solo pour saxophone” om hetzelfde werk handelt is niet duidelijk

- C.Th.Klemann – Andante religioso en tarantella voor alt-, tenor- en baritonsaxofoon (ca 1899)

  (Klemann (1866-1941) is sinds 1892 als altist verbonden aan het Utrechts Stedelijk Orkest en is violist, maar ook saxofonist, dirigent, componist en jurylid. Ook zijn broer en later een kleinzoon zullen zich naast een strijkinstrument aan de saxofoon wijden. De berichten laten concluderen, dat Klemann de tarantella later ook voor saxofoon en piano, alsook voor orkest bewerkt. Een eerste optreden van Klemann als saxofonist vind ik in 1889. Hij speelt dan in Utrecht, in de Nieuwe of Litteraire Societeit de Fantaisie Pastorale van Singelée. Hij wordt begeleid door het Stedelijk Muziekkorps van Utrecht onder leiding van C. Koenen. (Zie ook hoofdstuk 2)

- Machiel Kley – Fantasie (ca 1900)

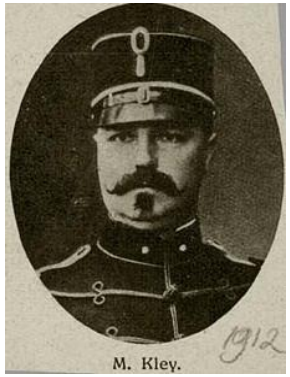

**1872, ’s Hertogenbosch, †1954 – violist, saxofonist (Haarlem, Arnhem en in de KMK), kapelmeester en componist. In 1912 opvolger van Johan*

[46] Een kopie van het manuscript bevindt zich in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.

Zaagmans als dirigent van het orkest van het 7e Regiment Infanterie in Amsterdam. Later wordt hij kapelmeester te Venlo. Hij is een "populair toonkunstenaar". Onderstaande recensie is geschreven naar aanleiding van een optreden in Venlo in 1902.

In de *Fantaisie pastorale* van Singelée vond de heer M. Kley gelegenheid zijn meesterschap op de Alt-saxophone te toonen. Hij heeft een schoone toon en een benijdenswaardige vaardigheid op zijn instrument; in de lagere tonen klinkt het instrument iets te laag.

Ondanks zijn drukke bezigheden als dirigent speelt hij een enkele keer nog saxofoon. In 1906 vertolkt hij "Thema et Variations de concert" van Mayseder. De pers:
"De heer Kleij heeft bewezen een virtuoos te zijn op zijn instrument; de vaardigheid, stacato en voordracht, er was niets op af te wijzen."

- Jacobus Cornelis Koenen (*1858 - † voor 1950) – Drie solo's voor alt saxophone met strijkorkest waar onder een *Fantaisie sur un theme original* voor saxophone-alto en orkest[47]

- Idem – Valse Brillante voor altsaxofoon en piano[48]

Koenen wordt in Amsterdam geboren en is violist van oorsprong. Tot zijn 18e jaar speelt hij in het Paleisorkest te Amsterdam. Daarna werkt hij lange tijd in Groningen. Al in 1879 wordt daar een Koenen genoemd, die de Fantasie Pastorale van Singelée speelt. In 1889 verkoopt hij zijn hoogstemmige Mahillon altsaxofoon. In 1893 soleert hij in een Fantasie van Christophe, in 1898 en 1901 in Don Pasquale van S. Verroust, in 1904 en 1911 in zijn eigen Fantasie, in 1919 en 1920 wederom de Fantasie Pastorale en in 1923 de Variaties van Mayseder. In 1901 viert hij zijn 25 jarig jubileum in Groningen. Hij is tevens vele jaren kapelmeester van de dienstdoende schutterij aldaar. Begin jaren twintig trekt hij weer naar Amsterdam. Bij zijn tweede huwelijk, na een scheiding van zijn eerste eega, in 1926 met de dertig jaar jongere Egbertus Treep wordt hij violist genoemd. De overlijdensdatum van Koenen heb ik niet kunnen vinden. (zie ook eerder in de tekst)

[47] Waarschijnlijk zijn al deze composities verloren gegaan.
[48] In de dertiger jaren minstens één keer gespeeld door Jan Sevenstern.

- Jan Albert Kwast – Romance voor altsaxofoon (ca 1885)

  Het zou hier kunnen gaan om een bewerking van een Romance voor viool en orgel uit 1874.

- Jan Albert Kwast - Fantasie over La Fille du Regiment (ca 1887)
  (1851 – 1918, geboren in Purmerend en kapelmeester in Polen, Duitsland en later in Arnhem oprichter van de Arnhemsche Orkestvereeniging. Daarnaast ook componist)

- Jan Albert Kwast – Concertstück voor vier saxofoons (en orkest?)

  Gecomponeerd rond 1874 en in dat jaar voor het eerst uitgevoerd.

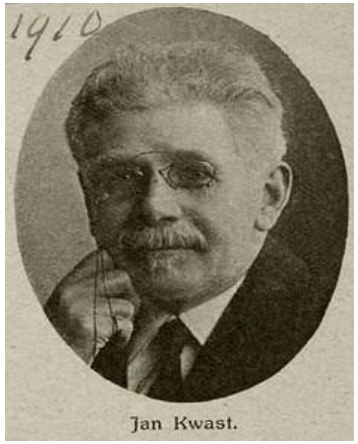

Jan Kwast.

- J.A.H. Melot (*1835, Thorn) – Concert Polonaise: solo pour saxophone alto en harmonieorkest (ca 187?)

De titelpagina geeft volgende informatie: "den Hoog Edel Gestrenge Heer: Kolonel Van der Beek: uit dankbaarheid opgedragen en gecomponeerd door J. A. H. Melot, muziekdirecteur en hoofd der openbare school te Maasbree"

Deze Concert Polonaise is een relatief kort werk. Het bestaat uit een "Introduction" van 8 maten in 2/4 maat, waarna Polonaise en Finale in 3/4 maat staan. De omvang van de solopartij gaat van C tot E''', maar de saxofoon speelt voornamelijk in het midden en hoge bereik. De toonsoorten F, Bes en C (genoteerd) leveren weinig problemen op. Het is wel een van de vroegste saxofooncomposities in Nederland.

- Jacques Presburg (*1857- † 1919) - Concert - Fantasie (1888) met orkestbegeleiding

  *(*1857, tot 1881 violist en saxofonist in het Parkorkest. Legt zich daarna toe op zangkoren en werkt als dirigent, componist, pianobegeleider en jurylid) Zijn saxofoonfantasie wordt eind 19e eeuw door Presburg zelf en door Jac. Kinsbergen een aantal keren uitgevoerd. Begin 20e eeuw trekt Presburg naar London. Daar overlijdt hij op 11 augustus 1919, aldus een melding in het Utrechts Dagblad. Onderstaand bericht dateert van 1916.*

Als componist wist Presburg mede naam te maken. Zijn phantasiën voor saxophone en orkest, zijn Hebreeuwsche koorwerken, zijn cantaten en mannenkoren — waarvan op het feestconcert a.s. Zondag door »Onderlinge Oefening« te zijner huldiging te geven, »Het Lied des Storms« zal worden uitgevoerd — doen hem kennen als een toondichter van meer dan gewone gaven.

- Franz Johann Schweinsberg - Fantaisie Brillante

  *(*1835 Maastricht – † 1913 Nijmegen, kapelmeester in Amersfoort met een oeuvre van bijna 400 werken). De Fantaisie wordt begin 20e eeuw gepubliceerd door Konefa in Tilburg en is vermoedelijk postuum uitgegeven.[49]*
  Deze Fantaisie Brillante (met piano en uitgegeven bij Kessels) geeft de solist weinig rustmomenten. Meteen na het militair aandoende openingsmotief (Allegro Moderato) volgen reeksen zestiende noten en triolen. Vooral deze triolenpassage laat veel laddervreemde noten zien en de hulpgrepen moeten optimaal ingezet worden. Een daaropvolgend Allegro in 6/8 maat wordt onderbroken door het openingsmotief en gaat daarna over in een Largo in 3/4 maat. Het laatste deel wordt gevormd door een Vivo (C groot) in 2/4 maat, een onderbreking in 3/4 maat in A majeur en weer terug naar de ritmiek van het Vivo in 2/4 maat. (Zie afbeelding hiernaast)

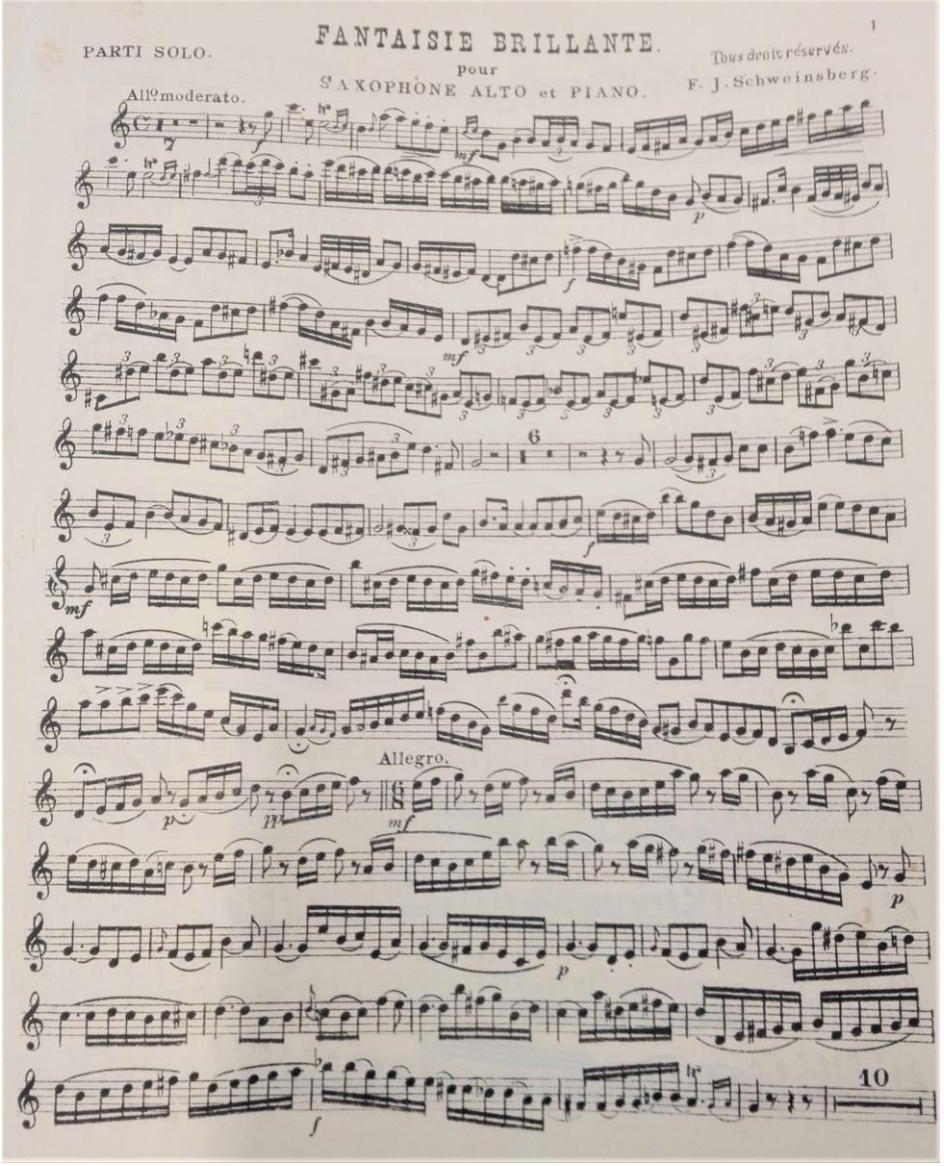

[49] Konefa: Koninklijke Nederlandse fabriek van Muziekinstrumenten was de opvolger van de firma van M.Kessels in Tilburg.

- Willem Wijsman – Romance voor sopraan saxofoon (eerste vermelding maart 1865)
- Willem Wijsman – Concertino voor sopraansaxofoon (ca 1865)

  (1828 – 1885, dirigent, componist) Door Kinsbergen zeker twee keer uitgevoerd. Helaas zijn deze werken zijn niet teruggevonden.[50]

Als allereerste originele Nederlandse solo compositie voor saxofoon moet wellicht de in 1861 door Jacq. Kinsbergen uitgevoerde *Fantaisie* (al dan niet op een thema van Verdi, zie eerder) van Emile Dunkler[51] gezien worden.

Kende Frankrijk in de tweede helft van de 19e eeuw een aantal symfonische composities met een rol voor de saxofoon (waarvan de Arlésienne muziek het bekendst is), in Nederland is ook een heel beperkt aantal te noemen. H.Letzer noemt in zijn boek “Muzikaal Nederland” een rol voor de saxofoon in de cantate *De verwoesting van Jeruzalem* van de in 1875 overleden Johannes Gijsbertus Bastiaans. Letzer noemt “koor met saxophone, trompet en pauken” als instrumentatie. Een aankondiging in een krant uit 1861 van dit werk noemt een saxhoorn in de bezetting. Waarschijnlijk heeft Letzer zich hier vergist en de gemeend, dat saxhoorn en saxofoon een en het zelfde instrument zijn. [52]

In 1881 componeert Henri Francois Robert Brandts Buys[53] (1850-1905) een concert-drama voor solisten, koor en orkest, dat hij *Albrecht Beiling* noemt. Het werk wordt opgedragen aan Koning Willem III. Dit stuk, dat voor het eerst tijdens de XVe Nationale Zangersdagen op 6 augustus 1881 wordt uitgevoerd, bevat in het vierde en vijfde deel een rol voor een altsaxofoon.

Francois Robert Brandts Buys[54]

Met name in het vierde deel is deze rol prominent te noemen. Een aantal keren staat boven de partij aangegeven, dat het een “solo” is en ook zijn er twee korte rubato passages, die de saxofoon alleen speelt. Buys gebruikt het midden- en hogere register van de saxofoon met als hoogste toon een e’’’. Het werk is succesvol en wordt tussen 1881 en 1884 in verschillende steden in Nederland uitgevoerd, telkens met lovende recensies. Geen enkele bericht rept echter over de opvallende rol van de saxofoon! Brandts Buys neemt in geen enkel ander werk de saxofoon op.

---

50 In de dertiger jaren staat in Tilburg een Serenade voor hobo (wellicht een variant van de Romance) van Wijsman op het programma. Navraag bij de betreffende vereniging leverde geen resultaat. Het genoemde werk bevond zich niet (meer) in het archief van de betreffende vereniging en was waarschijnlijk eigendom van de solist.

51 Zie eerder

52 De bronnen spreken elkaar hier tegen. H.Letzer spreekt in Muzikaal Nederland 1850-1910 over een saxofoon. Ook een artikel in Caecilia uit begin 1900 noemt de saxofoon, echter wordt in een advertentie uit 1861 gesproken van een Saxhoorn! In de combinatie met bazuinen en pauken lijkt dat waarschijnlijker.

53 Oom van Jan Brandts Buys, een van de Nederlandse componisten uit die tijd die ook tegenwoordig nog wel eens gehoord wordt.

54 Uit: Henri Viotta: Onze hedendaagsche Toonkunstenaars (1893)

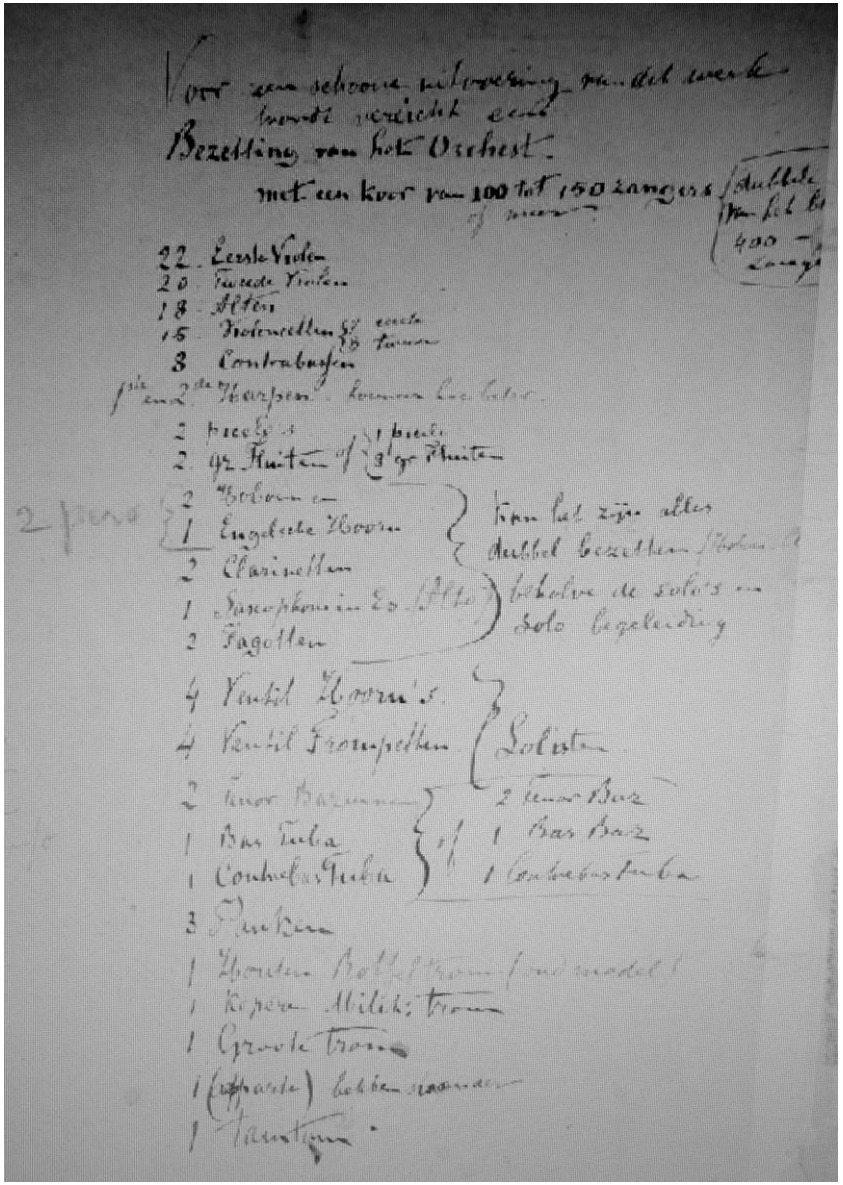

In het Algemeen Handelsblad van 27 december 1882 wordt melding gemaakt van *David op 81* van Robert Hol, een componist wiens "*melodieën vloeiend, zijn harmonieën kernachtig en dikwijls nieuw, zijn behandeling van koor en orkest getuigt van groote ervaring en meesterschap." Deze woorden, overgenomen uit Henri Viotta's Lexicon"* aldus de krant. In diens compositie *David*, voor vijf solostemmen, gemengd koor en orkest wordt de solo van Michal "*Zonder hinder de ranke wingert"* "waarbij saxophone en cello het vrouwengeluid zoo sierlijk omstrengelen". *David* is een tweede Nederlandse compositie uit de 19e eeuw met een rol voor de saxofoon.[55]

In 1883 is de saxofoon dan nog twee keer te horen als instrument in het symphonieorkest. In Amsterdam worden *La Juive* van Halévy en *Hamlet* van Ambroise Thomas opgevoerd. *Hamlet* wordt al op 14 december 1876 in de Koninklijke Fransche Schouwburg in Den Haag opgevoerd. Voor de dan al zeer succesvolle opera is dit de eerste uitvoering in Nederland. Jac. Kinsbergen speelt bij deze gelegenheid een dubbelrol; hij is violist, maar speelt ook de saxofoonpartij. Deze opera zal de jaren erna regelmatig te beluisteren zijn, maar verdwijnt dan ook van de planken. Het Park was voor de komst van het Concertgebouw het muzikale hart van Amsterdam. Beroemde Europese musici traden erop: de pianisten/componisten Franz Liszt, Johannes Brahms, de violisten Joseph Joachim en Henry Wieniawski en velen meer. Dit Park had een eigen orkest, dat in 1883 onder leiding staat van Willem Kes. Een lijst uit dat jaar waarin de musici van dit orkest genoemd worden, vermeldt de

55 Richard Hol schreef als opus 116 Deux Romances voor hobo en piano. Deze zijn heel goed op sopraansaxofoon uitvoerbaar.

altsaxofonist J. Benavente. Benavente wordt al in 1881 als saxofoonsolist genoemd. Hij speelt in dat jaar een *Fantaisie de Somnambula* als intermezzo tijdens de opvoering van een blijspel. Met enige trots wordt vermeld, dat *"reeds de eer heeft mogen genieten met veel succes op het Loo voor Zijne Majesteit den Koning voor te dragen."* Benavente is een veelzijdig musicus; hijspeelt meerdere instrumenten, dirigeert en componeert. Met de Amsterdamsche Orkestvereniging voert hij serieus werk uit: Beethoven, Wagner, Liszt en zo meer. Een van de populairste en meest uitgevoerde klassieke werken is de Arlésienne-muziek van Bizet. Veel Nederlandse orkesten hadden prima saxofonisten in hun gelederen. Kinsbergen, Benard, Benavente en waarschijnlijk ook een groot aantal andere saxofonisten hebben de soli in deze compositie gespeeld. Veel andere werken met saxofoon bestonden nog niet. Behalve de opera's *Werther* van Massenet en *Hamlet* van Thomas werd er in Nederland niet zo heel veel van de vroegste composities met saxofoon uitgevoerd. Bijzonder is dan ook in 1895 in Amsterdam een uitvoering van de *Impressions d´Italie* van Gustave Charpentier. Dit werk heeft een alt- en een sopraansaxofoon in de orkestratie. In het derde deel zijn er drie maten solo voor de sopraansaxofoon en in het vijfde evenveel maten voor een altsaxofoon. Naar alle waarschijnlijkheid is dit een taak voor Jac. Benavente geweest, maar ook Jac Kinsbergen was nog in dienst!

Overal in het land worden saxofoonsoli uitgevoerd. Door leden van de diverse militaire orkesten, waarvan er in Nederland nogal wat waren, maar ook door liehebbers. Aan het eind van de 19e eeuw zien we een verschuiving optreden. Naast de militaire, beroepsmusici worden ook amateurmuzikanten actief. Het opheffen van veel staforkesten leidt tot de vorming van burgerorkesten, waarin ook de saxofoon met en met een rol krijgt toebedeeld.
Daarnaast leidt de invloed van met name de Rooms-Katholieke kerk tot oprichting van een groot aantal orkesten. De repetitie hield de mensen uit de kroeg, zorgde voor verbinding in de wijk en er was muziek bij de processie.

Een deel van de saxofoons uit die tijd werd in België bij de Firma Charles Mahillon aangeschaft. Hier een bariton- en een altsaxofoon van deze firma.

In 1891 speelt de directeur van het nieuw opgerichte "Muziekkorps der dienstdoende schutterij" te Enkhuizen een saxofoonsolo. Deze meneer, Carl J. Th. Franke, was al op 14-jarige leeftijd (!) violist[56] bij het eerder genoemde Parkorkest. Hij vormde met zijn broer een trombonistenduo, maar bespeelde dus ook op "vakkundige wijze" de saxofoon. Helaas wordt de titel van het solowerk niet genoemd.

[56] Het arbeidzame leven begon in die jaren veel eerder dan tegenwoordig. Het was dan ook niet ongewoon om al op jonge leeftijd een baantje in een orkest te aanvaarden.

Een jaar eerder, op 18 mei 1890, meldt de Tilburgse Courant dat tijdens de matinee door Harmonie Orpheus aan 't Goirke gegeven, vooral de solist saxophonist F. van Opstal (†1911) en de zanger Frits Swagemakers een daverend applaus voor hun uitvoering kregen.

Van Opstal maakt vanaf de tachtiger jaren van de negentiende eeuw in Tilburg en omstreken furore als solist op saxofoon. Van zijn repertoire is weinig bekend. Bij zijn veelvuldige optredens met piano wordt geen enkel programma genoemd. Als solist met zijn orkest speelt deze “gevierde saxophonist” Canivez (Fantaisie de Concert), Escudié (Air Varié) en een “Concertina voor saxophone”. Hij treedt op in Hilvarenbeek, Venlo en Valkenburg (artisten-afdeling). Hij is een “saxophonist zoals er maar weinig zijn” en het artikeltje in de krant bij gelegenheid van zijn overlijden, noemt hem “Tilburgs beste saxophonist”.

Saxofoonsolist Frans van Opstal van Harmonie Orpheus Tilburg in 1895

Het moge duidelijk zijn, dat de saxofoon in de eerste 60 jaar van haar bestaan in Nederland veel aanhangers en goede solisten kende en dat van enige populariteit van het instrument wel degelijk sprake was. Opvallend is wel, dat de meeste saxofoonsolisten van oorsprong een strijkinstrument speelden en niet, zoals men wellicht zou verwachten de klarinet of dwarsfluit en dat ook het onderstaande mopje uit 1888 niet helemaal conform de praktijk is

Op eene soirée:
Mooi instrument, zoo’n piano!
Niet waar? Een genot.
Ja; maar ik voor mij kies nog de saxophone.
Och kom! Hoe dat?
Daar waagt zich zoo iedereen niet aan.

Bij het 2e Regiment Infanterie te Maastricht worden gevraagd: één SAXOPHONIST en één OBOEIST, die tevens Strijkinstrumenten kunnen bespelen. Adres met franco brieven, of in persoon, aan den Heer Luitenant VAN DER WIJCK, aldaar. (8976)

Een advertentie uit 1876.

Enkele opmerklijkheden uit die tijd:

- in 1864 en 1865 wordt in Den Haag een Lied of Air van de Duitse componist Friedrich Kücken een aantal keren gespeeld.
- Het Samarangs Advertentieblad Indonesië meldt dat op 16 november 1865 tijdens een concert door de Muziek Vereeniging St. Cecilia een *Solo voor saxophone* van Beethoven (sic) uitgevoerd wordt. De solist wordt niet genoemd.

- Op 17 april 1867 vind ik een eerste advertentie waarin een saxofoon te koop wordt aangeboden.

TE KOOP
een SAXOPHONE ALTO met dubbele toebehooren en Etui, voor ƒ 100, goed onderhouden, bij BRIX VON WAHLBERG, Muziekhandel, Kalverstraat, Amsterdam. (9141)

- In 1867 wordt o.l.v. ene Volmahr *Im Rosenduft* uitgevoerd. Een solo voor saxophone gespeeld door Prinz Gustav von Schweden!

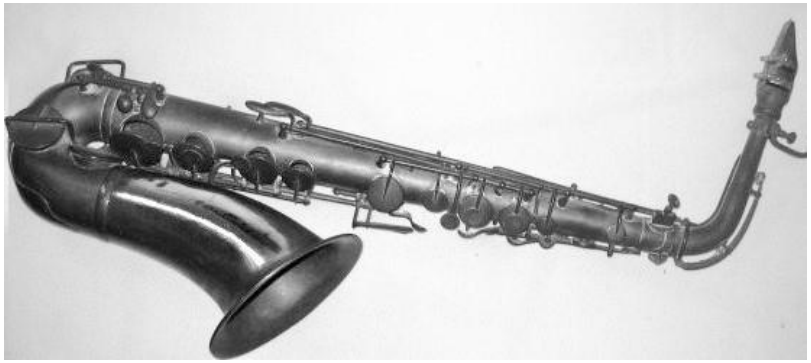

Altsaxofoon van Adolphe Sax. Veel van de Nederlandse musici in de tweede helft van de 19e eeuw zullen een dergelijk instrument bespeeld hebben

- In 1869 wordt een compositie van Dunkler ten gehore gebracht. *Fantasie en variaties op een thema van Bellini* voor clarinet, fluit en twee saxofoons.
- Ook in 1869 speelt ene Arnold de Leeuw *met virtuositeit eene Fantasie van Singelée en een solo uit Adelaide van Beethoven op de Saxophone.* Ook in 1870 treedt de Leeuw als solist op.

- Op 21 april 1874 speelt deze De Leeuw *op de Saxophone-alto eene fantaisie en variatien, benevens transcripties op twee liederen: van Mendelssohn (Es ist bestimmt in Gottes Rath), van Waldmaun (Wer weiss ob wir uns wiedersehn)* De recensent schrijft: *Of de Saxophona als solo-instrument aanspraak mag maken op bijzondere achting, is eene vraag die wij wel eens anders dan met een jawoord zouden kunnen beantwoorden. De nasale klank, die aan het instrument eigen is en onmogelijk door den speler kan worden veranderd, herinnert aan de vox humana van een orgel, dat meer gebreken dan deugden telt.*

DOOR BIJZONDERE GELEGENHEID
à Comptant te Koop:
Een HAUTBOIS (HOBO), naar de nieuwste constructie, met alle Kleppen en Ringen (Fabr. GEISSLER).
Een CAECILIUM, nieuw uitgevonden Muziekinstrument (groot succes te Parijs).
Een SAXOPHONE, Tenor in C (Fabr. SAX, à Paris).
Een CORNET A PISTON (Fabr. C. REP).
Een GLAS-PIANO, 4 Octaaf chromatique, SAXOPHONE BEKKEN, 3 CLARINETTEN met Zilver gemonteerd, voor OUD.
Adres Muziekhandel van BRIX VON WAHLBERG (THEUNE & Co.), te Amsterdam, waar med TE KOOP is, een ECHTE AMATI VIOOL, Koopprijs ƒ 500. (14425)

- Op 22 april 1874 wordt een tenorsaxofoon in C uit de fabriek van Sax te koop aangeboden.

- In 1879 speelt J.A.F. Verkuylen de eerste uitvoering van een *Fantaisie sur des motifs de l'opera Don Pasquale*, gecomponeerd door A.Verroust. Verkuylen treedt in die jaren nog een aantal keren als solist op.

- Ook in 1879 wordt voor 100 gulden een Mahillon saxofoon met toebehoren te koop aangeboden

- Op zondag 20 juli 1890 geeft het stafmuziekkorps der Koninklijke Nederlandsche Marine de eerste uitvoering in Nederland van het Grand Duo

Concertant van Singelée. Solisten zijn L. Schouten en J. Metz. Op alt en tenorsaxofoon!

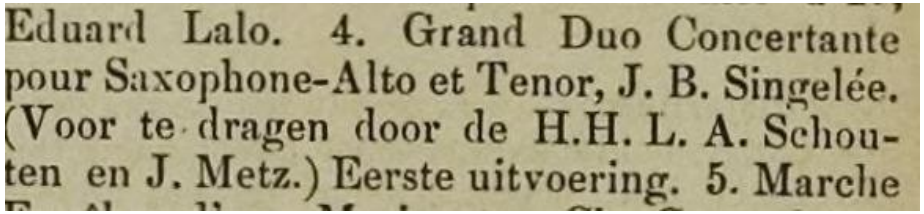
Eduard Lalo. 4. Grand Duo Concertante pour Saxophone-Alto et Tenor, J. B. Singelée. (Voor te dragen door de H.H. L. A. Schouten en J. Metz.) Eerste uitvoering. 5. Marche

Alhoewel het artikel dit wel beweert, is er geen sprake van een eerste uitvoering. Al op vrijdag 10 oktober 1873 en nogmaals op dinsdag 17 september en 1 oktober 1878 bericht de Leydse Courant over dit werk. Bij de laatste twee uitvoeringen staat vermeld, dat het om een "groot instrumentaal concert (strijk-orchest) door leden van de Koninklijke Militaire Kapel" handelt. Het geheel staat onder leiding van J.H. Völlmar. De solisten in het "Concertant voor twee Saxophones" van Singelée, dat hier dus met strijkorkest begeleid wordt, worden in geen van de advertenties genoemd. Vergelijken we dit concert echter met de advertentie waarin Benard en van der Linden als "concertant saxophonist" genoemd worden, zijn in ieder geval de solisten in 1878 bekend!

- Van Jean Baptiste Singelée worden de opusnummers 49, de Somnambule-fantaisie en 56, de Fantaisie Pastorale veelvuldig uitgevoerd. In 1890 speelt de Rotterdammer Ph. Hakkert in Brielle de *Fantaisie opus 60*. Het bericht meldt niet of Hakkert de oorspronkelijke versie voor baritonsaxofoon speelt of dat hij het werk op altsaxofoon uitvoert. Tijdens dit concert speelt Hakkert ook de *Cavatine* uit Tancredi van Rossini.

- In 1900 wordt gemeld, dat een renpaard met de naam Saxophone, eigendom van Prins J. Murat, tijdens de Prix Amadou gestruikeld is voor dood bleef liggen.

In de tweede helft van de 19e eeuw worden in Nederland ook al saxofoons gebouwd. De Rotterdamse firma Hanken levert vanaf ca 1880 saxofoons. Alt- en tenor-, maar ook sopraansaxofoons.

In Amsterdam is de firma Hampe actief. Hampe noemt zich de oudse muziekinstrumentenwinkel van Nederland.[57] Zij importeren niet alleen instrumenten rechtstreeks uit de fabriek van Sax en plaatsen daar hun eigen naam op, maar halen vanaf 1880, als door de opkomst van de burgerorkesten de vraag naar saxofoons stijgt, ook de saxen van Mahillon uit België. Daar komt dan een een eigen schildje op. De website van de huidige firma Hampe & Berkel meldt:

De fa. Hampe was de eerste muziekhandel die de saxofoon in Nederland importeerde. Helaas is, voor zo ver wij weten, de correspondentie met Adolph Sax verloren gegaan, maar volgens overlevering moet er heel wat overtuigingskracht voor nodig zijn geweest voordat Wilhelm Hampe bereid was het nieuw uitgevonden instrument in het assortiment op te nemen."[58]

G.Hanken & Zoon,Rotterdam: Sopraansaxofoon (in C?) uit ca.1890

[57] Www.winkelstories.com/Hampe

[58] http://www.berkelmuziek.nl/contents/nl/about.html. Ook de administratie van deze firma is verloren gegaan. Het is dus niet meer na te gaan hoeveel saxofoons er werden verkocht en

Opmerkelijk is wel, dat noch de firma Hanken in Rotterdam, noch het atelier van Hampe bewust reclame maken voor het feit, dat zij ook saxofoons in hun assortiment hebben.

Een altsaxofoon met een schildje van de firma Hampe.[59]

aan wie. (mail dd. September 2017 met de huidige eigenaar van de firma Tom van Berkel.)

59 Foto gemaakt door de auteur in 2015. Het instrument hing in een kroeg in Spaarndam.

In de laatste twee decennia van de 19e eeuw levert ook de Belgische firma Mahillon regelmatig in Nederland. In zijn memoires benoemt Wouter Hutschenruyter, dat er voor het Utrechts Stedelijk Orkest drie saxofoons in lage stemming bij Mahillon besteld zijn. Helaas worden er toch nog nog twee in hoge stemming geleverd en Hutschenruyter reist persoonlijk en in gezelschap van een van zijn blazers, die *"even uitmuntend als clarinettist als saxophonist"* [60] is, naar Brussel om de instrumenten te ruilen.

Aangeboden een 1e klas
SOPRANINO SAXOPHONE,
(fabrikaat Kessels), merk „Corona", slechts 1½ jaar bespeeld, verkeert in uiterst solide conditie. Prijs per correspondentie.
Te bevragen aan HULPKANTOOR Oosterend (Fr.), onder no. 915.

In heel Europa gekend is de Tilburgse firma van Mathieu Kessels. Vanaf het moment, dat Kessels vanuit Heerlen naar Tilburg trekt en daar een fabriek voor de bouw van muziekinstrumenten inricht, groeit dit bedrijf. Kessels levert niet alleen in Nederland, maar ook daarbuiten. De Kessels' saxofoons zijn de eerste "echte" Nederlandse saxofoons. Uit de fabriek komt de hele familie, van sopranino tot bas in verschillende modellen waaronder de Birker, Corona, Celesta, Eola en Sirena. In eerste instantie met dubbele octaafklep, maar vanaf 1903 zijn in de nieuwe modellen ook de nieuwste technische snufjes. Ook heeft het bedrijf een eigen blaasorkest, waarmee Matthieu Kessels door Europa tourt. Daarnaast

60 W.Hutschenruyter – Consonanten en dissonanten, blz. 97

vervaardigt Kessels koperblaasinstrumenten, piano's en pianola's en heeft het bedrijf een eigen muziekdrukkerij, waar Kessels ook zijn eigen composities laat drukken. De productie van saxofoons loopt ook door nadat het bedrijf in 1914 wordt overgenomen. Ook in de dertiger jaren worden nog saxofoons gebouwd.

Sinds 2005 heeft een viertal saxofonisten in Tilburg zich verenigd in het Kessels saxofoonkwartet. Zij spelen op originele, door Kessels vervaardigde saxofoons en voeren voor een deel ook de muziek uit die door deze firma werd uitgegeven. Inmiddels kent Tilburg ook een Kessels museum. Kessels kwam ook in de publiciteit door de pas in onze tijd opgeloste moord op zijn dochtertje Marietje.

Matthieu Kessels (1858, Heerlen – 1932, Tilburg)

Terugkijkend zien we een periode met veel activiteiten rondom de saxofoon. Al snel na de uitvinding vindt het instrument zijn weg in Nederland, van Amsterdam tot in Groningen, van Zeeland tot in Friesland en in het meest zuidelijke deel van het land. Er zijn veel (semi-) profesionele musici die interesse in het instrument tonen. Belangrijkste exponent is Jacques Solomon Kinsbergen, die als uitvoerend musicus zijn carrière in dienst stelt van de saxofoon en die in tegenstelling tot de meeste andere saxofoonsolisten geen kapelmeesterspost aanvaardt of als componist activiteiten ontplooit.[61]

Wellicht is hier de plek om ook het saxofoonrepertoire in een breder Europees kader te plaatsen. Een viertal aspecten zijn hier mede bepalend:

1. Er bestond een grote voorliefde voor het genre Fantasie op bekende deuntjes uit beroemde opera's. Dergelijke potpourries werden voor alle instrumenten geschreven, van viool tot contrabas en van piccolo tot fagot. Deze werken waren uitermate geschikt om in de salons van de burgerij te vertolken. Dit fenomeen is in heel Europa verbreid.

2. Het doorsnee publiek genoot van bekende melodieën en technische virtuositeit. Dat leidde tot de vele composities die uit een thema (veelal een bekende operamelodie) en technisch progressieve variaties bestonden. Ook dit soort composities met titels als "Thema met Variaties", "Variaties op een thema uit/van" of op een eigen thema werden voor alle instrumenten geschreven en ook componisten, die men

[61] Om meer informatie over Jacques Kinsbergen te krijgen ben ik op zoek gegaan naar nazaten. Helaas overlijden zijn twee dochters Anna en Sara in 1943 in Sobibor. Zoon Salomon, ook musicus, huwt, maar het huwelijk blijft kinderloos en een kleindochter, dochter van Sara,

heden ten dage als “groot” componist noemt, voelden zich niet te goed om zich aan dit genre te wagen.

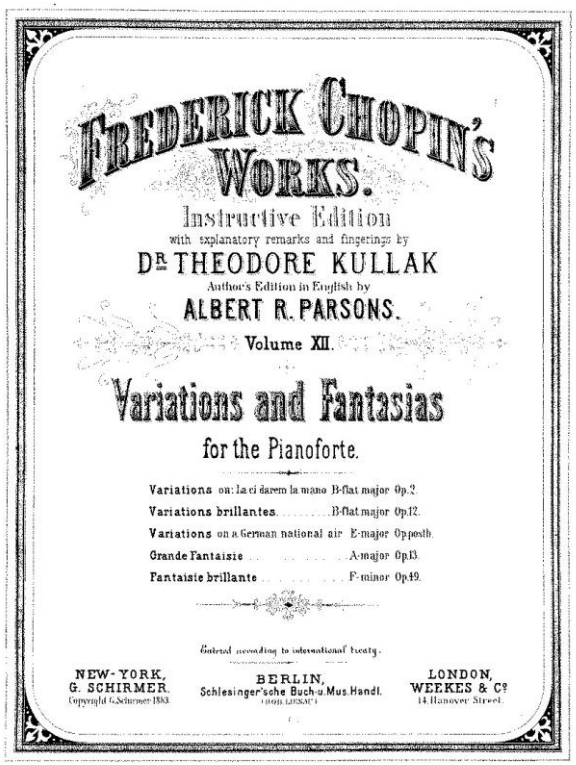
FREDERICK CHOPIN'S WORKS.

Instructive Edition
with explanatory remarks and fingerings by
DR THEODORE KULLAK
Author's Edition in English by
ALBERT R. PARSONS.
Volume XII.

Variations and Fantasias
for the Pianoforte.

Variations on: La ci darem la mano B-flat major Op.2
Variations brillantes B-flat major Op.12
Variations on a German national air E-major Op.posth.
Grande Fantaisie A-major Op.13
Fantaisie brillante F-minor Op.49

Entered according to international treaty.

NEW-YORK, G. SCHIRMER. Copyright G. Schirmer 1883
BERLIN, Schlesinger'sche Buch & Mus. Handl.
LONDON, WEEKES & Co 14 Hanover Street.

Ook Frederic Chopin componeerde Variatie-werken.

3. Het aantal “serieuze” solo composities specifiek gecomponeerd voor blaasinstrumenten is in deze tijd beperkt. De (tegenwoordig) bekendste componisten uit de tweede helft van de 19e eeuw leveren hier weinig nieuwe werken. Nicolai Rimsky Korsakow (1844-1908 met zijn Concerten voor klarinet, hobo (een thema met variaties!) en trombone (1878) met blaasorkest(!)), een fluitconcert van de (ten onrechte vergeten) Belgische componist Peter Benoit en de klarinetsonates van Brahms zijn uitzonderingen.[62] In Nederland schrijven dirigent en fagotviruoos J.M. Coenen (fluit-, klarinet en fagotconcerten) en Robert Hol (kamermuziek voor fluit, klarinet, hobo) niet meer gespeelde werken, die wellicht het ontdekken waard zijn. Blaasinstrumenten waren blijkbaar niet populair!

4. de vele militaire orkesten gaven concerten in de open lucht, voor een “gewoon” publiek, hetgeen leidde tot minder diepgaande composities voor het medium blaasorkest en dus ook voor het repertoire voor solisten, met name saxofonisten, die in het algemeen alleen hier een rol speelden.

Vanuit deze optiek is de situatie in Nederland in de 2e helft van de 19e eeuw niet anders dan in Frankrijk, België en wellicht zelfs beter. Er is sprake van een groot aantal kwalitatief goede spelers, die ook nog eens regelmatig als solist optreden.
Als vergelijk: van de studenten uit de saxofoonklas van Adolphe Sax zien we slechts een enkeling daadwerkelijk als saxofoonsolist optreden. Een klein aantal wordt dirigent van een lokaal militair orkest en de rest verdwijnt in het donker der tijden. Van de studenten van Nazaire Beeckman in Brussel zijn ook slechts enkele activiteiten bekend en in de rest van Europa is het helemaal stil rondom de saxofoon. Over Sax’ privé-studenten is niet veel bekend. Slechts een handjevol (Henry Wuille, Louis Mayeur, Emile Dunkler en E. Lefevre) dragen en steentje bij aan de ontwikkeling van het instrument. Ondanks het wellicht beperkte “succes”

overlijdt ongehuwd in 2005.

62 Vergelijk het oeuvre van bijvoorbeeld Brahms, Tschaikowsky, Schumann en Saint-Saëns.

van al die saxofonisten, hebben Frankrijk en België een voorsprong ten opzichte van Nederland. Diverse conservatoria richten saxofoonklassen, al dan niet ten behoeve van militaire muzikanten, in. Parijs (met Sax als leraar), Brussel (met professor Beeckman), maar ook in Lille (Eugene Gaubert), Straatsburg en Luik (G. Haseneier). Hierdoor stijgt het aantal saxofoonstudenten en ontstaat ook meer vraag naar gedrukte muziek. We zien dat, naast Adolphe Sax zelf, uitgevers als Millerau, Mahillon, Margueritat en Richault ook al in de 19e eeuw composities voor saxofoon gaan uitgeven. Dat is Nederland niet het geval. De eerste gedrukte saxofoonmuziek verschijnt rond de eeuwwisseling bij de firma Kessels in Tilburg. Dat verklaart ten dele, waarom uit de tweede helft van de 19e eeuw weinig tot geen werken voor saxofoon bewaard zijn gebleven.

HOOFDSTUK 2:

De amateur neemt de saxofoon ter hand

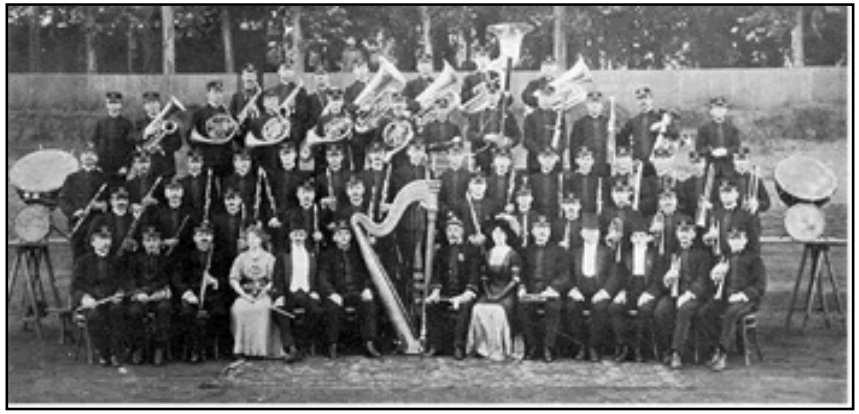

Het orkest van John Philip Sousa rond 1900

Terugblikkend op de 19e eeuwse saxofoon, zien we een gelijkwaardige ontwikkeling als in België en Frankrijk. Een keur aan professionele (veelal militaire) solisten, waarvan er een enkele door talent boven het maaiveld uitsteekt (en Nederland hoeft zich hier niet te schamen!), waardoor weer een enkele nieuwe compositie ontstaat door componisten, die zich beperken tot de trend van de tijd. De “grote” componisten houden zich, en ook dat is Europa-wijd een fenomeen, nauwelijks op aan werken voor blaasinstrumenten. Nu had Nederland in de tweede helft van de 19e eeuw niet echt veel topcomponisten, maar een romantische Sonate van Bernhard Zweers, een vlammend Concertino van een jonge Johan Wagenaar of een kamermuziekwerk van Julius Röntgen waren zeker niet te versmaden geweest. Datzelfde telt voor een compositie van Johannes Verhulst, Robert Hol, Johannes van Bree of Alphonse Diepenbrock. Wellicht is dat (Europabreed) gebrek aan interesse door de serieuze

musici wel een van de redenen waarom we eind 19e eeuw een verschuiving zien. Van de professionele militaire muzikant, waarvan toch wel een bepaald niveau werd verwacht, komt de saxofoon steeds meer in handen van de amateurmusicus. Plaatselijke blaasorkesten bloeien op en veel muzikanten uit de diverse stafmuziekorkesten vinden emplooy als dirigent en/of leraar. Speelden in de 19e eeuw de orkesten vaak in twee bezettingen, nu worden de buitenconcerten overgelaten aan de burgerorkesten en ontstaat er een scheindin tussen blaas- en symphonie orkest.
De tournees die John Philip Sousa met zijn band in 1903 en 1906 door Europa maakt, geven de populariteit van de harmoniemuziek nog een extra injectie.

De saxofoongroep van het orkest van John Philp Sousa

- Driehonderdtweeënzestig concerten in dertig weken. Sousa heeft de gewoonte om in bijna ieder concertprogramma een saxofoonsolo op te nemen. Hij weet altijd de beste solisten voor zijn band te contracteren en geeft deze musici dan ook de gelegenheid hun kunnen te tonen. Saxofonist Jean Moeremans staat tijdens ieder concert als solist op het podium. Moeremans' repertoire bestaat uit onder andere de *Fantaisie pastorale* van Singelée, de *Fantasie over Carnaval de Venice* van Demersseman en een aantal eigen composities getiteld *American Favorites* en *Air and variations*. Ook Sousa's *Belle Mahone* staat regelmatig op het programma. In 1906 toert het orkest van Sousa weer door Nederland. Het is vrijwel zeker dat ook tijdens deze concerten in Nederland een saxofoonsolist of zelfs de hele saxofoongroep heeft opgetreden.

Deels als gevolg hiervan leidt dat op een enkele plek in Nederland tot een bijzonderheid voor de saxofoon. Een van die plekken is het Noord-Hollandse Purmerend. Het verhaal begint al in 1898 als Willem Thie, lid van het Stedelijk Muziekkorps, op succesvolle wijze een solo voor sopraansaxofoon ten gehore brengt. Deze Willem Thie weet in de komende jaren een aantal mede-leden, met name zijn broer Jo Thie, Peter Grandadam en Kees Schilder voor het instrument te interesseren. Het is geen perfect ensemble en er valt nog heel wat te leren, maar ze vormen samen een noviteit:

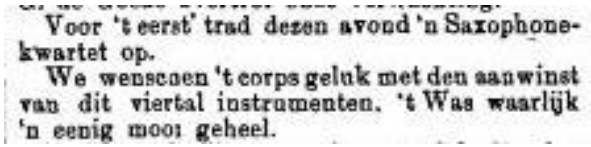
Voor 't eerst trad dezen avond 'n Saxophone-kwartet op.
We wenscoen 't corps geluk met den aanwinst van dit viertal instrumenten. 't Was waarlijk 'n eenig mooi geheel.

6 maart 1910: eerste optreden van het 1e Nederlandse saxofoonkwartet

Een kwartet, dat met trots het 1e Nederlandsche Saxofoonkwartet genoemd wordt. Wellicht terecht, want behoudens een beperkt aantal meldingen van een gelegenheidskwartet[63] ben ik in de 19e eeuw geen andere saxofoonkwartetten tegengekomen. Dit 1e Nederlandse Saxofoonkwartet speelt op originele Sax-instrumenten en is een van de weinige kwartetten in die tijd in Nederland.

In de komende jaren zal dit ensemble uitgroeien tot een begrip in Noord-Holland. Het kwartet speelt van Hoorn en Enkhuizen tot IJmuiden en oogst in de meeste gevallen veel succes.

Groote Concertzaal West-Friesche Munt
te ENKHUIZEN.
CONCERT
door het eerste Nederlandsche
SAXOPHONE-QUARTET,
op Zondag 23 October, AANVANG 8 uur.
Uitsluitend gereserveerde plaatskaarten voor het voorgedeelte van de zaal á f 0.50 (inclusief besproken) verkrijgbaar en te bespreken in den Boek- en Muziekhandel van A. EGMOND.
Overigens f 0.25 per plaats waarvoor kaarten zijn te bekomen bij den Concierge en verder op den concertavond a. d. Zaal. Galerij f 0.15.

Recensies zijn overwegend positief:

"Voor de eerste maal hebben wij met dit kwartet kennisgemaakt en het is ons best bevallen"

"Het kwartet overtrof verre onze verwachtingen"
"een negental nummers zoo correct en zoo mooi uit te hooren voeren, dat voldoet den mensch" (1910)

Een enkele kritische noot is echter ook te vinden en dat geeft ook wel een realistischer beeld van het technisch niveau van de spelers:

"Wij gelooven, dat deze vier nog jonge lieden 'n schoone toekomst met hun kwartet tegemoet gaan. Toch meenen we hun ernstig te moeten aanraden nog niet te zware technische stukken te kiezen"

Een recensent schrijft in 1911:

"Zonder nu alles, wat de heeren speelden, mooi te willen noemen, waren er toch nummers, als bijv. Träumerei van Schumann en Revery van Neury, en Italiaansche dans, die heel mooi klonken; en werkelijk, met genoegen en aandacht is naar de lieve muziek geluisterd."

Het 1e Nederlandse saxofoonkwartet speelt bewerkingen van klassieke muziek, maar ook een enkele compositie van een lokale componist en werk uit het tot dan bekende repertoire voor saxofoonkwartet.

Het Eerste Nederlandsche Saxophoonkwartet.

Uit de diverse krantenartikelen kunnen volgende repertoirestukken genoemd worden:
Ludwig van Beethoven - Andante uit het Trio in Es

[63] Zie hoofdstuk 1

Ludwig van Beethoven – Largo Appassionata
W.A. Mozart - Andante en menuet
Barend Kwast - (Andante) Religioso[64]
Robert Schumann - Träumerei
A. Sellenick - Andante religioso[65]
Jules Cressonnois - Pifferari[66]
Emile Jonas - Prière[67]
Joseph Neury[68] – Reverie

In 1912 wordt een keer als trio opgetreden en wel in een bezetting zonder tenorsaxofoon. Een laatste bericht van optreden stamt uit 1917. Er is dan sprake van het Nederlandsch Saxophone Trio! Hierna volgt geen berichtgeving meer en kunnen we aannemen, dat ensemble heeft opgehouden te bestaan.[69]

Van het niveau van dit ensemble moeten we ons geen al te ideaal beeld vormen. In de wedstrijden die zij bezoeken worden ze lang niet altijd met een eerste prijs bekroont en het (beperkte) repertoire overziend, mijden zij de technisch moeilijkere werken. Gewis en zeker dat zij de kwartetten van Singelée en Savari hebben gekend, echter zien we composities van een dergelijke moeilijkheidsgraad niet op hun lessenaar verschijnen. In die zin groeide de muzikale kwaliteit van dit ensemble wellicht niet boven het gemiddelde uit, maar gezien het tijdvak, waarin zij actief zijn, de diverse optredens, een langjarig bestaan en het geringe aantal andere kwartetten, mogen deze mannen zich terecht het eerste Nederlandse saxofoonkwartet noemen.
In 1907 is in Tilburg sprake van een nieuw “Tilburgsch saxophone kwartet”. Dit kwartet speelt eind augustus tijdens de kermisdagen in Café Verhoeven een matinee concert. Een jaar later wordt dit kwartet nogmaals genoemd, maar meer informatie over dit ensemble is niet gevonden. Ook hier zijn amateurs aan het werk.

Nog zuidelijker, in Limburg, is een van oorsprong Zeeuws musicus actief. De componist en dirigent Guustaaf Francies de Pauw (1867-1943) blijft na zijn militaire diensttijd (net voor de eeuwwisseling) in Limburg hangen en bouwt daar een muzikale carrière op. Hij schrijft werk voor harmonieorkest, maar ook voor symphonie orkest en koren en is onder

[64] Een origineel Nederlands werk voor saxofoonkwartet!
[65] Originele compositie, uitgegeven door A.Sax
[66] Ibid.
[67] Ibid.
[68] Belgisch componist
[69] In 1917 overlijdt oprichter Willem Thie, 76 jaar oud. Wellicht is die gebeurtenis aangegrepen om een punt achter de activiteiten te zetten.

meer als muziekmeester verbonden aan de Sint Servaas in Maastricht.

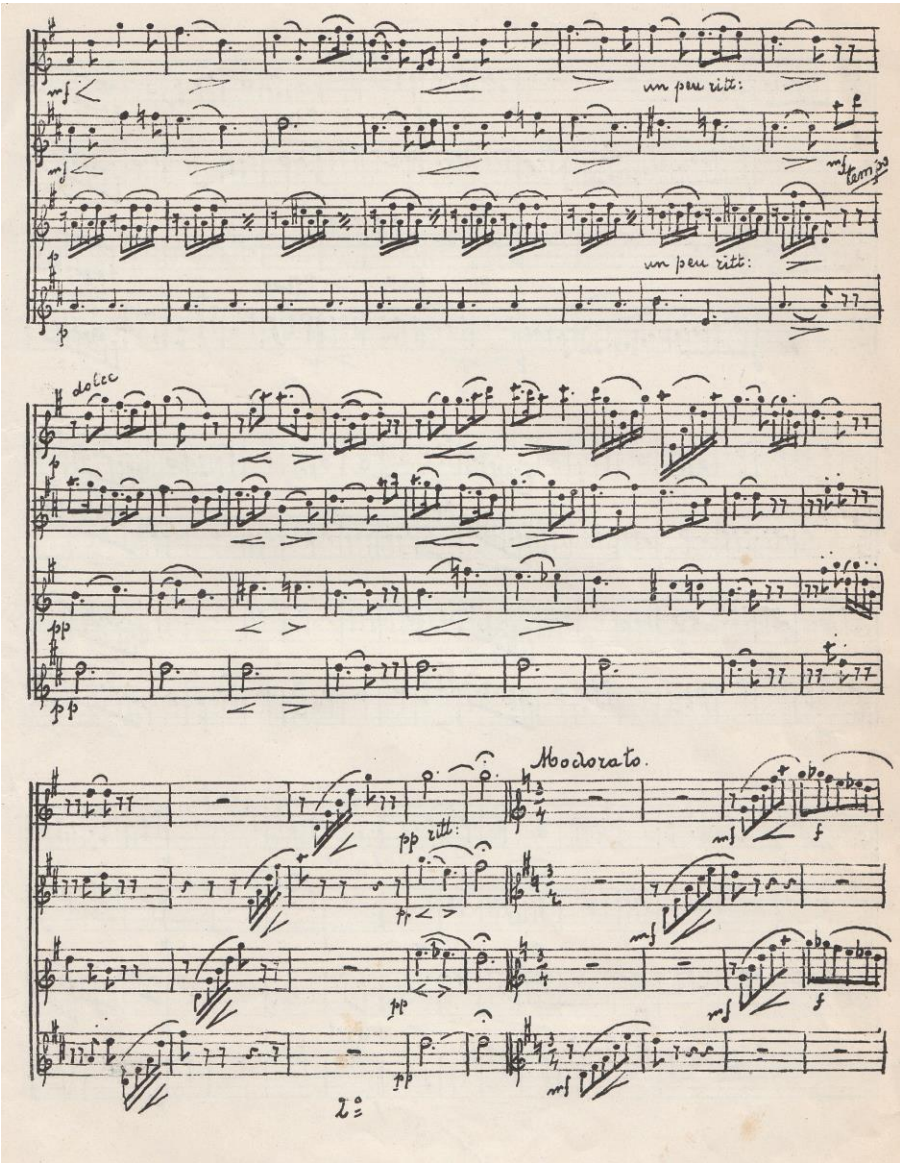

Fragment uit "La Plage"

Daarnaast dirigeert hij verschillende amateurorkesten. Hier vinden we waarschijnlijk de reden voor onder meer de zes composities die de Pauw voor saxofoonkwartet schrijft. Gebruiksmuziek, miniaturen, met als titels *Les Galants*, *Le Désir-petite valse*, *Myosotis* (een albumblaadje door vier saxofoons) en *Aan het strand*, maar binnen het bestek van dit boekje zijn deze werkjes te benoemen als zijnde originele Nederlandse kwartet-composities van het eerste uur.

Gustaaf Francies de Pauw schreef bijna 1200 composities.

Alle kwartetten zijn in manuscript is uitgegeven door de Pauw's eigen uitgeverij in Maastricht. Als goed voorbeeld kunnen we het werk *A la Plage*[70] (zie afbeelding) in opbouw zien als een mini-rapsodie voor kwartet.

Een korte analyse:

= <u>Andante</u> in D majeur (4/4- maatsoort) – maat 1 tot en met 8 polyfoon van

[70] La Plage is in 1926 verplicht werk bij een concours voor kwartetten in het Belgische Lanaken, net over de grens bij Maastricht.

opzet, gevolgd door een dialoog tussen sopraan- en baritonsaxofoon, die overgaat in een

= Larghetto in F majeur (6/8-maatsoort) – thema in sopraansaxofoon, daarna in dialoog met altsaxofoon – thema in altsaxofoon met canonische reactie door de sopraansaxofoon – een F majeur akkoord met fermate sluit dit gedeelte af.

= Moderato in Bes majeur (3/4-maatsoort) – 1e hoofdgedeelte met een walskarakter – chromatiek – het karakteristieke Um-pa-pa wordt vermeden door sopraan- en baritonsaxofoon unisono te laten spelen – gelijkwaardige stemmen – modulatie naar een

= Thème met variaties in Des majeur (4/4-maatsoort) – de vier variaties zijn technische omspelingen van het thema voor alle vier de saxofoons – korte overgang naar een

= Allegro in F majeur (2/4-maatsoort) – thema gebouwd op drieklank – doorwerking en coda

Het ouevre van de Pauw bevat ook een werk voor trombone, baryton, tuba, tenor- saxofoon en baritonsaxofoon, een compositie voor tenor en vier saxofoons (SATB) en een motet *Lauda Sion*, voor de bezetting gemengd koor, mannenkoor, acht (!) saxofoons (of een orgel) en vier trombones, dat waarschijnlijk rond 1900 gecomponeerd werd. Wie deze werken heeft gespeeld is niet bekend, maar aangenomen moet worden, dat het saxofonisten uit de orkesten zijn geweest, waarvan de Pauw dirigent was.

Koren deden blijkbaar wel vaker een beroep op de saxofoon. In 1914 bewerkte M. Guillaume in het Limburgse Swalmen de orgelbegeleiding van een mis voor 4 saxofoons en voerde ze ook met die begeleiding uit. Voor dit karwei kreeg de arrangeur in juli 1914 tien gulden betaald.

In de periode 1900 tot 1930 zijn op professioneel niveau weinig activiteiten te bekennen. Er was in de klassieke wereld ook niet zoveel behoefte aan saxofoons. Het instrument werd zelden ingezet, behalve wellicht in een enkele uitvoering van de *Arlésienne Suites* van Bizet (waar de partij ook vaak door een klarinet overgenomen werd), het ballet *Sylvia* van Delibes, de opera *Hamlet* van Thomas (in 1899 in Amsterdam, met een vermelding van de saxofoon) en een paar composities van Massenet die nog wel eens gespeeld werden.
Nederland bevond zich met deze situatie zeker niet in een uitzonderings positie. Europawijd valt, na de hoeveelheid composities voor Elise Hall (die in eerste instantie ook maar een beperkt uitvoeringsbereik hadden, omdat Mrs. Hall ze “vasthield”) een stilte rondom de saxofoon. Zelfs in Frankrijk! In Amerika daarentegen zien we een explosieve ontwikkeling in de rondreizende blaasorkesten (Moeremans, Gurewich e.a.) en in het Vaudeville-circuit, hetgeen uiteindelijk zal leiden tot de Saxophone-Craze in de twintiger jaren. Desalniettemin zijn er in Nederland wel een paar opmerkelijke zaken te noteren, die vooral een beeld geven van het repertoire, dat door de amateurs gespeeld werd.
In 1901 heeft het orkest van de Leidse schutterij *A L' Espagnole, Recit, Cantilene et Bolero pour saxophone alto* van A. van Leeuwen op het

programma staan. Solist is J.A. Hotz[71]. In dat zelfde jaar, en ook in december 1902, worden de composities *Romance* en *Tarantella* van C. Th. Klemann nog een keer uitgevoerd..

Carl Theodor Klemann, ca 1915[72]

Tot 1903 zien we ook Jacq Kinsbergen nog een aantal keren als solist. In dat jaar wordt hij zelfs een keer de "nestor onzer kunstenaars" genoemd. In 1903 zien we een weer een vermelding van C.Th. Klemann als solist. Hij speelt tijdens een openlucht concert met begeleiding van het Utrechts Stedelijk orkest, een afwisselend harmonie ('s zomers) en symfonieorkest ('s winters) onder leiding van Wouter Hutschenruijter de zgn. *Kerkaria* van Stradella. De krant bericht, dat "*de Solo voor saxophone door den heer C.Th.Klemann prachtig geblazen werd, en het geheele publiek dan ook in geluidlooze aandacht tot de laatste noot geboeid hield."*

[71] J.A. Hotz krijgt een gedegen opleiding in viool en theorie aan de Toonkunstmuziekschool in Leiden en is daar later ook mederwerker.

Dit werk zal door Klemann nog een aantal keren gespeeld worden. Bijzonder is de een advertentie op 6 oktober 1904. Genoemd wordt het programma van een concert op 12 oktober in Utrecht door het vorengenoemde orkest, waarin "een eerste uitvoering" wordt gegeven van:

In het Concert van Woensdag 12 October eerste uitvoering van:
Symphonie (Manuscript), Corns. Dopper.
Brandenburgsch Concert voor Strijkinstrumenten, Joh. Seb. Bach
Choral Varié, voor Saxophone met Orchestbegeleiding, V. d'Indy.

De solist in deze bijzondere Nederlandse première is Carl Theodor Klemann.

Twee dagen later spreekt het Utrechts Nieuwsblad over D'Indy als *"dezen zeldzaam diepzinnigen en ideaal gestemden Franschman".* Over de compositie schrijft de recensent *"Wat klinkt dat alles nobel en nietegenstaande den pathos, toch eenvoudig en waar gevoeld en waar uitgedrukt"* om dan af te sluiten met *"Een mooi stuk muziek van verheven expressie. De heer C. Th. Klemann dank en hulde voor zijne fameuze voordracht van den solo voor Alt-saxophone."* [73]

Speelde Klemann al aan het eind van de 19e eeuw in trio-bezetting, in 1905 treedt hij samen met zijn broer en ene H.W. Bonnes, ook dirigent van het plaatselijke mannenkoor, als trio tijdens een concert in Culemborg. De pers vermeldt, dat *"zij een heel aardig Terzet vormden,*

[72] Bron: beeldcollectie van het Utrechts Archief.

[73] Wanneer we bedenken, dat Elise Hall dit werk in januari 1904 in Boston voor het eerst speelde, daarna op 17 mei nogmaals maar dan in Parijs is deze uitvoering in hetzelfde jaar wel zeer bijzonder. Kende Hutschenruyter de compositie en hoe is hij aan de partituur gekomen?

hetgeen voor ons iets geheel nieuws was." We mogen aannemen, dat dit trio vaker heeft opgetreden.

Carel Theodoor Klemann werkt veel samen met Wouter Hutschenruyter. Jan van Gilse, na Hutschenruyter dirigent van het USO, noemde Klemann in zijn biografie echter "De soloalt was C. Th. Klemann, enthousiast musicus, toegewijd speler, met scherpe oren begaafd, doch slecht altist, met een erbarmelijke toon en twijfelachtige intonatie. Ik had hem tot tweede dirigent, bedoeld als leider der harmoniemuziek, gemaakt."
Klemann werkt tot 1921 bij het USO. Hij vertrekt dan door een conflict over zijn positie als 2e dirigent. Zijn broer neemt daarna de saxofoon-honneurs waar. Van Gilse is hier wel zeer kritisch. Klemann soleerde ook in Berlioz' *Harold en Italie* en Mozarts *Concertante* en deed dat meestal tot tevredenheid van de pers.

Met en met worden er lessen in het saxofoonspel verzorgd. Al in 1903 wordt een saxofoonklas aan de Muziekschool in Zwolle genoemd en in 1907 zijn de heren B.D. Peters en G. Peddemors aangesteld als leraren voor "hobo, fluit, clarinet en saxophone" aan de muziekschool in Enschede. B.D. Peters komen we in 1908 ook een keer als saxofoonsolist tegen en in 1910 is hij directeur van een amateurorkest in Enschede en wordt hij genoemd als arrangeur van een *Fantaisie Varieé pour saxophone alto* van ene Van Marck. Solist is A. Scholten.

In 1905 wordt in Leeuwarden het oorspronkelijk voor klarinet gecomponeerd *Concertino* van Carl Maria von Weber op saxofoon uitgevoerd door een onbekende solist. Tevens worden er nog een aantal onbekende stukken uitgevoerd, zoals een *Morceau de salon* van ene De Brandt en door ene meneer Gerritsen vertolkt. In Tilburg vindt in 1907 een concert plaats met twee plaatselijke musici. De eerste was Adriaan van Opstal, saxofoon-alto, solist van de Koninklijke Nederlandse Harmonie der firma Kessels te Tilburg. Deze van Opstal vertolkt *Solo de Concert* en *Air varié* van *Bellant*.[74]

MUZIEK.
Grondig onderricht op
Violoncel, Klarinet, Saxophone
en Koper blaasinstrumenten,
door bekwaam leeraar.
BILLIJKE CONDITIËN.
Utrechtscheweg hoek Westerstraat 2.

Een advertentie uit de Amersfoorter Courant van 19 september 1914

In 1907 wordt voor het eerst de naam van een saxofonist aan de Arlésienne-Suite gekoppeld. Het Bataviaasch Nieuwsblad (!) meldt dat de solo in de Prélude gespeeld wordt door de heer Roelen.

De Arlésienne-Suites zijn zeer populair. Al vanaf het ontstaansjaar worden ze ook regelmatig in Nederland vertolkt. Niet alleen in de symfonische versie, maar ook in een arrangementen voor harmonie-orkest. Frequent kreeg ook de saxofoon de haar toegdachte rol. Op een enkele recensie na (Utrecht 1880: "waarbij de met smaak voorgedragen solo voor saxophone een afzonderlijke opmerking verdient" wordt het instrument niet genoemd. In het begin van de 20e eeuw wordt C.Th. Klemann veelvuldig als solist genoemd en geprezen voor zijn toonkwaliteit en muzikaliteit. Het aantal keren dat hij en zijn broer Joop deze solo gespeeld hebben is verbazingwekkend.

> In 1906, na een uitvoering door het Utrechts Symphonie orkest, gaf de recensent aan blij te zijn, dat de solo in de Prélude daadwerkelijk door een saxofoon *(C.Th. Klemann!)* gespeeld werd en niet door een klarinet.

Andere saxofonisten die als zijnde de saxofoonsolist in de Arlesiennemuziek genoemd worden zijn ene A.Bastiaans bij de Nieuwe Amsterdamsche Orkestvereeniging (1930), ene heer Schild in Hilversum en de al eerder genoemde A. Roelen.

---

[74] Niet te verwarren met zijn naamgenoot Frans van Opstal.

6. „"Arlesienne" Suite d'Orchestre
George Bizet.
a. „Prélude" (de alt Saxophone Solo door den heer A. J. Roelen).
b. „Menuetto".
c. „Adagietto".
d. „Carrillon".

A.J. Roelen (1872-1929) woont meerdere jaren Batavia en is daar eerste violist, fluitist en saxofonist en vanaf 1904 onder-kapelmeester van de stafmuziek. In datzelfde jaar wordt hij geprezen om zijn "Mooi geblazen solo in de Pantomime" (Hamlet). In 1911 soleert hij dan weer een keer op saxofoon in Singelée's Fantaisie Pastorale. In 1912 keert hij terug naar Nederland. Aan zijn vertrek wordt een groot artikel gewijd waarin zijn kwaliteiten als musicus en dirigent worden geroemd.

b. Hymne à la Nuit, L. de Rillé; *c.* Amour, J. Massenet.

Soli voor Alt-Saxophone met Piano begeleiding.

5. *a.* Romanze, W. Hutschenruijter; *b.* Tarantella, C. Th. Klemann.

Mannenkoor.

6. *a.* Ie segh adieu, Antwerp. Liedeboeck; *b.* O Nederland let op uw saeck. Valerius: Gedenck clanck; *c.* Hou vast, J, Worp; *d.* Het Visschertje.....

In 1911 is sprake van een Nederlandse compositie voor saxofoon. In Groningen speelt J.C. Koenen, die we hierboven al noemden, een eigen werk: *Fantaisie Originale* voor saxophone-alto solo met orkest-begeleiding.

Twee andere werken komen tot uitvoering in 1913: saxofonist C. Th. Klemann speelt een *Romance* van Wouter Hutschenruijter[75] (van 1893 tot 1917 directeur van het Utrechts Stedelijk orkest) en een eigen compositie getiteld *Tarantella*. Klemann is niet alleen actief als altist en saxofonist, maar componeert en dirigeert ook.

Mede door de 1e Wereldoorlog staat het muzikale leven op een lager pitje. De meeste activiteiten op saxofoongebied blijven beperkt tot de amateur- en blaasmuziekwereld. Een te noemen uitzondering is:

15 maart 1916 – Matthijs Vermeulen recenseert een uitvoering van de opera *Hamlet* van Ambroise Thomas in de Stadsschouwburg van Amsterdam, waarin een uitgebreide saxofoonsolo met cadens voorkomt. Alhoewel veel kritiek schrijft hij: "*ik prijs liever den anoniemen saxophoon- en bazuin-virtuoos uit het orkest.*"

In tegenstelling tot de 19e eeuw zijn er gedurende deze periode binnen de klassieke muziek geen professionele saxofonisten actief. In de beroepsorkesten blijken er wel nog steeds musici te zijn, die binnen de ruimte van hun orkestjob het instrument hanteren en ook in de resterende militaire orkesten zijn vakbekwame saxofonisten te vinden. Ik heb echter geen bewijs van veel solistische activiteiten door deze musici kunnen vinden. Dat is ook niet zo verwonderlijk. De belangstelling voor de virtuoze fantasie neemt af en in de klassieke concerten verschuift de belangstelling van de Franse literatuur naar de nieuwe Duitse muziek. Er wordt ook – wereldwijd - nauwelijks meer voor saxofoon gecomponeerd

75 Oorspronkelijk voor hoorn en piano

en in Nederland al helemaal niet. Wel zie we het fenomeen concours ontstaan; wedstrijden waarin solisten (ook volwassenen!) hun virtuositeit op het instrument laten horen en beoordelen en die ook vaak op feestdagen georganiseerd werden. Zelfs op tweede kerstdag![76]

Tot 1920 verschijnt er in Nederland ook geen symfonisch werk meer waar de saxofoon een plaats in krijgt dan de eerder genoemde werken van Brandts Buys en Hol. Dat verandert begin jaren twintig van de 20e eeuw. In een relatief kort tijdsbestek wordt de saxofoon door diverse componisten meermaals ingezet. In 1923 meldt de Rotterdamsche Courant dat Daniël Ruyneman een Symphonie heeft gecomponeerd met de spectaculaire bezetting fluit, hobo, clarinet, fagot, saxophoon, hoorn, electrophoon, cupbells, een sopraanstem, 2 mandolinen en 2 gitaren.[77]

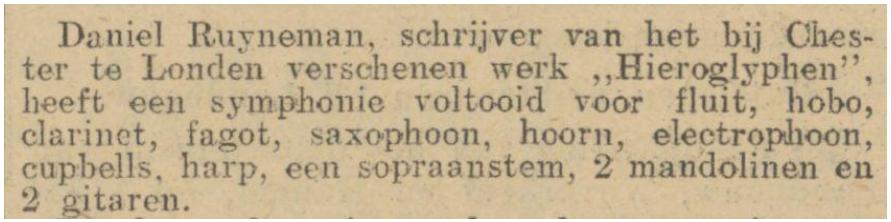
Daniel Ruyneman, schrijver van het bij Chester te Londen verschenen werk ,,Hieroglyphen'', heeft een symphonie voltooid voor fluit, hobo, clarinet, fagot, saxophoon, hoorn, electrophoon, cupbells, harp, een sopraanstem, 2 mandolinen en 2 gitaren.

De aankondiging van een nieuw werk van Daniël Ruyneman (foto links) met een rol voor de saxofoon

Wat er van deze symphonie terecht komt, is niet geheel duidelijk. Een uitvoering is niet bekend en alhoewel het erop lijkt, dat dit stuk de uit 1929 daterende 1e Symphonie of Symphonie brève van Ruyneman is, heb ik daar ook nog geen bewijs van kunnen vinden. Vast staat wel, dat Ruyneman in zijn "Hieroglyphen" én in de Symphonie Brève de door hem ontworpen electrophoon inzet.

Matthijs Vermeulen gebruikt de sopraan- en altsaxofoon in zijn in 1922 gecomponeerde *Derde symfonie*, Willem Pijper schrijft voor tenor-saxofoon in zijn *Derde symfonie* (1926) en geeft de altsaxofoon een plaats in zijn *Concerto voor piano en orkest* uit 1927.

De Nederlandse componist Willem Pijper schrijft helaas geen solowerk voor saxofoon, maar schrijft wel voor het instrument in zijn 3e symphonie en het Concert voor piano

In 1929 volgt dan nog de componist Piet Ketting met zijn *1e Symfonie,* waarin hij een altsaxofoon voorschrijft en in datzelfde jaar waagt Henriëtte Bosmans het om maar liefst twee saxofoons in de orkestratie van haar *Concertstuk voor fluit* op te nemen.

Ook Jan Felderhof en Kees van Baaren zijn componisten, die de saxofoon al vroeg inzetten in hun werk. Felderhof's *Muziek voor blazers* stamt uit 1930 en van Baaren's *Pianoconcert* uit 1934. Ook in 1934 schrijft Dina Appeldoorn haar *Pastorale* voor orkest. Hierin is een ad libitum partij voor een altsaxofoon opgenomen. In 1931 componeert Marius Monnikendam zijn symphonische beweging *Arbeid.* Hij neemt

[76] Het concours blijft tot in onze dagen bestaan. Zijn het tegenwoordig vooral jeugdigen die voor het voetlicht treden, in de twintiger en dertiger jaren nemen ook volwassenen als solist of in ensembles deel aan deze wedstrijden.

[77] Of deze symphonie ooit is uitgevoerd heb ik niet kunnen achterhalen.

twee saxofoons in zijn orkestratie op. Op de grens van het decennium ontstaat dan het *Triple Concerto* van Jaques Beers, een eerste Nederlandse compositie, waarin de saxofoon een solorol krijgt. Daarover later meer.
Een enkel ander werk trekt de aandacht. Edouard Reeser componeert in 1929 een *Rhapsodie* voor viool, tenorsaxofoon, cello en piano. Een opmerkelijk kwartet dat geschreven wordt voor een familie De Neeve.[78]

In de militaire muziek en vooral in de amateurwereld blijkt echter belangstelling genoeg voor het instrument te zijn. Veel orkesten geven hun saxofonisten de kans hun kunnen te laten horen. Niet alleen door solowerken in het repertoire op te nemen, maar ook door deelname aan concoursen en wedstijden voor solisten en ensembles.

Een kleine opsomming uit de twintiger jaren:
Juni 1920 Zaltbommel: Kapitein Bouwman, directeur van de KMK, is na een concours in Scheveningen zo onder de indruk van een saxofoonkwartet uit Zaltbommel, dat hij als hommage het kwartet een aantal door hem *"gearriceerde kwartetnummers"* toestuurt. Het betreft hier een kwartet uit het orkest Karel van der Heyden uit Zaltbommel. De leden zijn J. Jansen-sopraansaxofoon, J. Borrias-altsaxofoon, J. Kaasjager-tenorsaxofoon en J. van den Heuvel-baritonsaxofoon.

Juli 1921: De Koninklijke Militaire Kapel speelt een klassiek programma. Het beroemde Largo van G.F. Handel wordt als altsaxofoonsolo met orkest - begeleiding uitgevoerd.

[78] Een kopie van het manuscript van dit werk werd in 2014 door een muziekantiquariaat voor 150 Euro te koop aangeboden.

Januari 1923: In Zaltbommel treden een kwartet en solisten op. Het programma bestaat uit een *Quator* van Haydn en een *Largo Appasionato* van Beethoven door het kwartet en *Morceau de Salon* voor sopraansaxofoon van Painparé, *Grande Fantaisie sur la dernière Pensée de Weber* voor altsaxofoon en *Fantaisie Variée* voor tenorsaxofoon van Dagnelies. Het kwartet is hetzelfde als eerder genoemd. De krant schrijft: *"Hoe innig mooi klonk o.a. het teer gesponnen Andante; hoe ragfijn werden de versieringen en cadensen om beurten op hunne instrumenten weergegeven."* Overigens kende ook buurgemeente Tiel een saxofoonkwartet. Dit kwartet had ook het *Quatuor* van Singelée op het repertoire.

Juli 1923:
Een Nederlandse krant meldt:

In de Bechsteinzaal heeft een blinde Braziliaansche musicus, Ladario Teixeira, een concert gegeven op de saxophoon met pianobegeleiding. Het waren hoofdzakelijk arrangementen van vioolnummers. De technische en muzikale voordracht wordt warm geprezen; publiek en pers waren beiden zeer voldaan.

Teixeira speelt tijdens dit concert zowel altsaxofoon als tenorsaxofoon in C.

December 1923: Saxofonist J.Ph. Klemann speelt samen met de zanger G. Winter en de pianist H. Alting een Debussy-programma voor de N.S.F., de zender van de Nederlandsche Radio Industrie in Den Haag. Helaas wordt een repertoire niet genoemd.

April 1924: over den saxophoon:

Met vreugde verneem ik, dat verzet tegen dit machien begint te ontwsken. Sinds het de tiran van de danszaal is, heb ik het gehaat met een die en, gelen haat. Snurkend, brullend, bulderend, gierend heeft het alle waarlijke muziekinstrumenten overstemd, en slechts de Turksche trom als zijn gelijke moeten erkennen. Het heeft alles, dat melodie mag heeten, verdreven en de dansmuziek genivelleerd in een eentonig boem-gieren, dat zich van 't eene nummer in het andere dreunend voortzet.

September 1924: In Zaltbommel vertolkt saxofonist J.A. Jansen een *Fantaisie Brillante* voor sopraansaxofoon van Jan Werkman (1854-1925), een dirigent van militaire- (Maastricht, Den Bosch) en amateurorkesten. Werkman levert hier weer een Nederlandse compositie voor sax.

Februari 1925: In de krant “Het Vaderland” verschijnt een artikel “Saxofonade” getiteld. De auteur heeft het over “saxofoniërs” en “anti-saxofoniërs”, een “vernikkelde Goudsche pijp”, een “vermaledijd toestel” en besluit met “hij studeert gamma’s en toonladders op zijn saxofoon. Wie dat nooit gehoord heeft, heeft in zijn leven niet geleden.”

Maart 1925: De krant bericht, dat de dompteur Carresselle een tijger saxophoon laat spelen. “Zal wel mooi zijn”, luidt het commentaar. Het artikeltje wordt aangevuld met een fraaie foto.

Mei 1925:

Leden van de harmonie Meijerbeer nemen deel aan een concours te Tiel. Zij worden “met muziek en banieren van de trein gehaald en naar het gebouw, waar het concours plaatsvond begeleid”. De resultaten zijn voor het saxofoonkwartet bestaande uit A. Rotteveel jr., G.J. van Baarsel, A. Kroes en M.C. Altorf behaalt een 1e prijs. De heer G.J. van Baarsel, treedt ook op als solist en behaalt een 1e prijs met lof der jury voor zijn solo op altsaxofoon.

Mei 1925:

Wie ooit goed op de sax heeft hooren spelen, weet dat de „cello der blaasinstrumenten” minstens zoo goed in staat is, tot het vertolken van een melodie als elk ander instrument.

Juni 1925: Een saxofoonkwartet uit ’s Hertogenbosch wint een 1e prijs met lof en “eereprijs” tijdens een concours te Renkum. (Over dit kwartet verderop meer)

Juli 1925: De Rotterdamsche Courant wijdt een behoorlijk artikel over het samengaan van saxofoon en kerkorgel. Het artikel lokt zelfs een reactie uit van een lezer.

Juli 1925: Een saxofoonkwartet uit de fanfare “Kunstkring Spaarndam” speelt een *Sonate in Es* van L.E. Rugers. (Een origineel werk voor kwartet?)

Juni 1926: Op het programma van het Haagsch Harmonieorkest staat de *Fantasie Pastorale* van Singelee. Solist is S. de Jong.

September 1926: De fanfare Sursum speelt een originele compositie van M. Kessels: *Lamento* voor sopraansaxofoon en fanfare. Solist is W.Huizinga.

December 1926: Met enige afschuw maakt de Rotterdamse Courant melding,

dat *“er grappenmakers waren die zich beschikbaar stelden om het slotkoor van de negende voor strijkkwartet en de Fuga opus 133 van strijk- naar saxofoonkwartet te transformeren”.*

Februari 1927: De krant het Vaderland wijdt een vier kolommen lang artikel aan de saxofoon met als titel “Een miskend instrument”.

Februari 1927: De Woerdener Courant geeft een complete analyse van de door ene De Zwart gespeelde *Fantaisie de Concert op. 127* van Louis Canivez (1837-1911).

Juni 1927: het Helder's Fanfarekorps speelt de *Romance* voor alto saxophone van G. Van Bogaerde, dirigent van het orkest.

Het Dubbel saxofoonkwartet van de Amsterdamsche Waterleiding Maatschappij

September 1927: Componist-diplomaat Robert de Roos (1907-1976) schrijft “gedempte, fijn en scherp dissoneerende klanken, waar tuschen zich soms een niet alledaagsch walsthema bewoog” bij een toneelstuk van Knut Hansum. De instrumentatie is dubbel strijkkwartet, fluit, trompet, saxophoon en slagwerk. De Roos zet in 1938 de saxofoon ook in, in zijn *Lyrische Suite* voor Orkest en koor. Met dit werk won hij de J.P. Sweelinck-prijs. Al in de eerste paar maten heeft de saxofoon een solistische rol.

September 1927: In een radiouitzending uit Heijthuizen is het *Adagio et Rondo* voor tenorsaxofoon en pianovan Singelée te beluisteren.

December 1927: Het Zaansch Saxophoonkwartet is te horen op de radio. Ook is een saxofoonkwartet van de vereniging Wilhelmina uit IJmuiden te beluisteren. In die jaren bestaan ook een Wormerveersch saxofoonkwartet, een Gorcums saxofoonkwartet, een saxofoonkwartet “Oranje Nassau” in Friesland en een dubbel saxofoonkwartet (foto hierboven) van de Amsterdamse Waterleiding Maatschappij. Daarnaast maakt een kwartet bestaande uit musici van de muziekvereniging van Den Bosch furore. Dit kwartet speelt onder meer het *Premier Quatuor* van Singelée en een *Sonate* van ene van de Akker, die speciaal voor dit kwartet is gecomponeerd. Ook hier: een originele Nederlandse compositie voor saxofoonkwartet!

Augustus 1928: Het Heldersch fanfarekorps speelt wederom de *Romance* voor altsaxofoon van G.H.J. Van de Bogaerde. De solist wordt niet genoemd.[79]

Maart 1929:

Dames - Saxophone - Orkest.

Voor Dames-Saxophone-Orkest Leden gevraagd. Bij voorkeur eenige muzikale ontwikkeling. Wanneer niet beschikkende over instrument, kan aanschaffing op billijke voorwaarden mogelijk worden gemaakt. 15

Br. fr., No. 38407, Bur. v. d. Blad.

DE NIEUWSTE BAND, DIE MET STEVIGE, ZIJ HET IEWAT LUIDRUCHTIGE, BANDEN BINDT, IS DE SAXOPHOONBAND en in Amsterdam is een vooruitstrevende dame er toe overgegaan een groepje saxophoonspeelsters rond zich te vergaren en hiermede op te richten „de meest-moderne-dames-amateur-muziekvereenigiog-in-Nederland". — De leden van het eerste dames-saxophoon orchest „Con Amore".

Con Amore – Dames Saxophone Orkest

De Heldersche Courant van 2 maart 1929 meldt:

"Onder den veelzeggenden titel "Con Amore" (met liefde) hebben een aantal dames te Amsterdam een Nederlandsch Dames Saxophone-orkest opgericht. Het lijkt ons een schoon symbool, waarin deze daad ten grondslag ligt: in plaats van voortaan de eerste viool te spelen, of zelfs op haar poot te spelen, zullen deze dames door binzen hun mannelijken medeburgers de liefde bijbrengen, die ze zelf in zo ruime mate bezitten."

Als we deze lijst doorlezen valt op, dat het saxofoonkwartet een aangelegenheid is voor amateurs. Vanaf het begin van de twintiger jaren zien we de populariteit van dit ensemble toenemen. We noemden het

"Meyerbeer"-saxofoonkwartet, het Zaansch kwartet en het kwartet Karel van der Heijden uit Zaltbommel. Daarnaast is er een Wormerveersch saxophoonkwartet en vormen musici uit de in Maastricht zetelende harmonie "Sterre der Zee"[80] een kwartet. Iets nader wil ik hier ingaan op het saxofoonkwartet uit het 's Hertogenbosch' muziekcorps.

Het Bosch' saxophoonkwartet wordt begin twintiger jaren opgericht door Ad Klep en Karel van Rijswijk. Al in 1921 behaalt het kwartet in Breda en Rotterdam 1e prijzen tijdens concoursen. Gespeeld wordt een bewerking van het *Largo appasionata* uit Beethoven's 2e Sonate. De jury looft muzikaliteit en samenspel. In 1925 wordt Pierre van den Akker dirigent. Hij is blijkbaar ook onder de indruk van het kwartet en schrijft een compositie speciaal voor deze vier Bosche musici. Zijn *Sonata* bestaat uit vier delen: Allegretto pastorale, Romance, Scherzo en Rondo. Dit werk wordt in de jaren daarna regelmatig uitgevoerd en in augustus 1933 ook

[79] Navraag in 2016 bij het tegenwoordige Heldersch orkest leidde helaas niet tot herontdekking van deze partituur.

[80] Hier was Gustaaf de Pauw dirigent.

op de radio gespeeld. Eind twintiger jaren is het dan wat rustiger rondom het Bosch' saxophoonkwartet en in 1931 wordt een nieuwe start gemaakt in een nieuwe bezetting: Ad Klep – sopraansaxofoon, J. Doomernik – altsaxophoon, M vd Heuvel – tenorsaxophoon en Karel van Rijswijk – baritonsaxophoon.

Het 's Hertogenbosch' Saxophoonkwartet begin dertiger jaren.[81]

Het niveau van het kwartet lijkt in die jaren nog te stijgen. Naast het kwartet van van den Akker, dat regelmatig uitgevoerd wordt, staan ook Singelée's *Premier Quator*, muziek van Escudié en Savari en kwartetten van Mozart en Beethoven op het repertoire. In 1934 bestaat het Bosch' Muziekcorps 25 jaar. Niet alleen worden de heren Klep en Rijswijk door het orkest gehuldigd, ook de firma KONEFA doet een duit in het zakje: "Het saxofoonkwartet dat zoovele triomfen heeft behaald met de instrumenten van de N.V. Konefa, ontving uit sympathie van deze N.V. een keurige herinneringsmedaille." Hieruit valt te concluderen, dat de heren op Kessels' saxofoons spelen en dus beslist ook composities voor saxofoonkwartet van Matthieu Kessels hebben gespeeld. Het Bosch' saxofoonkwartet bestaat in ieder geval nog tot 1937. In die jaren weet het viertal zo'n 25-tal eerste en ereprijzen op diverse concoursen in de wacht te slepen.

Door het interesse van de amateur voor de saxofoon, wordt ook de behoefte aan saxofoonlessen groter. Al vanaf het begin van de 20e eeuw en zeker ook in de 19e eeuw wordt in privé-kring saxofoonles gegeven. Studiemateriaal komt waarschijnlijk uit Frankrijk en België. De methodes van Mayeur, Klosé en Beeckman waren zeker niet onbekend in ons land.

Saxofoongroep van de Skymasters.

[81] Foto gekregen van het huidige 's Hertogenbosch Muziekkorps (december 2016)

MUZIEK-LYCEUM
WILLEM FELTZER

BINNENWEG 133-135-137, ROTTERDAM
TELEFOON No. 13819.

Secretaresse: Mej. ELSA WULFFRAAT.

De toepassing van het Principe:

Eenheid in het Onderwijs

waarborgt den leerling van het MUZIEK-LYCEUM een regelmatige, door geen noodelooze verandering van Methode in gevaar gebrachte studie. Men raadplege daarover het prospectus.

Hoofdleeraren, Leeraren en Leeraressen:

Viool: Willem Feltzer (Directeur), Marinus Feltzer, Marius Dado, Ad. van Driem, Jan Feltzer.
Piano: Mevr. Marg. Kattenburg-Hartz, Marius Kerrebijn, Gijs Marcus, Lies Vleeschhouwer, Frans Hartman, Jettie Feltzer.
Violoncel: Charles van Isterdael, Willem de Jong, Henk Noordhof.
Contrabas: S. Gotlib.
Zang: Mevr. Emmy Denijs-Kruyt, Mej. Sienna Masthoff, Mevr. Cath. Geijsel-Gestman.
Theorie - Compositieleer - Solfège: Julius Zagwijn, Marius Kerrebijn, Ben Geijsel.

BLAASINSTRUMENTEN:

Fluit en Piccolo: Joh. Versloot. Hobo: Rud. Elsmann. Clarinet: H. Prein. Fagot: L. Posman. Hoorn: H. Kreté. Trompet en Piston: W. Burbach. Trombone en Tuba: H. Venselaar. Saxophoon: M. Wery. Slagwerk: (Pauken, Klokkenspel, enz.) J. J. Ph. Martin.
Luit, Mandoline en Guitaar: L. Vonk. Harp: Mevr. Cath. Ott.

Inschrijving van Leerlingen dagelijks aan het Secretariaat, Binnenweg 135, van 10—12 uur en van 2—6 uur. Onderwijs wordt gegeven, zoowel aan Dilettanten als aan Beroepsmusici. MINIMUM SCHOOLGELD voor de Hoofdvakken f 80.— per jaar, voor Blaasinstrumenten en Contrabas f 60.— per jaar.
GEEN JAARCONTRACTEN. KORTE VACANTIE'S.

De Directeur, WILLEM FELTZER.

Gediplomeerd oud-leerling van de Professoren JOACHIM en WIRTH aan de Staats-Hoogeschool voor Muziek te Berlijn. Schrijver van „Neue Methode zur Einführung in das Lagenspiel"

Zo gaf kapelmeester Banjel in de achterkamer van zijn woning viool- en saxofoonles. In de twintiger jaren worden aan de diverse conservatoria en muziekscholen docenten voor saxofoon aangesteld. Al in november 1925 meldt de Nieuwe Rotterdamsche Courant dat de heer Scheffers is aangesteld als leraar voor klarinet en saxophoon aan het Rotterdams Conservatorium. J. van der Linden wordt in april 1927 als leraar saxofoon aangesteld aan de Sam Schuyers Dans- en Muziekschool en ene J.J. Meyer, solist bij de Koninklijke Militaire Kapel is per september 1926 aangesteld als “leeraar voor saxophoon” aan het Haagsch Conservatorium. Hij blijft daar in ieder geval tot 1932.

Aan het conservatorium in Den Haag zijn in 1929 twee en in 1931 en 1932 zelfs drie leraren voor saxophoon aangesteld[82].
Wat weten we van deze heren:

J.J. Meyer wordt in juni 1926 aangesteld. Hij is solist bij de Koninklijke Militaite Kapel. Hij blijft tot 1932 in dienst. Na 1932 kom ik een saxofonist Jan (ook Jaap) Meyer tegen in een aantal dansorkesten. Eerst in het orkest van Jack de Vries, dan bij Theo Uden Masman en daarna speelt deze Meyer lange tijd bij een van de bekendste Nederlandse dansorkesten: The Skymasters.

- Gerardus Franciscus Zieck blijft een heel decennium saxofoonlessen geven aan het conservatorium. Zieck is geboren in 1889 en studeert contrabas in Den Haag. Hij behaalt zijn diploma orkestspel contrabas in 1914. Hij is ook in 1939 nog als leraar saxophoon verbonden aan het conservatorium. Zieck overlijdt in 1977.
- Henry Antoon Seyffer (*1876) is in de Haagse muziekwereld actief als dirigent van amateursymfonie-orkesten, muziekleraar en componist. Hij werkt en woont enige tijd in Duitsland (zijn dochter, de zangeres en pianiste Magdalena Seyffer wordt in Krefeld geboren) maar komt aan het begin van de 1e Wereldoorlog weer naar Nederland. In 1927 wordt hij failliet verklaard

82 Opvallend is, dat geen van deze drie musici in een inventaris tot 1955 van het Haags

en een tweetal jaren later komt het tot een scheiding van zijn huwelijk. In 1929 benoemt de pers zijn benoeming als “leeraar in het saxophoonspel” aan het Haags conservatorium. Deze positie houdt hij tot 1932. In 1930 richt hij een orkest op met de naam Seyfer-Kapelle. Seyffer is in ieder geval tot 1939 nog actief.[83]

Alleen bij J.J. Meyer (en ik ga er maar even vanuit, dat dit Jan (of Jaap) Meyer is) is dus duidelijk sprake van activiteiten als saxofonist. Bij Zieck en Seyffer heb ik geen informatie met betrekking tot hun kundigheid op de saxofoon kunnen ontdekken.

Aan het muzieklyceum Willem Feltzer in Rotterdam is in 1924 M. Wery benoemd als leraar voor saxofoon. In 1929 is deze Wery ook saxofoondocent aan de N.V. Rotterdamsche Toonkunstscholen en wordt hij benoemd als leraar saxofoon in Dordrecht. Wery is klarinettist bij het Rotterdams Symfonieorkest en geeft les volgens een “nieuwe methode”, aldus een advertentie in de krant. Over deze Wery zullen we het in het volgende hoofdstuk uitgebreider hebben.

Ook cellist en componist Philippe Samuel Vlessing (1905-1943) is actief als leraar saxofoon. In 1934 krijgt hij de leiding over de door zijn vader Sam Vlessing in IJmuiden opgerichte muziekschool. Of er veel saxofoon-leerlingen zijn is niet bekend, maar aan het repertoire van ene Jac. van Beek is te zien, dat Vlessing zich ook op de hoogte hield van nieuwe composities voor saxofoon. In 1938 laat hij van Beek het in 1936 uitgegeven saxofoonconcert van de Duitse componist Carl Elbe spelen.

Dit is niet de eerste uitvoering in Nederland van dit Duitse saxofoon-concert. Al in 1936, het jaar van publicatie, waagt de Limburgse amateursaxofonist Pessers zich tijdens een solistenconcours in Valkenburg aan dit werk en de jury beloont hem met 100 punten, een 1e prijs met lof en schrijft: “Keurig in alle opzichten. Voor dit zware nummer. Bravo!”

Saxofonist Jan Sevenstern, die kort voor de 2e Wereldoorlog zijn nevenactiviteiten als saxofonist opgeeft en zich volledig op de fluit, zijn hoofdinstrument, toelegt, wordt in 1935 aangesteld als leraar saxofoon en jazz aan het Gooisch Muzieklyceum in Hilversum. Naast verschillende uitvoeringen van de *Sonatine* van Hyman en een rol in de eerste uitvoering van Jacques Beers’ *Triple-concert* speelt hij ook veel lichter werk, zoals (met organist Pierre Palla in het Kurhaus in Scheveningen) *Seguidilla* van Gurewich, een *Novelette* van Bob Smith, *Saxarella* van Wiedoeft en een *Valse Brillante* van J.C. Koenen.[84]

In die jaren zijn de meningen over de saxofoon, haar geluid en haar karakter nog zeer verdeeld. De opkomst in Nederland van de jazz- en dansorkestjes, waarin saxofoons een rol gaan spelen is daar mede debet aan. Net als de popmuziek in de zeventiger jaren, wordt de jazz veelal verguisd en de saxofoon dus ook. Typerend is een artikel van eind twintiger jaren, waarin staat: “*Zoo'n Faust-Fantasie van Dunkler is toch een blijheid en enerveering, om een Nurks te doen lachen en zijn zorgen*

Conservatorium genoemd wordt als leraar!

[83] Pogingen om contact te leggen met familie van G.F. Zieck en H.A. Seyffer leverden geen resultaat op.

[84] Jacobus Cornelis Koenen (*1858, Amsterdam, + voor 1950, zie ook eerder)

te vergeten. Hoe voortreffelijk werd dat gespeeld (zoo saxophoon blazen is welkom na al dat gemier en dien wansmaak in de meeste jazz-bands)
In de jaren twintig en dertig wordt de saxofoon ook regelmatig in feulletons en strips genoemd. Veelal heeft de opkomende jazz daar mee te maken. In de strip “De lotgevallen van drie vrienden” zien we de aap Bollebuisje met zijn onafscheidelijke saxofoon.

Daarnaast leidt de populariteit van de saxofoon ook vaak tot grapjes of andere woordspelingen over het instrument. Hier volgen een aantal voorbeelden.

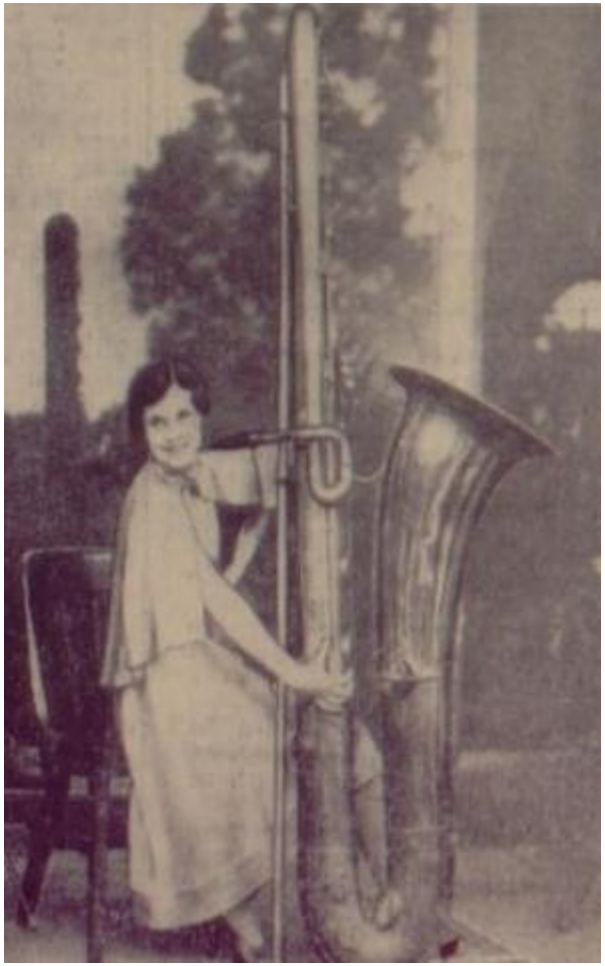

Een foto uit het Roterdamsch Nieuwsblad van 24 mei 1930

= Uit “Het Centrum” van 29 juni 1928:

Onvoorzichtig!
“Ik zag daarnet den grootsten optimist van de wereld.”
“Hoe weet je dat?”
“Een jongeman, die kamers zocht en die notabene z’n saxophoon onder den arm droeg.”

= Uit “Het Vaderland” van 22 augustus 1928.

Een Amerikaan gaat er prat op, dat hij elke melodie op zijn saxofoon geblinddoekt spelen kan.Blijkbaar zijn handboeien dus zijn eenige remedie!

= Uit NRC september 1927:

Een artikel over drie dancings in het Belgische De Panne noteert: *“Gelijk in alle werelddeelen, speelt er de saxophoon valsch en tegen de maat in. Slechts één verschil, der Panne eigen: de drie saxophonen van de drie dancings dragen elk een bril; de eene gelijkt Erasmus, de tweede Harold Lloyd, de derde gelijkt naar niets.”*

Wat zien we in die jaren aan nieuwe saxofooncomposities? Veel is het niet en uitgegeven wordt eigenlijk zo goed als niets. Uit diverse bronnen kunnen we onderstaand lijstje samen stellen:

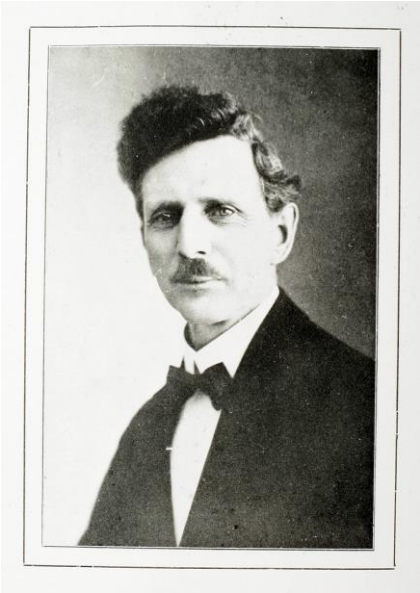

Pierre van den Akker componeert een van de vroegste Nederlandse saxofoonkwartetten

- Pierre van den Akker – Sonate voor saxofoonkwartet (1925)

  Gecomponeerd voor het Bosch’ Saxophone kwartet. Het werk bestaat uit vier delen: Allegretto pastorale, Romance, Scherzo, Rondo. Dit werk wordt meerdere malen uitgevoerd. Op de partituur vermeldt de componist, dat de delen ook afzonderlijk bij hem te koop zijn.

- Gert Bikkers (1865-1923) – *Fantasie* (ca. 1913) met harmonieorkest

  Slechts één keer genoemd; tijdens een uitvoering in 1914.

- G.H.J. van de Bogaerde – *Romance* voor altsaxofoon en fanfare

- De Brandt – *Morceau de Salon* (1903)

- W. Hutschenruijter – *Romance* voor altsaxofoon en piano

  Evenals bij Morgendämmerung van Coenen is ook hier sprake van een bewerking van een hoorncompositie, het opus 12 in Es.

- A. Jordaans – *Romance* voor altsaxofoon en harmonie

  Jordaans is dirigent te Rotterdam (1923) en speelt ook saxofoon. Uitgevoerd door MV Crecsendo, Chanlois

  M. Kessels - *La timide Redowa* voor saxophoon en orkest (eerste vermelding in 1895)
  Uitvoeringen in Nijmegen en Curacao (1912 en 1915). Alleen in in 1902 wordt benoemd, dat dit een werk voor saxofoonsolo is.

- M. Kessels - *Lamento* voor sopraansaxofoon en fanfare orkest

  Van Kessels zijn ook te noemen: La Bruyere en Souvenir de Donizetti (1927) voor saxofoonkwartet

- C.Th. Klemann – *Tarantella* voor altsaxofoon en piano

- J.C. Koenen – *Fantaisie Originale* (1905) voor altsaxofoon en orkest.

  Waarschijnlijk alleen door de componist zelf uitgevoerd.

- J.C. Koenen – *Valse brillante*

  In de jaren dertig zeker één keer uitgevoerd door Jan Sevenstern.

Zondag 20 Aug. *Harmonie.* Concert onder leiding van den heer E. Clemens Schröner.

PROGRAMMA:

(1ste afdeeling)

1. Eiffel-Marsch — Ph. Fahrbach.
2. Ouverture van de Opera »Guillaume Tell« — G. Rossini.
3. Polonaise No. 2 — F. Liszt.
4. Fantasie over motieven uit de Opera »Aïda« — G. Verdi—J. M. Coenen.
5. Balletmuziek »Le Prophète« — G. Meijerbeer.

(2de afdeeling)

6. Ouverture van de Opera »Indra« — F. von Flotow.
7. Fantasie »Originale« — J. C. Koenen. Voor Saxophone-alto Solo met orkestbegeleiding. Voor te dragen door den heer J. C. Koenen.
8. Waldmeisters Brautfahrt — Th. Michaëlis.
9. Hydrophaten. Walzer. — J. Gung'l.

- Barend Kwast (1854-1919) - *Andante Religioso* voor saxofoonkwartet

  Deze broer van de eerder genoemde Jan Albert Kwast schreef dit werkje voor het Eerste Nederlandsche Saxophone kwartet.

- A. van Leeuwen - *A L' Espagnole*, Recit, Cantilene et Bolero pour saxophone alto

- G.F. De Pauw – diverse saxofoonkwartetten

  La Plage, Myosis etc.

  De van oorsprong uit Zeeland stammende de Pauw werkte vooral in Maastricht en omgeving.

- E. Reeser – *Rhapsodie* voor viool, tenorsaxofoon, cello en piano opus 56 voor saxophone kwartet

Johan Zaagmans (l.) en Wouter Hutschenruyter (r.)

- L.E. Rugers – *Fantaisie Brillante* (ca 1900)

  Rugers is dirigent van het Stafmuziekkorps van het 2e Regiment Huzaren in Venlo. Deze solo wordt uitgevoerd op 5 augustus 1900 door saxofonist J.. Lichtenberg. Deze speelt het werk nogmaals in januari 1902. De Venloosche Courant schrijft: “De saxophone, waarvan menigeen alleen den naam en vorm kent werd innig mooi gespeeld door den heer Lichtenberg. Het ware wenschelijk, dat de heer Lichtenberg spoedig gelegenheid hadde eenige leden der Fanfare te onderwijzen in het moeilijke maar dankbare spel op de saxophone.”

- L.E. Rugers (1855-1929) – Sonate in Es (1925)

  Rugers was meerdere jaren kapelmeester in Venlo. Hij componeerde meerdere werken voor blaasorkest. Mogelijk is dit een origineel werk voor saxofoonkwartet. Uitgevoerd door leden van de fanfare Kunstkring Spaarndam.[85]

[85] Contacten met de vereniging in Spaarndam leidden niet tot herontdekking van deze compositie.

- J. Werkman (1854-1925) – *Fantaisie Brillante* voor sopraansaxofoon

  Militair kapelmeester in Maastricht en Den Bosch alsook dirigent van diverse amateurorkesten. Werkman overlijdt in Maastricht.

- J. Zaagmans – *Avondvertelling* voor saxofoonkwartet opus 44[86]

  J. Zaagmans – *Spölkwarteer bie 'n dorpsskole* voor saxofoonkwartet

  Johan Zaagmans leefde van 1861 tot 1944 en maakte naam als dirigent van de stafmuziek van het 7e regiment infanterie in Amsterdam. Met dat orkest maakte hij in 1901 zelfs een plaat met militaire marsen! Hij studeerde onder meer bij Bernard Zweers en liet een groot oeuvre achter. De twee saxofoonkwartetten zijn waarschijnlijk eind jaren twintig, maar eerder begin jaren dertig gecomponeerd. Van Zaagmans composities is bekend, dat opus 34 in 1927 tot stand kwam en opus 97 in 1936. De componist kende in die jaren dus een zeer productieve periode, waarin ook beide kwartetten werden gecomponeerd. Voor welk kwartet deze werkjes werden geschreven is onbekend. Denkbaar is dat zij voor muzikanten uit de buurt van het Gelderse Lochem werden gecomponeerd, waar Zaagmans woonde en ondanks zijn gevorderde leeftijd nog steeds actief was als dirigent.
  Het kwartet *Avondvertelling* wordt op 15 november 1932 in Den Helder uitgevoerd door leden van de harmoniekapel Winnubst. Eerder in 1932 spelen leden van een orkest uit Beverwijk beide kwartetten van Zaagmans en in oktober 1934 wordt *Avondvertelling* ook vertolkt door een een saxofoonkwartet uit Hillegom.

Concluderend kan gesteld worden, dat in de eerste dertig jaren van de 20e eeuw de saxofoon voornamelijk door amateurs bespeeld wordt. Zij organiseren concoursen waarin zij wedijveren om de punten, maar waar wel de kwaliteit van het spel mee gestimuleerd wordt. Veel van de composities die tijdens deze concoursen uitgevoerd worden stammen nog uit de 19e eeuw en dan met name uit Frankrijk en België.
De professionele muzikant laat het instrument links liggen en zet het hoogstens in als bij-instrument, zodat de soli uit de Arlésienne-Suites gespeeld kunnen worden. Dit beeld is niet geheel vreemd in Europa.
Er zijn binnen de blaasmuziek wel dirigenten die voor hun solisten composities schrijven. Deze werken worden zelden uitgegeven en verdwijnen dan in de archieven of worden later vernietigd. Van de stukken die nog bekend zijn moeten we vaststellen, dat ze vaak nog aan de oude" fantasie en/of thema met variaties"- traditie vasthouden en dat de muzikale waarde hooguit in historisch perspectief gezien kan en moet worden.
Een ander aspect dat invloed heeft, is de minder tolerante houding ten opzichte van de saxofoon. Dat heeft vooral te maken met de opkomst van jazz- en swingende dansmuziek, waarover de meningen nogal verdeeld waren. Er wordt dan ook regelmatig de spot gedreven met het instrument. In de pers zien we hier met name in de twintiger jaren een stijgende tendens. De jazz, en met name ook de saxofoon, wordt regelmatig in allerlei feuilletons en strips genoemd en daarmee onbewust toch populair, zij het dan in de dansmuziek.
Tot slot een aantal titels die we in die jaren op de vele solistenconcoursen tegenkomen (een deel van deze composities wordt zelfs tot in onze tijd als concourswerk uitgevoerd!):

- Dieudonné Dagnelies (1825-1894, België) – Air Variée (altsaxofoon)
  wordt genoemd vanaf 1888 als het in Venlo wordt uitgevoerd met orkestbegleiding

- H. Painparé (1830-1906, België) – Morceau de salon (sopraansaxofoon), maar ook een Air Varié voor altsaxofoon

[86] Nog leverbaar via Tierolff Muziekcentrale, Roosendaal

- J.B. Singelée – Fantaisie Pastorale (zowel op sopraansaxofoon als op altsaxofoon uitgevoerd). Alhoewel er in de loop der jaren meer composities van Singelée op het repertoire staan is deze Fantasie de grote topper en dat al sinds de 19e eeuw.

- Hypolite Escudié (1816-1881, Frankrijk) – 3e Fantaisie op 46 (alt) en 4e Fantaisie (sopraan/tenor) – Sinds de tachtiger jaren van de 19e eeuw immens populair. Ook verschillende keren met orkestbegeleiding uitgevoerd. Escudié schreef vier Fantasiën voor saxofoon, een opus 25 met eenvoudige etudes, een Andante voor saxofoonkwartet en een zestal Andante's voor saxofoon en orgel.

- Jules Demersseman –Carnaval de Venise (altsaxofoon). De variaties over dit beroemde lied zijn veel populairder dan Demerssemen's *Fantaisie sur un theme originale.*

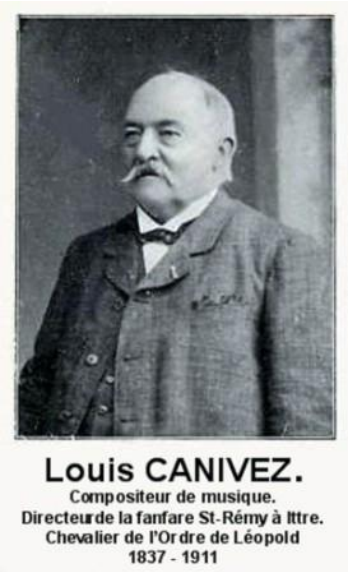

- Louis Canivez (1837-1911, België)[87] – Fantasie de Concert (alt). Voor het eerst genoemd in 1893 in Tilburg. Daarna vrij regelmatig uitgevoerd.

- Justin Muldermans (1843-1921, België) – Fantaisie Brillante (alt met orkest). Voor het eerst in 1884 uitgevoerd door de KMK met L.A. Benard als solist. Daarnaast schreef hij ook een *Fantaisie varié* voor altsaxofoon en piano.

- Pierre Bouillon (18??-1883) – Petit Papillon (altsaxofoon). Gecomponeerd rond 1870 en tot in onze tijd een veelvuldig op solistenconcoursen gespeelde compositie. Componeerde ook *L'oiseau mouche* (ca 1863) voor altsax en piano.

- Leon en Gustave Wettge (1844-1909) – Fantaisiën (sopraan- en altsaxofoon). De tweelingbroers Wettge componeerden beide voor saxofoon. De Fantasiën voor altsaxofoon van Leon, gecomponeerd tussen 1880 en 1890 waren vooral rond de eeuwwisseling populair. Tegenwoordig wordt de Fantasie Varieé voor sopraansaxofoon van Gustave nog veelvuldig gespeeld op concoursen. Gustave Wettge componeerde in 1889 ook een duo voor klarinet of sopraansaxofoon en hobo met pianobegleiding.

Alle werken zijn van Franse of Belgische origine. Geen enkel Nederlands werk uit de 19e eeuw heeft hier een plaats weten te veroveren. Een van de belangrijkste redenen zal te vinden zijn in het feit, dat genoemde composities werden uitgegeven, hetgeen met de Nederlandse muziek voor saxofoon niet het geval was.

[87] Bron: http://www.canivet.com/wp-content/uploads/2012/02/Louis-Ca-nivez-24-04-1837.jpg

HOOFDSTUK 3:

De dertiger jaren – Europa leert de saxofoon kennen

In het vorige hoofdstuk schoven we af en toe al op naar het nieuwe decennium. In de dertiger jaren maakt de klassieke saxofoon wereldwijd een behoorlijk sprong. Niet alleen in Frankrijk (Marcel Mule), België (Francois Daneels) en de Verenigde Staten (Cecil Leeson en Larry Teal) groeit de belangstelling voor de saxofoon. In Groot Brittanië maakt Walter Lear werk van de saxofoon, in Zwitserland Hans Ackermann, in de Scandinavische landen spelen Aage Voss (Denemarken) en Mattie Rajula (Finland) een rol in de ontwikkeling van de klassieke saxofoon en een naam die hier niet mag ontbreken is die van Sigurd Rascher, die de hele wereld afreist om het instrument te promoten.
Ook in Nederland komen heel voorzichtig enige musici, die het klassieke saxofoonspel zeker niet oninteressant vinden. Een van deze musici is de in het vorige hoofdstuk al even genoemde Meijer Wery. Wery is van huis uit violist, maar maakt blijkbaar een intensieve studie van de saxofoon, en hij is, een kleine twintig jaar na de uitvoering van D'Indy's *Choral varié* door Klemann, de tweede Nederlander die in ons land als solist met symfonie-orkest optreedt!

*Meijer Wery (*24-01-1892 – † 12-10-1978) – een kort portret*

Wery wordt in 1892 in Rotterdam geboren als zoon van de artiest Eduard Wery. De familie is van Joodse afkomst. In zijn jonge jaren speelt hij dans- en circusmuziek met het orkestje van zijn vader. Hij studeert viool, maar legt zich ook toe op klarinet. Zijn "*opwelling om saxophoon te gaan blazen*" "*ging helemaal vanzelf*". In brieven aan Alex de Roos, een vroegere buurtgenoot, schrijft Wery, dat "*toen ik pas met de sax begon speelde ik nog op zo'n ouderwets koperen instrument. Om daar een lage Bes uit te toveren, moest ik eerst een rauwe aardappel of een balletje in de beker stoppen*".

Saxofonist Meijer Wery

Als na de eerste Wereldoorlog de jazz overwaait naar Nederland begrijpt Wery maar niet "*hoe iemand uit een Saxophoon zo'n mooie toon kan voortbrengen*". Hij denkt: "*Dat moet ik ook kunnen*"[88], laat grammofoonplaten en studiemateriaal uit Amerika komen, koopt een moderne saxofoon in Frankrijk en neemt een aantal lessen van de saxofonist uit een Amerikaanse band die in het Kurhaus optreedt. Op aanraden van dirigent Flipse bewerkt hij Rudy Wiedoeft's "Lachende saxofoon" voor solo en harmonieorkest. Het wordt een doorslaand succes en het levert Wery de bijnaam "De lachende saxofoon van Rotterdam" op. Hij geeft veel saxofoonlessen, maar van de beroepsmusici werd hij "*financieel niet veel wijzer*". Zo schrijft hij, dat de saxofonist Piekaar alleen wilde weten hoe bepaalde noten gegerepen moesten worden. Wery liet hem dan ook per noot betalen: "d*e hoge noot D kostte fl 1,-, de Dis fl 2,- enz."*

SAXOPHOON-leeraar aan „Toon-
kunst". Onderricht volgens de
NIEUWE METHODE. M. Wery,
Kruisstr. 55b. Tel. 53443. 4019

Uit de Nieuw Rotterdamsche Courant (augustus 1929)

In 1918 staat hij samen met onder meer Jules Zagwijn aan de basis van wat nu het Rotterdams Philharmonisch orkest is. Begin jaren twintig adverteert Wery als vioolleraar, daarbij vermeldend, dat hij 1e violist is bij het Rotterdamsch Philharmonisch orkest. In 1924 staat hij vermeld als saxofoonleraar aan het Muzieklyceum Willem Feltzer in Rotterdam. Vanaf 1926 staat Wery ook regelmatig vermeld als docent saxofoon aan de "Muziekscholenmaatschappij ten behoeve van de toonkunst" in Rotterdam en in 1929 adverteert hij ook als saxofoondocent die "onderricht volgens de nieuwe methode".

Wery legt zich blijkbaar steeds meer toe op de saxofoon. In 1930 treedt hij op met de organist Leo Ott, een musicus, die hem ook een aantal keren op piano begeleidt, in een programma dat gecombineerd wordt met de film "Op reis naar tropisch Nederland". In datzelfde jaar is hij ook als saxofonist op de radio te horen en noemt de krant "De Arbeid":

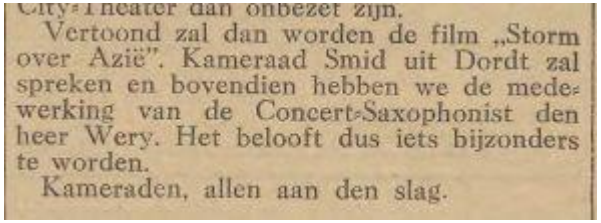
City-Theater dan onbezet zijn.
Vertoond zal dan worden de film „Storm over Azië". Kameraad Smid uit Dordt zal spreken en bovendien hebben we de mede-werking van de Concert-Saxophonist den heer Wery. Het belooft dus iets bijzonders te worden.
Kameraden, allen aan den slag.

Meijer Wery is een van de eerste Nederlandse saxofonisten die als solist met een symphonieorkest optreedt. Op 14 maart 1931 soleert hij in de *Rapsodie* van Claude Debussy met begeleiding van het Rotterdamsch Philharmonisch Orkest onder leiding van Eduard Flipse. Wery is hiermee, na C. Th. Klemann, de tweede saxofonist die een "serieus" concertwerk voor saxofoon en orkest uitvoert. Dit ook de eerste uitvoering van deze compositie in Nederland! Een recensie schrijft:

".... sensitief is Debussy's Rhapsodie voor saxophone en orkest, waarin de klankenschildering met den heer Wery als kranig en kunstzinnig solist heel wat meer boeide."

[88] De citaten zijn genomen uit twee brieven uit 1967 van Meyer Wery aan zijn vroegere buurtgenoot Alex de Roos

Een jaar eerder bericht een artikel dat Wery tijdens een zondagochtend-concert onder andere *Le Cygne* van Camille Saint Saëns, een *Menuet* van Beethoven en *De Lachende saxophoon* van Wiedoeft uitvoert. Dit laatste werkje staat ook op 18 juli 1931 op het programma. Wery wordt dan begeleid door het Harmonie-orkest van het Rotterdamsch Philharmonisch genootschap.

Het Philharmonisch Orkest te Rotterdam speelt Zaterdagmiddag o.a. In Memoriam Matris van Willem Landré, Suite voor strijk-orkest van Anton Schweitzer en Zes Epigram-men van Willem Pijper en als solisten zullen optreden: S. Bril met het violoncel-concert van Haydn en M. Wery met de Rhapsodie voor orkest en Saxophone van Debussy.

In 1934 speelt Meijer Wery de saxofoonpartij in het *Tripelconcert* van Jacques Beers, een werk voor sopraan, saxofoon, piano en orkest, dat ook in Frankrijk enige furore maakt. Een jaar later, in 1935, soleert Wery andermaal in Debussy's *Rapsodie*. De pers schrijft hierover:

"Al kon men zich den toon van een solist in Debussy's Rhapsodie voor orkest en saxofoon iets beter geëgaliseerd denken, het timbre en de gevoelige voordracht van den saxofoonsolist M.Wery maakten een uitstekenden indruk en het applaus heeft hem tot tweemaal voor het front geroepen"

Naast zijn klassieke loopbaan wordt Wery ook als een van de pioniers van de Nederlandse jazz beschouwd. Zijn saxofoonlessen zijn dan waarschijnlijk ook voor een deel jazz-gericht.[89] Opmerkelijk is een advertentie uit 1934 waarin hij aanbiedt om saxofoon te leren spelen per brief!

89 Bron: Brochure RJAM 201

Wery is een bekend gezicht in Rotterdam. Volgens zijn dochter wordt hij "de lachende saxofonist van Rotterdam" genoemd.[90] In 1941 wordt Wery ontslagen als gevolg van zijn Joodse achtergrond. In 1943 schrijft hij aan dirigent Flipse, dat hij geen ster meer hoeft te dragen, omdat hij heeft aangetoond dat zijn voorouders Arisch zijn. Flipse zorgt er dan voor, dat Wery vanaf 1943 weer als (bas)klarinettist aangenomen wordt. Na de oorlog zien we Meijer Wery weinig meer als saxofonist optreden.

Een advertentie van Wery uit 1934

Naast de muziek is Wery vanaf begin twintiger jaren betrokken bij diverse bestuursfuncties. Zo is hij bestuurslid van het Rotterdamsch Philharmonisch Genootschap en is hij in 1932 voorziter van een "actie-comité tot wering van buitenlandsche musici", een comité dat is opgericht naar aanleiding van groot aantal werkloze Nederlandsche musici. Ook is hij in 1916 mede-oprichter van de vakbond NTB. Nog in 1970 schrijft hij als lid van een "actie-comité van bejaarden" een reactie in de krant met betrekking tot de AOW! Meijer Wery overlijdt in 1978.

90 Blog Joost Swarte: http://joostswarte.blogspot.nl/2011/06/rotterdamse-jazz-artiesten-vereeuwigd.html

Op deze plek wil ik iets dieper ingaan op het werk van Jacques Beers. Zijn Concert voor sopraan, saxofoon en piano en orkest is het resultaat van een compositiewedstijd in 1932 uitgeschreven door het Concertgebouw. Met zijn *Concerto pour une voix soprano, saxophone alto et piano avec orchestre* wint hij de derde prijs.

Jacques Beers (1902-1947)

Het werk is opgedragen aan de Franse zangeres Marcelle Gérar en voordat het tot uitvoering in Nederland komt wordt deze compositie in Parijs al een aantal keren gespeeld. In 1929 wordt het werk uitgevoerd met een tweede piano, die de orkestpartij speelt. In 1931 gaat onder leiding van Pierre Monteux, weer met Jules Viard als saxofonist ook de orkestversie in première. In februari 1933 wordt het Concerto nogmaals met orkest in Parijs uitgevoerd. Weer met Jules Viard. Maurice Ravel is vol lof over het werk, dat Beers hem al in 1928 voorspeelde. Naast de uitvoering met Meijer Wery (1934) wordt dit werk in hetzelfde jaar ook door Omroeporkest uitgevoerd. Solist op saxofoon is dan Jan Sevenstern. Een musicus die ook fluit speelt. Een jaar later, 1935, komt het dan tot een uitvoering in het Concertgebouw. Onder leiding van Eduard van Beinum speelt het Concertgebouworkest de compositie van Jacques Beers. Als solist is de dan toch al van een behoorlijke reputatie voorziene Sigurd Rascher aangetrokken. Na nog een enkele uitvoering verdwijnt het werk van Jacques Beers van de concertpodia.

Dit is niet het eerste (en zeker ook niet het laatste) optreden van Sigurd Rascher in Nederland. Al in juni 1934 is hij een keer te gast. Naast een aantal optredens met het Omroeporkest o.l.v. Hugo de Groot waarmee hij naast het *Concert* van von Borck ook een voor hem geschreven *Concertino* (de krant noemt het een Suite) van Svend Erik Tarp geeft Rascher ook nog een recital op 12 juni in Amsterdam. Daar speelt hij een aantal voor hem gecomponeerde werken, met name de *Sonate*s van Hans Brehme en Wolfgang Jacobi en de twee kleine *Suit*en van Helmut Bornefeld. Begeleid wordt Rascher door de bekende Nederlandse pianist Gerard Hengeveld. Rascher speelt ook de *Sonatine* van Julius Hijman een aantal keren, waarmee hij deze Nederlandse compositie ook internationaal bekendheid geeft.

1934: Afbeelding bij een artikel bij gelegenheid van de 40e sterfdag van van Adolphe Sax

Julius Hijman (Almelo 1901- New York 1969)

De Sonatine van Julius Hijman is een van de eerste “serieuze” werken voor saxofoon van een Nederlands componist. Het werk werd in 1934 gecomponeerd. Op 30 november van dat jaar spelen Jan Sevenstern en Julius Hyman dit werk (Er staat “Sonate”!) In 1935 wordt deze Sonatine in Den Haag uigevoerd. De saxofonist wordt niet genoemd, maar de recensent schrijft: *“Afgezien van de weinig aantrekkelijke combinatie van saxophoon en piano, gaf het Andantino toch eenige voortreffelijke momenten te hooren.”* In datzelfde jaar wordt de Sonatine ook in Amsterdam gespeeld. Saxofonist is weer Jan Sevenstern en Hijman zit zelf achter de piano. De recensie schrijft: *“Hijman's Sonatine voor saxophoon en piano is cerebraal gelijk al het werk van dezen Nederlander.”* De meningen over de kwaliteit van deze Sonatine lopen nogal uiteen. In 1938 voert Hijman de Sonatine in Parijs uit. Ook hier wordt de saxofonist niet genoemd. Een jaar later is Sigurd Rascher de solist bij een uitvoering in Princeton, USA. Hijman zit dan zelf achter de piano. Rascher zal dit werk verschillende keren uitvoeren.
De Sonatine bestaat uit drie delen: Allegretto – Andantino – Allegro con brio
Ed Bogaard speelt de Sonatine tijdens het WSC 1974 in Bordeaux. Hijman componeert in de zestiger jaren nog een werk met saxofoon: de meerdelige “Little Dance – Suite” voor trompet, trombone, alt-, tenor- en baritonsaxofoon, piano en percussie (1963)

Hijman's Saxophoon-Sonatine was een sterk begin na de pauze. Prachtig als zij door J. Sevenstern en den auteur gespeeld werd, toonde zij met heel veel kleur haar goede zijden: haar voortreffelijk geluid, haar klaren bouw, haar inhoud. Krijgt zij geen bijzonder sterk profiel dan is dat wijl haar taal een zeer geprononceerd karakter mist en haar manier, die naar mijn eersten indruk zich te veel bepaalt tot een legato van den blazer boven een geslagen klank van de piano, min of meer eentonig aandoet. Doch haar klank is op zichzelf genomen zeer exact en fraai: zij combineert de timbres met een groote muzikaliteit en toont in haar geheel opnieuw de belangwekkende talenten van haar maker.

Recensie uit 1934 naar aanleiding van een uitvoering van de Sonatine van Hijman door Jan Sevenstern en Julius Hijman.

In die jaren is Sevenstern de vaste partner van Hijman als diens *Sonatine voor altsaxofoon en piano* uitgevoerd wordt. De samenwerking met Sevenstern moet goed zijn bevallen. In 1949 componeert Hijman een Sonate voor fluit, die hij aan Sevenstern opdraagt.
Sevenstern speelt tussen 1930 en 1935 regelmatig saxofoon. In 1932 speelt hij, begeleidt door organist Pierre Palla, *Liebesfreud* van Kreisler, *Sax “O Margie* van Shelky, Wiedoeft’s *Sax O’trix* en van Smith en Holmes *Throu Tone eccos.* Andere werken op zijn repertoire zijn: Gurewich – *Seguidilla*, Stanley – *Love’s a golden dream*, Wiedoeft – *Saxarella*, J.C. Koenen – *Valse Brillante*, Bob Smith – *Novelette*. In april 1934 speelt hij samen met pianist Julius Hyman, sopraan To van der Sluys en het AVRO-Omroeporkest het *Triple-Concert* van Jaques Beers.

Voor de Nederlandse saxofonisten, die zich schoorvoetend op het klassieke pad begeven, saxofonisten als Jo Huy, Rinus van Zelm, Jules de Vries, Cees Wisse, Anton Engel en Meijer Wery moeten de optredens van Rascher interessante ervaringen geweest zijn. Met name de eerste drie zijn in die tijd nog veel met amusementsmuziek bezig, maar ook

maken zij naast dat werk regelmatig “uitstapjes” naar de klassieke saxofoon. (De Vries speelt al in 1932 klassiek saxofoon voor Radio Oslo!) Jo Huy geeft in 1935, samen met de pianiste Rutger Schoute, radio-uitvoeringen van de *Hot-sonata* van Erwin Schulhoff. In november 1931 speelt hij in de concertzaal van het conservatorium te Amsterdam zelfs de (Nederlandse) première van dit werk met Schulhoff persoonlijk aan de vleugel. De recensies zijn positief:

In de sonate, waarin de klassieke vorm gehandhaafd is, wordt de jazz-stijl abstracten toegepast. Het eerste en derde deel vooral, doch ook fragmenten uit het slotdeel, maakten een sterken indruk.

Beide werken zijn met prachtige beheersching geschreven en practisch buitengewoon interessant. In de sonate is de saxofoon bovendien meesterlijk behandeld.

en: “Schulhoff is een pianist van *“den eersten rang en vond in den saxofonist J. Huy een voortreffelijk medewerker.”*

Overigens pretendeert cellist/dirigent/saxofonist Marinus van ’t Woud in augustus 1933, dat hij dan de eerste uitvoering van deze Sonate geeft!

8.15. Concert door het K.R.O.-Orkest o.l.v. Joh. Gerritsen, m.m.v. Marinus van 't Woud, saxophoon. Aan den vleugel: Fred. Roshart.
8.45. Saxophoon-sonate in 4 deelen, Erwin Schulhoff. (Eerste uitvoering in Nederland). Solist: Marinus van 't Woud. Aan den vleugel: Fred Boshart.

[91]

Een beschrijving van de saxofonist Huy in *De Jazzwereld*, een "Maandblad voor jazz, grammofoon, radio en dansmuziek" van maart 1935 luidt:

"De solist Jo Huy is een welbekende persoon in de muziekwereld. Hij behoort tot de weinige Europeesche musici die de sopraansax bespelen. Het Concertgebouw maakt wel eens van zijn diensten gebruik bij de uitvoering van Ravel's Bolero."

Rechts; saxofonist Jo Huy

In 1932 verhuist Huy van Amsterdam naar Hilversum. Hij speelt dan klarinet en cello in het VARA-orkest. Als klarinettist speelt hij de beroemde openingsglissando in de eerste openbare uitvoering in Nederland van Gershwin’s Rhapsody in Blue. Het VARA-orkest staat bij die gelegenheid onder leiding van Hugo de Groot en het artikel noemt Huy “den bekenden musicus”. Daarnaast kent dit orkest een jazz-band “De Flierefluiters”. Huy speelt daarin altsaxofoon. Vanaf dat jaar 1932 is Huy veelvuldig voor de radio op de radio te horen. Concertjes van 10 tot

[91] Overigens wordt uit dit artikel duidelijk, dat van ’t Woud op die dag eerst te horen is als solist bij het KRO-orkest en daarna als solist met pianobegeleiding.

15 minuten en een enkele keer een half uur. Soms speelt hij ook cello en een enkele keer (in 1944!) fluit. Veel concerten speelt hij met de pianist Rutger Schoute, maar ook met pianist Jan Vogel en een keer met het orkest van E. Waltz. Een repertoire wordt in de kranten zelden genoemd. Uit de voor handen zijnde gegevens kunnen we wel opmaken, dat hij in zijn concerten vooral het populaire repertoire ten gehore brengt[92].
Hij geeft uitvoeringen van:

- Gabriel-Marie – De gouden bruiloft (La Cinquantaine!)
- arr. Cor Steijn – Ellingtonnade
- Cor Meijlink – Valse Elegante (aan Jo Huy opgedragen)
- Arndt – Nola
- Hugo de Groot – Wals (waarschijnlijk "Silhouettes")
- Barroll – Piggle-Wiggle
- Phillips – Zigeunerdans
- Francis Thomé – Eenvoudige bekentenis (Simple Aveu)
- Clyde Doerr – Saxanette
- Rudie Wiedoeft – Valse Marilyn, Gloria en de Ijdelheidswals (Valse Vanité)

De Hot-sonate van Erwin Schulhoff zal hij nog een aantal keren spelen, waarvan een uitvoering in maart 1935 met pianist Rutger Schoute ook benoemd is.
In 1938, Huy is dan nog steeds in dienst van de VARA, is hij gastsolist in het programma "New style artists" van de KRO. Met het KRO-orkest speelt hij op 12 februari de eerste uitvoering van het *Saxofoonconcert* van Fredy Salten[93]. Dit concert, voor saxofoon en groot amusement-orkest, "voorziet in een groote behoefte" bericht het tijdschrift Jazzwereld.[94]

Over dit concert schrijft recensent Bob Schrijver, die plaatopnames van het werk bij de componist thuis mocht beluisteren: "De stijl van de ensembles past zich geheel aan bij de onlangs door Mr. Poustochkine uitvoerig beschreven Amerikaansche amusementsmuziek. De soli daarentegen verraden een meer Duitsche speeltrant en geven geen gelegenheid tot improvisatie."

Jo Huy is "een idealen vertolker" die "in breede kringen bekend is om zijn fraaie spel". Ook hier worden zijn capaciteiten als sopraansaxofonist nogmaals benoemd.[95] In die tijd schrijft hij ook een saxofoonmethode bestaande uit 51 stukjes voor saxofoon-solo.

> De "Saxophone School" met als ondertitel "Moderne methode door Jo Huy" wordt uitgegeven door Cor B. Smit's Muziekhandel in Amsterdam en moet in ieder geval na 1936, het compositiejaar ven het liedje "Breng eens en zonnetje" gedateerd worden. Het boek begint met een uitgebreide verhandeling over muziektheorie. De oefeningen vertonen een behoorlijk snelle progressie en de methode is hiermee duidelijk gericht op het zich snel eigen maken van het instrument. Zeer geschikt voor musici die de sax als tweede instrument willen beheersen. Het materiaal omvat Amerikaanse volksliedjes (Old Folks at home), bekende klassieke melodieën (Mozart – Turkse Mars, Arlésienne-muziek), maar ook in die tijd populair Nederlands repertoire zoals "Breng eens een zonnetje" en Max Tak's "Het meisje met de blauwe hoed". Ook bevat deze methode uitleg over het spelen van glissando, slap-tongue, flutter en "laughing".

---

92 Huy was ook geen saxofonist die zich veelvuldig met klassieke muziek bezig hield. Zijn brood verdiende hij in dance-bands en de radio-orkesten die amusementsmuziek speelden.

93 Fredy (Freddy, Alfred) Salten is pianist, dirigent en componist. Werkt hij in eerste instantie in de lichte muziek, vanaf 1955 is hij dirigent van het Fries Symphonie-orkest en wordt hij docent orkestdirectie aan het Gronings Conservatorium. Hij overlijdt in 1984.

94 Een kopie van dit artikel kreeg ik van het NJA.

95 Ondanks uitgebreid onderzoek heb ik dit concert niet boven water kunnen krijgen.

In 1939 worden de Fliierefluiters opgeheven. Hiermee stopt blijkbaar ook de saxofooncarrière van Jo Huy. Na de oorlog speelt hij cello in een aantal concerten voor Canadese en Amerikaanse soldaten. Daarna valt de informatie stil. In 1977 treedt hij nog een keer op tijdens een concert van een zangvereniging in Harderwijk[96]. Of hij dan cello of saxofoon of beide speelt heb k niet kunnen achterhalen.

De *Hot-Sonate* (WV 95) van Erwin Schulhoff wordt kort na haar ontstaan in 1930 behoorlijk vaak in Nederland uitgevoerd. Niet iedereen is daar gelukkig mee:

Hamburg: Erwin Schulhoff is eigenlijk een rakker; om zoomaar een "Hot"-sonate te schrijven voor saxophoon en piano! Notabene, je valt er gewoon van om. Een saxophoon, hemel, dat is al erg genoeg voor onze serieuze muziek, dan nog met piano, en liefst (sla uw oogen deugdzam neer) "Hot"! Nu dan, omstreeks 9.00u kunt u eenige "Blue's " van deze ondeugende componist hooren. Die Erwin (hij komt ook in ons land, met November), is nog niet uit: pas 37 jaar en voelt veel voor het groteske. Hij spot graag en overdrijft nog veel meer. Ze zeggen: dat is modern – ook in de muziek. Ik geloof dat voorhands nog niet.

Ook van het repertoire van cellist/saxophonist Marinus van 't Woud (1902-1983) kunnen we ons een beeld vormen. Van 't Woud, die zich uiteindelijk toelegt op het dirigeren van radio-orkesten, beweegt zich met zijn sax op hetzelfde gebied als Huy. Naast de Schulhof *Sonate* speelt hij veel muziek van Wiedoeft: *Waltz Llewelyn, Valse Vanité, Indian Prayer, Valse Tyrolienne* en *Stella Tarantella* worden genoemd. Daarnaast heeft hij Frank Trumbauer's *Trumbology* op het repertoire en speelt hij wat licht-klassieke werken als een *Andantino* van Lemaire[97] en *Canzonetta* van d'Ambrosio. Een enkele keer speelt hij ook met orkestbegeleiding. Na de dertiger jaren is van 't Woud hoofdzakelijk als dirigent actief.
In 1972 ontvangt Marinus van 't Woud de Gouden Harp voor zijn verdiensten voor de Nederlandse lichte muziek.

Begin dertiger jaren worden in Utrecht uitvoeringen gegeven van *La Création du monde* van Darius Milhaud. Het Utrechts orkest kent op dat moment zeker twee musici, die het saxofoonspel op hoog niveau beheersen: J.Ph. (Joop) Klemann en Anton Engel. Wie de saxpartij in La Création speelt, is niet geheel duidelijk, maar Engel maakt deel uit van het kamermuziekensemble dat het werk uitvoert. Van J.Ph. Klemann weet ik dat niet.
Na het vertrek, begin jaren twintig, uit het Utrechts Symfonie Orkest (USO) van Carl Theodor neemt zijn broer J. Ph. Klemann de meeste saxofoonhonneurs waar. Vanaf de dertiger jaren zal ook Anton Engel (zie elders) hier een rol spelen. Een ander belangrijke gebeurtenis voor de saxofoon zijn de diverse uitvoeringen van Ravel's *Bolero*. Al in 1930 gaat dit werk in Amsterdam o.l.v. Willem Mengelberg voor de eerste keer in Nederland. Het USO volgt dan al heel snel. Kunnen we bij de optredens in Utrecht met behoorlijke zekerheid zeggen, dat Anton Engel (sopranino en sopraan) en J. Ph. Klemann de saxofoonpartijen voor hun rekening nemen, in Amsterdam is dat niet bekend. Mogelijk dat het KCO Jo Huy voor de sopraan- en sopranino saxofoon inhuurt. Een opname uit 1930 van het KCO onder Mengelberg laat een zonder vibrato spelende

[96] Van Jo Huy heb ik geen NAW-gegevens kunnen vinden. Op 21 januari 1985 overlijdt in Hilversum ene Johannes Huy. Deze Huy is ongehuwd. Het zou onze saxofonist kunnen zijn, die dan in 1908 geboren zou zijn.

[97] Het betreft hier waarschijnlijk een door Carl Fischer uitgegeven bewerking van een Andantino

tenorsaxofonist horen en (en dat is opvallend) Mengelberg laat de hoge saxofoonpartij door een sopranino en een sopraansaxofoon spelen. Het timbre-verschil is duidelijk hoorbaar.

In 1931 verschijnt `Das Saxophon` van schrijver en componist Jaap Kool (1891-1959). De Telegraaf wijdt hier een uitgebreid en lovend artikel aan. Ook als componist toont Kool interesse in de saxofoon. Echter is alleen zijn werk *Zirkus* voor saxofoon, trompet, trombone, slagwerk en piano compleet. Schetsen voor een solowerk voor altsaxofoon, een *Lento* voor 2 saxofoons en piano en een *Menuetto* blijven onuitgewerkt.[98]
Een jaar later, in 1932, wordt het *Kwartet* van Anton Webern voor viool, klarinet, tenorsaxofoon en piano voor het eerst in Nederland uitgevoerd. Musici zijn Jo Juda / viool, Johan van Hell / klarinet, Jan P. Van der Kaay / tenorsaxofoon en Daniël Ruyneman op piano. De Telegraaf kopt

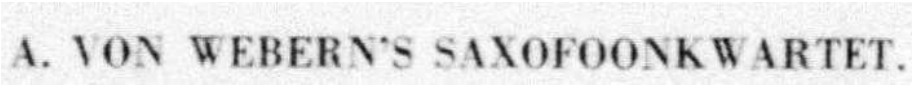
A. VON WEBERN'S SAXOFOONKWARTET.

Naast Wery en Huy zijn in deze tijd nog ook nog andere namen te noemen. Een eerste, en wellicht een van de belangrijkste Nederlandse saxofoonpioniers, is Cornelis (Kees) Wisse, waarover hieronder meer, maar ook Jan Mulder[99], die naast saxofoon eveneens viool en klarinet speelt, moet genoemd worden. In 1934 is hij lid van het VARA-orkest en in de jaren 1933 tot 1935 is hij meermaals op de radio te horen. In een recital op 19 oktober 1933 speelt hij begeleid door pianist Lo de Groot:

in D-flat voor orgel van E.H. Lemaire.

98 Alle werken hier genoemd zijn in te zien bij het Nederlands Muziekinstituut in Den Haag.

99 Waarschijnlijk is de tweede saxofonist op de foto van Jo Huy de genoemde Jan Mulder.

Hot-Sac en *Pep-it-up* van Syd Philips, *Valse Melodique* van Jan Vogel[100], *Rubenola* van Rudy Wiedoeft, *Schön Rosmarin* van Fritz Kreisler en *Danse Hongroise* uit het repertoire van Rudy Wiedoeft.

Een enkele keer geeft Mulder ook een radio-recital met organist Joh. Jong en slagwerker Reinier Bennink. Het repertoire van Jan Mulder blijft echter beperkt tot de lichtere muze zoals Wiedoeft dat ook speelde.

Kees Wisse – een kort prortret

Dat is anders bij Kees Wisse. Wisse kom ik alleen tegen als vertolker van klassieke muziek. Wellicht moet hij daarom naast Meijer Wery als een van de belangrijkste pioniers van de klassieke saxofoon in Nederland gezien worden. Wisse wordt als Cornelis Levinus Wisse in 1895 in Vlissingen geboren. Hij studeert aan het Conservatorium in Den Haag en behaalt in 1914 de einddiploma's solospel en orkestspel voor viool en klarinet.

C. L. Wisse
Gediplomeerd Solo-Violist en Clarinetist.
Koninklijke Conservatorium, Den Haag.
Leeraar onderwijs voor Muziek- en Ensemblespel.
Condities te bespreken, Nieuwendijk 31a, Vlissingen.

In 1916 treedt hij als violist een aantal keren in Vlissingen op en probeert daar ook een lespraktijk op te bouwen. In 1917 noemt de krant hem violist bij het Residentie-orkest en in 1918 is hij benoemd als violist bij de Franse Opera in Den Haag. Wisse huwt in 1921 en vestigt zich in Den

100 Een Nederlandse compositie in het lichte genre.

Haag. Tot dan toe is van saxofoonspel geen sprake. Echter, in de berichtgeving over een kunstavond bij gelegenheid van de afsluiting van “den ontwikkelingsarbeid 1929-1930” speelt hij op viool samen met A. Bosch (violoncello) en W.G. ’t Hart op piano muziek uit Grieg’s Peer Gynt in triovorm. De drie musici zijn leden van de Koninklijke Militaire Kapel, waaruit we dan zouden moeten concluderen, dat Wisse dan klarinet of saxofoon in de KMK speelt.

Vioolpraktijk van Mevrouw Truus van As
is overgenomen door den Heer KEES WISSE
1sten Violist van het Rotterd. Philh. Orkest.
Einddipl. Rijks-Conserv. den Haag. Viool, Saxafoon en clarinet.
Spreek- en lesuren Woensd. na 2 u. Adres: Mej. EK, Spuiweg 75

Zijn carrière als saxofonist begint dus eind jaren twintig en zet zich door tot eind vijftiger jaren. In februari 1934 speelt hij *met veel talent, fraai van toon en voordracht* de hoofdrol in de eerste uitvoering in Nederland van het *Concert voor saxofoon, fagot en klavecimbel* van Margit Roesgen-Champion.

In 1937 wordt Wisse weer als solist genoemd. Hij speelt het *Concertino da Camera* van Ibert met het Residentieorkest onder leiding van Otto Glastra van Loon. De recensent schrijft in Het Vaderland van 24 maart:

Of de saxofoon als solo-instrument in een Concertino da Camera wel in de concertzaal thuis hoort blijft een open vraag. Jac Ibert heeft een knap Oosters getint werkje geschreven, met een genoeglijk Allegro en een slot, na een meer tragische inleiding dat voor een keer zich wel eens laat aanhooren, al zakt het op het laatst wat. De hoboist Middendorp heeft er maar een paar “warme” nootjes in die ons echter zeer lief waren; de solist C. Wisse lijkt ons als saxofonist een topprestatie te hebben geleverd, vooral in technisch opzicht, maar ook weet deze blazer nog kleur en afwisseling in het voor ons wat ongewone solo-instrument te brengen.

Links op de foto Kees Wisse. De dame voor hem is Truus van As. Met haar soleerde Wisse een aantal keren in het Dubbelconcert van J.S. Bach.[101]

We kunnen er wel zeker van zijn, dat Kees Wisse hiermee de eerste uitvoering van Ibert's werk in Nederland gespeeld heeft! Daarna is het rustig rond Wisse. Dat wil zeggen, ik vind hem in de berichtgeving niet meer genoemd met als uitzondering een overlijdensadvertentie van zijn vader in 1939. In juli 1943 speelt hij samen met Truus van Ast en het Rotterdams Phlharmonisch orkest het Dubbelconcert van Bach. In september van hetzelfde jaar zien we hem in een barokprogramma het Boyman’s museum en in die jaren is hij eerste violist bij het Rotterdamsch Philharmonisch Orkest en als hij in oktober 1943 de vioolpraktijk van Truus van Ast overneemt, geeft hij aan ook saxofoonles te geven. In 1944 speelt hij Sarasate en Mozart in Dordrecht en in datzelfde jaar blijkt hij deel uit te maken van het Rotterdamsch Instrumentaal Kwintet (fluit, hobo, viool, altviool en cello). In 1947 is sprake van een “Kees Wisse-trio” en pas in 1948 en 1949 is deze musicus weer actief als saxofonist. In 1948 geeft hij een recital met piano en is hij solist in de *Rhapsody* van

Debussy. Ook op 12 mei 1949 soleert hij met de Haarlemsche Orkestvereeniging in de *Rhapsodie* van Debussy. Tijdens dit concert speelt hij ook de saxofoonpartij in de *Serenade pour Angélique* van Arthur Honegger. Op 3 juni van dat jaar soleert hij wederom in Debussy's *Rhapsodie,* maar speelt hij ook de eerste uitvoering in Nederland van Milhaud's *Scaramouche*. Dit tijdens een concert met de Haarlemse Orkest Vereniging onder leiding van Kees Hartveld. De pers schrijft: *"Dit opgewekte stuk vol geestige wendingen dankt veel aan de frisse klank van het pianotimbre. Wat dit waard is bewees de uitvoering van hetzelfde stuk in een bewerking voor altsaxofoon en orkest, die er demonstratief op volgde en die de lucide sfeer mist van het origineel".*

In november 1951 geeft Wisse een recital van een half uur met pianist Jan Nederpelt. Het repertoire wordt hier niet genoemd, maar is "Frans getint". Hierna is het een tijdje stil rondom Kees Wisse. Hij schijnt in die jaren zijn werkveld te verleggen naar de radio-orkesten. Pas aan het eind van de vijftiger jaren komen we hem weer als saxofonist tegen.
In februari 1958 speelt hij een radio-recital met Pierre Palla. Wisse, *"bekend om zijn uitstekende dingen op het concertpodium als het om ernstige muziek voor zijn instrument ging"* speelt muziek van o.a. Chabrier en Cui. In maart van dat jaar speelt hij met het Noordhollands Philharmonisch orkest *Scaramouche* (na een vertolking van de versie voor twee piano's) en informeert het publiek over de saxofoon.

101 Foto gekregen van de archivaris van het R.Ph.O (januari 2016)

De componist Alexander Voormolen

In juni soleert hij onder leiding van dirigent Henk Spruit in Alexander Voormolen's *La Sirène* uit 1949, een compositie voor zangstem en orkest (of piano), waarvan Voormolen om onbekende redenen ook een versie voor altsaxofoon en orkest maak. Naar aanleiding van deze uitvoering door Kees Wisse schrijft Voormolen in een reactie aan dirigent Spruit, dat de solo gelijk een Sirene technisch gezien niet veel om het lijf heeft en dat de solist Kees Brusse (sic) als Sirene heel bekoorlijk was.[102]
In 1959 speelt Wisse dan de première van het *Concertino voor altsaxofoon en orkest* van Jan van Dijk en vertolkt hij tijdens een Gaudeamusconcert de altsaxofoonpartij in het *Magnificat* van de Duitse componist Georg Kröll, dat voor sopraan, hobo, klarinet, altsaxofoon, basklarinet, cello en contrabas is gezet. Een werk, dat vanwege zijn revolutionaire karakter, bij de première in Keulen een klein schandaal veroorzaakte.

102 Bron: Henk Spruit, een levensschets in dertig miniaturen.

Alhoewel Kees Wisse beslist vaker als saxofonist voor het voetlicht is getreden, dan ik heb kunnen ontdekken, blijft hij hoofdzakelijk violist. Het huwelijk van Wisse blijft kinderloos en hij wordt in 1977 begraven op het kerkhof te Bussum.[103]
Kees Wisse verdeelt zijn kunnen over de viool en de saxofoon. De klarinet wordt blijkbaar wel aan de kant gelegd. Als saxofonist zijn zover bekend twee opnames bewaard gebleven: Alexander Voormolen's *Sirène* en Jan van Dijk's *Concertino*. Uit beide opnames blijkt, dat Wisse een musicus is, die een warme, evenwichtige, Frans georiënteerde saxofoonklank heeft, en dat hij in staat is om een veelheid aan nuances uit het instrument te halen.

Terug naar de dertiger jaren. In 1935 geeft het Residentieorkest in Den Haag de nieuwe programmering bekend. In het lijstje staat het pas geschreven concert van Erik Larsson genoemd. Op 10 april 1936 komt het dan tot een uitvoering in Den Haag. In de Diligentia-zaal aan de Lange Voorhout in Den Haag is Sigurd Rascher de solist en Sam Swaap de dirigent in de Nederlandse première van dit dan nog "verse" saxofoonconcert. Opmerkelijk is wel, dat er van dit concert geen recensie in de pers terug te vinden is.[104]

Zaterdag, 28 Januari, zal het „Symphoniette-orkest" van het hotel, bestaande uit achttien man, in den vooravond een groot concert geven. Op het uit te voeren programma staat o.m. ook een saxophoon-solo van den heer Shevchuk, met vol orkest-begeleiding, iets unieks in Indië!

In het dan nog Nederlands-Indië is ene Nicon Shevchuk (1898-1958) actief. Een multi-instrumentalist, die ook klarinet, fluit en hobo speelt. In deze dertiger jaren treedt hij regelmatig als saxofonist voor het voetlicht met wat lichter repertoire als *Valse Impromptu* en *Fantasie Impromptu* van Clyde Doerr, *Chanson Hindou* van Rimsky Korsakov en werk van Wiedoeft. In januari 1933 speelt hij Rimsky Korsakov en *Valse vanité* van Wiedoeft met orkest.
In 1939 speelt Shevchuk nogmaals met orkest, maar in de jaren daarna legt hij zich vooral toe op het klarinetspel en verschuift zijn belangstelling blijkbaar ook naar de hobo.

Ook in de kamermuziek zijn tussen 1930 en 1940 meerdere werken voor saxofoon te horen. In 1932 wordt in Utrecht Milhaud's *Creation du Monde* uitgevoerd. Tijdens concerten georganiseerd door de Vereeniging voor

103 Mailcorrespondentie met Rogier de Roo, achterneef van Kees Wisse leverde niet meer informatie op.

104 26-03-2014: mail van archivaris Paul van Nieuwkerk

hedendaagsche Muziek worden in 1933 uitvoeringen gegeven van de *Sonatine* voor altsaxofoon en piano van Julius Hijman (zie verderop), Anton Webern's *Kwartet* voor viool, klarinet, saxofoon en piano (eerste uitvoering in Nederland in 1931. Zie ook eerder) en een in de pers verguisde *Suite Americaine* van ene E.F. Burian voor violinofoon, cello, trompet, saxofoon, slagwerk en piano.[105] In dit laatste werk is op 31 mei 1933 Anton Engel de saxofonist. We zullen in het volgende hoofdstuk nader op de activiteiten van deze saxofonist ingaan. Al eerder werd het in 1934 uitgevoerde concert voor saxofoon, fagot en klavecymbel van Margritte Roesgen-Champion genoemd met Kees Wisse als saxofonist.

Opvallend is dat er nog nauwelijks sprake is van uitvoeringen door een saxofoonkwartet. Dat is ook niet verwonderlijk. De musici die zich met de saxofoon bezig houden hebben alle naast de sax hun "gewone" werk in symfonie- en/of dansorkesten. Daarnaast is er in Nederland ook geen markt voor een professioneel saxofoonkwartet. Niet alleen ontbreekt het aan musici, ook repertoire van niveau is beperkt. Kwartetspel is dan in deze periode ook voornamelijk voorbehouden aan de amateur.
Al deze factoren grijpen in elkaar en het mag dan ook niet verwonderlijk zijn, dat het aantal Nederlandse composities nog klein is. Zeker in de serieuze muziek. Hijman en Beers kwamen al voorbij. Alhoewel technisch niet ingewikkeld is het *Quintet* voor klarinet, sopraansaxofoon, trompet, tuba en piano met titel *Variaties over een Hongaars thema* uit 1937 van Max Weil (1902-1950) beslist een werk om nog eens uitgevoerd te worden. Ook in 1937 schrijft componist Jan van Dijk het korte lied *Parknymphen* voor zangstem, tenorsaxofoon, viool en piano. Van Dijk zullen we in de volgende hoofdstukken nog vaker tegen komen. Hij levert tot op heden een belangrijk aandeel in de Nederlandse literatuur voor saxofoon.
Ook Marius Flothuis schrijft een tegen het eind van het decennium een eerste werk waarin de saxofoon een rol speelt. Zijn *Concertino* opus 8, gecomponeerd voor dirigent Bertus van Lier en zijn studentenorkest, is geschreven voor fluit, hobo, klarinet, saxofoon, trompet, piano en strijkorkest. Daarnaast zien we vooral in de lichte muziek een aantal nieuwe composities ontstaan. Zo is er een *Valse brillante* van Pierre Palla[106] en een gelijknamig werk van Nijmegenaar Frits Jakma; een in Groot-Brittanië uitgegeven *Valse Amoureuse* van Joan Fresco een *Ellingtonade* voor Jo Huy gearrangeerd door Cor Steijn en een voor de Rotterdamse saxofonist Bert Pikaar gecomponeerde wals, die *"Say it with sax"* heet door ene Dick Pijpers. Dirigent Hugo de Groot componeert *Silhouettes* voor Eddy Walis (violist en orkestleider) en de uit Venlo stammende blaasorkestdirigent Johan Frederik Pala (1892-1972) schrijft rond 1933 een *Divertissement* voor saxofoontrio (alt-, tenor en baritonsaxofoon) met orkestbegeleiding evenals ene B.E. Mooij, dirigent van muziekvereniging "Oranje Nassau" in Baarn, die in 1934 ook een `*Trio van saxophoon*` componeert. Het trio van Pala is op de mogelijkheden van amateursaxofonisten (waarschijnlijk van het Heldersch Stedelijk Orkest) geschreven en wordt in de dertiger jaren een aantal keren met succes uitgevoerd.

[105] Ook de Duo-Sonate voor saxofoon en banjo staat gepland. Na alle programma's van de NVHM doorzocht te hebben, moet ik concluderen, dat het bij een planning is gebleven.

[106] Deze Valse, waarvan een manuscript te vinden is op muziekschatten.nl, wordt gecomponeerd in 1932 en opgedragen aan (als ik het goed lees!) aan "Dikke Dirk". Het wordt een keer uitgevoerd door cellist/saxofonist D. van der Horst

Een concert dat speciaal genoeg is om nog te vermelden wordt gegeven door saxofonist S. Mopman. Hij concerteert in 1935 met orgel en speelt een programma, dat wel serieus genoemd kan worden. Mopman zal in de jaren erna nog een aantal keren optreden. Telkens in Scheveningen en omgeving en in kerkelijke setting. Het werk van Fournier op zijn repertoire is een *Andante*, dat zowel op fluit, klarinet alsook sopraan- of altsaxofoon gespeeld kan worden. Welk werk hij van Henk Badings speelt is niet bekend.

CONCERT- EN THEATERGIDS.

Op den wekelijkschen „Orgelavond" in de Prinses Julianakerk te Scheveningen (Nieboerweg) Woensdag 26 Juni, werkt mede de heer S. Mopman (saxophoon), die het vorige jaar het diploma solo saxophoon sup. afdeeling-eere afdeeling solisten heeft behaald. Voor saxophoon worden werken uitgevoerd van A. H. Fournier, J. B. Singelée, Jean Ritz, R. Wagner, H. Badings; voor orgel van A. Mailly, A. Guilmant, J. Callaerts, Carl Sattler. Toegang vrij.

Deze Mopman is een ijverig en blijkbaar goed spelende amateursaxofonist. Hij legt zich toe op de sopraansaxofoon. Hij is lid van de vereniging TAVENU in Schoonhoven. Al in 1927 wordt hij genoemd als sopraansaxofonist van een kwartet in Schoonhoven. Met dit kwartet speelt hij een Andante cantabile van Mozart. Als solist voert hij dan ook Singelee's Adagio en Rondo uit. Daarnaast speelt hij ook werk van Escudié, Dagnelies en Painparé.

In die jaren is wel vaker sprake van amateurs die het instrument op hoog niveau beheersen. Uit Middelburg komt J. Laroes, die het klaarspeelt om 10 jaar op rij het hoogste aantal punten te veroveren in het jaarlijks georganiseerde concours. Hij vertolkt onder meer het *2e Concertino* voor klarinet van Carl Maria von Weber op sopraansaxofoon en een *Divertimento op thema's uit La Favorita van Donizetti* door Luigi Bassi. Ook mag hij in 1936 de variaties op *Carnaval de Venice* op de Luxemburgse Radio spelen.

Na een eerste "hausse" aan het begin van het decennium is het de laatste jaren voor de oorlog weer rustiger in het klassiek saxofoonwereldje. Dan is er ook nog een bericht uit 1938: Rinus van Zelm[107] speelt op 4 december van dat jaar met het AVRO-orkest de Nederlandse premiére van de in 1934 voor Sigurd Rascher gecomponeerde *Rhapsody* voor saxofoon en orkest van Eric Coates. Coates komt voor deze gelegenheid over vanuit Groot-Brittanië en dirigeert zelf.

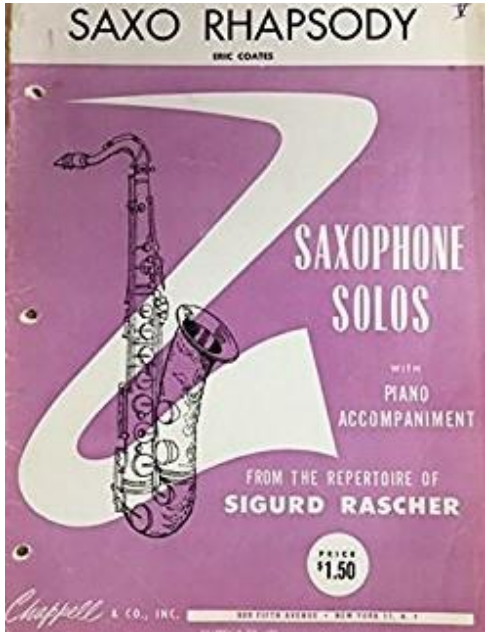

Zoals al eerder opgemerkt, leidt de jazz ertoe, dat de saxofoon vaker, en zeker niet altijd positief, in feuiletons en verhalen ingezet wordt. Veelal is ook hier een link naar het exotische, erotische en verbodene niet

ongewoon (en dat is in de loop der jaren zo goed als niet veranderd!)
In 1931 schrijft Simon Koster zijn roman “De razende saxofoon”. Het boek is erg populair en er wordt in de pers uitgebreid aandacht aan besteed.

Simon Koster – De Razende saxofoon

Daarnaast doet de uit 1928 stammende film “Saxophon-Suzy” het erg goed. Deze film, die een jaar na Ernst Krenek's opera *Jonny spielt auf* uitkomt, lijkt op de opera geïnspireerd te zijn. De affiches voor de opera en de film tonen toch wel een duidelijke overeenkomst.
Ook blijven er mopjes over het instrument de ronde doen. Een klein voorbeeldje stamt uit 1937 en heet “Overeenkomst”:

“Wist u, dat een saxofoon is
Als een schaapje in de wei?
Ze doen denken aan gehuppel
En ze blaten allebei!

Dit boekje gaat hoofdzakelijk over de saxofoon in het klassieke vlak. Toch leverden lichte muziek en jazz in de twintiger en dertiger jaren meerdere zeer goede saxofonisten op, waaronder Maurits Dreese, Ben Bakema (alias Red Debroy) en Wim Poppink.

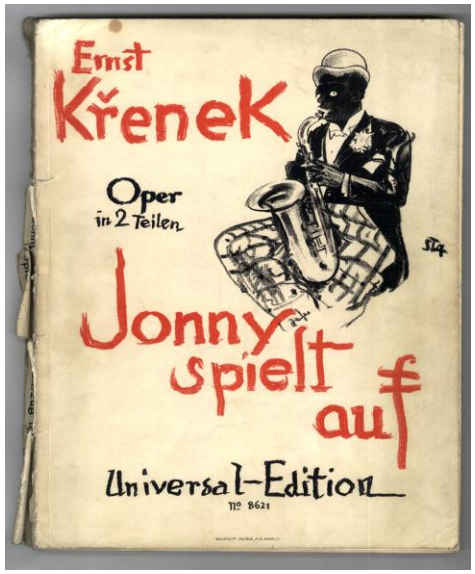

We moeten vaststellen, dat Nederland in deze periode ver achter loopt op vele andere landen. Zelfs in Duitsland, waar de politiek de cultuur zeker niet gunstig gezind is, kunnen artiesten als Gustav Bumcke en zijn dochter Ingrid Larssen, Emil Manz en Albert Bräu nieuwe werken voor saxofoon componeren en spelen, die ook uitgegeven worden.

107 Deze saxofonist zullen we verderop nog bespreken.

HOOFDSTUK 4

Muziek laat zich niet ophouden; de saxofoon ook niet

Aan het begin van de jaren veertig besteden de meeste Nederlandse dagbladen aandacht aan het jubileum van de saxofoon. De ene krant neemt 1840, de andere 1842 als uitganspunt, maar het instrument en zijn maker krijgen de volle aandacht. Het Algemeen Handelsblad plaatst zelfs een fraaie foto van Sigurd Rascher bij het artikel.

Anton Engel, 2e van links. Uiterst rechts (waarschijnlijk) J. Klemann.[108]

Tijdens de 2e Wereldoorlog is het rustiger aan het concertfront. Toch ligt het muziekleven niet helemaal stil. In januari 1940 wordt in Amsterdam het al eerder genoemde *Concertino* van Marius Flothuis uitgevoerd.
In april 1943 speelt het Utrechts Symfonieorkest het *Concertino da Camera* van Jacques Ibert. Solist is Antoon Engel, een musicus die we al eerder tegenkwamen in deze geschiedenis.
Werden al eerder een aantal saxofonisten genoemd, die we in Nederland als pionier van het instrument kunnen zien, moeten we wellicht ook de multi-instrumentalist Engel hiertoe rekenen.

Anton Engel – een kort portret

Antoon Dirk Marinus Engel wordt op 6 december 1901 in Utrecht geboren. Vader Engel is cellist en waarschijnlijk krijgt Anton zijn eerste muzieklessen van zijn vader. Zijn hoofdinstrument wordt viool en hij studeert dit vak aan het conservatorium van Utrecht. Daarnaast specialiseert hij zich op klarinet, basklarinet en saxofoon. Als saxofonist is hij waarschijnlijk autodidact.
In 1927 werkt hij als klarinettist mee aan en kamermuziekprogramma met het Harteveld strijkwartet. Op het programma staat de *Ouverture sur des thèmes Juifs* van Sergei Prokofieff en een *Rhapsodie Nègre* van Francis Poulenc. Omstreeks diezelfde tijd krijgt hij een baan als violist bij het Utrechts Stedelijk orkest. Met collega's vormt hij een strijkkwartet, dat, en dat is wel bijzonder, ook een enkel keer als saxofoonkwartet optreedt. Dit kwartet bestaat uit Anton Engel – sopraansaxofoon en viool, H. van der Horst – altsaxofoon en cello, J. Kleman[109] – tenorsaxofoon en altviool en J. Wencke – bariton- saxofoon. Voor de ontbrekende vioolpartij is enen

[108] Foto gekregen van Annemarie Bats-Engel, een dochter van Anton Engel. Een foto van Engel met saxofoon was er helaas niet meer.

[109] De Kleman(n)'s hebben een lange traditie als saxofonist. Zelden treden zij als solist voor het

H.Hermann van de partij. Dit is ook de enige vermelding die ik van dit kwartet gevonden heb, evenmin is het repertoire bekend.
Op 27 september 1932 is er op de radio een concert door H. Hermann-viool, A.D.Engel-sopraansaxophoon en altviool, J.Wenke-bariton saxophoon en mevr. R. A. v.d. Horst-Bleekrode - piano. Een apart kwartet. Helaas wordt ook hier het programma niet vermeld.

naast de Buurkerk
ANTOON ENGEL
MUSICUS
REGENTESSELAAN 9
is vanaf heden telefonisch
te bereiken onder
No. 20237

Een advertentie uit 1948

Een jaar later wordt Engel genoemd in de uitvoering van de *Suite Americain* van E.F. Burian dat op het programma staat van een concert door de Nederlandsche Vereeninging van hedendaagsche muziek. Het uit 1926 stammende stuk, dat geschreven is voor violophon, cello, piano, altsaxofoon, trompet en slagwerk, wordt in 1933 door de pers niet goed ontvangen.[110] Vermeld wordt, dat de werken gespeeld worden door leden van het Utrechtsch Kamerorkest. Blijkbaar maakt Anton Engel daar deel van uit. Dat betekent, dat hij de saxofonist is, die in de eerste Nederlandse uitvoering van Milhaud's Creation de Monde speelt en dat hij deze partij op 15 december 1932 onder leiding van Milhaud zelf speelt!

Met het Utrechtsch Kamerorkest speelt hij ook de altsaxofoonpartij in een eerste uitvoering van Jan Felderhof's *Muziek voor 15 Blazers en slagwerk* uit 1930. Begin dertiger jaren speelt hij in dat kamerorkest een kleine trom-partij in *Les Noces* van Strawinksky!
Vanaf 1934 is Anton Engel leraar voor saxofoon aan "De nieuwe muziekschool" in Utrecht en niet veel later gaat hij ook dirigeren, onder meer bij de fanfare in Leerdam, waar hij bijna 40 jaar zal blijven. In die tijd begint hij ook met componeren. Af en toe soleert hij op saxofoon, zo als in 1938 als hij als afsluiting van een concert door de fanfare een *Solo* van Klosé ten gehore brengt. Zo ook in 1940 als hij een kort recital geeft, waarin hij zowel klarinet, viool en saxofoon speelt. Op saxofoon vertolkt hij *Variations de Concert* van Painparé en een "jazznummertje". De krant schrijft: "Het is steeds weer een genot om naar dezen begaafden kunstenaar te luisteren". Naast de soli in de Arlésienne-Suite en de Bolero is Anton Engel een enkele keer solist bij het orkest. Zo soleert hij in een uitvoering van het *Concertino da Camera* van Jacques Ibert met het Utrechts Symfonie Orkest in 1943. Zijn uitvoering van het Concertino wordt positief geresenceerd. Engel toonde

voor het muzikanteske karakter van Ibert's muziek veel begrip, beheerschte het werkje volledig en had slechts, terwille van de doorzichtigheid van het geheel, iets sterker boven de andere elf instrumenten mogen domineeren. Het publiek

was zeer tevreden en Engel werd beloond met bloemen.

voetlicht, maar sinds de 19e eeuw hebben zij een positie als orkestsaxofonist.

110 Een opname van deze compositie is te beluisteren op een CD van de Ebony-band o.l.v. Werner Herbers.

Daarna vind ik 10 jaar geen optredens meer als saxofonist. Hij is actief als dirigent, jurylid en zelfs als componist. In 1953 krijgt Anton Engel de kans om met het Utrechts Orkest het *Saxofoonconcerto* van Alexander Glasunow te spelen. Dit concert vindt plaats op 1 december 1953 o.l.v. de Engelse dirigent Colin Ross. De dirigent komt er in de pers niet zo goed vanaf. Over de solist zegt de recensent: de solist-saxofonist had het zeker niet gemakkelijk. Hij kweet zich naar onze mening toch nog vrij goed van zijn taak".[111]

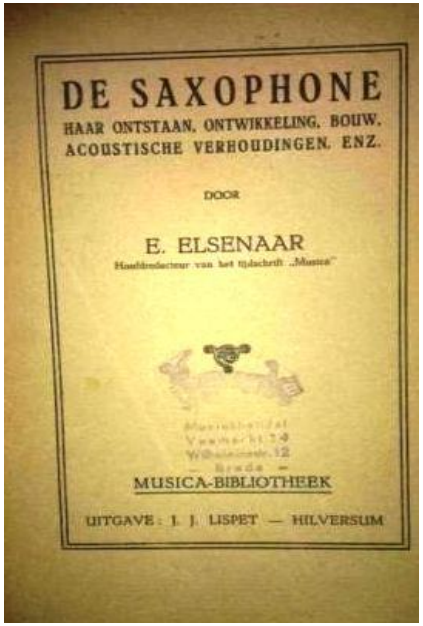

In 1955 schrijft Engel een brief aan collega Rinus van Zelm. Hij wil nog een keer als solist met het Utrechts optreden, maar kent geen geschikte solo. Ook geeft hij aan, dat het orkest het concerto van Glazunow niet zo geweldig vond. Omdat de correspondentie van Anton Engel niet bewaard gebleven is, blijft de reactie van Rinus van Zelm onbekend. Engel heeft in die jaren niet meer als solist met orkest gespeld.
Slechts in 1956 kom ik Antoon Engel nog een keer als saxofonist tegen. Samen met zangeres Watty Krap en pianist George van Renesse speelt hij een uitvoering van de song-cyclus *Negro Lament* van Marius Flothuis.. De saxofoon werd "prima bespeeld" door Anton Engel, die, volgens een andere recensent zijn partij ook wel wat hard speelt.[112]

In 1959 viert Engel zijn veertig-jarig jubileum bij het Utrechts Symfonie Orkest, waar hij in ieder geval nog tot in 1965 zal blijven spelen. Daarnaast blijft nog verschillende jaren actief als dirigent en jurylid. Antoon Engel overlijdt op 5 juni 1978.

In het jaar 1943 komt een tweede boekwerk over de saxofoon op de markt. Na het boek van Jaap Kool verschijnt *De Saxophone, haar ontstaan, ontwikkeling, bouw, acoustische verhoudingen enz.* Dit werkje van E. Elsenaar blijft lange tijd het enige Nederlandstalige boek over de saxofoon. Elsenaar, muziekjournalist, heeft al eerder over de saxofoon geschreven. In 1937 en 1938 publiceert hij in het muziektijdschrift Caecilia artikelen over het leven van Adolphe Sax. Na een boekje over de klarinet verschijnt dan in 1943 zijn boekje over de saxofoon. Uitgegeven wordt het bij de firma Lispet in Hilversum.

[111] Deze uitvoering was, zover als ik heb kunnen vinden, de eerste uitvoering in Nederland van dit Concerto. Noch Jules de Vries, noch Rinus van Zelm hebben het op hun repertoire.

[112] Volgens sommige berichten van kennissen en familie van Anton Engel heeft hij ook in Debussy gesoleerd. Dat heb ik niet kunnen verifiëren. Wellicht gaat het om een uitvoering met piano.

In 1944 vinden we nog een nieuw werk voor saxofoon. Jan Koetsier componeert een *Sonate* voor saxofoon en piano, die op woensdag 26 april in Den Haag in première gaat. Uitvoerenden zijn K.W. Boon, saxofoon en de componist aan de vleugel. De reacties zijn verdeeld: een recensent meldt, dat hem *"een brillante behandeling van het instrument en een rythmisch hoogst onderhoudend Finale"* zijn bijgebleven. Een ander recensent noemt de avond "een show-avond voor de nette muziek", waarin de *Sonate* van Koetsier de "clou van de fopperij" is, die wel "uitstekend verkocht" werd. De *Sonate* is slechts één keer uitgevoerd en de partituur is verloren gegaan.

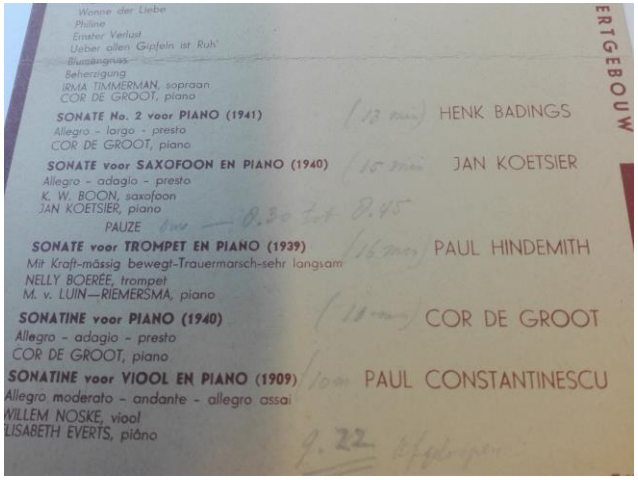

K.W. Boon, Klaas Boon, wordt 18 april 1915 in Den Helder geboren en krijgt aanvankelijk viool- en klarinetlessen van zijn vader, de musicus Willem Boon. Bij toeval komt hij in een band van Bad Boekelo terecht, waar hij klarinet, saxofoon en viool speelt. In 1941 wordt hij violist bij het Concertgebouworkest. Daar speelt hij een aantal jaren ook de saxofoonpartijen in de Arlésienne-Suites en de Bolero, maar ook in het Pianoconcert van Pijper. In februari 1944 ligt het in de bedoeling, dat Boon onder leiding van Jan Koetsier het Concertino da Camera van Ibert zal vertolken. Helaas wordt door ziekte van Koetsier, die vervangen wordt door Willem van Oterloo, het Concertino (evenals de Roemeense Dansen van Bela Bartok) van het programma genomen. Koetsier heeft dan zijn saxofoonsonate al geschreven. Na de uitvoering stimuleert Koetsier Klaas Boon de Sonate op altviool te proberen. Dit heeft als gevolg, dat Boon verliefd wordt op de altviool en in een paar jaar tijd de aanvoerdersplaats in het KCO bereikt. Hiermee vervalt zijn recht op het bespelen van "een ongelijksoortig bij-instrument" dat alleen aan tutti-spelers is voorbehouden. De saxofoon wordt noodgedwongen aan de kant gelegd. Ondanks veel zoekwerk en de hulp van Boon's dochter Saskia is deze Sonate niet meer boven water gekomen en moet als verloren worden beschouwd.[113]

Na 1945 komt het muziekleven weer op gang. Op 13 april 1947 geeft de Zwitserse saxofonist Hans Ackermann in Amsterdam een uitvoering van het aan hem opgedragen *Concerto da Camera* van de Duits-Zwitserse componist Will Eisenmann[114]. Lex van Delden schrijft in zijn recensie:

> *In het concert voor saxofoon en strijkorkest (1946), dat den interessante middag besloot, bleek Eisenmann zich gunstig ontwikkeld te hebben. Zijn uitgesproken talent weet zich hier losser, minder ernstig uit te drukken, met het gevolg, dat men geboeider luistert. De Zwitser Hans Ackermann was de voortreffelijke solist, die het bijzondere timbre van de zelden gehoorde saxofoon op prachtige wijze recht deed wedervaren.*

In november van dat zelfde jaar soleert Cees Verschoor bij het Metropole Orkest in een aan hem opgedragen *Illusie* voor saxofoon en orkest van Jos Cleber. Jurriaan Andriessen geeft in 1947 en 1948 de saxofoon een plek in zijn *Hommage á Milhaud*, het *Pianoconcert* en in *Symphoniëtta Concertante*. Al in 1940 componeert hij een werkje in een stijl zoals de dansorkesten die spelen met 3 trompetten, 3 trombones, gitaar, tenorsaxofoon, klarinet en bas, dat hij "*Black Saxophone"* noemt. Ook Rudolf Escher en Matthijs Vermeulen schrijven in een aantal van hun composities voor saxofoon.

---

113 Diverse mails met Saskia Boon - 2016

114 Eigenlijk componeerde Eisenmann het werk voor Sigurd Rascher. Deze heeft het echter nooit gespeeld. Zie: Ton Verhiel – The saxophone in the Music of Will Eisenmann ISBN 978-90-811509-2-7 , 2013

Eind veertiger jaren treedt Sigurd Rascher weer frequent (een krantenbericht noemt een aantal van 63 concerten) in Nederland op. Dat leidt in 1948 tot de compositie *La Malinconia* van Henk Badings, een werk, dat door toedoen van Rascher ook internationaal niet onbemerkt blijft. Ook andere Nederlandse componisten beginnen zich nu voor de saxofoon te interesseren. Naast Henk Badings, schrijven onder meer ook Jan van Dijk, Marius Flothuis, Lex van Delden en Alexander Voormolen voor de saxofoon.[115]

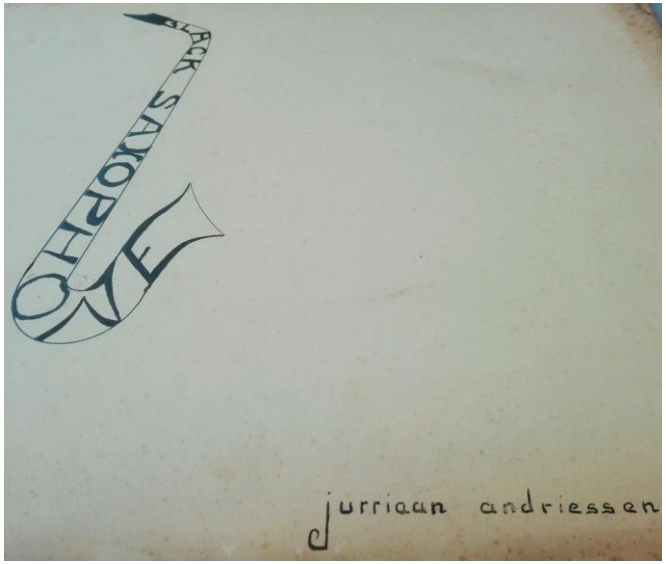

Front "Black saxophone" van Jurriaan Andriessen

Rondom deze jaren beginnen ook Rinus van Zelm en Jules de Vries aan een korte maar heftige internationale saxofooncarrière. Alhoewel beide saxofonisten zich al eerder met klassieke saxofoonmuziek bezig houden, komen zij nu toch meer in de picture te staan. In het volgende hoofdstuk zal uitgebreid aandacht gegeven worden aan deze twee solisten.
In 1949 vindt het eerste Gaudeamus Concours voor compositie plaats. Ook drie Limburgse componisten schrijven in. Wil Paulussen, Mattie Niël en Henk Reinaerds. Deze laatste neemt deel met een door het Limburgs Saxofoonkwartet uitgevoerd saxofoonkwartet en de recensent (Marius Monnikendam) vraagt zich af, hoe

Reinaerdts er toe kwam om een stuk voor saxefoonkwartet te schrijven lijkt mij verklaarbaar door het verondersteld feit, dat hijzelf dat instrument moet bespelen. Waar haalt hij anders die humoreske caprices vandaan, die het steeds „goed doen", al is het met een beminnelijke „laisser-aller" die beurtelings van angelus-achtige verhevenheid overslaat naar burleske kermis-geluiden?

Henk Reinaerts en Mattie Niël zijn één persoon. Niël had de critici een lesje willen leren door ze op het verkeerde been te zetten. Dit leidde tot een behoorlijke rel.[116] Het genoemde saxofoonkwartet, een driedelig Divertimento met als Finale een aantal Variaties over Sinterklaas Kapoentje[117], van Reinaerts is dus door Niël gecomponeerd.[118] Volgens de opuslijst van Niël is dit werk zoek geraakt.

Aan het eind van de veertiger jaren ziet de toekomst van de klassieke saxofoon in Nederland er rooskleurig uit. Er zijn een aantal goede solisten en de interesse voor het instrumenten is ook bij componisten gewekt. Het zal helaas minder goed uitpakken!

115 Over deze componisten schreef ik in de jaren negentig van de 20e eeuw een artikel voor het Duitse Sax-Info van de ARDESA. In die tijd was er contact met Marius Flothuis en Jan van Dijk en kreeg ik informatie van de weduwe van Henk Badings en een zoon van Lex van Delden.

116 André Stolwijk, bestuurslid Mattie Niël Stichting: Mail van 6 maart 2016

117 Peter Soeters: Matty Niël, een componistenleven.

118 In 1955 componeert Niël ook nog een "Satz" (ook Toccata genoemd) voor saxofoonkwartet.

Op de valreep van het decennium, op 4 december 1949, kan het Nederlandse publiek dan nog genieten van een professioneel saxofoonkwartet. Het Quatuor de Saxophones de Paris, bestaande uit Marcel Mule, André Bauchy, Georges Charron en Marcel Josse spelen in de kleine zaal van het Concertgebouw werk van Pièrné, Françaix en Schmitt. De Tijd is lovend *"dit sublieme kwartetspel .... waardoor het oor voor vermoeienis beschermd en het hart verrukt werd"*, het Algemeen Handelsblad terughoudender: *"Een kwartet van saxophones-sèc is tamelijk monotoon..... Verder blijft het geluid uiteraard gesluiert – dat wil de saxophoon nu eenmaal".*

J. Ph. Klemann (overlijdt in 1939) nam vanaf ongeveer 1921, na het vertrek van broer Karel (overleden 1941), de "saxofoon-honneurs" waar bij het toenmalige Utrechts Symphonie Orkest. In tegenstelling tot zijn broer trad hij niet op als solist. Wel is bekend, dat hij af en toe in een saxofoonkwartet met o.a. A. Engel en D. van der Horst speelde.[119]

[119] Een vermelding in het Utrechts Nieuwsblad van 30 juni 1934 meldt naar aanleiding van een uitvoering van de Arlésienne Suites van Bizet, dat "ofschoon de heer Klemann een enstige beenblessure had, werd hij het podium opgedragen en op een stoel gezet en blies dien avond zijn saxophoon als niemand anders.

Kijken we terug op de dertiger en veertiger jaren, moeten we constateren, dat het aantal "klassieke" composities erg klein is. We noemden al het werk van Jacques Beers, Marius Flothuis, Julius Hijman en Jan van Dijk. Ook het in 1948 voor Sigurd Rascher gecomponeerde *La Malinconia* van Henk Badings moet genoemd worden en misschien moeten we de rond 1930 gecomponeerde en aan violist Sam Swaap opgedragen *Serenade Espagnole* van Philip Samuel Vlessing (1905-1953) tot het klassieke repertoire rekenen. Wel zijn in het lichtere genre nog wat werkjes te noemen:

- Jack Bulterman – *Etoile du Nord*, altsaxofoon en piano
- Piet van Dijk – *In mijn herinnering*, tenorsaxofoon en piano
- Piet van Dijk – *Illusion*, tenorsaxofoon en piano
- Hugo de Groot – *Silhouettes*, altsaxofoon en piano of orkest, 1939, opgedragen aan Eddy Walis
- Albert Bruggeman – *Remembrance*, tenorsaxofoon en piano
- Cor Meijlink – *Valse Elegante*, altsaxofoon en piano, 1940, opgedragen aan Jo Huy
- John Fresco – *Valse amoureuse*, altsaxofoon en piano, 1936
- André de Raaff – *Papillon*, altsaxofoon en piano, 1946

Ten slotte een paar losse flodders:

Oktober 1940: De heer G. Bergmann, jarenlang cellist en saxofonist bij de Arnhemse Orkest Vereniging is overleden.

April 1941: saxofonist Jos Heytzer Jr. geeft een uitvoering van *Pastorale et Tarantelle* van de Franse saxofonist Raymond Briard en *Mein Teddybär*, een concertpolka voor baritonsaxofoon van J. Ganglberger.

Maart 1942: Het radiopubliek kan op Hilversum 1 luisteren naar de muzikale comedie “De verliefde saxofoon”.
Mei 1942: In een artikel over “De vrouw en de muziek” wordt in de De Prins der geïllustreerde bladen benoemd: “Een vrouw saxofoon te zien spelen, is geen aangenaam gezicht.” De auteur vraagt zich af of er verbanden zijn tussen de persoonlijkheid van een vrouw en de keuze van een instrument. Het artikel gaat vergezeld van onderstaande foto van de Duitse saxofoniste Ingrid Larssen.

Februari 1943: De Duitse saxofonist Albert Bräu (ook de Duitse Rudie Wiedoeft genaamd) is op de radio te beluisteren.

Februari 1944: In de Limburger Koerier verschijnt onder de titel “Één ambacht en een dozijn ongelukken” een artikel bij gelegenheid van het 50e sterfjaar van Adolphe Sax.

April 1944: uit het feuilleton “Om een carrière” van Joseph Bergholler: “Een saxophoon zong een klagende melodie, die hem aan het oerwoud van Cambodsja deed denken.”
December 1946: De Britse saxofonist Michael Krein is op de radio te beluisteren. Hij soleert bij het strijkorkest van Boyd Neel en speelt de eerste uitvoering van het aan Rinus van Zelm opgedragen saxofoonconcert van Phylls Tate.

Februari 1947: In Den Haag treedt het Parijse orkest “Orchestre Colonne” op. Zij voeren van Gabriël Pièrné diens *Divertissement sur un thème pastorale* uit. De recensent noteert: “Pièrné toonde zich inventief in de verwerking van het thema, dat wals blue en saxophoon-smart verschijnt, vaak geestig doch nimmer verrassend.”

Augustus 1947: de Zwitserse saxofonist Hans Ackermann is weer in Nederland en speelt met pianist Henk Bijvanck een recital bij de Nederlandse Radio Unie. Het programma wordt niet vermeld.

Oktober 1947: Via Radio Omroep Bandoeng is het hoorspel “De Saxophoon” te beluisteren.

Juni 1948: Een correspondent van de Gooi- en Eemlander noteert zeer poëtisch: “Niemand denkt aan morgen en het leven weent rondom ons, maar melodisch als een saxophoon.”

Oktober 1948: eerste uitvoering in Nederland van de Zesde Symphonie van Ralph Vaughn Williams door het KCO onder leiding van Eduard van Beinum. De recensent schrijft: “Een rusteloos op en neer dwalende melodie van de saxophoon horen wij in het grauwe en troosteloze derde deel”. De technisch interessante tenorsaxofoonpartij kan door Joop Klemann gespeeld zijn, maar zeker is dat niet.

Januari 1949: Een krant maakt melding van de Amerikaanse kolonel Herbert Julian, bijgenaamd “Black Eagle”. Hij maakt bijzondere parachutesprongen. Zo maakt hij in die jaren een sprong, terwijl hij de saxofoon bespeeld.

Augustus 1949: In Symposia, het officieel orgaan van de Bond voor Orkestdirigenten, schrijft Johan Pala (1892-1972) een artikel over “het gebruik van de saxophoon als solo- en orkestinstrument”. Als een soort vervolg verschijnt in 1950 bij uitgeverij “De Lispet” een boekje van zijn hand met de titel “Hulpgrepen op de moderne saxofoon”.

Regelmatig worden saxofoons te ruil aangeboden. Meestal wordt een ander instrument gevraagd, maar ook een kleinbeeldcamera en een “course-fiets” zijn gewenst! Er was zelfs een advertentie waar een altsaxofoon te ruil werd aangeboden. Gewenst object: een tweepersoons ledikant!

HOOFDSTUK 5

Een goede start, die abrupt afbreekt

Kort voor het begin van het nieuwe decennium, in december 1949, kon Amsterdam dus “genieten” van een optreden van het kwartet van Marcel Mule. Mule was geen echte wereldreiziger en dit concert is dan ook redelijk uniek.

Ned. Concertdir. J. Beek
Concertgebouw (kl. zaal)
Zondagav. 4 Dec. - 8 uur
Enig optreden van het
QUATUOR DE SAXOPHONES DE PARIS
(Marcel Mule, André Bauchy, Georges Charron, Marcel Josse).
Progr. o.a.: Pierné, Françaix, Schmitt. Krt. en pl.-bespr. v.a. 2 Dec. a. d. z.

De vijftiger jaren zullen de basis vormen voor de verdere ontwikkeling van de saxofoon in Nederland. Nieuwe composities en interessante solisten komen voor het voetlicht. Echter zal de ontwikkeling halverwege dit decennium een halt toegeroepen worden.
In maart 1950 is via radio Hilversum I de eerste uitvoering te horen van een *Concert* voor altsaxophoon en strijkers. Het handelt om de door

Rinus van Zelm gespeelde Nederlandse première van het Concert voor saxofoon en strijkorkest van de Engelse componiste Phyllis Tate

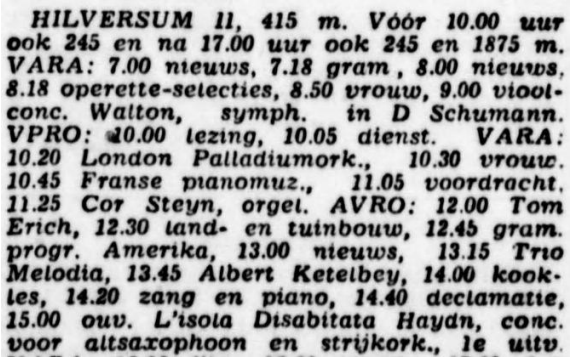
HILVERSUM II, 415 m. Vóór 10.00 uur ook 245 en na 17.00 uur ook 245 en 1875 m. VARA: 7.00 nieuws, 7.18 gram, 8.00 nieuws, 8.18 operette-selecties, 8.50 vrouw, 9.00 viool-conc. Walton, symph. in D Schumann. VPRO: 10.00 lezing, 10.05 dienst. VARA: 10.20 London Palladiumork., 10.30 vrouw. 10.45 Franse pianomuz., 11.05 voordracht, 11.25 Cor Steyn, orgel. AVRO: 12.00 Tom Erich, 12.30 land- en tuinbouw, 12.45 gram. progr. Amerika, 13.00 nieuws, 13.15 Trio Melodia, 13.45 Albert Ketelbey, 14.00 kook-les, 14.20 zang en piano, 14.40 declamatie, 15.00 ouv. L'isola Disabitata Haydn, conc. voor altsaxophoon en strijkork., 1e uitv.

Maart 1950

In de jaren na de oorlog zijn er drie musici die zich voor de klassieke saxofoon inzetten en inzetten op een carrière als solist. Hun namen zijn Rinus van Zelm, Jules de Vries en, in mindere mate als solist, Adriaan Bosch. Van de Vries en Bosch volgt hieronder een korte beschrijving. Aan Rinus van Zelm wijdt ik een apart hoofdstuk.

Jules de Vries

Jules de Vries (1905-1981) is in Amsterdam geboren, maar verhuist al jong naar Berlijn, waar zijn vader een baan krijgt als fluitist bij het orkest van de Berlijnse Opera. In Berlijn studeert hij cello. In 1924 verhuist de familie naar Oslo, waar Jules ook klarinetlessen krijgt. Kort na aankomst in Noorwegen emigreren zijn ouders naar New York, waar zijn vader een baan krijgt bij de Metropolitan Opera. De jonge Jules staat nu op eigen benen. Inmiddels heeft hij zichzelf het saxofoonspelen bijgebracht en is hij actief in een aantal dancebands, onder meer in Kristian Hauger's Jazz Orchestra in Oslo. Hij geeft dan ook al enkele recitals op de Noorse radio. Een Nederlandse krant maakt hier in 1932 melding van. In datzelfde jaar wordt hij in een Noorse krant ook genoemd als de saxofonist die de soli in de Arlésienne Suite speelt. Ook heeft hij vanaf 1932 een saxofoonkwartet met Bjarne Hansen, Yngvar Wang en William Syversen genaamd "Den Norske saxofonkvartetten". Deze naam behoudt het kwartet tot circa 1935. Dan verandert de naam naar Jules de Vries-saksofonkvartett. De naamsverandering valt samen met het vertrek van tenorsaxofonist Ingvar Wang. Einar Hoff neemt zijn plaats in. Dit kwartet is in die jaren ook meer dan regelmatig op de Noorse radio te horen. Een zoektocht door de Noorse kranten en radioprogramma's bevestigt dit.[120]

Jules de Vries rond 1930

Het repertoire omvat werk van de Duitse componisten Gustav Bumcke, Emil Ferstl en Hans Mielenz, bewerkingen van bekende klassieke werken en volksliederen, een klein aantal Noorse composities en wat Amerikaans werk waaronder de *Crystal*-Suite van Merle Johnson. Het kwartet speelt in ieder geval tot 1939 in de bezetting met twee altsaxofoons en richt zich

op de stijl van de Franse saxofoonkwartetten. In 1940 verschijnen ook het *Petit Quatuor* van Jean Francaix en *Introduction et Variations sur un théme populaire* van Pièrné op het programma. Wie dan de sopraan-saxofoon ter hand neemt is niet bekend. In 1941 heet het kwartet Bjarne Hansen-saksofonkvartett. In dat jaar speelt de Vries wel nog mee. Het kan goed zijn dat de politieke situatie deze naamsverandering noodzakelijk maakt.[121]
Naast deze optredens met het kwartet verschijnt Jules de Vries vanaf 1931 ook regelmatig als solist voor de microfoon. Een enkele keer nog als cellist en klarinettist, maar hoofdzakelijk als saxofonist. Het repertoire is in stijl identiek aan de programma's die ook de Nederlandse saxofonisten in die jaren voor de radio spelen: bewerkingen van populaire klassieke muziek (Kreisler, Thomé, Ravel, Debussy) en het meer swingende genre (Wiedoeft, Doerr, Hazlett[122]). Aan het eind van de dertiger jaren (1939) maakt hij zijn debuut als klassiek saxofonist voor de Noorse radio met de *Rapsodie* van Claude Debussy.[123] Na de invasie van Noorwegen door de Duitse legers in 1942 vlucht de Vries naar Zweden.

Al in 1944 is hij in Zweden weer als saxofonist actief voor de radio. Niet geheel onbekend (de Noorse radioprogramma's waren ook in Zweden te beluisteren), kan hij zijn carrière al weer snel een doorstart geven. Zijn repertoire is nu verschoven naar de serieuze saxofoonmuziek. In 1946 speelt hij de *Sonate* van Wolfgang Jacobi en de jaren erna ook een aantal premières van nieuw Zweeds werk, maar pas in 1949 is er een eerste optreden met orkest. Tot aan het einde van zijn carrière speelt hij Larsson, Milhaud, Debussy en het aan hem opgedragen *Concertino* van Günter Rafael voor de Zweedse radio.
Ook krijgt hij pas na de oorlogsjaren de kans zijn saxofoonspel te volmaken en zijn internationale carrière vorm te geven. Van 1946 tot 1948 volgt de Vries privé-lessen bij Marcel Mule in Parijs. Van daaruit "bespeelt" hij daarna half Europa en soleert hij bij alle bekende radio-orkesten.

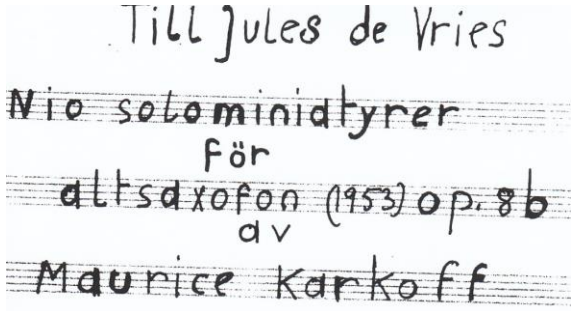

In die jaren is hij ook al regelmatig op de Nederlandse radio te horen. De begeleiding is dan vaak in handen van Pierre Palla en Jan Nederpelt. Helaas is hier geen enkele keer het repertoire genoemd.
Vanaf 1950 speelt hij ook regelmatig met Nederlandse orkesten. Een van de eerste concerten waar hij Nederland kennis mee laat maken is het *Concertino* van Eugene Bozza, dat o.l.v. Maurits van de Berg een Nederlandse première krijgt. De recensent schrijft over een *"virtuoos, een cacafonisch concert van Bozza (wie is dat? Geen toelichting)".* In 1952 soleert hij bij de Haarlemse Orkest vereninging in het *Concert* van Henk

[120] www.nb.no
[121] Onder de naam Bjarne Hansen saksofonkvartett neemt het ensemble na de oorlog de draad weer op. Zonder Jules de Vries.
[122] Waarschijnlijk wordt de Vries via zijn in de USA werkende vader op de hoogte gehouden van nieuwe saxofoonmuziek. Hij is dan ook een van de eerste saxofnisten die de Sonatae van Creston op zijn programma heeft en hier wellicht ook de Europese première van geeft.
[123] Musikrevy 1954 nr 6 Sanner En man och hans instrument

Badings en, ook hier een première voor Nederland, *Scaramouche* van Milhaud. Ook in 1952 volgt de eerste uitvoering in Nederland van *Pièce Concertante en forme de jazz* van Paul Bonneau en speelt hij in Utrecht het *Concert* van Erik Larsson en de *Rapsody* van Debussy. Het *Concert* van Larsson speelde hij ook al in 1951 met het Kamerorkest o.l.v. Maurits van de Berg. Naast deze concerten speelt hij ook regelmatig in Duitsland en de Scandinavische landen.

De hoes van de LP waarop Jules de Vries de Rhapsody van Debussy vertolkt.

In 1953 maakt hij met het Frankenland State Symphony Orchestra onder leiding van Erich Kloss, een van de vroegste opnames op LP van de *Rapsodie* van Claude Debussy[124]. De Debussy-opname wordt op 13 juli 1953 in Time gerecenseerd. De auteur schrijft:

Debussy had little taste for this commission, wondered vaguely during the eight years he was at it whether the saxophone "indulges in romantic tenderness, like the clarinet." It never does, here, but there is a portion with typical Debussian shimmer, and the performance is elegant.

De Vries krijgt de Britse, dan vooraanstaand componist Gordon Jacob zover, dat deze toestemming geeft om zijn *Rhapsodie* voor althobo ook als saxofoonsolo[125] te spelen en hij stimuleert Henk Badings zijn eigenlijk voor harmonieorkest geschreven saxofoonconcert om te werken naar een symfonische versie en geeft daarvan de eerste, proefuitvoering, op 6 november 1952 in Haarlem, waarna de definitieve première op 3 juli 1953 in Zweden plaatsvindt. Het jaar erna speelt hij Bading's *Concert* nogmaals met het Radio Symfonieorkest van Berlijn. Dit leidt tot aandacht voor zijn spel van andere componisten. In Nederland is de *Sonatine* van Lex van Delden hier het resultaat van, maar ook in Duitsland weet hij (met hulp van zijn regelmatige begeleider Ernst Gröschel) componisten te stimuleren nieuwe stukken voor saxofoon te schrijven. Het *Concertino* voor saxofoon en orkest en het *Divertimento* voor saxofoon en cello van de Duitse componist Günter Rafael, de *Sonate* van Bernhard Krol, een *Sonate* van Friedrich Leinert, een *Aria* voor saxofoon en orkest van Wolfgang Jacobi en een groot aantal andere werken worden speciaal voor hem gecomponeerd. De Vries speelt hiermee ook een belangrijke rol in de ontwikkeling van het Duitse repertoire voor saxofoon. Al deze nieuwe werken staan ook regelmatig op het repertoire van zijn kamermuziek programma's.

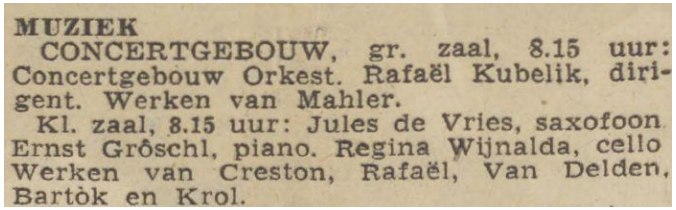
MUZIEK
CONCERTGEBOUW, gr. zaal, 8.15 uur: Concertgebouw Orkest. Rafaël Kubelik, dirigent. Werken van Mahler.
Kl. zaal, 8.15 uur: Jules de Vries, saxofoon Ernst Grôschl, piano. Regina Wijnalda, cello Werken van Creston, Rafaël, Van Delden, Bartòk en Krol.

Januari 1954

Niet alle critici zijn enthousiast over de nieuwe composities. Zo noemt de

124 Lyrichord, LL 38: Frankenland State Symphony Orchestra o.l.v. Erich Kloss.

125 Zie ook: Ton Verhiel – The saxophone music of Gordon Jacob. Saxophone history series nr, 2.

recensent van een recital in Amsterdam in 1954 de muziek van Günter Raphael en Bernhard Krol *“in Strawinsky’s neo-klassieke stijl gegoten kundige babbelpartijen"*. De werken van Creston (*“markant muzikantesk”)* en van Delden (*“stak met kop en schouders uit boven het gemiddelde artistieke niveau”*) komen er beter vanaf. De Vries bouwt dan ook een indrukwekkend repertoire op van bestaande en nieuwe werken zowel met orkest, maar zeker ook in de kamermuziek.

Een aantal optredens:

1951: Stuttgart: Debussy – Rapsody

1951: Upsala: Tubin – Sonate

ISBN: ISBN/EAN: 978-90-811509-0-3

1952: radio Hilversum: Bonneau – Concerto dans l'esprit de jazz (eerste uitvoering in Nederland.)[126]

1952: opname van *Introdukton und Capriccio opus 11* van Edmund von Borck (niet uitgebracht – bevindt zich in een von Borck private collection)

1952: Utrecht: *Concerto* van Larsson en *Rapsodie* van Debussy met het Utrechts Stedelijk Orkest onder leiding van Franz André

1952: Haarlem, Haarlemse Orkest Vereniging onder leiding van Theo Verbey – *Concert* van Badings en *Scaramouche* van Milhaud

1953: Bremen – von Borck, Tubin, Pièrné

1953: Hamburg – Jacobi, Liebermann, Creston, von Borck, Tomasi en Schulhoff

1954: Stockholm: Sanner – Sonatine

1954: Gorkum: schoolconcert: De krant geeft deze keer een gedetailleerd verslag van dit schoolconcert en noemt zelfs het programma:
Ariosti – Gigue; Rameau – Gavotte; Bozza – Aria; Peter – Tempo di menuetto; Debussy – Little negro; Gershwin – Prelude; Heifetz – Hora Staccato; Händel – Sonata in c mineur; Pièrné – Canzonetta; Ibert - Entr'act

1954: Amsterdam (Concertgebouw).
Programma: Sonate - Creston, Divertimento (met cello) - Rafael, Sonatine - van Delden en Sonate - Krol

126 Deze première is te beluisteren bij “Beeld en Geluid” in Hilversum. De Vries zet hier een puike prestatie neer!

In 1954 besteed het Zweedse tijdschrift Musikrevy een heel artikel aan de Vries met als titel “En man och hans instrument”. In datzelfde jaar komt een abrupt einde aan zijn solistenloopbaan. Hij moet hij het saxofoonspel opgeven door een kaakverlamming. Een laatste vermelding van een optreden als saxofonist is er in maart 1955. Hij gaat terug naar Zweden en legt zich toe op cellospelen en lesgeven. Hiermee staat hij aan de basis van het saxofoononderwijs in Zweden.[127]

De lijst van aan Jules de Vries opgedragen composities is lang en geeft aan, dat hij een uitstekend saxofonist is geweest, wiens spel (maar ook het groot aantal optredens) bij veel componisten indruk maakte. Ook de ter beschikking staande opnames laten horen, welke hoge muzikale standaard de Vries voor zichzelf nastreefde. Technisch en muzikaal levert hij saxofoonspel van het hoogste niveau. Zijn vertolking van de Debussy *Rapsodie* is helder en verfrissend en zeker een van de betere opnames die ooit van dit werk gemaakt zijn.

Het blijft wel de vraag of we Jules de Vries als Nederlands saxofoon-pionier moeten zien. Als tweejarige verlaat hij Nederland. Hij zal er niet meer terugkeren. Hij treedt tussen 1948 en 1953 dan wel regelmatig op in Nederland en besluit uiteindelijk een saxofoonklas in Zweden en niet in Nederland op te zetten. Het feit, dat hij met name in de Scandinavische kranten vaker als “Nederlandse” saxofonist genoemd wordt, doet daar niet aan af.

[127] Wanneer we terugblikken op de periode 1930 tot 1955 is Jules de Vries misschien wel een, wat we tegenwoordig work-aholic zouden noemen. Naast talloze optredens met kwartet, als solist, in kamermuziek moest er ook nog de nodige uren gestudeerd worden, de carrière gepland, optredens geregeld en speelde hij de eerste jaren ook nog in een aantal dansorkesten.

ADRIAAN BOSCH

De carrières van Rinus van Zelm en Jules de Vries duren slechts enkele jaren. De loopbaan van Adriaan Bosch (1915-2004) begint al eerder en loopt door tot zijn afscheid als docent aan het Conservatorium van Den Haag in de jaren zeventig. Bosch is 1e altsaxofonist van de Koninklijke Militaire kapel en treedt binnen die functie ook als solist op. Anders dan van Zelm en de Vries bouwt hij geen solistenloopbaan op; hij streeft een dergelijke loopbaan ook niet na. Toch is deze Bosch wel van belang voor de saxofoon in Nederland. Al vanaf 1 november 1945 is hij leraar saxofoon aan het Goudsch Conservatorium. In 1948 wordt hij in die zelfde functie benoemt aan de Toonkunst muziekscholen en later aan het Conservatorium in Den Haag (tot 1980). Hij speelt de eerste uitvoering van het *Concert* van Henk Badings in de oorspronkelijke versie met harmonie-orkest en zal dit concert nog regelmatig (ook in het buitenland) uitvoeren, onder andere in 1955 in Rotterdam en ook in 1962 tijdens het Wereld Muziek Concours in Kerkrade. Naar aanleiding van de uitvoering in 1955 schrijft de pers over Badings, saxofoonconcert:

“Het concert van Badings is een zeer goed klinkend en voortreffelijk gecomponeerd werk, dat het orchestrate-vermogen van deze componist in een zeer gunstig licht stelt. Het is een der beste werken, die er ooit geschreven zijn voor militair orkest, al ontbreekt hier en daar het cliché-element niet. Het is te betreuren, dat dit stuk om verschillende redenen onmogelijk gespeeld kan worden door amateur-harmonie-orkesten.”

Ook in 1955 werkt Bosch mee aan een kamermuziekavond in de Pulchri Studio in Den Haag. Mede musici zijn onder meer Harry Holtman, piano en Elsa van Buuren, alt, maar een repertoire wordt niet vermeld. De

medewerking van een alt en een pianist kan duiden op de programmering van *Negro-Lament* van Marius Flothuis, een werk dat midden jaren vijftig regelmatig gespeeld werd.

Pulchri Studio: 8 u. Muziekavond met medew. van Adriaan Bosch, altsaxofoon, Harry Holtman, piano, Elsa v. Bueren, alt, Dulci Ouwerkerk, viool en Paul Niessing, piano.

In 1956 is hij solist in het *Concert voor trompet, saxofoon en strijkorkest* van Jean Rivier. Samen met trompettist Theo Laanen en het Rotterdams kamerorkest onder leiding van Piet Ketting verzorgt hij de Nederlandse première van dit werk.

De pers is als gewoonlijk verdeeld. Alhoewel het middendeel en de balans tussen solisten en orkest als positief beluisterd worden, komen de sructuur van de gehele compositie en met name het laatste deel er minder goed van af. De resencenten spreken van “gemakkelijk gevonden thematiek” en “een groot aantal ronduit kinderachige effecten”. Een andere recensent schrijft *“Het is gezonde speelmuziek, waaraan een lyrische ondertoon de ondiepte ontneemt. Melodisch levendig, ritmisch en harmonisch interessant zonder gezocht te zijn.”*

Adriaan Bosch wordt regelmatig uitgenodigd om bij de Nederlandse orkesten de saxofoonpartijen in Mussorgsky's *Schilderijententoonstelling*, de *Arlésienne Suites*, Ravel's *Bolero* en vele andere werken te spelen.

Adriaan Bosch wordt door zijn studenten geprezen en een aantal van hen zullen het aangezicht van de saxofoon in de zeventiger en tachtiger in Nederland jaren gaan bepalen.

TOONKUNST MUZIEKSCHOLEN

DIR. JOHN DANISKAS

Mathenesserlaan 219, Gr. Hilledijk 253, Avenue Concordia 105
Straatweg 90, Hillegersberg, Kerksingel 71, Overschie

PRACTISCHE EN THEORETISCHE MUZIEKLESSEN

Tarieven: ELEMENTAIRKLASSE v.a. ƒ 5.25 p. m.
MIDDELKLASSE . . v.a. ƒ 7.— p. m.
KUNSTKLASSE . . . v.a. ƒ 8.50 p. m.
ORKESTINSTR. . . v.a. ƒ 6.75 p. m.

Saxophone (A. Bosch) Contrabas (P. Adé) Slagwerk (K. Schiefer)
Guitaar e.a. tokkelinstr. (H. v. Bijnen, P. v.d. Dool, W. Martin)

Uitgebreid prospectus wordt op aanvrage toegezonden

Recitals geeft hij niet zoveel. Een uitzondering, met pianist Peter Hanssen, is op 18 maart 1959 in “De Zingende zolder” in Den Haag. Tijdens het 97ste negenstuiversconcert speelt hij *Chanson et Passepied* van Rueff, *Aria* van Jacques Ibert, *Scaramouche* van Eugene Bozza, twee deeltjes uit *Croquembouches* van Claude Delvincourt, de *Cavatine* van Henk Badings, *Sonatine Sportive* van Alexander Tcherepnin en op sopraansaxofoon een *Sonate* van Händel en de *Solo uit de Bolero* van Maurice Ravel. De recensent, dhr. W. Lievense, schrijft, dat de uitvoering

“technisch subliem, metrisch voortreffelijk en met een voordracht die gehoorzaamde aan de wetten van een hoogstaande gereserveerdheid. De saxofoon werd in haar meest nobele gestalte voorgesteld.”[128]

“Adriaan Bosch gaf niet zo veel om concerten. Hij had geen ambities als solist. Het was ook voldoende om zijn “schnabbels” in de symphonie-orkesten te horen. In zijn lessen werd meer voorgezongen dan voorgespeeld en hij kende niet veel echt saxofoonwerk. Hij maakte wel eigen bewerkingen en legde in zijn lessen de focus op klankvorming. Studiemateriaal bestond uit onder meer de etudes van Klosé, Cuneo, Bozza en Perrin en muziek van Absil, Badings, Gal, Glasunow en anderen.”[129]

Bosch is dan wel niet de solist bij uitstek, die componisten inspireert en door het geven van concerten het instrument propageert, toch is hij van grotere betekenis voor de ontwikkeling van de saxofoon in Nederland dan van Zelm of de Vries. Door zijn inspirerende wijze van lesgeven weet hij de grondslag te leggen voor de motivatie en het hoge kwalitatieve niveau van de generatie saxofonisten die na hem komen.
Vanuit zijn ervaring met de amateursaxofonist wordt hij in 1964 gevraagd een boekje samen te stellen ten behoeve van de landelijke HAFA-examens. In dit bij Molenaar, Wormerveer uitgegeven werkje komen alle vier speelniveaus aan bod.
Adriaan Bosch is te beluisteren op een aantal opnames van het Residentie Orkest[130]. Te noemen zijn:

1953: Sem Dresden – Dansflitsen
Residentie Orkest o.l.v. Willem van Otterloo
(ook op YouTube te beluisteren)

1960: Modeste Mussorgsky – Pictures of an exhibition
The Hague Philharmonic Orchestra o.l.v. Willem van Otterloo

1962: George Bizet – Arlésienne Suites
Residentie Orkest o.l.v. Willem van Otterloo

Welk instrument Bosch zelf speelde, is nog niet met zekerheid vastgesteld. Volgens leerling Math Knubben speelde hij op een Selmer altsaxofoon met een door zijn zoon gemaakt hard-rubber mondstuk. Ook heb ik niet kunnen achterhalen, waar Bosch zelf zijn saxofoon-vaardigheden heeft opgedaan. Het kan goed zijn, dat hij eerste lessen van zijn vader, lid van de KMK[131], kreeg.

[128] Uit: “Sporadisch recital van alt-saxofoon” door W.Lievense in de Haagsche Courant van 19 maart 1959. Vriendelijkerwijs ter beschikking gesteld door het Haags Archief.
[129] Mailwisseling 2016 met Leo van Oostrom. Ook oud-student Math Knubben roemde het lesgeven van Bosch: “Hij was meestal zachtmoedig, behalve als het niet goed ging.”
[130] Deze opnames zijn gemaakt in de jaren dat Bosch veelvuldig bij het Residentie Orkest speelde. Navraag bij het orkest leverde geen definitieve bevestiging op.
[131] Zie ook bij Kees Wisse

Limburgs Saxofoonkwartet[132]

Het Limburgs Saxofoonkwartet in 1955. Van links naar rechts: Albert Meex (tsax), René Rutten (ssax), Jef Tilmans (asax) en Jan Willems (bsax)

In 1945 maken de heren Suylen, Rutten, Tilmans en Willems een al langer gekoesterde wens waar. Zij richten naar voorbeeld van het Parijse saxofoonkwartet van Marcel Mule een Limburgs Saxofoon Kwartet op. Alhoewel goede amateurs en slechts voor hun plezier spelend, weten deze musici niet alleen een muzikaal niveau te bereiken, dat in Nederland nog niet eerder door een saxofoonkwartet werd bereikt, zij enthousiasmeren ook een aantal, met name in Limburg werkzame componisten, een compositie voor hen te schrijven. Nieuwe werken voor saxofoonkwartet die hierdoor ontstaan zijn:

- Mathieu L'Honneux[133] *Trois Pièces pour Quatuor de saxophones* (1953)
- Matty Niël *Divertimento* (1949)
- Matty Niël *Satz* (1955). (Als titel komt ook Toccata voor.)

Limburgs saxofoon kwartet voor radio

GELEEN, 8 febr. (Eigen red.) — Op 15 maart zal het Limburgs Saxofoonkwartet een concert geven in het programma van de Avro. Op het programma staat o.m. de suite voor 4 saxofoons van Gerard Kockelmans uit Geleen, waarvan 26 januari in het Roxytheater te Geleen de eerste uitvoering werd gegeven.

- Gerard Kockelmans *Suite* voor saxofoonkwartet (1956) (eerste uitvoering januari 1956, Geleen)
- Gerard Kockelmans *Music-hall* (1961) voor mannenkoor en saxofoonkwartet (eerste uitvoering op 11 april 1964 samen met het Heerder mannenkoor)
- Jean Lambrechts *Petit Concert en Quatuor (1966)* (eerste uitvoering 1966, Manhattan)
- Jaap Geraedts *Moto Perpetuo (1968)*

Is het *Moto Perpetuo* ook bij andere saxofoonkwartetten in trek, met de *Suite* van Kockelmans weet het Limburgs Saxofoonkwartet ook nationaal enige bekendheid te verwerven. Daarnaast bestaat hun repertoire uit eigen transcripties van het fluit- en hobokwartet van Mozart, maar ook uit

[132] Veel informatie over het Limburgs saxofoonkwartet kreeg ik van Hub Tilmans, altsaxofonist van het LSK.

standaardwerken als de *Variations* van Gabriël Pièrné, het *Petit Quator* van Jean Francaix en muziek van Joseph Jongen en Robert Clérisse. Ook wagen zij zich aan het kwartet van Glasunow en *Nuages* van Eugene Bozza, voorwaar geen eenvoudig te spelen composities.
In 1968 schrijven Robert Heppener en Ludwig Otten in opdracht van de Johan Wagenaar Stichting respectievelijk een *Canzona* en een vierdelig *Saxofoonkwartet* voor het Limburgs Saxofoonkwartet. Gezien de berichtgeving lijkt het erop alsof het ensemble deze stukken nooit heeft uitgevoerd. De *Canzona* wordt al snel door diverse andere kwartetten, waaronder ook het nieuw opgerichte Nederlands Saxofoonkwartet, op het repertoire genomen.
Het kwartet legt contacten met Marcel Mule en Francois Daneels. In een brochure die het kwartet in 1953 uitbrengt, staat letterlijk: *"Nog steeds wordt gewerkt aan vervolmaking van dit voor Nederland uniek ensemble. Het L.S.K. wordt hierin geadviseerd door Marcel Mule, Professor voor saxophone aan het Parijse Conservatorium en leider van voornoemd Saxophone Kwartet van Parijs."* In die jaren is ook het Brussels saxofoonkwartet een van de grote voorbeelden voor deze musici.
Begin jaren zestig valt er een stilte en verdwijnt het LSK uit de publiciteit, maar in 1962 treedt het kwartet weer voor het voetlicht. Een aantal jaren na de heroprichting neemt Hub Tilmans de plaats van Jan Willems in. Er volgt een drukke tijd van concerten en radio-opnames. Meerdere optredens voor de AVRO- en KRO-radio en zeer lovende kritieken vielen dit ensemble ten deel. Componist-musicoloog Wouter Paap schreef in de Volkskrant: *"Dit kwartet mag een unicum genoemd worden in de Nederlandse kamermuziekwereld."* Ook de volgende uitspraak van Paap liegt er niet om: *"Een betoverend staaltje van subtiele blaaskunst gaven deze begaafde Limburgers ten beste in "Nuages" van E.Bozza."*
Componist en criticus Gerard Boedijn schijnt na een concert door het LSK eens gezegd te hebben: "*Het is om voor te knielen".*

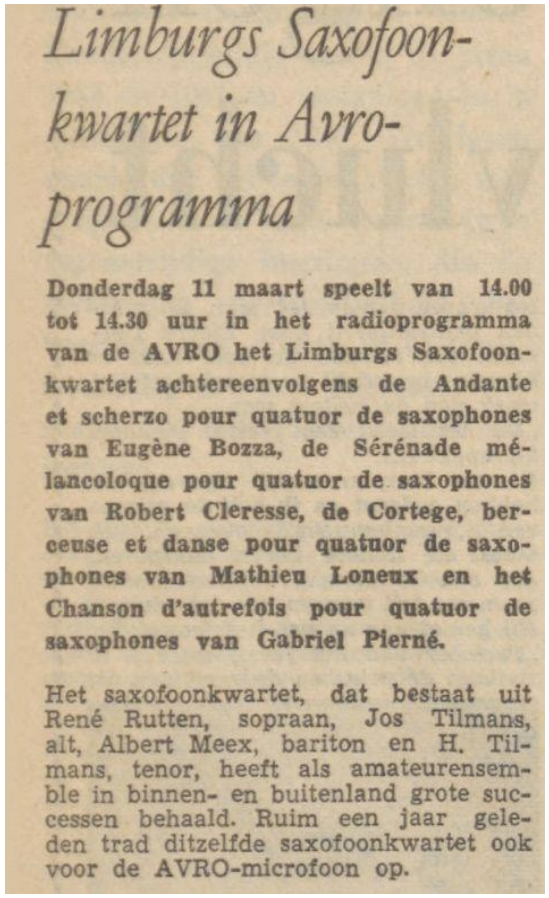

Limburgs Saxofoon-kwartet in Avro-programma

Donderdag 11 maart speelt van 14.00 tot 14.30 uur in het radioprogramma van de AVRO het Limburgs Saxofoon-kwartet achtereenvolgens de Andante et scherzo pour quatuor de saxophones van Eugène Bozza, de Sérénade mélancoloque pour quatuor de saxophones van Robert Cleresse, de Cortege, berceuse et danse pour quatuor de saxophones van Mathieu Loneux en het Chanson d'autrefois pour quatuor de saxophones van Gabriel Pierné.

Het saxofoonkwartet, dat bestaat uit René Rutten, sopraan, Jos Tilmans, alt, Albert Meex, bariton en H. Tilmans, tenor, heeft als amateurensemble in binnen- en buitenland grote successen behaald. Ruim een jaar geleden trad ditzelfde saxofoonkwartet ook voor de AVRO-microfoon op.

Een programma van het LSK uit 1965

Hoogtepunten voor het kwartet zijn in die jaren de eerste uitvoering van *Music Hall* van Gerard Kockelmans, een werk voor de merkwaardige combinatie mannenkoor en saxofoonkwartet en een trip naar Amerika

[133] De schrijfwijze van deze naam komt voor als Loneux, Lonneux en L'Honeux

met daaraan verbonden een concert in Manhattan. Het Limburgs saxofoonkwartet blijft tot begin van tachtiger jaren van de 20e eeuw concerteren. Daarna valt het ensemble uit elkaar.
Een enkele keer treden de leden ook solistisch op. Al in 1952 speelt Jef Tilmans de *Rhapsody* van Eric Coates voor de Limburgse radio. Ook in 1955 speelt deze saxofonist voor de Limburgse Radio, evenals in 1964 als hij werk van Mozart, Bozza, Debussy, Ravel en Ibert speelt.

Naast genoemde solisten zien we begin vijftiger jaren ook Karel Kokelaar een enkele keer als solist optreden. Kokelaar is dan saxofonist bij de Marinierskapel. Later wordt hij tweede dirigent van de Marinierskapel en dirigeert hij de Shell harmonie en de Amsterdamse Politiekapel. Als solist speelt hij in 1950 de wals *Silhouettes* van Hugo de Groot en een *Fantasie* van Johan Pala[134]. In 1952 is hij nogmaals solist en wel in de *Rhapsody* van Eric Coates.

In de loop van de jaren vijftig ontstaan naast de al genoemde werken nog meer interessante saxofooncomposities[135]. Van belang zijn:

- Harry Mayer – Partita a Due opus 60 voor hobo en altsaxofoon.
  Deze Partita bestaat uit Intrada, Fughette, Air, Canon en Rondo. Het is plezierige speelmuziek met weinig technische moeilijkheden. Opgedragen aan Truus van der Werff

- Henk Badings – Cavatina voor altsaxofoon en piano/harp
  De Cavatina is een bewerking door Badings zelf van een gelijknamige compositie voor altfluit of altviool en harp

- Marius Flothuis – Sinfoniëtta Concertante voor klarinet, en klein orkest.
  Dit werk wordt in november 1956 ook geprogrammeerd door het Limburgs Symphonie Orkest o.l.v. André Rieu sr.. Saxofoonsolist is dan waarschijnlijk Bernard Stalmeier.

Klarinettist en saxofonist Cees Verschoor (1917-2004) is vooral jazz-saxofonist. Hij is de “first man” in de saxsectie van het Metropole Orkest. Zijn vertolkingen van de muziek van Marius Flothuis zijn, zover bekend, zijn enige “uitstapjes” naar de klassieke muziek. In 1957 maakt hij samen met de strijkers van het Metropole Orkest o.l.v. Dolf van der Linden de LP “Dutch Sax”.

134 Pala’s Fantasie is een traditioneel, ook wel “ouderwets” werkje, maar zeker geen onaantrekkelijke speelmuziek.

135 Al deze werken zijn besproken in de serie “Entdeckungen' die ik in de negentiger jaren schreef voor de ARDESA. In die jaren had ik contacten met Jan van Dijk en Marius Flothuis, de weduwe van Henk Badings en een zoon van Lex van Delden.

- Marius Flothuis – Negro Lament voor zangstem, altsaxofoon en piano

  Halverwege de jaren vijftig een aantal keren uitgevoerd. Première met saxofonist Cees Verschoor. Daarnaast een uitvoering met Anton Engel als saxofonist en een met Pem Godri, klarinettist van het Danzi kwintet.

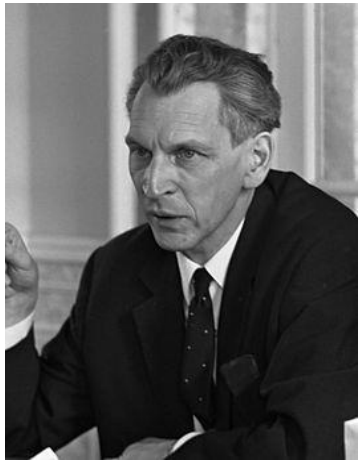

Flothuis zal ook in later jaren nog interessante werken voor saxofoon schrijven

- Marius Flothuis – Kleine Suite opus 47

  Oorspronkelijk voor hoge stem, maar ook instrumentaal te vertolken. Flothuis noemt zelf de mogelijkheid om een sopraansaxofoon te gebruiken.

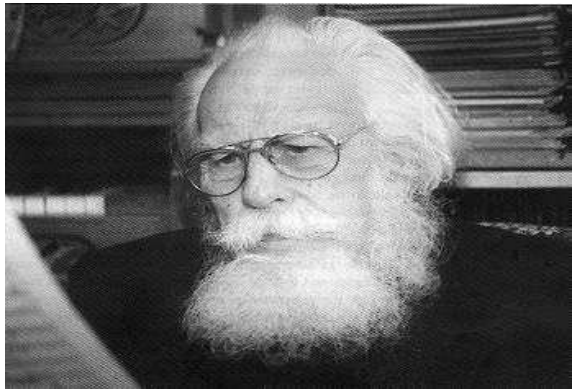

Componist Jan van Dijk

- Jan van Dijk – Concertino (1956)

  Het Concertino is een bewerking van zijn Sonate uit 1953. Eerste uitvoering met orkest in 1958 door het Omroepkamerorkest met als solist Kees Wisse.[136]

- Lex van Delden – Sonatina opus 36

  Opgedragen aan Jules de Vries wordt de Sonatine bekend gemaakt door Sigurd Rascher, die het stuk veelvuldig speelt. Het is in die tijd het enige Nederlandse werk voor saxofoon, dat internationaal doorbreekt.[137] Het wordt door veel bekende saxofonisten op het repertoire genomen en Eugene Rousseau maakt rond 1968 zelfs een opname op grammofoonplaat.

- Fré Focke (1910-1989) – Übergänge voor stem, altsaxofoon en piano (1955)

  Dit is nummer 5 in een serie van 13 Übergänge in diverse triobezettingen.

- Alexander Voormolen – La Sirène, Romance pour orchestre et chant ou saxophone
  oorspronkelijk voor zangstem en orkest. Voormolen vermeld op de partituur de instrumentale mogelijkheid door een altsaxofoon. Er zijn opnames met Kees Wisse en Ed Bogaard als solist.

- Louis Toebosch – Thema met Variaties over het lied van Hertog Jan voor alt-, tenor- en baritonsaxofoon
  Gecomponeerd in 1953 in opdracht van R.K. Bond voor muziekgezel-schappen in het bisdom Breda. Eerste uitvoering pas in 1966 door Jean Pennings, Bertus Borgers en Jaques Landa. In de negentiger jaren speelde het toenmalige Limburgs Saxofoontrio een eigen versie voor sopraan-, alt- en tenorsaxofoon.

---

136 Inmiddels heeft Jan van Dijk een immense hoeveelheid composities op zijn naam staan, waarvan vele met of voor saxofoon. Voor mijn eerste boek over de saxofoon had ik een uitgebreide correspondentie met de componist, die in 2017 overlijdt.

137 Een ander werk dat internationaal naam maakt is het voor Rascher gecomponeerde La Malincolia van Henk Badings. Rascher speelt het zelf veelvuldig en laat het ook regelmatig door zijn studenten spelen. David Bilger zet het werk in 1976 op grammofoonplaat.

Toch blijft de saxofoon, ondanks deze composities een zeldzame verschijning in de Nederlandse muziekwereld. Ook de enkele buitenlandse solist die Nederland aandoet, zoals Jacques Desloges, die in 1955 in Amsterdam de *Ballade* van Tomasi en het *Concertino* van Ibert met pianobegeleiding vertolkt en Marcel Perrin[138] die in 1959 het *Concerto* van Henri Tomasi voor de Nederlandse radio speelt, verandert daar niet veel aan. De meningen over de muzikale waarde van het instrument zijn onveranderd verdeeld. Marius Flothuis schrijft in april 1952 in het tijdschrift *Mens en Melodie*:

"Toegegeven: de klarinet, hèt "empfindsame" instrument van de achttiende eeuw, kwam "als geroepen", wat men van de saxofoon anno 1840 niet kan zeggen. Maar moet dat een reden zijn om het instrument een eeuw lang zo te verwaarlozen als thans geschiedt?"

Deze positieve benadering van de saxofoon, staat in schril contrast met de kritiek die R.N. Degens in 1953 in hetzelfde tijdschrift geeft naar aanleiding van een grammofoonplaat uitgebracht door het Belgisch "Adolph Sax-saxophoonkwartet":

"Ondanks de verbluffende virtuositeit van de leden van dit kwartet en ondanks de behendigheid waarmee zowel Pièrné als Francaix de moeilijkheden weten te omzeilen, blijft het onoverkomelijke bezwaar de te weinig gedifferentieerde timbrering der vier saxen. Er zijn aardige effecten mee te bereiken, dat blijkt in de genoemde composities meermalen, maar men is er spoedig op uitgehoord. Het enige nut van de Albeniz- en Debussy-bewerkingen is, dat zij een duidelijk antwoord geven op de vraag: wat is erger dan één saxophoon, nl. vier saxophoons!"

Wanneer we terugblikken op de afgelopen twintig jaar en deze in vergelijk tot de ontwikkelingen in Europa en de rest van de wereld nemen, zien we een aantal overeenkomsten, maar zeker ook een aantal verschillen, die mede bepalend zijn voor de toekomst van de saxofoon in Nederland. In de meeste landen zien we het aantal musici, dat zich bezig houdt met het klassieke saxofoonspel toenemen. Vooral de vijftiger jaren laten met name in Frankrijk, België en de Verenigde Staten een tweede generatie saxofonisten opkomen. In Frankrijk en België is dat te danken aan de degelijke opleidingen aan de conservatoria door Marcel Mule en Francois Daneels. In de VS ontstaat door het toedoen van Sigurd Rascher, Cecil Leeson en Larry Teal een grote groep talentvolle saxofonisten. Nederland blijft nu, evenals Groot-Brittannië en zeker de Duitstalige gebieden achter. De saxofonisten uit de dertiger jaren (Wery, Wisse en Engel) laten slechts incidenteel nog iets van zich horen en Rinus van Zelm, die hier een belangrijke rol had kunnen spelen, moet de saxofoon noodgedwongen aan de wilgen hangen. Ook Jules de Vries, die een Frans georiënteerde saxofoonklas had kunnen opzetten moet zijn carrière staken en gaat terug naar Zweden om daar een succesvolle saxofoon- en celloklas op te zetten.

Pas eind vijftiger jaren begint de onderwijspraktijk van Adriaan Bosch vruchten af te werpen, maar eerste afgestudeerden zoals de Limburger Hub Pelzer “verdwijnen” in de militaire orkesten of gaan het onderwijs in (Math Knubben en Maaike Gerlsma). Ook zien we dat aan meerdere conservatoria saxofoonleraren worden aangesteld. Zo wordt in Amsterdam in 1958 Joop Klemann (de derde Klemann die zich met de saxofoon bezig houdt) als leraar voor saxofoon benoemd. Helaas overlijdt Klemann in 1960 plotseling.

[138] Marcel Perrin geeft op 9 oktober 1958 ook een recital op de Nederlandse radio

Na Carl Theodor en Johannes Phillippus is deze Joop Klemann (zoon van Johannes Phillippus) de derde Klemann, die zich met de saxofoon bezig houdt. Geboren in 1916 krijgt hij zijn eerste lessen van zijn vader, die violist en saxofonist in het USO is. Hoofdinstrument is echter de cello. Hij studeert aan het Conservatorium in Amsterdam onder andere bij Karel Borgers.
Na eerst een aantal jaren in de amusementsmuziek gespeeld te hebben (onder meer in het orkest van John Kristel), wordt hij aangesteld bij de Arnhemsche Orkestvereeniging en is hij van 1942 tot 1945 cellist bij het orkest van de Nederlandse opera. In 1945 wordt hij aangenomen bij het Koninklijk Concertgebouworkest, waar hij in de loop der jaren ook alle belangrijke saxofoonpartijen speelt. Daarnaast treedt hij veelvuldig als cellosolist op bij veel Nederlandse orkesten en soleert in celloconcerten van onder meer Dvorak, Vivaldi, Saint-Saëns en in de Rococo-Variaties van Tschaikowsky.

Het orkest van John Kristel in de dertiger jaren. (3e saxofonist van links Joop Klemann?)

In 1955 wordt Klemann na een uitvoering van La création de monde van Darius Milhaud onder leiding van Henri Arends voor het voetlicht geroepen vanwege zijn vertolking van de saxofoonpartij in dit werk.
Als saxofonist is Klemann te beluisteren in opnames van het Pianoconcert van Willem Pijper (o.l.v. Eduard van Beinum) en de Dans-Suite van Sem Dresden.
Het is onbekend welke saxofoon en welk mondstuk en riet Joop Klemann speelde. Hij overlijdt plotseling in mei 1960.

De saxofoon is sinds de dertiger jaren veelvuldig op de radio te horen. Jo Huy, Jan Sevenstern en Marinus van ’t Woud (zonder daarmee alle anderen tekort te doen) propageren het instrument. Sigurd Rascher is vanaf de dertiger jaren een vaste gast op de Nederlandse radio en podia en de radio-orkesten hebben regelmatig saxofoonconcerten op het programma staan. Deze zijn in het hele land te beluisteren en de liefhebber van klassiek muziek kan zo kennis maken met de saxofoon als “klassiek” instrument. Langs deze weg komen ook Marcel Mule en diverse andere buitenlandse solisten en kwartetten de Nederlandse huiskamers binnen.[139]

[139] Met name in dertiger, veertiger en vijftiger jaren waren er veel meer saxofoonrecitals op de

HOOFDSTUK 6

Rinus van Zelm

Aan deze musicus wijdt ik een apart hoofdstuk. Daar zijn een aantal redenen voor, maar de belangrijkste is, dat Rinus van Zelm na de Tweede Wereldoorlog steevast werkt aan een carrière als saxofoonsolist en hij het klaar speelt in een bestek van een zestal jaren een stevige basis voor een dergelijke carrière te leggen. Hij bouwt een omvangrijk repertoire op, soleert nationaal en internationaal, geeft schoolconcerten en legt contacten met de belangrijkste saxofonisten van die tijd. Dit zijn aspecten, die we bij geen enkele andere, zich met de saxofoon bezighoudende musicus zien[140].

Rinus van Zelm wordt geboren op 1 april 1908 in Gouda. In het gezin is weinig sprake van muzikale talenten. Rinus is de enige met een muzikale begaafdheid. Vanaf zijn 14e levensjaar houdt hij zich met muziek bezig en belandt al snel in allerlei dansorkesten. Zo speelt hij al in de twintiger jaren bij het theater-orkest van Max Tak, een decennium later bij het orkest van Paul Godwin, later altsax en klarinet (in een enkel nummer zingt hij en een enkele keer laat hij zich zelfs tot een tapdance verleiden!) bij het AVRO-dansorkest onder leiding van Hans Mossel, in het orkest van Klaas van Beek, bij Marek Weber, bij de AVRO-Decibels onder leiding van Eddy Meenk en bij het Musette-orkest van Frans van Capelle.

In die jaren volgt hij klarinetlessen bij Hans Helmke, in de dertiger jaren klarinettist in het Koninklijk Concertgebouworkest. In die dertiger jaren treedt hij ook regelmatig als solist op in allerlei amuzementsprogramma's. Al in die tijd wordt hij in de muziekwereld als een "virtuoos saxofonist" geroemd.

Eind jaren dertig wordt hij eerste klarinettist bij de omroep en legt hij zich ook toe op het spelen van klassieke muziek voor saxofoon. Een van de eerste optredens in dit kader is zijn vertolking in 1938 van de *Rhapsody* van Eric Coates. Voor dit concert, dat gegeven wordt in de AVRO/studio in Hilversum komt Coates zelf naar Nederland. Dit optreden leidt tot een jarenlange correspondentie met Coates, waarin van Zelm ook probeert via Coates optredens in Groot-Brittannië te krijgen. Coates reageert op alle post, maar tot een optreden komt het niet; hier houdt Eric Coates consequent de boot af. De Nederlandse pers wijdt een groot artikel aan dit concert en de komst Eric Coates.

---

radio te horen dan tegenwoordig het geval is. Vaak maar kort (10 tot 20 minuten), maar in één maand regelmatiger dan nu in één jaar!

[140] De enige musicus die hier naast kan staan is Jules de Vries, maar die zie ik niet echt als "Nederlands" saxofonist.

In april 1940 speelt Rinus van Zelm op saxofoon en klarinet een recital voor de radio, dat door de BBC onder de titel “Light Music from Holland” wordt uitgezonden. Begeleider is Pierre Palla.
Ook op klarinet blijft hij nog soleren. In 1944 speelt hij de klarinetsonate in Es van Brahms voor de radio en is hij te horen in een “Solisten-concert” van 45 minuten, waaraan ook organist Johan de Jong en fluitist Ko Ikelaar meewerken.

Engeland lijkt zijn tweede vaderland te zijn. Hij reist regelmatig op en neer en ontmoet er ook zijn latere echtgenote. Hij legt een groot netwerk van vrienden en kennissen aan en leer ook de Engelse componiste Phyllis Tate kennen[141]. In 1944 schrijft deze componiste een beslist niet eenvoudig te spelen *Concert voor altsaxofoon en strijkorkest* en draagt dit aan Van Zelm op.[142] De eerste uitvoering vindt plaats in London in december 1946 maar de solist is dan de Engelse saxofoonpionier Michael Krein. Van Zelm is dan weer in Nederland, waar hij regelmatig soleert met het Omroeporkest: in november 1945 onder leiding van Benedict Silbermann. Uit de correspondentie met Eric Coates blijkt, dat van Zelm in dit concert de *Rhapsody* van Coates nogmaals speelt. In 1946 noemt de krant een recital met Pierre Palla aan het orgel en G. Meyer op viool.

[141] Hoe deze kennismaking tot stand kwam wist ook de dochter van Phyllis Tate niet meer. Wel gaf zij aan dat het een vriendschap voor het leven is geweest en dat Phyllis Tate eerder muziek schreef voor musici die zij als mens waardeerde, dan dat muzikaal kunnen de belangrijkste rol speelde. (Mail van Celia Frank aan Ton Verhiel; augustus 2017). Rinus van Zelm onderhoudt een jarenlange correspondentie met Tate en haar man Alan Frank. In de overgebleven correspondentie van Rinus van Zelm zat ook een foto van deze Celia Frank als baby.

[142] In de collectie van Rinus van Zelm bevindt zich ook een opname van de door Phyllis Tate geschreven Sonate voor klarinet en cello met van Zelm op klarinet.

In de zomer van 1947 staat het *Concertino da Camera* weer op het programma. De begeleiding is in handen van het Radio Philharmonisch Orkest onder leiding van Albert van Raalte.[143] In de vakantieperiode is Rinus van Zelm weer in Engeland: Op 30 juli koopt hij bij de firma Grose in London een damesfiets!
1948 is een druk jaar voor Rinus van Zelm. Hij laat zich schilderen door Frits Hes. Zelfs de firma Conn is laaiend enthousiast over de wijze waarop Hes de details van de saxofoon heeft weergegeven.[144] In 1948 verschijnt ook de saxofoonmethode van Rinus van Zelm.

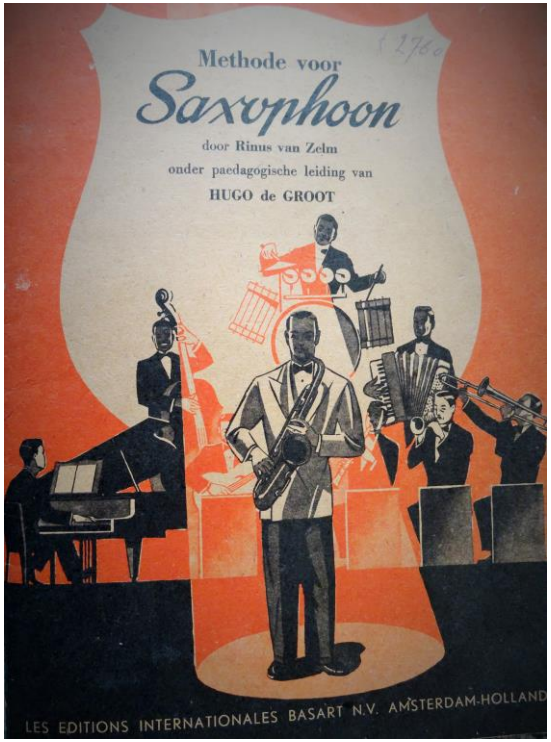

[143] Bron: boek met krantenknipsels van Rinus van Zelm

Naast het boekje van Jo Huy uit de dertiger jaren is dit een vroege oorspronkelijke Nederlandse saxofoonmethode. Van Zelm schrijft deze methode samen met Hugo de Groot.

De "Saxophoonmethode van Rinus van Zelm en Hugo de Groot met zijn vrolijke uitnodigende voorkant is tradioneel opgebouwd en de student leert al snel over de gehele omvang van het instrument spelen. Het materiaal bestaat uit toonladders en drieklanken, alsook terts-ladders en kleine oefeningen. Op diverse plekken worden speciale aanwijzingen gegeven en de laatste pagina bevat ook een greep voor Fis'''. Op de bijgeleverde grepentabel, die gewoon tot de hoge F''' gaat, staat de opmerking: "Men kan nog hooger spelen, doch dit is voor vergevorderde leerlingen. Die noten noemt men "harmonics" ofwel "flageoletten".

Rinus van Zelm stuurt zijn methode ook naar Sigurd Rascher. Met Rascher heeft hij inmiddels een goede band opgebouwd en Rascher komt tijdens zijn touren in Europa ook regelmatig bij van Zelm aan huis. Rascher is dan ook gecharmeerd van de methode en geeft als commentaar:

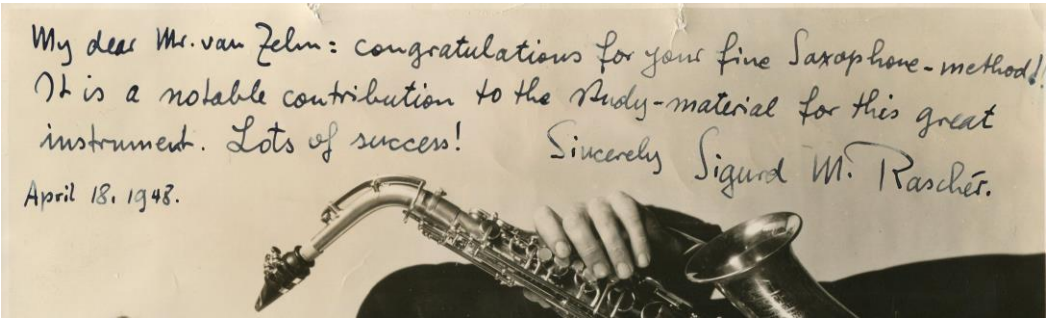

Via Rascher ontvangt hij ook diens boek Top-Tones for saxophone", waarin Rascher zijn boventoonsysteem voor het spelen van flageoletten uitlegt. Van Zelm besteedt hier de nodige uren studie aan. Alhoewel wisselvallig zal de correspondentie met Sigurd Rascher doorgezet worden tot 1987. In het laatste schrijven wordt onder meer gesproken over het *Concert voor saxofoonkwartet* en orkest van Tristan Keuris. Rascher vertelt, dat Keuris eigenlijk niets meer van de saxofoon wilde weten toen het Rascher kwartet bij hem aanklopte. Tussen haakjes schrijft Rascher "he has composed earlier a piece for some local players…"

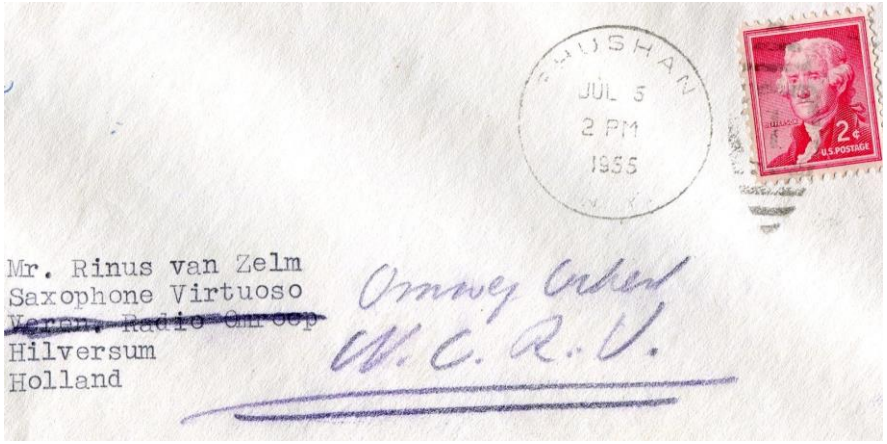

Aanschrift door Sigurd Rascher op een brief uit 1955. Hier blijkt wel uit, dat Rascher van Zelm als saxofonist hoog acht.

Via de Zweedse ambassade krijgt Rinus van Zelm het adres van Lars Erik Larsson en hij vraagt hem om een exemplaar van zijn *Concerto* te mogen ontvangen. Larsson stuurt hem de partituur en de solopartij. Ik heb niet kunnen ontdekken of van Zelm dit concert ooit heeft gespeeld. Hij benoemt het werk wel in zijn repertoirelijst op zijn promotiefolder.

[144] Schrijven van de Firma Conn aan Frits Hes dd. 15 september 1948

Dan is er ook nog het dagelijkse werk bij het Radio Philharmonisch orkest en de nodige solo-optredens:
op 1 april een recital op klarinet. Begeleidt wordt hij door pianist Fred Kroon.
In juni 1948 solist bij het Radio Philharmonisch Orkest met het *Concertino da Camera* van Jacques Ibert.
Mei 1948 – saxofoonrecital. Hij speelt een kort recital met daarin werk van René Mignion (*Colombine et Pierrot*), Couperin (*Très précieuse*) en twee Spaanse dansen.

Naast alle muzikale verplichtingen onderhoudt Rinus van Zelm ook nog een uitgebreide correspondentie. Hij heeft veel vriendschappen gesloten, die decennia blijven bestaan. De Engelse componisten Alan Rawsthorne (1905-1971) en Adrian Cruft (1921-1987) zijn daarbij, de dirigent Urs Voegeli, de klarinettisten Frederick Thurston (die in 1953 overlijdt) en Walter Lear (1894-1981), die eveneens intensief bezig is met de saxofoon en ook wel Engelands saxofoonpionier genoemd wordt. Bovenop dat alles is hij altijd geïnteresserd in de arbeidsomstandigheden van musici. Hij is bestuurslid van de NTB en correspondeert ook met de Britse vakbonden.

In februari 1949 speelt hij onder leiding van Albert van Raalte de *Ballade* van Frank Martin. Een enkel persbericht is niet heel enthousiast: "*Rinus van Zelm speelde de solopartij mooi van toon, maar weinig genuanceerd."* Ook het orkest wordt in die kritiek meegenomen. Toch is Frank Martin wel tevreden. Hij schrijft van Zelm een brief, waarin hij aangeeft zeer content te zijn met de uitvoering en sluit een foto met autograaf bij. Van Zelm zal, zoals we zullen zien, deze compositie nog een paar maal uitvoeren.
Deze uitvoering lijkt ook nog op een andere manier bijzonder. Rinus van Zelm was consequent bezig met de Toptones. In een brief van een vroegere vriend, C. van Strijbos, die ook klarinet en saxofoon speelt, vraagt de schrijver aan van Zelm: "Nu meen ik in dat werk dat je op 28 februari speelde tot de hoge a'''' te horen gaan!" Als de man het goed heeft gehoord, heeft Rinus van Zelm in de *Ballade* van Martin in ieder geval een deel van de flageoletten gespeeld.

Dit is niet de eerste uitvoering van het werk van Martin op de Nederlandse Radio. Op 24 januari 1948 is de Ballade voor saxophoon, alto, strijkorkest, piano en pauken[145] van Martin op de radiozender Hilversum 1 samen met de Holberg-Suite van Grieg te beluisteren. Solist, dirigent en orkest worden niet genoemd.

In die jaren is de Franse componist en dirigent Henri Tomasi regelmatig te gast in Nederland. In juli 1949 dirigeert Tomasi gezamenlijk met Albert van Raalte het Radio Philharmonisch Orkest in een programma met enkel composities van Tomasi. Ter voorbereiding op dit concert schrijft Rinus van Zelm ten behoeve van Karel Mengelberg een toelichting op dit concert. In de bedank-brief van Mengelberg stuurt deze de partituur van de *Ballade* van Marcel Poot mee. Hieraan koppelt hij de opmerking: "Het is nieuw, dus u kunt er een eerste uitvoering van geven, als men u spoedig de gelegenheid daartoe biedt." Op het progamma van dit concert staat ook de *Ballade voor saxofoon en orkest* waarin Rinus van Zelm soleert. Het is niet duidelijk welke dirigent voor het orkest staat en het is dus niet zeker dat van Zelm onder leiding van Tomasi zelf speelt.

Opvallend is, dat de pers geen aandacht aan dit concert besteedt en ook in het archief van Rinus van Zelm is hierover niets terug te vinden. Het gaat hier wel om de Nederlandse première van deze saxofooncompositie. Omdat het *Concerto* van Tomasi ook in de repertoirelijst van van Zelm staat, kunnen we er wel vanuit gaan, dat Tomasi een exemplaar van zijn *Concerto* aan Rinus van Zelm overhandigd.

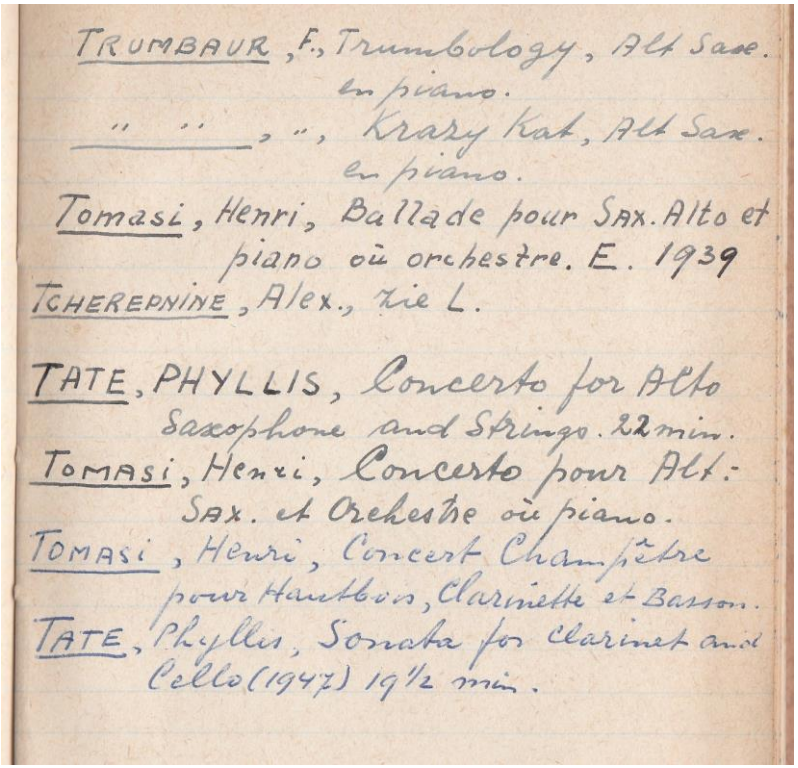
TRUMBAUR, F., Trumbology, Alt Saxe. en piano.
" " , " , Krazy Kat, Alt Saxe. en piano.
Tomasi, Henri, Ballade pour Sax. Alto et piano où orchestre. E. 1939
TCHEREPNINE, Alex., zie L.
TATE, PHYLLIS, Concerto for Alto Saxophone and Strings. 22 min.
TOMASI, Henri, Concerto pour Alt.-Sax. et Orchestre où piano.
TOMASI, Henri, Concert Champêtre pour Hautbois, Clarinette et Basson.
TATE, Phyllis, Sonata for Clarinet and Cello (1947) 19½ min.

Een pagina uit het repertoireboekje van Rins van Zelm

Rinus van Zelm noteert alle muziek die hij studeert in een repertoire-boekje. De muziek varieert van de dan bekende werken voor klassiek saxofoon tot allerlei lichtere werken, waarbij de Engelse jaren twintig muziek, zoals van Syd Philips (*Pep it up*, *Amelia*, *Gypsy Dance*, *Rhapsodette* etc.) een prominente rol spelen. Ook staat de *Valse Brilliante* van Pierre Pala op zijn repertoire en dat werk heeft hij beslist samen met de componist gespeeld!

Het jaar 1950 begint op 18 januari met een Jeugdconcert in de Sociëteit De Goor. Dit concert wordt door de VARA rechtsreeks uitgezonden. Pianist is Cor van Boven en de werken worden ingeleid door Piet Tiggers. Het programma:

- Alborado – A.C. Newman
- Croquembouches (volledig) – Claude Delvincourt
- Sonatine Sportive – Alexandre Tcherepnin
- Prelude uit de cantata nr. 156 – Johann Sebastian Bach
- Simple Aveu – Francois Thomé
- Valse Poème – Alfred Newman
- Polichinelle – Chester Hazlett

Op 9 februari volgt dan een Solisten-Concert samen met Jan Sevenstern op fluit en Jan Nederpelt op piano. Van Zelm vertolkt samen met Jan Nederpelt de Sonate voor klarinet en piano van M. Emmanuel.[146]
Op 3 maart soleert Rinus van Zelm in de eerste uitvoering op het

[145] Let op de plaatsing van de komma's!

[146] Een Sonate voor klarnet van Maurie Emmanuel heb ik niet kunnen traceren. Ze staat ook niet vermeld op een aan deze componist gewijde website. Gezien de overige solisten hebben zij waarschijnlijk de "Sonate en Trio" opus 11 voor fluit, klarinet en piano gespeeld.

Europese vasteland van het voor hem geschreven *Concerto* van Phyllis Tate. De orkestbegeleiding wordt gespeeld door het Radio Kamerorkest o.l.v. Maurits van de Berg. Dit concert wordt ook in Brussel uitgezonden. Twee weken later, op 16 maart, is hij gast bij het Promenadeorkest en speelt onder leiding van Benedict Silbermann wederom de *Saxo-Rhapsodie* van Eric Coates en op 15 mei speelt van Zelm met pianist Cor van Boven de *Sonatine sportive* van Tcherepnin en *Croquembouches* van Delvincourt in een radio-recital voor de VARA. Ook in mei is er nog een recital waarin hij onder andere *Seguidilla* van Jascha Gurewich, *Saxifrage* van Paul Dubois en de *Serenade Badine* van Gabriel Marie ten gehore brengt.
Het zomerseizoen lijkt dan wat rustiger en heeft hij plannen om in de vakantie een bezoek te brengen aan Marcel Mule en aan de Selmer fabrieken. In een brief van 25 juni 1950 aan Rinus van Zelm schrijft Mule, dat hij Rinus van Zelm graag wil ontvangen, maar dat hij niet zeker is of hij op het aangegeven tijdstip thuis is. Ook schrijft hij, dat de Selmer fabrieken dan hun zomervakantie hebben. In de brief wordt nog even gediscussieerd over het middendeel van het *Petit Quatuor* dat door het Mule kwartet is opgenomen. Rinus van Zelm is van mening, dat de altsaxofoon in het middendeel te laag intoneert. Mule geeft aan, dat van Zelms opmerking correct is en dat het te maken heeft met de stemming van het instrument van de altsaxofonist. Of het ooit tot een ontmoeting tussen Mule en van Zelm is gekomen, is niet bekend.

Al in het voorjaar van 1950 lopen de onderhandelingen met het Maastrichts Stedelijk Orkest om in september te komen soleren. Op het programma van de concerten in Maastricht en Heerlen staan de contrasterende Rapsodieën van Coates en Debussy[147]. Rinus van Zelm krijgt per concert 150 gulden betaald, inclusief reis- en verblijfskosten.
De Limburgse pers besteedt nogal wat aandacht aan dit concert, dat onder leiding staat van André Rieu Sr., en spreekt zeer lovend over de prestatie van Rinus van Zelm:

"De alt-saxophoon van Rinus van Zelm heeft niets blikkerigs; zij glanst dof als oud-goud en de klanken die er met flair en vingervlugheid aan ontlokt worden zijn als zilver zo helder. De meesterlijke bespeling van dit populaire instrument was goed gekozen voor dit eerste volksconcert."

Een behoorlijk druk bestaan dus. Toch wil ik als contrast een fragment opnemen uit een brief van Sigurd Rascher aan Rinus van Zelm van 28 ferbuari 1948:

"Together with my pianist we travelled by car, sometimes driving as much as over 1000 kilometers in one day. Then, of course, no concert the same evening. But we did drive some 600 kilometres and played a concert the same evening. America is so big, you hardly can imagine it. In five weeks I played almost 30 concerts, partly with Symphony Orchestra, partley with piano. It was very interesting indeed, sometimes the audiences numbered 3, 4, and 5 thousand people!"

---

[147] In eerste instantie stond het Concertino van Ibert op het programma. Omdat de orkestpartijen van Debussy via de Omroep te krijgen waren, was het programmeren van Debussy goedkoper.

MAASTRICHTS STEDELIJK ORKEST

*

ZATERDAG 30 SEPTEMBER 1950
des avonds 8 uur

EERSTE VOLKSCONCERT

onder leiding van ANDRÉ RIEU

Solist: RINUS VAN ZELM, Saxophoon

PROGRAMMA:

1.	JOSEPH HAYDN	Symphonie Nr. 101 „De Klok" a. Adagio; b. Andante; c. Menuetto; d. Finale - vivace
2.	CLAUDE DEBUSSY	Rhapsodie voor saxophoon en orkest
3.	CLAUDE DEBUSSY	Marche Ecossaise
		PAUZE
4.	ERIC COATES	London-Suite a. Covent Garden; b. Westminster; c. Knightsbridge
5.	ERIC COATES	Saxo-Rhapsodie a. Moderato; b. Allegro vivace; c. Moderato
6	CAMILLE SAINT-SAENS	Suite Algérienne a. En vue d'Alger; b. Rêverie du soir; c. Marche Militaire Francaise

STAARGEBOUW MAASTRICHT — Entreeprijs 50 cent

Op 18 november 1950 soleert van Zelm dan weer voor de radio. Deze keer klinkt wederom de *Saxo-Rhapsodie* van Eric Coates. Nu met het Omroeporkest onder leiding van Henk Spruit.

Het jaar 1951 begint met een jeugdconcert in het kader van "Jeugd en Muziek" in Roermond. Van Zelm speelt zowel klarinet als saxofoon. Daarna gaat het richting London. In het weekend van 28 januari speelt hij daar als solist het *Concerto* van Phyllis Tate en de eerste Britse uitvoering van de *Ballade* van Frank Martin. De Musical Times van april 1951 bericht naar aanleiding van die uitvoering, dat het werk was *magnificently played by Dutch artist Rinus van Zelm.* De uitvoering van de *Ballade* van Martin in hetzelfde weekend levert ook veel positief commentaar. Hetzelfde nummer van de Musical Times meldt, dat *he played his instrument so as to exhibit all its graces and conceal its defects*. De uitvoering van de compositie van Martin leidt ook tot interesse in het werk door Walter Lear. Rinus van Zelm stuurt hem een kopie van de solopartij en Lear reageert in een schrijven van 9 februari 1951:

"It lookes rather difficult and will require a lot of hard work; especially as I am not too happy with the harmonics on my Selmer instruments and am thinking of changing back to Buescher which I used to play on years ago."

1951 was een druk jaar voor van Zelm. Naast de optredens in Engeland speelt hij in dat jaar in Nederland de *Rhapsody* van Coates, de *Ballade* van Martin (o.l.v. Jean Fournet) en onder leiding van Henk Spruit het *Concertino* van Ibert.
Al deze successen brengen van Zelm ertoe, een pr-folder te ontwerpen.

Hierin geeft hij aan, dat zijn repertoire naast de genoemde werken ook concerten van Tomasi, Vellones, von Borck, Bonneau, Glazounow, Bozza, Larsson en René Challan[148] omvat alsook de Ballades van Tomasi en Marcel Poot. Daarnaast worden composities voor saxofoon en piano genoemd (waar onder de *Sonatine* van Julius Hyman en een aantal Franse werken van Bozza, Dautremer, Bonneau, Corniot, Planel en Vellones) en blijkt dat hij naast bewerkingen van Rascher en Mule ook eigen transcripties speelt.

148 Veel werken zijn alleen voor de radio gespeeld en niet altijd vermeld. Het is lang niet zeker, dat van Zelm de genoemde concerten ook daadwerkelijk heeft gespeeld.

Naast de saxofoon blijft Rinus van Zelm ook trouw aan de klarinet. Zo speelt hij in 1944 de *Sonate in Es* van Brahms op de radio, maakt hij opnames van de *Sonates* van Saint-Saëns en Honneger en speelt hij in 1951 de eerste Nederlandse uitvoering van een kwartet voor klarinet, viool, altviool en cello van de Engelse componist Alan Rawsthorne. Op de foto die zijn folder siert, staat van Zelm afgebeeld met een Conn 6M altsaxofoon en noemt hij zichzelf *"one of the leading performers of contemporary music, equally on the alto saxophone and the clarinette, of today."*

Helaas wordt deze veelbelovende carrière met nieuwe concerten in Engeland, eerste contacten naar Duitsland en veelbelovende uitvoeringen in Nederland begin 1952 abrupt afgebroken door een hersentumor, die geopereerd moet worden. Het bespelen van een blaasinstrument blijkt daarna niet meer mogelijk. Na een tijdje een administratief baantje te hebben gehad, legt Rinus van Zelm zich toe op de contrabas en zal daar meerdere jaren in de omroeporkesten op spelen. Zijn ziekte leidt tot een grote hoeveelheid blijken van medeleven uit binnen- en buitenland, waarmee nogmaals duidelijk wordt hoe groot de kennissenkring is en hoe gastvrij de familie altijd is geweest.

Toch verdwijnt de saxofoon niet helemaal uit zijn leven. Hij blijft geïnteresseerd in de ontwikkeling van het instrument. In 1962 presenteert hij een programma voor de radio over alle aspecten van de saxofoon. Hij weet Sigurd Rascher zover te krijgen, dat deze één overblaasoefening opneemt. Alhoewel Rascher in een begeleidend schrijven aangeeft, dat *It is understood that there will not be any copy made of this tape! Please have this tape – after you use it for your radio-lecture, either in your possession or destroy it!*

Opvallend is, dat van Zelm's saxofoonspel niet leidt tot nieuwe Nederlandse of Britse composities voor saxofoon. Was de periode dan toch nog te kort om Nederlandse componisten te interesseren voor de saxofoon? Een werkje dat wellicht wel voor Rinus van Zelm geschreven is, is *Caprice Bleue.* Een werkje van Rob van Eclema (1898-1972) voor altsaxofoon en piano, dat in het repertoireboek vermeld staat.

Rob van Eclema is de artiestennaam van Lut, mr. Eduard C. M. Deurvorst. In de dertiger en veertiger jaren schreef en arrangeerde hij voor o.a. de Ramblers. Een aantal partituren zijn in het bezit van Muziekbibliotheek van de Omroep. Deurvorst bleef ongehuwd en schreef voornamelijk lichte muziek.

De interesse in de saxofoon blijft bestaan, echter krijgt hij pas na zijn pensionering hier meer tijd voor. Een kleine collectie opnames op cassette omvat saxofoonmuziek door Ed Bogaard en Detlev Bensmann, het Aurelia Saxofoonkwartet en het Quatuor de Pierre Bourque. Naast zijn muzikale bezigheden vindt van Zelm ook nog tijd om zich via de vakbond in te zetten voor zijn collega's. Al in 1946 maakt hij deel uit van het hoofdbestuur van de Nederlandse Toonkunstenaars Bond. Rinus van Zelm overlijdt in 1996.

Begin jaren vijftig geeft hij alle bladmuziek aan en collega. Bij "Beeld en geluid" in Hilversum is wel nog een klein aantal opnames te beluisteren waaronder de uitvoering van het *Concertino* van Ibert uit eind 1951. We horen een vakkundig saxofonist met een Sigurd Rascher-achtig geluid, die mooie lijnen kan spelen. Rinus van Zelm speelt geen van de flageoletten, de hoogste toon is de ges'''. De laatste hoge fis wordt een octaaf lager gespeeld[149]. In het laatste deel kiest van Zelm in de Cadens voor het alternatief, dat in de bij Leduc gepubliceerde versie is opgetekend. Rinus van Zelm speelt:

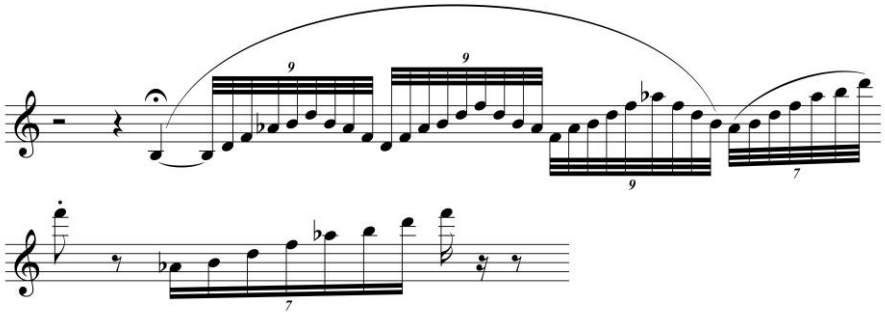

Veel dank ben ik verschuldigd aan mevrouw Ria van Zelm-Arp, schoondochter van Rinus van Zelm.

[149] De uitvoering van de Rhapsody van Coates is nog niet gedigitaliseerd. Of hij hierin de laatste flageolet A speelt is dus onbekend. Wel heeft van Zelm gewerkt aan de beheersing van dit saxofoonregister en dit in de Ballade van Frank Martin ook ingezet. De afsluitende flageolet A in Coates zal hij zeker gespeeld hebben.

Rinus van Zelm[150]

150 Dit fraaie schilderij van Rinus van Zelm mocht ik fotograferen in de woning van diens schoondochter mevr. R. van Zelm-Arp (augustus 2016)

HOOFDSTUK 7: de jaren zestig

Rascher, Rascher en nog eens Rascher! En waar is de Nederlandse saxofonist?

De jaren zestig worden gedomineerd door Sigurd Rascher. Toch beginnen we met het noemen van een aantal radio-optredens van Marcel Perrin. Op 16 december 1960 speelt deze Algerijns-Franse saxofonist met het Radio Kamerorkest onder leiding van Maurits van den Berg de *Ballade* van Frank Martin. Perrin speelde in november 1959 al met het Omroeporkest. Hij vertolkt dan het *Saxofoonconcert* van Henri Tomasi. In 1963 keert Perrin dan nog een keer terug om, alweer voor de radio, met het Amsterdams kamerorkest en Harrie Sevenstern op trompet het *Concert* van Rivier te spelen.
Al in 1958 bestaat, getuige een briefwisseling met Frank Van Amelsvoort en een artikeltje in de krant De Waarheid een Amsterdams Saxofoonkwartet.

VRIJDAG:
Hilversum II — 14.00 uur:
De componist **Gerard Boedijn** is van Hoorn. Hij kent dus het wijde land in „de kop van Holland". En natuurlijk ook het liedje „In een groen knollenland". Daarover schreef hij een Badinage, een luchtige scherts dus, voor het Amsterdams Saxafoonkwartet.
WIM GAFFEL

De correspondentie betreft de medewerking van het ensemble tijdens concerten op 25 maart en 29 maart 1958 respectievelijk in Den Bosch en Den Haag. De krant De Tijd roemt op 27 maart 1958 in een recensie over een concert door het Babants Kamerkoor de medewerking van het

kwartet in *Psalm 137 Super Flumina Babylonis* van Camille Saint Saëns: *"een woord van lof ten slotte voor het Amsterdams Saxofoonkwartet dat aan de vertolking van de psalm van Saint Saëns een waardevolle bijdrage heeft geleverd."*

Vanaf de zestiger jaren zal dit ensemble, dat uit leden van de Amsterdamse Politiekapel bestaat, een aantal keren op de radio te horen zijn en in 1961 zijn ze zelfs op televisie te zien!

Naar aanleiding van dit televisie-optreden schrijft een recensent:

land enig in zijn soort en waarschijnlijk internationaal tevens in zoverre, dat het uit dilettanten is samengesteld, die hun beroep gemeen hebben, n.l. politie-functionaris in het Amsterdamse korps. Hun repertoire werd aangekondigd als karakterwerk, maar naar onze smaak waren het salonstukjes: prettig in het gehoor liggend en zuivere harmonische muziek brengend. Het was een prettig slot aan een uitzonderlijk evenwichtige avond van goed tot voortreffelijk niveau.

("enig in zijn soort" is dus niet juist, aangezien ook het Limburgs saxofoonkwartet in diezelfde tijd actief is!). Voor dit kwartet componeert Gerard Boedijn in 1960 zijn *Badinage in een Knollenland* opus 163. "Naar een oud liedje" schrijft Boedijn als subtitel, waarmee hij doelt op het traditionele Nederlandse volkslied "In een groen, groen Knollenland". Het is nog steeds een fris aandoend, goed geconstrueerd stuk muziek. Het Amsterdam Saxofoonkwartet speelt dit werk in 1960 en in 1962 op de radio.

Verder bestaat het repertoire uit werk van onder meer Isaac Albeniz, Bolzoni, Debussy, Jean Francaix, Mozart, Gabriël Pièrné en ene Geelen.[151] Het Amsterdams saxofoonkwartet horen we dan in 1964 en 1965 nog een enkele keer op de radio. In 1965 wordt het repertoire "moderne muziek" genoemd, zonder verdere uitwerking.

In 1962 bezoekt Sigurd Rascher ons land weer voor een aantal concerten. Ditmaal begeleid door zijn 17 jarige dochter Carina. Samen met haar geeft hij op 30 oktober de eerste uitvoering van het *Concerto Grosso voor sopraan- en altsaxofoon en orkest* van William Latham. De begeleiding is dan in handen van het Radio Kamerorkest. Rascher was al vele malen eerder in ons land, maar de zestiger jaren spannen de kroon.[152] Een rijtje:

1960: april. Rascher is solist bij het Omroeporkest. Ibert en Debussy staan op het programma. In dat jaar geeft Rascher ook een aantal schoolconcerten, waarin hij onder meer Bozza, Gershwin, Lantier, Eisenmann en Tcherepnin speelt.

1961: concerten met het Concertgebouworkest, het Gelders Orkest en de Groninger Orkest Vereniging worden al in 1960 aangekondigd. Deze concerten zullen niet doorgaan, want in 1961 komt Rascher niet naar Nederland.

---

[151] Genoemd in een artikel in de krant De Waarheid van 19 november 1960. Of dit de Petite Suite voor saxofoonkwartet van Mathieu Geelen is? De website van deze componist noemt 1961 als compositiejaar, maar onbekend is waar het materiaal zich bevindt. Vergelijken we het compositiejaar met de data van optreden van het kwartet, zou dit goed mogelijk kunnen zijn. Het zoe wel betekenen, dat de Suite al een jaar eerder werd gecomponeerd.

[152] Zie voor Sigurd Rascher in Nederland het boek van Andreas van Zoelen over de Nederlandse saxofoongeschiedenis.

1962: tour door Nederland met dochter Carina met zowel solistisch als duo-werken. Te horen is muziek van Eisenmann, Welander, van Delden, Quantz, Vivaldi, Lamb, Hindemith, Cowell en Wirth. Daarnaast een optreden met het Nederlands Philharmonisch Orkest met Debussy en Ibert op het repertoire. Ook in 1962 soleert Rascher met het Amsterdams Kamerorkest in het Concert van Erik Larsson. Dit concert wordt zelfs op de televisie uitgezonden!

1963: uitzending op de radio van het *Dubbelconcert* van William Latham door vader en dochter Rascher

1964: Debussy en Ibert met het Residentieorkest onder leiding van Roelof Krol

1965: Ballade van Martin en Rhapsody van Debussy met het Brabants Orkest

1967: in februari speelt Carina Rascher vier (jeugd)concerten met het Nederlands Fhilharmonisch Orkest. Welke werken zij speelt wordt niet vermeld.

In 1967 geeft dan ook Eugene Rousseau een recital in Amsterdam. Samen met Marion Hall speelt hij werk van Platti, Creston, Heiden, van Delden en Tcherepnin. De recensent looft de vaardigheden en het spel van Rousseau, maar geeft aan, dat “het fraaie spel onvoldoende compensatie voor het gemis aan werkelijk belangrijke muziek vormde’”

1967: In november zijn vader en dochter Rascher weer samen in het land. In Maastricht speelt het duo het *Concertino piccolo* van Erland von Koch en speelt Sigurd Ibert en Debussy. In december van het zelfde jaar wordt dit concert ook op de radio uitgezonden.

Rascher, steeds op zoek naar repertoire, neemt tijdens zijn verblijf in Nederland weer contact op met Lex van Delden, wiens *Sonatine* hij veelvuldig heeft uitgevoerd. Op Rascher’s verzoek bewerkt van Delden in 1967 zijn *Concerto voor twee hobo’s en orkest* voor twee sopraansaxofoons en orkest. Deze bewerking zal Rascher nooit uitvoeren.

Waar zijn dan de Nederlandse saxofonisten? Na het abrupte stilvallen van de carrières van Rinus van Zelm en Jules de Vries en het einde van de loopbaan van Anton Engel, Meijer Wery en Kees Wisse is het rustig aan het Nederlandse saxofoonfront. Er is geen saxofonist van betekenis, die het instrument propageert en zorg draagt voor nieuwe werken. Adriaan Bosch mag dan een eminent docent en voortreffelijk speler zijn,

hij profileert zich niet als solist, noch als lid van een saxofoonkwartet, dat naam maakt. Incidenteel wordt Hub Pelzer, lid van de Koninklijke Militaire kapel genoemd. Hij soleert een aantal keren in het *Concert* van Badings, geeft in 1964 een radio-recital in Limburg met muziek van Rameau, Tcherepnin (*Sonatine sportive*) en Decruck (*Sonate en ut*) en speelt in april 1968 in Emmeloord de wereldpremière van het *Concerto pour saxophone et orchestre d'harmonie* van Ida Gotkowski. In hetzelfde jaar speelt hij de *Rhapsodie* van Debussy met de Orkestvereninging Euterpe in Den Haag. In die jaren is hij ook docent aan de Schiedamse Muziekschool. Later zal hij met de KMK nog een opname maken van *Persuasion* van Sammy Nestico.

Niet alleen Rascher speelt Debussy's *Rapsodie* in Limburg. Ook een solist uit eigen gelederen, Bernard Stalmeier (hoboist) geeft in 1963 een uitvoering van dit werk. De recensent looft het *"klankschoon en bedreven spel"* van deze solist. In maart 1964 staat dit werk op het programma tijdens een gastconcert in Middelburg. In 1971 zal Stalmeier dan ook de *Rhapsody* van Eric Coates met het Limburgs Symfonieorkest spelen.

Niet, dat er niets gebeurt! Het repertoire van de symfonie-orkesten bevat een aantal composities van eigentijdse Nederlandse- en buitenlandse componisten (waar onder H.J. Hespos, H.W. Henze en Luigi Nono) waarin de saxofoon een rol speelt. Ook ontstaan er een paar composities van Nederlandse bodem, waaronder:

- *From here to eternity* voor saxofoonsolo uit 1966 van Dick Borstlap[153]

- *Bestiaire (1966)* voor altsaxofoon en cello en *Quintette* voor altsaxofoon en strijkkwartet van Alphonse Stallaert

De in Helmond geboren Nederlander Alphons Stallaert (1920, Helmond-1995, Fréjus) woonde en werkte een groot deel van zijn leven in Frankrijk. Beide composities zijn geschreven op verzoek van de Franse saxofonist George Gourdet en aan hem opgedragen. Het Quintette, veelvuldig door Gourdet gespeeld, ging echter in première met saxofonist Guy Lacour in 1961. Bestiaire kent haar eerste uitvoering op 14 december 1966 door Georges Gourdet en Sylvette Milliot. Beide werken worden ook nu nog regelmatig uitgevoerd en met name het Quintette is ook een aantal keren op CD opgenomen.

- *Movement* (1961) van Rudi Martinus van Dijk (1932-2003) voor altsaxofoon en piano

Dit 6 minuten durende werkje is geschreven voor de Canadese saxofonist Paul Brodie in de jaren, dat van Dijk werkzaam is bij de Canadese radio[154]. Of Brodie het stuk ook speelt is niet bekend. Bronnen geven aan, dat de eerste uitvoering plaats vond in Boston in de zeventiger jaren met Lawrence Scripp op saxofoon. In Nederland wordt dit werk onder de titel Sonata movement pas in de negentiger jaren bekend door de uitgave van Musica Mundana en de CD opname door Peter Stam[155].

- Robert Pippel (1941) – *Mascerata* opus 123

Een negendelige Suite voor altsaxofoon en fagot. Eerste uitvoering op 29 maart 1966 door Leo van Oostrom en Henk de Wit.

---

[153] Première in 1969 door Ed Boogaard.
[154] www.rudimartinusvandijk.com
[155] De tekst op de CD geeft aan, dat het werkje is geschreven voor ene Phoebe Laird; een dubbele opdracht dus.

- Henk Hoekema (1938-2016) – *Concert* voor altsaxofoon en harmonie of fanfare

Deze Friese musicus, hoboist, schreef in 1964 dit driedelige werk voor zijn vriend Jaap van der Veer en de fanfare Nij Libben in Koudum. Traditioneel in vorm en toontaal is het prettige speelmuziek. Het is na het Concert van Henk Badings het tweede grotere werk voor saxofoon en blaasorkest in Nederland en ook goed speelbaar voor de gevorderde amateursaxofonist.
De drie delen zijn: I. Andante-Allegro, II. Andante, III, Rondo-Allegro assai[156]

- Diderik Wagenaar (1946), *Kaleidofonen I* voor altsaxofoon en piano

Beschrijving door de componist: "In dit vierdelige stuk bestaan de eerste drie delen uit aaneenschakelingen van verschillende muzikale texturen, waaronder enkele citaten en stijlcitaten. Het laatste deel is een studie in unisono." Er bestaat een opname op LP door saxofonist Gilius van Bergeijk. Het werk stamt uit 1969.

- Mathieu Everaarts ((1915-1978), *Solo* voor Sax-Alt en Blaasorkest

Een eenvoudig werkje in een soort rumba-stijl voor saxofoon en blaasorkest. Geschikt voor amateursaxofonisten en in de zestiger jaren een aantal keren in Limburg gespeeld. Er bestaat een opname op CD door het Harmonie Orkest der Oranje Nassau Mijnen uit Heerlen onder leiding van Marcel Arbeel. De opname, gemaakt in 1966, vermeldt niet wie de solo uitvoert.

- *Summer Music* voor altsaxofoon, viool en cello van Rob du Bois

Gecomponeerd in 1967 en begin zeventiger jaren opgenomen door Leo Borgart – saxofoon[157]*, Will Eisma – viool en Max Werner – cello. Het werk heeft als ondertitel "Dedicated to Kazuo Fukushima for a remembrance of Vaclavské Němeški".*

- *Saxofoonkwartet* (1969) van Ludwig Otten (1924-2016)

Een vierdelige compositie geschreven in opdracht van de Johan Wagenaar Stichting en opgedragen aan het Limburgs saxofoonkwartet. De componist geeft aan, dat de delen 2 en 4 samen ook uitgevoerd kunnen worden onder de titel Lento en Allegro voor saxofoonkwartet. Het Limburgs Saxofoonkwartet heeft het werk nooit voor publiek gespeeld, ook niet in de verkorte versie.

- *Moto Perpetuo* (1968) voor saxofoonkwartet van Jaap Geraets (1924-2003)

Geschreven voor het Limburgs saxofoonkwartet en door dit ensemble ook regelmatig uitgevoerd.

- *Canzona* (1969) voor saxofoonkwartet van Robert Heppener (1925-2009)

Geschreven in opdracht van de Johan Wagenaar Stichting en opgedragen aan het Limburgs saxofoonkwartet. Door dit kwartet niet gespeeld.

- *Petite Suite* (1961) voor saxofoonkwartet van Mathieu Geelen.[158]

- *Minne-Vierluik* (1963) van Matthieu Geelen voor mannenkoor met begeleiding van een ensemble bestaande uit hobo, klarinet, tenorsaxofoon, hoorn en kleine trom.

Een interessante compositie. Technisch niet gecompliceerd, maar goed voor het instrument geschreven en een interessantte bijdrage aan het repertoire van de kamermuziek.

- *Zes Ambachtsliederen* (1964), Mathieu Geelen voor tenor, bariton, fluit, klarinet, cor (in F), bar-sax (in es) en kleine trom.[159]

---

[156] Leverbaar via: https://www.fryskmuzykargyf.nl. Ook is de Sonatine voor hobo en piano uit 1965 van deze componist interessant voor sopraansaxofoon

[157] Saxofonist/klarinettist Leo Borgart zal in de zeventiger en tachtiger jaren deel uit maken van het AVRO Diligence Orkest o.l.v. Pierre Biersma. Met dit orkestje zal hij verschillende saxofoonsolo's spelen waaronder *Elfendans* van Guus jannsen, *Etoile du Nord* van Jack Bulterman en de *Valse Elegante* van Cor Meylink.

[158] Genoemd op de website van Mathieu Geelen. Verder geen informatie.

[159] In 1982 zal Mathieu Geelen dan nog een werk voor altsaxofoon, electronisch orgel, marimba, 3 suspended cymbals en 5 tom toms met titel *Invention* componeren.

Mathieu Geelen (1933-1990)

Apart vermelden wil ik hier ook een uit 1964 stammend werk van Jan van Dijk voor altsaxofoon, trombone en strijkers, het *Duetto Accompagnato*. Een compositie in speciale bezetting en door toenmalig Donemus uitgegeven, echter heeft het na een eerste uitvoering in Gouda door gevorderde leerlingen van de muziekschool aldaar de concertpodia niet bereikt. Ook in dat jaar componeert van Dijk een *Concertino* opus 384. De bezetting is viool-solo, fluit, klarinet en altsaxofoon. Van Dijk kwamen we al in de dertiger jaren tegen met zijn compositie *Parknymfen* uit 1939. Zijn opus 3 uit 1935 is een *Mars in D* voor klarinet, alt- en tenorsaxofoon, trompet, trombone, accordeon, piano en violen. Van Dijk zal na de zestiger jaren nog heel veel werk voor saxofoon componeren en hij zal de saxofoon ook regelmatig in zijn orkestwerken inzetten.
Veel is het dus niet en we moeten helaas vaststellen, dat de zestiger jaren een magere periode is voor de klassieke saxofoon in Nederland. Gelukkig komt hier aan het eind van het decennium verandering, want in 1969 ziet dan het Nederlands Saxofoonkwartet het licht. Ed Boogaard, Leo van Oostrom, Adri van Velsen en (dan nog) Jaques Landa zullen de spil zijn naar en nieuwe bloeitijd voot de klassieke saxofoon in Nederland.

Het aan het Nederlands saxofoonkwartet opgedragen *Saxofoonkwartet* uit 1970 van Tristan Keuris kan dan ook als spil gezien worden en vormt tevens de afsluiting van de periode in dit boekje beschreven.

Graag verwijs ik voor de periode na 1969 naar het boek van Andreas van Zoelen.

HOOFDSTUK 8:

Nederlandse orkestwerken met saxofoon tot 1969

Net als in de rest van de wereld worden ook in Nederland nieuwe symfonische werken geschreven met de saxofoon als nieuwe klankkleur. Onderstaande lijst zal niet volledig zijn, want beslist zijn er ook nog composities die niet uitgegeven werden en (waarschijnlijk) ook niet tot uitvoering kwamen.[160] Waar mogelijk heb ik de première, een aantal andere uitvoeringen in Nederland, de saxofonist(en) en een karakteristiek van de saxofoonpartij benoemd.

Wie de saxofoonpartijen gespeeld heeft is niet altijd te achterhalen. Het Concertgebouworkest kon niet aangeven welke musici in de jaren twintig en dertig die partijen voor hun rekening namen. In de veertiger jaren zijn Karel Hüsken en Klaas Boon de saxofonisten. Klaas Boon stapt uiteindelijk over naar de altviool. Vanaf ongeveer 1946 tot 1960 vindt het KCO een uitstekende saxofonist in Joop Klemann, maar is ook Karel Hüsken actief. Pas vanaf 1964 komt Jaap Moelker in beeld.

In Utrecht zaten Ph. Klemann (tot zijn overlijden in 1939) en tot ver in de jaren vijftig Anton Engel, in Rotterdam nam Meijer Wery tot na de oorlog deze honneurs waar. In Den Haag bij het Residentie Orkest werd veelal een beroep gedaan op Adriaan Bosch, maar of hij ook al in de dertiger jaren meespeelde is onbekend. In Maastricht zit vanaf begin jaren vijftig Bernard Stalmeier, maar wie in daarvoor liggende periode saxofoon speelde is niet bekend. Evenmin zijn de saxofonisten van het Brabants Orkest in die jaren onbekend.

[160] In chronologische volgorde. Bron: Catalogus Donemus 1993

Vermeulen, Matthijs – Symphony III, Thrène et Péan (1921/1922)

2 saxofoons: sopraansaxofoon in Ut en altsaxofoon in Fa

Volwassen saxofoonpartijen, waar musici uit die tijd de handen aan vol hebben gehad. Zeker wanneer we bedenken, dat de C en F saxen geschreven partijen getransponeerd moesten worden. De partij van de altsaxofoon heeft een omvang van lage B tot hoge f'''.

Première: 24 mei 1939, Koninklijk Concertgebouworkest o.l.v. Eduard van Beinum

Pijper, Willem – Concerto voor piano (1926)

altsaxofoon

December 1927: Concertgebouworkest o.l.v. Pierre Monteux

November 1928: Utrechts Stedelijk Orkest o.l.v. Evert Cornelis

saxofonist is vermoedelijk J. Ph. Klemann.

November 1929: Haarlemsche Orkestvereniging o.l.v. Eduard van Beinum

December 1930: Residentieorkest Den Haag o.l.v. Peter van Anrooy.

Ook de Bolero van Ravel staat dan op het programma.

Februari 1932: Groningse Concertvereniging o.l.v. Kor Kuiler

Juni 1932: VARA Philharmonisch Orkest

Januari 1934: Concertgebouworkest o.l.v. Eduard van Beinum

December 1934: Arnhemse orkestvereniging o.l.v. Jaap Spaanderman,

saxofonist is G. Berghman.

Maart 1935: Maastrichts Stedelijk Orkest o.l.v. Henri Hermans

Opname KCO, van Beinum, 195?, saxofonist is Joop Klemann.

Pijper, Willem – Symphonie nr. 3 K.71 (1926)

opgedragen aan Pierre Monteux

tenorsaxofoon

Oktober 1926: première door het Concertgebouworkest o.l.v. Pierre Monteux
November 1926: zelfde uitvoerenden
Januari 1927: Residentie Orkest o.l.v. Peter van Anrooy
November 1927: Concertgebouworkest o.l.v. Pierre Monteux
Het was niet te achterhalen wie in de twintiger jaren in het Concertgebouworkest de saxofoon partijen voor zijn rekening nam. Een enkele keer wordt Jo Huy ingehuurd.

Bosmans, Henriëtte – Concertstuk voor fluit en orkest (1929)

sopraansaxofoon en altsaxofoon
Juni 1932: VARA Philharmonisch Orkest, de sopraansaxofoon partij wordt wellicht gespeeld door Jo Huy, die in die tijd voor de VARA werkte.

Ketting, Piet – Symphonie, nr. 1 (1929)

altsaxofoon
10 juni 1931: Utrechts Stedelijk Orkest o.l.v. Evert Cornelis, saxofonist is of Anton Engel of J.Ph. Klemann
1 juni 1932: KCO o.l.v. van Beinum (eerste uitvoering?!)
30 april 1932: Rotterdam's Philharmonisch Orkest o.l.v. Marinus Flipse saxofonist is waarschijnlijk Meyer Wery.

Frensel Wegener, Emmy – Rapsodie voor piano en orkest (1930)

2 saxofoons
geen uitvoering bekend

Jan Felderhof – Muziek voor 15 blazers en slagwerk (1930)

altsaxofoon
Mei 1933: leden van het Utrechts Kamerorkest o.l.v. C. Hartveld

Jan Felderhof – Een serenade in St. Jansnacht (1931/32) – "comisch muziekspel in één bedrijf"

altsaxofoon
September 1941: Radio Hilversum 1 – o.l.v. de componist

Monnikendam, Marius – Arbeid, symphonische beweging (1931)

alt- en tenorsaxofoon
opgedragen aan Willem Mengelberg
première 11 december 1932: Concertgebouworkest o.l.v. Willem Mengelberg
9 maart 1933: Kurhaus o.l.v. Schuricht. Tijdens dit concert wordt het stuk twee keer uitgevoerd "teneinde deze compositie beter in zich te kunnen opnemen". Deze dirigent voert het werk op 30 augustus 1935 nogmaals uit.
9 mei 1935: KCO o.l.v. Willem Mengelberg
3 oktober 1935: Maastrichts Stedelijk Orkest o.l.v. Henri Hermans
8 mei 1936: Wiesbaden, Duitsland
Daarnaast in 1937 uitvoeringen in Warschau, Washington en voor Radio Luxemburg.
Al met al een behoorlijk populair werk in de dertiger en begin veertiger jaren. Daarna verdwijnt deze compositie van het repertoire.

Verhaar, Ary – Ichnaton's Zonnehymne voor soli, gemengd koor en orkest (1933)

Alt-, tenor- en baritonsaxofoon
Winnende compositie van een wedstrijd uitgeschreven door het Amsterdamsche Studentenmuziekgezelschap Jan Pietersz. Sweelinck. Het werk moest speelbaar zijn voor goede amateurs.
Première maart 1934: Laren door bovengenoemd ensemble onder leiding van Willem van Warmelo

Baaren, Kees van – Concertino voor piano en orkest (1934)

altsaxofoon

27 november 1934: Enschede

11 maart 1935: Arnhemsche Orkest Vereeniging o.l.v. Willem van Otterloo

De saxofoonpartij wordt gespeeld door G. Berghman.

5 januari 1935: Rotterdams Philharmonisch Orkest

saxofonist is Meyer Wery

Mengelberg, Karel – Signalen, symphonische schets (1935)

altsaxofoon

3 februari 1938: Concertgebouw orkest onder leiding van Eduard van Beinum

29 april 1938: Residentie Orkest o.l.v. de componist

maart 1939: Concertgebouw orkest o.l.v. Karel Mengelberg

Roos, Robert, de – Lyrische Suite voor koor en orkest (1938)

altsaxofoon

De Roos won met dit werk in 1938 de Jan Pieterszoon Sweelinck-prijs.

première 20 maart 1939: door het Sweelinck Koor en orkest o.l.v. Willem van Warmelo.

"De orkestbegeleiding bestaat voornamelijk uit fluit, saxophoon en klarinet, terwijl vaan bas-blaasintrumenten is afgezien." (De Tijd: 10-03-1939)

3 en 6 maart 1940: uitgevoerd in Batavia o.l.v. mevr. Barbas-van Koetsveld

22 maart 1941: uitvoering door het Rotterdams Philharmonisch Orkest en koor o.l.v. Eduard Flipse – saxofonist Meyer Wery (?)

mei 1967: Symfonieorkest Jeugd en Muziek, Gouda o.l.v. Jan van Dijk

Pijper, Willem – Merlijn, symphonisch drama (1939)

Sopraan-, alt en tenorsaxofoon (één speler) - onvoltooid

Escher, Rudolf – Sinfonia, in memoriam Maurice Ravel (Largo) (1940)

3 saxofoons: sopranino in F, altsaxofoon en baritonsaxofoon (één speler)

Het eerste deel, Largo, van deze Sinfonia. Het tweede deel is nooit voltooid. Meerdere uitvoeringen zijn op internet te beluisteren.

Flothuis, Marius – Concertino, opus 8 (1940)

altsaxofoon

1940: Amsterdamse Studentenmuziek-vereniging J.P. Sweelinck o.l.v. Bertus van Lier

In de veertiger en vijftiger jaren speelt ook violist Karel Hüsken saxofoonpartijen in het KCO [161]

[161] Uit: Louis Metz – Het orkest onder de loep, 3e druk, 1955

Vermeulen, Mattijs – Symphony IV, Les victoires (1941)

sopraninosaxofoon in Fa, sopraansaxofoon in Ut

Er zijn maar weinig componisten, die vanaf het begin écht volwaardige partijen voor de saxofoon schrijven. Er is geen sprake van vele maten rust en dan een motiefje en weer rust. Integendeel.

Première 30 september 1949: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Eduard Flipse

7 januari 1950: radio uitzending. Geen uitvoerenden genoemd.

Mei 1951: wederom het Rotterdamss Philharmonisch

Escher, Rudolf – Musique pour l'esprit en deuil (1943)

Sopraan- en altsaxofoon (één speler)

Première: 19 januari 1947: Koninklijk Concertgebouw Orkest o.l.v. Eduard van Beinum

Vermeulen, Mattijs – Symphony V, Les lendemains chantants (1945)

sopranino saxofoon in Fa, sopraansaxofoon in Ut, tenorsaxofoon in Ut

De sopranino saxofoon zet later in dan de twee andere saxofoons. Gedeeltelijk gaat deze partij unisono met de sopraansaxofoon. Met name de tenorsaxofoon heeft in deze symfonie veel werk en de partij gaat regelmatig tot de hoge f’’’. Het tweede deel opent met een van de mooiste en meest idiomatische tenorsaxofoonsolo uit de gehele orkestliteratuur!

Première 12 oktober 1949: Concertgebouworkest o.l.v. Eduard van Beinum

Escher, Rudolf – Passacaglia (1945/46)

Sopraan- en altsaxofoon

Premièr: 5 oktober 1947: – KCO o.l.v. Eduard van Beinum

Oscar van Hemel – Divertimento op. 859 (1946/1998)

2 altsaxofoons

Voor amateurkoor en orkest - In 1998 bewerkt door Jan van Dijk

Mengelberg, Karel – Requiem (1946)

altsaxofoon

Een compositie van slechts 3 minuten.

Première 30 mei 1946: door het Radio Philharmonisch Orkest o.l.v. Albert van Raalte.

saxofonist vermoedelijk Rinus van Zelm

Andriessen, Jurriaan – Symphoniëtta Concertante voor 4 trompetten en orkest (1947)

altsaxofoon

Een tweedelige compositie (Molto Lento – Allegro) van ongeveer 11 minuten. De saxofoon opent in unisono met de fluit het eerste deel.

Première 1 oktober 1949: Concertgebouworkest o.l.v. Hein Jordans. Solisten: M. Komst, W. Groot, F. Grin en J. Sloghem – herhaling op 17 december 1949 in Rotterdam - zelfde uitvoerders in januari 1950

februari 1954: Concertgebouw orkest o.l.v. Ferenc Friscay, saxofonist: waarschijnlijk Joop Klemann

30 september 1965: Rotterdams Philharmonisch Orkest, saxofonist onbekend

november 1965: Kunstmaandorkest Amsterdam o.l.v. Anton Kersjes. Solisten: Peter van Loo, Ad Klink, Dick Donker en Klaas Vos. Saxofonist onbekend

januari 1966: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Edo de Waart. Solisten: Cees Valten, Frans Vreugdenhil, Thom van de Kruk en Robert Becht saxofonist onbekend

N.B. Interessante saxofoonpartij.

Escher, Rudolf – Passacaglia opus 10 (1946)

Sopraan- en altsaxofoon

“In memoriam Willem Pijper” – ca. 13 minuten – Andante

Met uitgebreide solos voor beide saxofoons

Première 5 oktober 1947: Concertgebouworkest o.l.v. Eduard van Beinum

Saxofonisten: Joop Klemann en onbekend

Marinus, Hector – Concerto voor viool en orkest (1947)

Baritonsaxofoon

Première september 1952: Radio Philharmonisch Orkest o.l.v. Paul van Kempen.

Solist: Jo Juda

Saxofonist: Rinus van Zelm(?)

Andriessen, Jurriaan – Concerto voor piano en orkest (1948)

altsaxofoon

25 mei 1948: radiouitvoering door het Radio Philharmonisch Orkest o.l.v. Willem van Otterloo met Lia Palla op piano. Vermoedelijk speelt Rinus van Zelm de saxofoonpartij.

27 oktober 1948: Residentie orkest o.l.v. Jan Out

Flothuis, Marius – To an old love voor mezzo sopraan en orkest op. 32 (1948) – opgedragen aan Kathleen Ferrier

altsaxofoon

première in 1986: KCO o.l.v. Bernhard Haitink, Jard van Nes

Flothuis, Marius – The seal woman (uit: Four Trifles op. 33) voor hoge stem en klein orkest (1948/1950)

Altsaxofoon

De versie met piano van deze “Four Trifles” kent verschillende uitvoeringen. Van de orkestversie van “The seal Woman” heb ik geen uitvoering kunnen vinden.

Dresden, Sem – Drie Stukken voor schoolorkest nr. 2 en nr. 3 (1949)

sopraansaxofoon

in nr. 2 staan saxofoon en klarinet partij in één balk genoteerd

in nr. 3 saxofoon en klarinet partij staan in aparte balken genoteerd en zijn beide obligaat

Dresden, Sem – Concert voor fluit en orkest (1949)

altsaxofoon

Première 16 december 1951: Hubert Bahrwasser, fluit en het Concertgebouworkest onder leiding van Eduard van Beinum.

Saxofonist: Joop Klemann

Escher, Rudolf – Aria van de kleine zeemeermin (1949)

voor sopraan en orkest

alt en tenorsaxofoon (één speler)

Frid, Geza – Variaties op een Nederlands volkslied, opus 29b (1950)

altsaxofoon

Oorspronkelijk in 1949 als compositie voor harmonieorkest geschreven en door de componist in 1950 bewerkt voor koor en orkest. Zowel de versie voor harmonieorkest als het opus 29b wonnen een nationale compositieprijs.

première 1951 KCO: Saxofonist is dan Joop Klemann.

Dresden, Sem – Dansflitsen (1951)

Altsaxofoon

Deze compositie werd geschreven in opdracht van de Johan Wagenaarstichting. Ook verkreeg Dresden in 1953 voor dit werk de Prof. Dr. G. van der Leeuw-prijs en wordt door Philips een grammofoonplaatopname gemaakt. De opname wordt ingespeeld door het Residentie Orkest en dirigent Willem van Otterloo aan wie deze compositie ook is opgedragen. De Dansflitsen zijn in de vijftiger jaren zeker een succesvolle compositie te noemen. Het werk wordt dan ook verschillende keren uitgevoerd en Sonia Gaskell maakt er in 1953 een ballet-choreografie bij. Op internet zijn ook een aantal uitvoeringen te beluisteren.
Premièr: oktober 1951: Residentie Orkest o.l.v. Willem van Otterloo. Saxofonist is waarschijnlijk Adriaan Bosch.
Andere uitvoeringen:
februari 1952: Den Haag, georganiseerd door de Johan Wagenaarstichting.
24 oktober 1952: Maastrichts Stedelijk Orkest o.l.v. André Rieu. Saxofonist was vermoedelijk Bernard Stalmeier.
novermber 1953: Residentie Orkest o.l.v. Willem van Otterloo
17 januari 1954: Concertgebouw Orkest o.l.v. Rafael Kubelik. Saxofoon: Joop Klemann. Een recensie in “De Waarheid” benoemt de saxophoon in de orkestratie.
februari 1954: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Eduard Flipse. Saxofoon: Meijer Wery?
11 mei 1954: wederom het Residentie Orkest o.l.v. Willem van Otterloo
april 1955: Brussel, Symphonie Orkest van de BRT o.l.v. Daniël Sternefeld
seizoen 1954/1955: Gelders Orkest o.l.v. Jan Out

Escher, Rudolf – Hymne de Grand Meaulnes (1951)

Altsaxofoon
Geschreven in opdracht van de Johan Wagenaar Stichting
Première 6 februari 1952: Residentie Orkest, Den Haag o.l.v. Willem van Otterloo. Saxofonist is dan vermoedelijk Adriaan Bosch
7 januari 1959: Koninklijk Concertgebouworkest o.l.v. Bernard Haitink.
Saxofoon: Joop Klemann
Februari en maart 1960: zelfde uitvoerders
4 januari 1961: Groningse Orkest Vereniging o.l.v. Jan van Epenhuysen
16 oktober 1963: Noordelijk Filharmonisch Orkest o.l.v. Roelof Krol

Oscar van Hemel – Olof-Suite

Tenorsaxofoon
Premièr: 5 mei 1953: Brabants Orkest o.l.v. Hein Jordans

Escher, Rudolf – Symphony no. 1 (1953/54)

alt- en baritonsaxofoon (één speler).
De baritonsaxofoon heeft een lange, elegische solo aan het begin van het tweede deel.
première: 5 mei 1956: KCO o.l.v. Henry Arends
saxofonist Joop Kleman

Dijk, Jan van – Ordre (1954) voor orkest

altsaxofoon
opgedragen aan Eduard Flipse
samengesteld uit de muziek van een niet uitgevoerde opera
een artikel in De Tijd van 20 januari benoemt, dat er een saxofoon in de orkestratie is opgenomen
première 19 januari 1958: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Eduard Flipse

te kort te doen. Deze Suite, die met haar speciale naam „Ordre" enigszins een hommage brengt aan de oude Franse suite, poogt haar binding tot de gezelschapsdans te onderstrepen door korte gedachten van eenvoudige melodische faktuur, terwijl in klank de kleur van die van het amusementsorkest (saxofoon) enigszins wordt opgeroepen, gesteund door de uit dit klimaat bekende ritmische formules. Van zekere kortademigheid

De Tijd: 20 januari 1958

Dresden, Sem – Psalm 84 (1954)

Altsaxofoon

Première 17 juni 1954 – Koninklijk Concertgebouw Orkest o.l.v. Eduard van Beinum

Saxofonist: (waarschijnlijk) Joop Klemann

Juni 1956: volgt een uitvoering in Arnhem o.l.v. Hans Brandt Buys

Monnikendam, Marius – Variations symphoniques super "Merck toch hoe sterck" (1954)

altsaxofoon

première: juli 1955: Maastrichts Stedelijk Orkest o.l.v. André Rieu sr.

saxofoon: Bernard Stalmeier (?)

We stippen verder nog aan een zeer geslaagde variatie voor de saxophoon met even later een verrassende aanwending van de xylophoon. Het

Limburgs Dagblad 11 juli 1955

Flothuis, Marius – Concert-Ouverture, opus 56 (1955)

Altsaxofoon

Première 14 januari 1956: Limburgs Symfonieorkest o.l.v. André Rieu sr.

Saxofonist waarschijnlijk Bernard Stalmeier.

Andere uitvoering:

28 januari 1959: Concertgebouw Orkest o.l.v. Eugen Jochum. In die tijd speelde Joop Klemann de meeste saxofoonpartijen. De krant "De Waarheid" spreekt van *"laag uitgesneden saxofoonmelodieën"* als *'fraaie vondst"* in deze compositie

Oktober 1962: Rotterdams Philharmonisch Orkest speelt de Ouverture in London

21 maart 1963: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Frans Paul Decker

Het abonnementsconcert van gisteren werd geopend met de Amsterdamse première van de Concert-Ouverture op. 56 die Marius Flothuis in 1955 voor het Limburgs Symfonie Orkest heeft geschreven. Het stuk heeft een dankbare melodieuze thematiek, waarvan de saxofoon een prettig klinkende solo voor zijn rekening neemt, daarbij gesecondeerd door een instrumentatie die sfeer schept. Het slot heeft iets onafs, verwachtingvols, iets dat herinnert aan de opera-ouverture als bij het laatste akkoord het doek opengaat voor de eerste akte. Bij alle raffinement waarmee de

Algemeen Handelsblad n.a.v. de uitvoering van de Concert-Ouverture in Amsterdam in januari 1959

Kruyff, Ton de – Mouvements Symphoniques (1956)

Altsaxofoon

Première Utrecht, 11 september 1960: Brabants Orkest o.l.v. Hein Jordans bij gelegenheid van de afsluiting van de Gaudeamus Muziekweek 1960.

Fré Focke – Concertino voor piano en orkest (1957)

Altsaxofoon

De eerste inzet van de sax vraagt om een glissando van midden Ais naar lage B
Niet duidelijk is of dit werk ooit gespeeld is.

Ketting, Otto – Passacaglia voor kamerorkest (1957)

Altsaxofoon
Winnende compositie in een wedstrijd uitgeschreven door de Stichting Gaudeamus
Première Gaudeamus Muziekweek, september 1957: Omroepkamerorkest o.l.v. Roelof Krol. Saxofonist mogelijk Kees Wisse.
Andere uitvoeringen:
oktober 1957: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Eduard Flipse
oktober 1959: Radio Philharmonisch Orkest (saxofonist: Kees Wisse?)

Bijvanck, Henk – Lourdes-Symphonie (1957)

2 saxofoons
première 7 mei 1958: Noordhollands Philharmonisch Orkest o.l.v. Albert de Klerk

Escher, Rudolf – Symphony II (1958, rev. 1980)

sopraansaxofoon en altsaxofoon (één speler)
première 19 januari 1959: Groningen – Nederlands Studentenorkest o.l.v. Jan Brussen
7 maart 1966: Concertgebouworkest o.l.v. Bernard Haitink.
De saxofonist is dan waarschijnlijk Jaap Moelker.

Vermeulen, Mattijs – Symphony VI, Les minutes heureuses (1956-1958)

sopraansaxofoon in Ut en altsaxofoon in Es
Na een introductie, waarin het slagwerk een belangrijke rol speelt, zet de sopraansaxofoon in met een opmaat, waarna een negental maten solo volgen. Tempo is *ancora piu Andante*. Ook de altsaxofoon krijgt kort daarna een solorol van 12 maten. Deze solo wordt eerst alleen begeleidt door de strijkers,daarna aangevuld met de fagot. Tempo is 60 kwartnoten per minuut.
Ook in deze symphony krijgen de saxofoons volwassen partijen. Dat is ook wel eens anders: vergelijk het aandeel van de altsaxofoon in Ravel's orkestratie, waar de goede speler eerst een eeuwigheid moet wachten en zijn rietje in conditie moet zien te houden en dan na een minirolletje in dat ene deel alweer naar huis mag!

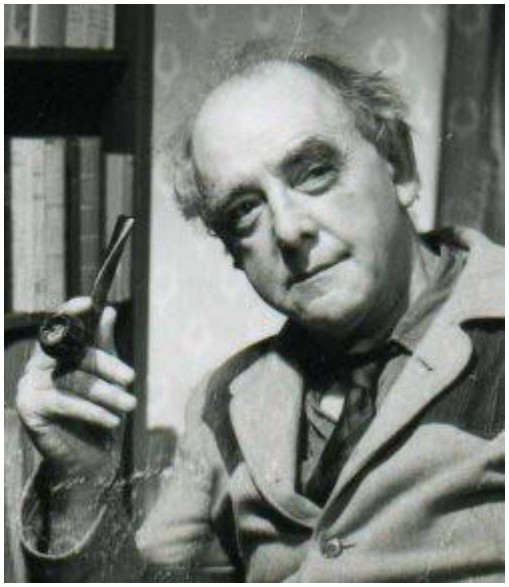

Première: 25 november 1959: Utrechts Symphonie Orkest o.l.v. Paul Hupperts. In december van hetzelfde jaar speelt dit orkest deze symphonie ook in het Concertgebouw in Amsterdam en in mei 1960 dirigeert Hupperts het Concertgebouworkest in deze symphonie.
juni 1960: uitvoering tijdens het Internationaal WMD Festival in Keulen in een programma met muziek van Bernd Zimmermann, G. Ligeti en Karl Hartmann door een van de Radio orkesten van Keulen.

Ketting, Otto – Symphony no. 1 (1959)

altsaxofoon

Première: September 1959: Brabants Orkest

februari 1961: Concertgebouw Orkest o.l.v. Hans Rosbaud

15 maart 1961: Rotterdams Philharmonisch Orkest

Bois, Rob du – Concert voor piano en orkest (1960/1968)

Opgedragen aan Anita Krochmalska

Altsaxofoon

Een uitvoering heb ik niet kunnen vinden.

Fré Focke – Ouverture (1960)

altsaxofoon

Dit werk duurt ongeveer 3 minuten. In de derde maat start de altsaxofoon met een solo van 3 maten tegen een ritmische begeleiding in fluiten en koper. Opvallend is de toevoeging van een partij voor maracas in deze maten. Een uitvoering van deze Ouverture heb ik niet kunnen vinden.

Dijk, Jan van – Petite Suite (1961) voor kamerorkest

altsaxofoon

Deze driedelige Suite duurt slechts 3 minuten. Of het werk ooit uitgevoerd is, is niet duidelijk.

Eisma, Wil – Concerto per 2 violini e orchestra (1961)

2 saxofoons

première Rome, juni 1961: Wil Eisma en Lilia Beretti, viool en het Orchestra de Sante Cecilia

Nederlandse première 27 juni 1963: Utrechts Symphonie Orkest o.l.v. Frits Knol

Maart 1965 Wenen: Wiener Rundfunk Orchester o.l.v Paul Hupperts met de Nederlandse solisten Bouw Lemkes en Jeanne Lemkes-Vos.

Ketting, Otto – Pas de deux (1961)

altsaxofoon

première 7 december 1961: Utrechts Symfonie Orkest o.l.v. Frits Knol

Leeuw, Ton de – Nritta, orchestral Dance (1961)

altsaxofoon

première 16 juni 1962: Brabants Orkest o.l.v. Hein Jordans

andere uitvoeringen:

29 september 1965: Koninklijk Concertgebouworkest o.l.v. Bernard Haitink. Saxofonist is dan vermoedelijk Jaap Moelker.

Februari 1966: Noordelijk Filharmonisch Orkest o.l.v. Roelof Krol

De rol van de saxofoon is beperkt.

Leeuw, Ton de – Ombres (1961)

Altsaxofoon

Première 7 oktober 1962: Koninklijk Concertgebouworkest o.l.v. Bernhard Haitink. Saxofonist onbekend[162]. In april 1963 zet het Concertgebouworkest dit werk ook op grammofoonplaat.

Maart 1963: première van een ballet door Rudi van Dantzig op de muziek van Ton de Leeuw. Gespeeld door het Kunstmaand Orkest o.l.v. André Presser. Ook hier is de naam van de saxofonist niet bekend.

Juni 1963: Concertgebouw Orkest o.l.v. Ernest Bour

---

[162] Op de website van het Concertgebouworkest (www.vgkco.nl) wordt vermeld, dat Jaap Moelker van 1964 tot 1985 klarinet en saxofoon speelt. Waarschijnlijk heeft hij de saxofoonpartij in dus Ombres niet gespeeld.

In het algemeen kan gesteld worden, dat dit werk meer succes kent als ballet dan als zelfstandig orkestwerk

Delden, Lex van – Draaidans opus 75 (1962)

blazers (waaronder 2 alt-, 2 tenor- en één baritonsaxofoon), slagwerk, piano en contrabas.

Duur: ca. 2 minuten.

première maart 1962: in het televisieprogramman “Muziek voor U” door het orkest van Pi Scheffer o.l.v. de componist. Daarna vind ik dit werk niet meer terug op de concertprogramma’s.

Dijk, Jan van – 17 Projections opus 334 (1962)

2 saxofoons: alt- en tenorsaxofoon, fluit, 2 klarinetten en strijkers

Een compositie van slechts een tweetal minuten

Kox, Hans – Concert voor piano en orkest (1962)

altsaxofoon

première 19 maart 1963: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Jean Fournet. Solist: Hans Kox

Ponse, Luctor – Concerto pour deux pianos et orchestre opus 33 (1962)

2 saxofoons

première juni 1963: in het kader van het ISCM Muziekfestival door het Limburgs Symphonie Orkest o.l.v. André Rieu. Een van de saxofoonpartijen zal zeker door Bernard Stalmeier gespeeld zijn.

Dijk, Jan van – Salon Symphonique opus 349, suite (1963)

Alt- en tenorsaxofoon

Dijk, Jan van – Sonorités opus 347 (1963)

alt- en tenorsaxofoon

Dijk, Jan van – Heer en knecht, kleine Cantate voor koor en orkest opus 360 (1963)

Alt- en tenorsaxofoon

Eisma, Wil – Taurus-A 05N2A (1963)

gecomponeerd in opdracht van de Nederlandse Radio Unie

alt-, tenor- en baritonsaxofoon

Van dit werk heb ik geen uitvoering kunnen vinden. Het zal zeker een keer door een van de radio orkesten zijn uitgevoerd.

Escher, Rudolf – De Perzen (1963)

Sopraan- en tenorsaxofoon (één speler)

Diverse uitvoeringen in juni 1963. Het werk leidt tot een conflict als de regisseur in de ogen van Escher te veel eigenhandig wijzigt aan de muziek.

KORT GEDING OM DE PERZEN

De componist Rudolf Escher eist in een kort geding dat woensdag voor de president van de Haagse rechtbank zal dienen, het stopzetten van de voorstellingen van De Perzen van Aeschylos voorzover deze met de door hem gecomponeerde muziek worden gegeven. Escher voert aan dat de regisseur van de toneelgroep De Nieuwe Komedie, Erik Vos, eigenmachtig veranderingen in de muziek heeft aangebracht, waarmee hij het niet eens is. Naar verluidt zou de componist een verbod van de voorstellingen eisen op verbeurte van een dwangsom van 5000 gulden per uitvoering.

Heppener, Robert – Cavalcade, ouverture en rondeau (1963)

altsaxofoon

première juli 1964: door het Nationaal Jeugdorkest o.l.v. Nico Hermans

september 1965: hetzelfde orkest o.l.v. dezelfde dirigent speelt het werk tijdens een tour door diverse Scandinavische steden.

Ponse, Luctor – Concerto carnavalesque voor viool en orkest opus 36 (1963)

altsaxofoon

Opgedragen aan Emanuel Koch en het Limburgs Symphonie Orkest.

De saxofoon staat als aparte groep onder de fagotten genoteerd. Gedurende het werk speelt de saxofoon korte, melodische tussenmotieven. Qua omvang wordt ook het hoge register, tot aan de hoge F ingezet.

Eisma, Wil – Volumina (1964)

Gecomponeerd in opdracht van het Ministerie van OC&W

Alt- en tenorsaxofoon

Niet uitgevoerd.[163]

Jan Felderhof – Vliegvuur, opera (1964)

Altsaxofoon

Première 10 november 1965: – Omroepkoor en orkest o.l.v. Leo Driehuys

Ketting, Piet – Sinfonia voor cello en orkest (1964)

Altsaxofoon

Première 1 december 1965: Anner Bijlsma, cello – Radio Philharmonisch Orkest o.l.v. R. Krol

Bois, Rob du – Simultaneous (1965)

sopraansaxofoon

première 29 september 1966: Noordhollands Philharmonisch Orkest o.l.v. Charles de Wolff

Mengelberg, Mischa – Commentary (1965)

sopraansaxofoon

In 1971 een keer uitgevoerd door studenten van de conservatoria van Amsterdam en Den Haag. Verder geen informatie gevonden.

Vermeulen, Mattijs – Symphony VII, Dithyrambes pour les temps a venir (1965)

Altsaxofoon in Es

Première 2 april 1960: Concertgebouworkest o.l.v. Bernard Haitink

Tijdens zijn leven wordt Vermeulen nauwelijks gespeeld. Sinds de negentiger jaren begint een nieuw interesse in zijn muziek op te komen en worden veel werken op CD vastgelegd.

Vlijmen, Jan van – Serenata II per flauto e quattro gruppi instrumentali (1965)

tenorsaxofoon

première 10 september 1965: – Peter van Munster, fluit en Radio Philharmonisch Orkest o.l.v. Bruno Maderna

Andriessen, Jurriaan – Concerto Rotterdam, voor jazz combo en symphonieorkest (1966)

---

[163] Website Will Eisma

asax + tsax in combo
première 20 juni 1966: door het Rotterdams Philharmonisch orkest met jazz-saxofonisten Piet Noordijk en Toon van Vliet.

Dijk, Jan van – Concertino IV voor piano en orkest (1966)
Altsaxofoon
Opgedragen aan Ijsbrand van Dijk
Uitvoering niet gevonden.

Dijk, Jan van – Concertino III voor piano en orkest (1966)
altsaxofoon
Opname door pianist Joop Voorn en een ensemble o.l.v. Jan Out. Door de Stichting Jan van Dijk in eigen beheer uitgegeven.

Loevendie, Theo – Confluxus voor jazz-orchestra and symphony-orchestra (1966) – 8' – 6 saxofoons in jazz-orchestra
première December 1966: het Noord Nederlands Orkest o.l.v. Henry Arends met medewerking van Boy's Bage (Big?) band.

Keuris, Tristan – Kwartet (1967)
tenorsaxofoon
Een opname van dit werk door het Utrechts Symphonie Orkest o.l.v. Paul Hupperts is te vinden op You Tube.
première Gaudeamus Muziekweek 1969 door bovengenoemd orkest en dirigent.

Leeuw, Ton de – Spatial Music III
for chamber orchestra in four groups (1967)
altsaxofoon
première 26 juni 1967: Radio Kamerorkest o.l.v. Francis Travis

Bois, Rob du – Breuker Concerto (1967)
Voor sopraansaxofoon (tevens alt-, tenor-, baritonsaxofoon, es-klarinet en basklarinet)-solo en 8 violen, 5 altviolen, 4 cello's en 4 contrabassen. - Opgedragen aan Willem Breuker en door hem met het Rotterdams Philharmonisch Orkest in het seizoen 1969-1970 voor het eerst gespeeld.

Eisma, Wil – Pages from Albion Moonlight (1968)
Voor soli, gemengd koor en orkest
Altsaxofoon
Première: Radio Kamerorkest o.l.v. Ernest Bour

Schat, Peter – On escalation opus 18 (1968) voor percussie en orkest
2 tenorsaxofoons
première 30 mei 1968: Amsterdam, Nederlands Blazers Ensemble o.l.v. Edo de Waart

Vlijmen, Jan van – Interpolations (1968, rev. 1981)
3 saxofoons
première 24 november 1968: Rotterdams Philharmonisch Orkest o.l.v. Edo de Waart en Jan van Vlijmen

Dijk, Jan van – By the rivers of Babylon opus 458 voor klein orkest en vrouwenkoor (1969)
altsaxofoon

Escher, Rudolf – Univers de Rimbaud voor tenor en orkest (1969/70)
sopraansaxofoon
première 10 november 1976: Koninklijk Concertgebouworkest o.l.v. Hans Vonk

CONCLUSIE:

Natuurlijk werd er ook in Nederland goede muziek gecomponeerd. Toch bleven de meeste nieuwe composities in het kringetje Amsterdam, Den Haag, Utrecht rondgaan met af en toe een sprongetje naar het noorden of het zuiden.

Er is geen duidelijke verklaring aan te wijzen hoe het kan, dat Nederlandse composities nauwelijks bekendheid kregen in het buitenland. Een reden is wellicht te vinden in de eigengereidheid en de geslotenheid van het Nederlandse componistenwereldje. Ook de naar binnen gerichte blik, de concurrentie en vaak afgunst naar elkaar hebben een belemmering voor een meer internationale expansie opgeleverd.

Toch zijn van de binnen deze periode in dit boekje beschreven wel degelijk componisten die op hoog niveau muziek schreven. De composities van Willem Pijper, Sem Dresden, Matthijs Vermeulen, Otto Ketting en nog een enkelingzijn zeker waardig op het internationale podium mee te draaien.

Naar mijn persoonlijke mening moeten we alleen de zestiger jaren vergeten. In die tijd werden in Nederland weinig composities geschreven, die zich op de internationale podia voor eigentijdse muziek konden meten met de kwaliteit die in veel andere landen geleverd werd. Vaak pasten deze composities wel in onze totale Nederlandse cultuur van “alles mag” en “alles moet kunnen” waar de rest van de wereld geen antwoord op had, maar schoten ze te kort aan muzikale kwaliteit.

ADDENDUM 1: composities opgedragen aan Jules de Vries

Sven Eric Johanson (1919-1997) - Zweden
1950: 5 Expressioner asax+piano
(Première op 16 december 1950, Zweden)
1949: Sonate asax + piano

Gordon Jacob (1895-1984) - Groot Brittanië
1948: Rhapsody asax (EH) + strings of piano
(N.B. De partituur geeft hier geen informatie over)

Wolfgang Jacobi (1894-1972) - Duitsland
195?: Aria asax + orkest
(Partituur is verdwenen)

Hans Gál (1890-1987) – Oostenrijk, Groot Brittanië
1949: Suite op. 102b asax + kamerorkest of piano
(Première 1952, Boras, Zweden. Maart: met piano, Mei: met orkest)

Kurt Fiebig (1908-1988) Duitsland
1952: Clementi variationi asax + piano

Esteban Eitler (1913-1960) Oostenrijk, Zuid Amerika
1953: Sonatina asax + piano
1953: Concertino asax + strijkers of piano
(In 1953 woont Eitler, die meerdere werken voor saxofoon componeert, in Chili. Hoe het contact met Jules de Vries is ontstaan is niet duidelijk.)

Erwin Dressel (1909-1972) Duitsland
1938: Bagatellen asax + piano

Lex van Delden (1919-1988) - Nederland
1952: Sonatina op. 36

Carlid Göte (1920-1953) - Zweden
1950: Triad asax + piano

Henk Badings (1907-1987) - Nederland
1951: Concerto asax + orkest of piano, (informatie zie boven)
1952: Cavatina asax + piano

Maurice Karkoff (1927-2013) - Zweden
1953: Rapsodisk fantasi op. 8a asax + piano
1953: 8 Solominiatyrer op. 8b saxsolo
(De Rapsodie noemt geen opdracht aan Jules de Vries, de Miniaturen wel. Gezien de opusnummers mogen we wel concluderen, dat beide werken voor de Vries geschreven zijn.)

H.A. Peter (= Peter Adolf Fleischner, 1904-1977)
Oostenrijk – Zweden (Boras)
Bagatelle asax + piano
Tempo de menuetto asax + piano

Günter Raphael (1903-1960) – Duitsland
1951: Concertino asax + orkest
1952: Divertimento asax + cello
1958: Recitatif asax + piano

Lars Erik Sanner (1926-2011) - Zweden
1954: Sonatine asax + piano
(première met pianist Ernst Gröschel)

Göte Skandsjö
1954: Liten soit op. 15 asax + strings of piano

Eduard Tubin (1905-1982) – Estland, Zweden
1951: Sonate asax + piano

Beknopte Bibliografie:

- Nancy Linne Greenwood – Louis Mayeur, his life and works for saxophone based on Operathemes (dissertatie 2005)
- Wouter Hutschenruyter – Consonanten en dissonanten
- Wouter Hutschenruyter – Instrumenten van het Orkest
- Jan van Gilse - Mémoires
- J. H. Letzer – Muzikaal Nederland 1850 - 1910
- ? – Handboek der Nederlandsche muziekliteratuur 1890
- Wim Kloppenburg/Hans van Dijk – Inleiding tot de muziek van eergisteren
- Thomas Delpeut – Een herziene eeuw Nederlandse muziek
- J.E. Spruit – Henk Spruit. Levensschets in dertig Miniaturen
- Mr. F van der Tuuk – Geschiedenis van het Orkest der Vereeniging De Harmonie te Groningen.
- Sillum, Verhulst, Heize – Muziekleven in Amsterdam 1860-1895
- Joke Dame – Een Rotterdams Wereldorkest
- Gesprekken en mailverkeer met Saskia Boon, Leo van Oostrom, Math Knubben, Annemarie Bats-Engel, dhr. Klemann
- www.delpher.nl
- Historische kranten van diverse regio's in Nederland: Rivierenland, Limburg, Veluwe, Alkmaar, Zaandam, Leiden etc.
- Diverse Omroepgidsen NCRV

ISBN/EAN 9789081150941